Kim Kimdir?

500 ÜNLÜ KİŞİ

Atatürk - Dalton - No

Balzac - Caruso - Amun

Karacaoğlan - Disney

Schweitzer - Barbaros

Chaplin Yunus Emre

Fatih - Einstein - Ba

Mehmet Âkif - Gullive

Michelangelo - Mevlân

Mete - Demosthenes - İ

Spartacus - Enver Paş

Papin - Şeyh Hamdulla

Macellan - Davy - Cop

Zeus - Ömer Seyfettin

Torricelli - Kepler -

Jeanne d'Arc - Genç Os

pel - Attilâ - Eiffel
dsen - Evliya Çelebi
- Yaşar Doğu - Kolomb
- Vespucci - Fleming
- Nansen - Marko Polo
rtholdi - Curie - Law
r - Mendel - Keloğlan
a - Farabî - Caligula
brahim - Mimar Sinan
a - Röntgen - Piccard
h - Freud - Esperanto
ernic - Holmes - Itrî
- Galvani - Van Eyck
Churchill - Suna Kan
sman - Büyük İskender

Kim Kimdir?

HAZIRLAYANLAR

SIMONE PRIGENT

VE

GEORGES SIMONI

TÜRK EĞİTİMİNE GÖRE DÜZENLEYEN

MEHMET ARSEVEN

RESİMLER

PHILIPPE DAURE VE JACQUES POIRIER

BASKAN YAYINLARI A. Ş.

20. YÜZYILIN KİTAPLARI

Güzel Sanatlar Matbaası A.Ş. tesislerinde dizilmiş ve basılmıştır.

Baskan Yayınları 1977 - İstanbul

ÖNSÖZ

Aynı seriden olan «Neden Niçin?» «Bu Nedir?» «Bu Nasıl Çalışır?» ve «Ne Nerededir?» gibi «Kim Kimdir?» ansiklopedisi de çocukların kendi kendilerine ya da büyüklerine soracakları soruları cevaplandırmak amacıyla hazırlanmış bir eserdir. Genç okuyucunun öğrenme isteğini daha başlangıçta kırmamak için bu eserde yer verdiğimiz her ünlü kişinin kuru bir hayat hikâyesi yerine o kimsenin hayatına ait ilgi çekici bir iki olayı anlatmayı uygun bulduk.

«Kim Kimdir?» ansiklopedisindeki resim ve metinler genç okuyucunun merakını gidererek onu, büyüklerinden daha ayrıntılı bilgi istemeye teşvik edecektir.

Adı ilk çağlardan bugüne kadar gelmiş birçok ünlü kişinin hayatını bir kitaba sığdırmak şüphesiz imkânsızdı. Biz bu eserde yer alan beşyüz biyografiyi, birkaç istisna dışında, büyük müzikçi, ressam ve yazarlar arasından değil de, daha çok herkesin kulağına tanıdık gelen isimler, sokak tabelalarında rastlanan adlar v.b. arasından seçtik. Bu yüzden de çağdaş meşhurlara, yaşayan devlet adamlarına, modern politikacılara, çeşitli dinlerin önderlerine yeterince yer veremedik.

«Kim Kimdir?» ansiklopedisinde beşyüz biyografiyi art arda sıralamayıp her ünlü kişiyi üç bölümde sunmayı uygun bulduk: Önce büyük ve modern bir ansiklopediye şöyle bir göz atmakla tamamlanabilecek oldukça kısa ve özlü bir medenî durum; onun ardından ünlü kişinin hayatıyla ilgili bir fıkra veya başından geçmiş önemli bir olay ve en son metni özetleyebilecek ve bir portre olmaktan çok şahsiyetin en belirgin yanını göz hafızasına yerleştirebilecek nitelikte bir resim.

«Kim Kimdir?» ansiklopedisinde yer alan ünlü kişilerin adları okuyucuya alfabe sırasına göre değil, ilgili oldukları konuya göre sunulduğundan aranılan bir ismi kolayca bulabilmek için kitabın sonuna eklenen ve her maddenin yerini sayı sırasına göre belirten arama cetvelinden yararlanmak gerekir.

Dokuz büyük bölümün ayrılmasına gelince, burada hiçbir zaman kesin bir sınıflandırmaya girişilmemiştir; şu düşünürün sanatçı yanı da olabilir, bu devlet adamı aynı zamanda bilgindir de; bizim burada yaptığımız bölümleme yalnızca bir düzen endişesinden doğmuştur. Okurlarımızın bizi bu konuda kınamayacaklarını umarız.

Ateşi kim buldu? Camı, dokumayı, kayışı, şapkayı, pantolon düğmelerini, tirbüşon'u, şırıngayı, kim icadetti? Ya hastaya sunî teneffüs yaptırmak ilk kimin aklına geldi? Angkor tapınağındaki o güzelim heykelleri kim yonttu? Cevapsız kalan ve kalmakta da devam edecek bir yığın soru! Eserlerinden hâlâ faydalanıldığı halde adları çoktan unutulmuş nice meçhul meşhura elimizde olmayan sebepler yüzünden bu kitapta yer veremedik; insanlık uğruna çalışmış bu kimselerin önünde saygıyla eğiliriz.

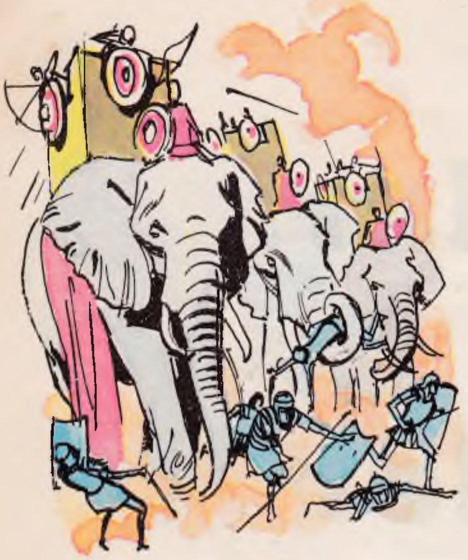
Öyle sanıyoruz ki bu eser, genç okurlara; insanlığı tanıma merakı aşılayacak, büyüklere ise tanıdıkları nice ünlü kişinin ilginç yanlarını sunması nedeniyle sevimli görünecektir.

İÇİNDEKİLER

Serüvenler ve Seyahatler

Hannibal

1

Hannibal veya Annibal.
Kartaca'lı general ve fatih.
M. Ö. 247'de doğdu. M. Ö. 183'te Küçük Asya'da (Türkiye) öldü.
Tarihin en büyük generallerinden biridir.
Ordusunu fillerle karlı Alplerden aşırdı.

İsa'nın doğumundan iki yüzyıl önce, iki rakip şehir, İtalya'da Roma, Kuzey Afrika'da da Kartaca, kıyasıya savaşıyorlardı. Hannibal, Roma'nın denizcilikte ne kadar güçlü olduğunu biliyordu; bu yüzden şehre karadan saldırmaya karar verdi. Ve büyük bir orduyla Kuzey Afrika'dan hareket etti, Cebelitarık Boğazı'ndan (Septe) geçerek İspanya'ya vardı. Pireneleri aştı. Galya'dan geçerek Alpler üzerinden Roma kapılarına dayandı. Kartaca'lılar, yabancı bir ülkede savaşmalarına ve sayıca az olmalarına rağmen başarı üstüne başarı kazandılar. Cesur Roma'lı askerler, M. Ö. 216'da Cannes'da olduğu gibi usta ve kurnaz komutan Hannibal'ın tuzağına düşüyorlardı. Üstelik Hannibal'in fillerini görmek en gözüpek lejyon askerlerini bile ürkütüyordu. Roma neredeyse bu yaman Kartaca'lı generale yenilecekti. Ama Scipio pusudaydı...

Afrika'lı Scipio

2

Publius Cornelius Scipio.
Roma'lı general ve konsül.
M. Ö. 235'te doğdu, M. Ö. 183'te Liternum'da (İtalya) öldü.
Hannibal'in zorlu düşmanıydı.
M. Ö. 202'de Zama zaferini kazandı.

Milâttan iki yüzyıl önce Roma ve Kartaca şehirlerinin kıyasıya mücadelesi, Kartaca'lı Hannibal ile Roma'lı Scipio arasındaki rekabet yüzünden tarihte büyük yankılar yaptı. Babasıyla beraber Hannibal'e karşı savaşan Scipio, İspanya'da prokonsül ilân edildikten sonra düşmanları buradan kovdu. Kuzey Afrika toprakları üzerinde Hannibal'in ordusuna saldırdı ve onu yenerek M. Ö. 202'de Zama zaferini kazandı. Yenik düşen Kartaca şehri teslim olmak zorunda kaldı. Tekrar Roma'ya dönen Scipio ise bundan böyle «Afrika'lı Scipio» olarak anıldı. Elde ettiği zaferler ona birçok dostun yanısıra bir o kadar da düşman kazandırmıştı. Hannibal ve Scipio bir raslantı sonucu aynı yıl içinde öldüler. Her iki generalin ölümünden az zaman sonra da Kartaca şehri yeni bir savaş sonunda tamamen yakılıp yıkılarak ebediyen ortadan kaldırıldı.

Pyrrhos

3

Pyrrhos II veya Lâtince Pyrrhus.
Epir kralı.
M. Ö. 318'e doğru doğdu, 272'de Argos'ta (Yunanistan) öldü.
Roma'lılarla yaptığı savaşlarda büyük kayıplara uğramasına rağmen parlak zaferler kazandı.

Epir kralı olan Pyrrhos bir imparatorluk fethetmeyi tasarlardı. Çevresindekiler ondan «Kartal» diye bahsederlerdi. Roma şehrinin, kendilerine saldırmasından korkan İtalya'daki Yunan sitelerinin Epir kralını yardıma çağırmaları üzerine Pyrrhos 20 000 ücretli askeri ve 20 filiyle hareket ederek Güney İtalya'dan karaya çıktı ve Roma üzerine yürüdü. Roma'lılarla çarpışan Pyrrhos büyük kayıplar pahasına da olsa parlak bir zafer kazandı. Bu yenilgi karşısında Roma'lılar, barış isteyecekleri yerde Yunanlılar üzerine yeni bir ordu gönderdiler. Büyük bir zaferle sonuçlanan bu ikinci savaştan sonra İtalya'yı terkeden Epir kralının buradan ayrılmadan önce «Bunun gibi bir zafer daha kazanırsak mahvoluruz» dediği söylenir. Yunanistan ve Makedonya'da birçok savaş kazanan Pyrrhos, Argos'a girerken yaşlı bir kadının attığı taşla öldü.

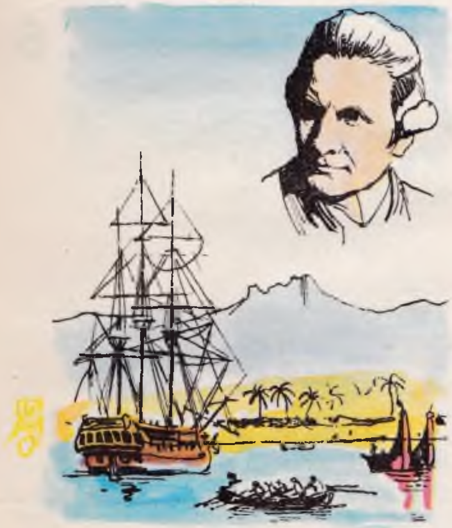

Evliya Çelebi 4

Evliya Çelebi.
Türk yazarı ve gezgini.
1611'de İstanbul'da Unkapanı'nda doğdu, 1682'de öldü.
On ciltlik bir seyahatnamesi vardır.
XVII. Yüzyıl'ın en büyük yazarlarından sayılır.

Evliya Çelebi'de seyahat merakı çok erken başlamıştır. Daha yirmi dört yaşında iken bütün İstanbul'u gezen Çelebi, otuz yaşında Bursa'ya gitmiş ve bundan sonra da artık hiç durmamıştır. Evliya Çelebi gezilerinin başlangıcını; gördüğü bir rüyaya bağlar. Rüyasında İstanbul'daki bir camide Hazreti Muhammed'i görür ve Peygambere: «Şefaat yâ Resulullah»» diyecek yerde heyecanlanıp «Seyahat yâ Resulullah» der. «Elli yıl seyahat ettim, yirmi iki gazaya gittim» diyen Evliya Çelebi, Dördüncü Murat, İbrahim, İkinci Süleyman ve Dördüncü Mehmet gibi padişahlar zamanında, o sıralarda en geniş sınırlarına ulaşmış Osmanlı İmparatorluğu toprakları dışında yabancı ülkeleri de gezip görmüştür. Çok iyi taklit yapan Evliya Çelebi'nin en önemli özelliklerinden biri de tanıdıklarının gülünç taraflarını açık bir dille anlatmasıdır.

James Cook 5

James Cook.
İngiliz denizcisi.
1728'de Marton'da (Büyük Britanya) doğdu, 1779'da Hawaï adalarında (Polinezya) öldü.
Avustralya ve Antarktika'yı keşfetti.

James Cook gemiciliğe dokuz yaşında kömür gemilerinde miço olarak başladı. Otuz yedi yaşına geldiği zaman Büyük Britanya Krallık Donanması'nın en değerli kaptanlarından biriydi. Bu yüzden Pasifik'teki bilinmeyen toprakları keşfetmekle görevlendirildi. Cook önce Yeni Zelanda'yı buldu. 1769'da «Endeavour» adlı gemisiyle de bitki örtüsü çok zengin olan bir koya vardı ve buraya «Botany Bay» adını verdi. Büyük denizcinin beraberindeki bilginler rkibi bu yeni kıta üzerinde verimli incelemelere giriştiler: Bu kıta Avustralya idi! 1775'te Cook yeni bir keşifte bulundu: Yelkenlisinin aysberglere çarpıp parçalanma tehlikesine rağmen ilk defa Antarktika'nın çevresini dolaştı. Bu büyük kâşif ve denizci 1779'da Hawaï adalarında yerliler tarafından öldürüldü.

Marco Polo 6

Marco Polo.
Venedik'li tüccar ve gezgin.
1254'te Venedik'te (İtalya) doğdu, 1324'te aynı yerde öldü.
Asya'ya olağanüstü bir yolculuk yaptı.
Doğu ülkelerini anlatan ünlü eserini hapishanede yazdı.

Marco Polo'nun babası Niccolo ve amcası Mateo ile beraber Doğu'ya yaptığı yolculuk, 1271'den 1295'e kadar yirmi dört yıl sürdü. Bu tehlikeli seyahat, onları Orta Doğu, İran ve Asya ülkeleri üzerinden Çin'e kadar sürükledi. Daha sonra İndonezya, Seylan ve Hindistan'a gittiler. Marco Polo, Asya'daki toplumların yaşayışlarını anlatan «Marco Polo'nun Kitabı» adlı eserini dönüşünde, Cenova'da, hapishanede yazmıştır. Avrupa'lıları hayran bırakan bu eser uzun süre doğu ülkeleri üzerine tek kaynak olarak kaldı. Ancak Avrupa'lı okurlar, Çin'lilerin kara kara taşları (kömür) yakarak ısındıklarına ve vergilerini ödemek için altın paralar değil de, kâğıt paralar kullandıklarına uzun süre inanamadılar. Çağının insanlarına dünyanın büyüklüğü hakkında bir fikir veren bu kitap birçok kişiye seyahat zevkini aşılamıştır.

Dias 7

Bartolomeu Dias.
Portekiz'li gemici ve kâşif.
1450'ye doğru Algarve'de (Portekiz) doğdu, 1500'de Ümit Burnu açıklarında öldü.
Ümit Burnu'nu ilk defa o dolaştı.

Portekiz kralı Joao II, Bartolomeu Dias'ı Afrika kıyılarını keşfetmekle görevlendirmişti. 1486'da üç gemi ile yola çıkan Dias, 1487'de farkına varmadan Afrika'nın en güney noktasından geçerek Hint Okyanusu'na açıldı. Dönüşte kıyılara oldukça yaklaşan Dias, buralarda fırtınanın çok şiddetli ve denizin dalgalı olduğunu görerek bu buruna «Cabo Tormentoso» (Fırtınalar Burnu) adını verdi. Ama Portekiz kralı Joao II, bu buruna daha iyimser bir ad vermek istiyordu. Böylece «Fırtınalar Burnu» adı «Cabo de Boa Esperança» (Ümit Burnu) olarak değiştirildi. Ama ne yazık ki bu isim Dias'a uğur getirmedi. 1500'de Cabral ile Brezilya'ya giden Dias'ın gemisi, bu yeni keşif seferi sırasında Ümit Burnu açıklarında şiddetli bir fırtınaya yakalanıp battı ve bu denizci kazadan kurtulamayarak öldü.

Kristof Kolomb 8

Christophe Colon veya Kristof Kolomb.
Cenova'lı denizci ve kâşif.
1450'ye doğru Cenova'da (İtalya) doğdu, 1506'da Valladolid'de (İspanya) öldü.
Amerika ya da Yeni Dünya'yı keşfetti.

Afrika sahillerini izleyen Hindistan yolu hem uzun, hem de tehlikeliydi. XV. Yüzyıl'ın başından beri bu deniz yolundan geçen birçok denizci büyük zorluklarla karşılaşmıştı. Kolomb geziye batıdan başlamaya karar verdi. Atlas Okyanusu'nu doğrudan doğruya geçecekti. Ağustos 1492'de «Santa Maria», «Pinta» ve «Nina» adlı üç İspanyol gemisiyle yola çıktı. Seyahat haftalarca sürdü. Rüzgâr yoktu, bu yüzden gemiler çok yavaş ve güçlükle ilerliyordu. Nihayet 12 Ekim gecesi kara göründü. Kolomb bu toprakların Hindistan olduğundan emindi. Bunun için buraya San Salvador adını verdi. Ama aslında Antil adalarını keşfetmişti. Haiti adasını da bularak buraya «Hispaniola» adını veren Kolomb, ayrıca burada bir garnizon kurdu. Yeni Dünya'yı bulup Eski Dünya'ya tanıtması, Kristof Kolomb'a, kâşiflerin en büyüğü olmak şerefini sağlamıştır.

Vasko da Gama 9

Vasko da Gama.
Portekiz'li denizci ve kâşif.
1469'a doğru Sines'de (Portekiz) doğdu, 1524'te Koşin'de (Hindistan) öldü.
Hindistan'a ayak basan ilk Avrupa'lı denizci oldu.

Birçok kişinin hayâl edip de gidemediği masallar ülkesi Hindistan'a ilk defa ayak basma şerefi Vasko da Gama ile tayfalarına aittir. Portekiz kralı Joao II tarafından 1487'de Afrika kıyılarını dolaşarak Hindistan'a gidecek bir keşif seferinin yöneticiliğine tayin edilen Gama, bu seyahate ancak on yıl sonra çıkabilmişti. Portekiz'in denizci kralı Henri'nin ve Dias'ın gezilerinden öğrenildiğine göre o sıralarda Ümit Burnu yolu serbestti. Gama, Afrika'nın doğu kıyılarını izleyerek çeşitli limanlara uğradı. Yolculuk sırasında hiçbir olayla karşılaşmayan Gama, 1498'de Calicut limanında Hindistan topraklarına ayak bastı. Ülkenin prensi ile Portekiz adına bir ticaret anlaşması imzalayan Gama, Hindistan'daki donanmanın amirali oldu. 1524'te de Hindistan kral naipliğine getirildi. Aynı yıl içinde Dakka'nın güneyindeki Koşin'de öldü.

Macellan 10

Fernao de Magalhaes veya Macellan
Portekiz'li denizci ve kâşif.
1480'de Sabrosa'da (Portekiz) doğdu, 1521'de Mactan'da (Filipinler) öldü.
Hemen hemen ilk defa dünya turunu yaptı.

Bir süre Portekiz'de çalıştıktan sonra bu ülkede değerinin bilinmediğini anlayan Macellan, İspanya kralı Karl V'in hizmetine girdi. Macellan, Amerika'nın güneyinden geçerek Hindistan'a giden yeni bir baharat yolu bulmak istiyordu. Bu isteğini krala da kabul ettirerek yola koyuldu. Fakat fırtınalı denizin sürüklediği buz parçalarına çarpmak tehlikesi yüzünden Macellan, kış mevsimi boyunca yolculuğuna aralıklı olarak devam etti. İlkbaharda kolayca yol alan gemiler bir boğaza vardılar. Bu boğazın kıyılarına Macellan ve arkadaşları Ateş Ülkesi anlamına gelen «Tierra del Fuego» adını verdiler. Çünkü bu soğuk ülkenin sâkinleri bazan ısınmak, bazan da balıkları çekmek için kıyı boyunca ateş yakıyorlardı. Daha sonra Macellan «Güney denizleri» nden geçerek Asya'nın güney-doğusundaki Filipinler'e ulaştı.

El Cano 11

Juan Sebastian de El Cano.
İspanyol Gemicisi.
1480'e doğru Guetaria'da (İspanya) doğdu, 1526'da Pasifik Okyanusu'nda öldü.
Macellan'ın başladığı dünya turunu tamamladı.

Macellan'ın seferine katılan gemilerden Concepcion'un kaptanlığını yapan El Cano, Pasifik'te günlerce süren yolculuğu sırasında büyük güçlüklerle karşılaşmış, 60 gün boyunca geminin tayfalarıyla birlikte kemer ve pabuçlarının köselesini yemek zorunda kalmıştı. Filipinler'deki küçük bir adada yerlilerin hücumuna uğrayan Macellan'ı ölümden kurtaramayan El Cano, bu üzücü olaydan sonra, Victoria adlı geminin kumandasını ele aldı. Hint Okyanusu'nu geçip Ümit Burnu'nu yeniden dolaştı. San Lucar'da büyük tehlikeler ve zorluklarla karşılaştıktan sonra 6 Eylül 1522'de İspanya'ya vardı ve burada büyük bir törenle karşılandı. El Cano 1525'te Malaka adalarına doğru yeni bir keşif gezisine çıkmakla görevlendirildi. Ama ilk dünya turunu tamamlamış olan ünlü denizci ikinci kere çıktığı bu Pasifik seferi sırasında öldü.

La Pérouse 12

Jean-François de Galaup, La Perouse kontu.
Fransız denizcisi ve kâşifi.
1741'de Albi yakınlarında (Fransa) doğdu, 1788'de Vanikoro'da (Pasifik) öldü.
Güney denizlerinde titizlikle bilimsel keşifler yaptı.

1785'de Fransa kralı Louis XVI, La Pérouse'u Pasifik'e bir yolculuk yapmakla görevlendirdi. O da «Boussole» ve «Astrolabe» adlı savaş gemilerine bir bilginler ekibini alarak yola çıktı. Bu bilginlerin arasında Ferdinande de Lesseps'in amcası Jean Baptiste de Lesseps de vardı. Devamlı olarak Fransa'ya bilimsel raporlar yollayan La Pérouse, Japonya'ya kadar gitti, oradan da Samoa adalarına geçti. Burada Astrolabe'ın süvarisi Fleuriot de Langle, on tayfasıyla beraber öldürüldü. Bununla birlikte Pasifik'teki görevine devam eden La Pérouse, Avustralya'ya vardı. Ve Botany Bay'dan yurduna son bir mektup daha gönderdi. Kırk yıl sonra Dumont d'Urville adında bir Fransız denizcisi, Yeni Hebrides'lerde La Pérouse'un iki savaş gemisinin kalıntılarını buldu. La Pérouse ve arkadaşlarının yerliler tarafından öldürüldükleri sanılmaktadır.

Barbaros 13

Barbaros Hayreddin Paşa, Hızır Reis de denir.
Büyük Türk denizcisi ve amirali.
Yaklaşık olarak 1467'de Midilli'de (Ege Denizi) doğdu, 1546'da İstanbul'da öldü.
Avrupa'nın çok güvendiği Andrea Doria'yı Preveze'de yendi.

Çocukluğu Midilli adasında geçen Hızır, önceleri ağabeyi Oruç Reis ile Akdeniz'de Venedik, Ceneviz ve İspanyol gemilerine karşı savaştı. Bir süre sonra Barbaros adıyla Akdeniz sahillerini kasıp kavuran bu denizcinin ününü Kanunî Sultan Süleyman da duymuştu. Bir gün Barbaros, Kanunî'den: «İspanya'ya sefer muradımdır. Bir yarar adamını yerine koyup gelesin!» şeklinde bir çağrı aldı. Hemen İstanbul'a giden Barbaros, padişah tarafından «kaptan-ı derya» lığa getirildi ve denizlere açıldı. Avrupa'lılar, Barbaros'a karşı donanmalarını birleştirerek başına Andrea Doria'yı getirmişlerdi. Andrea Doria'nın 600 gemisine karşılık 120 çektiri ile deniz savaşına katılan Barbaros, 28 Eylül 1538'de Preveze'de Venedik'li kaptanı büyük bir yenilgiye uğrattı. Bu zaferden sonra da Akdeniz bir Türk gölü hâline geldi.

Seydî Ali Reis 14

Seydî Ali Reis.
Türk denizcisi, bilgini ve şairi.
Doğum tarihi bilinmiyor; Galata'lı olduğu söyleniyor. 1562'de İstanbul'da öldü.
Preveze'de Osmanlı donanmasının sol kanadına komuta etti.

Çocukluğunda iyi bir öğrenim gören, arapça ve farsçayı ana dili gibi bilen, fizik ve astronomiye çok meraklı olan Seydî Ali, denizciliğe ait bilgileri de henüz çocuk denecek yaşta öğrenmişti. Barbaros'un yanında yetişen bu denizci, Preveze deniz savaşında Osmanlı donanmasının sol kanadına komuta etti Ali Reis, 1554'te Hint Okyanusu'na doğru bir sefere çıktı. Bu sefer sırasında Türk gemilerinin yolunu kesmek isteyen Portekiz donanmasının saldırısını savuşturduktan sonra fırtınaya yakalandı. Gemilerini kurtarmak için Hindistan'a sığınmak zorunda kaldı, sonra da gemileri orada bırakarak karadan Afganistan, Türkistan, Azerbaycan ve İran yoluyla üç yılda İstanbul'a döndü. Seyahati sırasında başından geçenleri «Mirat-ül-Memâlikin» (Memleketlerin Aynası) adlı eserinde anlatmıştır.

Kılıç Ali Paşa 15

Kılıç Ali Paşa, Uluç Ali Paşa da denir.
Büyük Türk amirali.
1500'de doğduğu sanılmaktadır; doğum yeri bilinmiyor; 1587'de İstanbul'da öldü.
Türk donanmasını güçlendirdi ve Akdeniz'e hâkim oldu.

Barbaros ve Turgut Reis gibi ünlü denizcilerin yanında yetişen Uluç Ali, bilgisi, tecrübesi ve cesaretiyle kısa zamanda üne kavuştu. 1571'de, İnebahtı deniz savaşında Türk donanması yanarken, Uluç Ali Paşa, yaptığı ustaca bir manevra sayesinde, Andrea Doria'nın komuta ettiği düşman donanmasının bir kanadını yararak, otuz kadar gemisini kurtardı. Daha sonra İstanbul'a dönen Uluç Ali Paşa, II. Selim tarafından kaptan-ı deryalığa getirildi ve paşanın o zamana kadar «Uluç Ali» olan adı «Kılıç Ali» olarak değiştirildi. Ölümüne kadar on altı yıl bu görevde kalan Kılıç Ali Paşa, sadrâzam Sokollu Mehmet Paşa ile birlikte Türk donanmasını eskisinden daha güçlü bir duruma getirmiş, 1574-1575 yıllarında İspanya ve İtalya kıyılarını vurup Girit'i yakarak, İnebahtı yenilgisinin öcünü almıştır.

Kızıl Erik 16

Denizci Erik; Kızıl Erik denir.
Norveçli kâşif.
940'a doğru Jaeren'de (Norveç) doğdu, 1010'a doğru Grönland'da öldü.
Amerika'ya Kristof Kolomb'dan beş yüz yıl önce ayak bastı.

Erik, babasının işlediği bir cinayet yüzünden onunla beraber Norveç'ten kaçmak zorunda kaldı. «Kızıl» lâkabı kendisine bu cinayetten sonra takılmıştır. İzlanda'ya sığınan baba-oğul buradaki balıkçılardan, doğuda bilinmeyen adaların bulunduğunu öğrenerek bu adaları aramaya karar verdiler. Erik, 985'e doğru buzlarla kaplı bir karanın en güney noktasına ulaştı. Ve buraya göçmenleri kolaylıkla çekebilmek için «Yeşil Ülke» anlamına gelen Grönland adını verdi. Grönland'dan hareket eden denizci göçmenler 1000 yılına doğru bugünkü Labrador koyuna gelerek karaya çıktılar. Buraya «Bağlar Ülkesi» anlamına Vinland adını verdiler. Ama Vinland barınılacak, yerleşilecek bir yer değildi, buradan kısa zamanda vazgeçildi. Erik, Brattalid'de Eriksfjord'a (Erik'in Fiyordu) yerleşti. Orada halktan büyük sevgi ve saygı gördü.

Caboto 17

Giovanni Caboto.
Cenova'lı denizci ve kâşif.
1450'de Cenova'da (İtalya) doğdu, 1498'de İngiltere'de öldü.
Newfoundland'ı ve Amerika'nın kuzeyini keşfetti.
Labrador ve Grönland'ı yeniden buldu.

Venedik vatandaşlığına geçen bu Cenova'lı denizci, daha sonra İngiltere'yi yeni vatanı olarak kabul etti. Kral Henry VII'nin hizmetine giren Caboto, hükümdarı ikna ederek ondan, Atlas Okyanusunun kuzeyinden hareket etmek suretiyle Avrupa'yı Asya'ya bağlayan bir yol arama iznini kopardı. Oğlu Sebastiano ile beraber buzlarla kaplı topraklar keşfetti. 24 Haziran 1497'de Amerika kıtasına ayak bastı ve ilk defa Kızıl Erik'in 1000 yılına doğru bulduğu Labrador'u ve Grönland'ı yeniden keşfederek bu kıyıları iyice taradı. Caboto'dan daha gözüpek olan oğlu Sebastiano ise Amerika'nın keşfini kuzeyden ve güneyden yürüttü. 1522'de Avrupa'nın kuzeyinden ve Beyaz Deniz'den Asya'ya ve Hindistan'a ulaşmayı denedi. Ama Rusya'nın kuzey kıyılarından öteye gidemedi.

Nordenskjöld 18

Adolf Erik, baron Nordenskjöld.
İsveç'li denizci ve kutup kâşifi.
1832'de Helsinki'de (Finlandiya) doğdu, 1901'de Dalbjö'de (İsveç) öldü.
Avrupa ve Asya arasındaki kuzey-doğu deniz geçidini keşfetti.

Avrupa'nın kuzeyindeki Kuzey Buz Denizi, hemen her zaman buzla örtülüdür. Bu yüzden birçok denizci, Avrupa'lıların Pasifik Okyanusuna ve Amerika kıtasına ulaşmalarını sağlayacak bir deniz yolu aramayı göze almıştır. Bu kuzey-doğu yolundan ilk defa Nordenskjöld geçti. 1878'de İsveç'in Göteborg şehrinden hareket eden denizci, Kuzey burnunu dolanarak Sibirya kıyılarına vardı. Ama burada gemisi «Vega» buzlara saplandı. Kâşif uzun kutup gecesi süresince burada beklemek zorunda kaldı. 1879 ilkbaharında yeniden doğuya hareket etti. Sibirya kıyılarını izleyerek, Bering boğazından geçti, Japonya'ya uğradı ve Süveyş kanalı yoluyla Avrupa'ya döndü. İsveç kralı kendisine baron ünvanını verdi. Denizci bundan sonra tarihî coğrafya ile ilgili çok önemli çalışmalar yaptı. Seyahat notlarını «Vega'nın yolculuğu» adıyla yayımladı.

Oruç Reis 19

Oruç Reis, Baba Oruç.
En büyük Türk denizcilerinden.
1474'te Midilli'de doğdu, 1518'de Tlemsen'de deniz savaşında öldü.
İspanyolları Cezayir'den kovarak kendisini Cezayir sultanı ilân etti.

Küçücük bir çocukken denizciliğe heves eden Oruç, delikanlı olunca kardeşleri İlyas ve Hızır (Barbaros) ile Ege'de korsanlığa başladı. Akdeniz kıyılarına da devamlı sefer yapan Oruç Reis, bir gün Rodos şövalyeleri tarafından esir edilerek Bodrum'a götürüldü. Ama Barbaros imdâdına yetişerek onu kurtardı. Oruç Reis de yeniden denizlere açılarak Rodos şövalyelerine meydan okudu. Daha sonra Barbaros ile Trablus ve Tunus'a giden Oruç, Cerbe adasına yerleşti. İki kardeşin ünü kısa zamanda bütün Akdeniz'e yayılmıştı. Fakat Oruç Reis, Cezayir savaşlarında bir kolunu kaybetti. Buna rağmen büyük denizci yılmamıştı. 1516'da Cezayir önlerinde İspanyolları yenilgiye uğrattı, kendini Cezayir sultanı ilân etti. Ama, Arapların çağrısı üzerine buraya gelen İspanyol kuvvetleri tarafından Tlemsen'de sarılarak şehit edildi.

Balboa 20

Vasco Nunez de Balboa.
İspanyol kâşifi ve konkistadoru.
1475'te Jerez'de (İspanya) doğdu, 1517'de Panama'da öldü.
Panama kıstağından geçerek Büyük Okyanus'u veya Pasifik'i keşfetti.

Balboa gözüpek bir adamdı. Ayrıca, çok kişiye borcu vardı. Bu yüzden Haiti adasından gizlice kaçmaya karar verdi ve Güney Amerika'ya gitmekte olan bir gemiye bindi. Panama'daki Darien şehrine geldi. Buradaki İspanyol valiyi görevinden uzaklaştırarak yerine kendi geçti. Ama görevinden alınan vali kanun yoluyla intikamını aldı. Balboa tutuklanmamak için kaçmak zorunda kaldı. Batıya doğru giderek Panama kıstağını büyük güçlüklerle geçti. Sonunda o yörelerde sözü edilen esrarengiz okyanusa ulaştı. Vasco Nunez de Balboa, sonradan Pasifik veya Büyük Okyanus olarak adlandırılan «Güney denizleri» nin amiralliğine getirildi. Balboa, Peru'yu ve güneydeki altın ülkelerini de fethetmek istiyordu. Fakat bu amacını gerçekleştiremeden ihanetle suçlanarak kafası kesilmek suretiyle öldürüldü.

Cortés 21

Hernan Cortés.
İspanyol konkistadoru.
1485'te Medellin'de (İspanya) doğdu, 1547'de Sevilla yakınında (İspanya) öldü.
Meksika'yı ele geçirdi ve Aztek imparatorluğuna son verdi.

Hernan Cortés, 1518'de, İspanya kralı Karl V tarafından Meksika'yı fethetmekle görevlendirildi. O sırada Meksika'da yerliler vardı. Birkaç yüz kişiyle yola çıkan Cortes, ayrıca on bir top ve yirmi kadar da atlı aldı. O zamana kadar hiç at görmemiş olan Amerika yerlileri at üstündeki askerleri, hayvanlarla tek vücut sanarak çok ürktüler. Hele Hernan Cortés'in görünüşü Aztek şeflerini âdetâ büyüledi; çünkü Cortés, beyaz teni, sakalları, parlak zırhı ve toplarıyla tıpkı onların uzun yıllar önce ortadan kaybolan tanrıları Quetzalcoatl'a benziyordu. İnanışlarına göre batıya gidip orada kaybolan bu tanrı, günün birinde doğudan gökgürültüleri arasında geri dönecekti. Yerliler, istilâcılara birçok şehrin kapısını isteyerek açtılar. Bütün Aztek imparatorluğunu ele geçiren Cortés, 1547'de vatanına döndü ve orada unutulmuş olarak öldü.

Turgut Reis 22

Turgut Reis.
Ünlü Türk denizcisi ve kahramanı.
1485'te Menteşe'de (Milas) doğdu, 1565'te Malta savaşında öldü.
Osmanlı imparatorluğunun sınırlarının denizden genişlemesinde büyük payı olmuştur.

Turgut Reis fakir bir çiftçinin oğluydu. Çobanlıkla işe başlamıştı. Günün birinde bir korsan gemisine levent olarak giren Turgut, kısa zamanda reisliğe kadar yükseldi. Ve 24 gemilik bir donanma kurarak Barbaros'un yanında Preveze savaşına katıldı ve büyük yararlıklar gösterdi. 1540'da Cenevizlilerin baskınına uğrayarak esir düştü ve Cenova'ya götürülerek tam üç yıl gemilerde forsa olarak çalıştırıldı. Ama Barbaros, Turgut'u unutmamıştı. 1543'te Cenova'yı kuşatarak onu kurtardı. Turgut Reis, Batı Akdeniz'deki akınlarına yeniden başladı. Dâhice buluşları vardı. Bir defasında çok kuvvetli bir düşman donanmasının Cerbe adasına yaptığı baskında, Turgut Reis çevrilen gemilerini yağlı kızaklarla adanın arka tarafından denize indirmişti. Bu büyük deniz kurdu, 80 yaşında, donanma komutanı olarak katıldığı Malta savaşında öldü.

Drake 23

Francis Drake veya Sir Francis.
İngiliz deniz korsanı.
1540'a doğru Tavistock'ta (Büyük Britanya) doğdu, 1596'da denizde öldü.
İspanyol donanmasının amansız düşmanı oldu.

Francis Drake, zenci ticaretiyle uğraşan esir tüccarı Hawkins'in yeğeniydi. Denizciliğe genç yaşta miço olarak başladı. Ama zamanla geminin kumandasını ele geçiren bu atak ve gözüpek denizci, serüvenden serüvene atıldı. Kraliçe Elizabeth I. kendisine düşman gemilerine saldırmak için özel bir yetki verdi. Buna göre Drake, ele geçireceği ganimetlerin bir kısmını kullandığı gemilerin sahiplerine ve kraliçeye vermek şartıyla İspanyol gemilerini istediği gibi yağma edebilecekti. Macellan'ın başarısını tekrarlayan Drake, (1577 - 1580) dünya turunu üç yılda tamamladı ve böylece dünyayı denizden dolaşan ilk İngiliz oldu. Bu arada rastladığı birçok İspanyol kolonisini yağma ederek, buradaki birçok ispanyolu kılıçtan geçirdi. Bu hizmetlerinden dolayı kendisine Sir unvanı verilen Drake, Amerika'ya yaptığı bir sefer sırasında öldü.

Jean Bart 24

Şövalye Jean Bart.
Fransız denizcisi ve korsanı.
1650'de Dunkerque'te (Fransa) doğdu, 1702'de aynı yerde öldü.
Maceraperest denizcilerin sembolüdür.
Fransa'yı korkunç bir kıtlığa düşmekten kurtardı.

Fransa'nın Dunkerque şehrinde doğan Jean Bart, savaşın cilveleri yüzünden, sırasıyla iki yaşında, İspanyol, sekiz yaşında İngiliz, sonra on iki yaşında yeniden Fransız oldu. Dedesi, babası, amcası korsan olan bu çocuk da denizci bir ruha sahipti. İşe Hollanda donanmasına ait bir gemide miçoluk yapmakla başladı. Daha sonra korsan gemilerinin kaptanlığını yaparak çok sayıda savaş ve ticaret gemisine saldırdı ve bunların yüklerine kendi devleti hesabına el koydu. Ayrıca buğday yüklü gemilerin Dunkerque limanına girmesini sağlayarak ülkesini kaçınılmaz bir kıtlıktan kurtardı. Hem kurt bir denizci, hem de sert bir baba olan Jean Bart, bir savaş sırasında düşmanı görünce bir an için yüzü sararan oğlunu cezalandırmak üzere bir geminin direğine bağlatmaktan kaçınmamıştı.

Peary 25

Robert Edwin Peary.
Amerikalı denizci ve kâşif.
1856'da Cresson-Spring'de (A.B.D.) doğdu, 1920'de Washington'da öldü.
Kuzey kutbuna ayak basan ilk insandır.

Kuzey kutbuna gitmeyi kafasına koyan birçok ünlü kâşif bu yolda maceraya atılmış ve herbiri bilime yeni katkılarda bulunmuştu. 1895'te Norveç'li ünlü kâşif Nansen, bu alanda büyük bir adım atmıştı. Abruzzi'ler dükü, kutba yaklaşmıştı. Amundsen ise, ulaşılması çok arzu edilen bu amacı gerçekleştirmek için hazırlıklar yapmaktaydı. Peary ondan önce davranıp köpeklerin çektiği kızaklarla bankizler üzerinde yola çıktı. Daha önce kutup bölgelerinde çok sayıda keşif yaptığı için bu bölgeleri gayet iyi bilen Peary, 6 Nisan 1909'da Kuzey kutbuna vararak oraya Amerikan bayrağını dikti. Ve böylece Kuzey kutbuna ayak basan ilk insan olmak şerefine erişti. Bu sırada Amundsen, fikrini değiştirerek Kuzey kutbunu fethetme amacından vazgeçip Güney kutbuna doğru yola çıkmış bulunuyordu.

Amundsen 26

Roald Amundsen, Norveç'li kâşif.
1872'de Borge-lez-Sapsborg'da (Norveç) doğdu, 1928'de Arktika'da öldü.
Güney kutbuna ayak basan ilk insandır.
Magnetik kutupla ilgili incelemeler de yaptı.

Amundsen, Amerika kıtasının en kuzeyinde Atlas Okyanusu ile Büyük Okyanusu birbirine bağlayan kuzey-batı geçidini keşfetmek istiyordu. Nansen'den de destek gören kâşif, 1903 haziranında, altı arkadaşıyla beraber Oslo limanından hareket etti. Kuzey kutbunun buzdan yüzeyinde üç yıl süreyle dayanılmaz sıkıntılar çektikten sonra nihayet 30 Ağustos 1906'da Alaska'daki Nome limanına vardı. Böylece Amundsen amacına ulaşmış oluyordu. Kâşif, bundan sonra Güney kutbunu fethetmeye karar vererek hemen yola çıktı. Isının sıfırın altında 50 dereceye kadar düşmesine ve kar fırtınasına rağmen buzlar üstünde yılmadan ilerleyen Amundsen, 14 Aralık 1911'de Güney kutbuna Norveç bayrağını dikti. Arktika'da kaybolan İtalyan kâşifi Nobile ve arkadaşlarını, Latham adlı su uçağı ile ararken 18 Haziran 1928'de kutupta kayboldu...

Scott 27

Robert Falcon Scott.
İngiliz kâşifi.
1868'de Dovenport'ta doğdu, 1912'de Antarktika'da öldü.
Güney kutbunun kendisinden önce keşfedildiğini görüp geri dönerken arkadaşlarıyla beraber dondu.

Scott, 1910'da, İngilizlerin Güney kutbunu keşfetmekle görevlendirdikleri heyetin başkanı oldu. Ross adasına bin kilo yiyecek yığan kâşifler, bu muazzam depoya «Ton» adını verdiler. Scott, Amundsen'in de Güney kutbunu fethetmek için hazırlık yaptığını haber aldı. Ne yazık ki bu yarışta Scott üst üste başarısızlığa uğrayacaktı... 15 Ocak 1912'de Güney kutbuna vardığı zaman Amundsen'in oraya kendinden bir ay önce gelmiş olduğunu öğrendi. Hayal kırıklığına uğrayan Scott ve arkadaşlarının önünde korkunç bir dönüş yolculuğu uzanıyordu. Ne yiyecekleri vardı, ne yakacakları... Bununla birlikte beş kâşiften üçü bitkin bir hâlde «Ton» adını verdikleri sığınağın birkaç kilometre yakınına varabildiler. Ama orada bir kar fırtınasına yakalandılar ve hedefe çok yaklaştıkları hâlde ölümün pençesinden kurtulamadılar.

Nobile 28

Umberto Nobile.
İtalyan kâşifi, havacısı ve generali.
1885'de Zauro'da doğdu.
Kuzey kutbu üzerinde ilk olarak güdümlü balonla uçmayı başarmıştır.

Arktika üzerinde uçmayı deneyen, ama bunu başaramayan Amundsen, Umberto Nobile'ye bir güdümlü balon ısmarladı. 11 Mayıs 1926'da Nobile, içinde Amundsen'in de bulunduğu Norge (Norveç) adlı balonun kumandasına geçerek havalandı. Ve ertesi gün bu araç Kuzey kutbu üzerinde uçtu. Bu uçuş sırasında Amundsen, Amerikan, İtalyan ve Norveç bayraklarını balondan kutup yüzeyine birer birer attı. İki yıl sonra Nobile aynı yolculuğu yeniden gerçekleştirmeyi düşündüyse de bunu başaramadı. 25 Mayıs 1928'de İtalia adını taşıyan balonu buzlara çarparak parçalandı. Kazazedelerin tehlike işaretleri ancak 9 Haziran'da farkedilebildi. Bunun üzerine Amundsen, keşif heyetinin yardımına koştu, ama bu, cesur kâşifin hayatına maloldu. Nobile'nin arkadaşları ise bir rus buz kıranı tarafından kurtarıldılar.

Nansen 29

Fridtjof Nansen.
Norveç'li kâşif ve insansever.
1861'de Store-Frone'de (Norveç) doğdu, 1930'da Lysaker'de (Norveç) öldü.
İnsanoğlunun kutuptaki zorluklara dayanabileceğini gösterdi.

Hem bir kayak şampiyonu, hem de bir zoolog olan Nansen, kendisine özellikle kutup buzlarının basıncına dayanabilecek nitelikte bir gemi yaptırdı. «Fram» (ileri) adını verdiği bu gemiyle 1893'de yola çıktı. Buzlar arasında rotasını kaybederek kendini iki yıl bilimsel gözlemlere verdi. Sonra bir arkadaşıyla beraber gemiyi terkedip kızakla Kuzey kutbuna gitmeyi kararlaştırdı. Bir yıldan uzun süren bu yolculuk boyunca iki adam dayanılmaz bir soğukta ve buzlar üzerinde yürüdü, kamp kurdu. Yiyecekleri bitince de kızaklarını çeken köpekleri birer birer yediler. Kâşifler, Kuzey kutbuna ulaşamadılar ama, olağanüstü yolculukları sırasında çok değerli bilgiler edindiler. Nansen bunları «Buz» ve «Sibirya» adlı eserlerinde anlattı. 1922'de de Nobel ödülünü kazandı. Adı, Svalbard ile Grönland arasındaki eşiğe verildi.

Charcot 30

Jean Charcot.
Fransız kâşifi, denizcisi ve bilgini.
1867'de Neuilly-sui-Seine'de (Fransa) doğdu, 1936'da denizde öldü.
Yeni topraklar keşfetti ve deniz bilimi üzerine araştırmalar ve incelemeler yaptı.

1903'de Charcot, Pléneau adlı bir dostuna yazdığı bir mektupta, ona kendisiyle beraber seyahat etmek isteyip istemediğini sormuştu. Dostunun telgrafla gelen cevabı şu oldu: «Nereye isterseniz. Ne zaman isterseniz. Ne kadar isterseniz.» Böylece binlerce kilometrelik güney sahillerini izleyen bir keşifler dizisi başladı. Ve bu keşifler sâyesinde yeni yeni deniz haritaları hazırlandı. Daha sonra 1925'ten itibaren Charcot, «Pourquoi Pas?» (Neden Olmasın?) adlı gemisiyle Grönland sularında dolaştı. 1928'de içinde Amundsen olduğu hâlde denizde kaybolan deniz uçağının aranmasına o da katıldı. 1934, 1935, 1936'da Charcot, gemisiyle Fransızların düzenledikleri kutup seferlerinin başkanı Victor ve arkadaşlarını taşıdı. 15 Eylül 1936'da emektar «Pourquoi Pas?» mürettebatı ve yüküyle birlikte battı.

Cabral 31

Pedro Alvares Cabral.
Portekiz'li gemici.
1460'da Belmonte'de (Portekiz) doğdu, 1526'da Santarem'de (Portekiz) öldü.
Brezilya'yı keşfetti ve burayı Portekiz adına sömürgeleştirdi.

Brezilya uzun süre Portekiz sömürge imparatorluğunun en değerli topraklarından biri olarak kaldı. Bu sebeple Portekiz'in nüfusu 10 milyona ulaşmadığı hâlde, Güney Amerika'da 80 milyona yakın insan Portekizce konuşmaktadır. 22 Nisan 1500'de Brezilya'yı keşfeden amiral Cabral, keşif seferinin başlangıcında, Hindistan'a Kristof Kolomb gibi deniz yoluyla ulaşmak istiyordu. Afrika'nın kuzey kıyıları boyunca uzanan, rüzgârı az bölgelerden geçmemek için engin denizlere açıldı. Alize rüzgârlarına ve tropikal akıntılara kapılarak Güney Amerika kıyılarına kadar sürüklenen gemici, burada uğradığı kıyılara «Terra de Santa Cruz» adını verdi ve bu toprakların Portekiz'e ait olduğunu ilân etti. Daha sonra asıl görevini tamamlamak üzere tekrar denize açılarak Ümit Burnu yoluyla Hindistan'a yöneldi.

Victor 32

Paul-Émile Victor.
Fransızların düzenlediği kutup seferlerinin başkanı.
1907'de Cenevre'de doğdu.
Fransızlar tarafından Arktika ve Antarktika'ya yapılan birçok araştırma seferini yönetti.

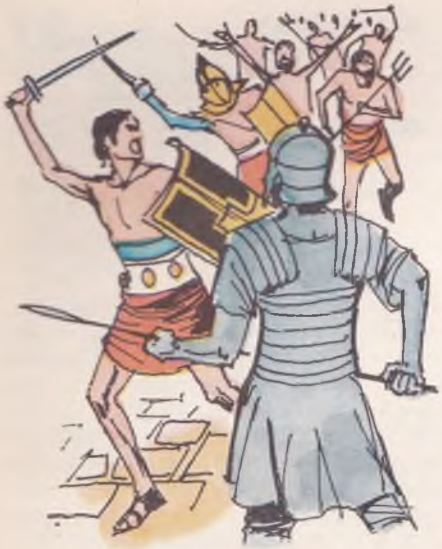
Bugün kutup bölgelerine giden kâşifler, özel olarak yapılmış taşıtlarla seyahat edebiliyorlar. Ama Paul-Émile Victor kutup bölgelerine yaptığı ilk yolculuklarında, kuvvetli ve korkusuz Grönland köpeklerinin çektiği kızakları kullanmak zorundaydı. Paul-Émile Victor, Eskimoları daha iyi tanıyabilmek için onların çetin hayatını paylaşmak istedi. Ona kendi dillerinde «Wittou» adını veren bir Eskimo ailesi tarafından evlât edinildi. Grönland dilini kolaylıkla konuşan Paul-Émile Victor, Arktika hakkında öyle geniş bilgi edindi ki İkinci Dünya Savaşı sırasında Amerika'lılar askerî birliklerini onun kılavuzluğunda bu bölgelere sevkettiler. Paul-Émile Victor, daha sonra Antarktika ve Adélie toprağında yaptığı keşiflerle bilime geniş ölçüde katkıda bulundu. Araştırmalarını, Eskimoların hayatını anlatan birçok eser yazdı.

Hillary 33

Sir Edmund Hillary.
Yeni Zelanda'lı dağcı ve kâşif.
1919'da Auckland'de (Yeni Zelanda) doğdu.
Dünyanın en yüksek tepesi olan Everest'i fethetti.
1957 - 1958'de Güney kutbuna yapılan bir seferi yönetti.

Everest tepesi, dünyanın en heybetli ve genç sıradağları olan Himalayaların en yüksek tepesidir. Yükseltisi 8 880 m. civarında olan bu tepeye ulaşmak için çok sayıda keşif seferi düzenlenmiştir. Bunlardan bir tanesi, iki gözüpek adamın hayatına malolmuştur: Büyük dağcı Mollory ile üniversite öğrencisi İrvine, tepeye tırmanırlarken 8 haziran 1924'te kaybolmuşlardır. Hillary, bu dağlarda yaşayan ve kötü şartlara dayanabilen cesur yerli halktan; dağcılara seve seve kılavuzluk eden ünlü Şerpalardan büyük ölçüde yardım gördü. Tensing adında bir Şerpa ile yola çıkan Hillary birçok güçlüğü yendikten sonra 29 Mayıs 1923'de zirveye ulaşarak Everest tepesini fetheden ilk insan olma şerefini kazandı. Hillary daha sonra hem keşif yapmak, hem de okul ve hastane yaptırmak amacıyla Everest'in çeşitli bölgelerine gitti.

Spartacus 34

Spartacus.
Roma gladyatörü olan Yunanlı köle.
M.Ö. I. Yüzyıl'da yaşadı.
Özgürlüklerine kavuşmak için Roma'ya başkaldıran yüz bin kölenin ayaklanmasını yönetti.

Roma'lı köle Spartacus, arenada yaptığı dövüşlerde sık sık ölüm tehlikesiyle karşı karşıya geliyordu. O bir «myrmillon» gladyatördü; yâni çarpışırken yalnız kılıç kullanır, kendini korumak için de sadece bir miğfer ile küçük bir kalkandan faydalanırdı. Ölesiye vuruştuğu rakibi «retiare» gladyatörlerin silâhları ise üç dişli bir yaba, bir hançer ve geniş ilmekli bir ağdan ibaretti. Spartacus, kendisi gibi zavallı kimselerle beraber kaçarak, özgürlüğe kavuşmak için çırpınan isyan hâlindeki kölelerin başına geçti. Sloganları «Ya özgürlük ya ölüm!» olan bu kararlı adamların çıkardığı isyanı bastırmakta Roma lejyonları çok güçlük çektiler. Roma ordusunu iki yıl süreyle uğraştıran Spartacus, M. Ö. 71'de Lucania'da (İtalya) Crasus tarafından yenilgiye uğratılarak amacını gerçekleştiremeden öldü.

Cesare Borgia 35

Cesare Borgia.
Rönesans İtalya'sının ünlü serüvencisi.
1475'de Roma'da doğdu, 1507'de Pampelune'de (İspanya) öldü.
Machiavelli, **İl Principe** (Prens) adlı eserinde düzenbaz ve merhametsiz prensi anlatırken Cesare'yi örnek aldı.

Prens Cesare Borgia, görünüşte mükemmel bir asilzâdeydi. Yakışıklı nazik, akıllı, nükteci, kuvvetli ve cesurdu. Ama aynı zamanda son derece muhteris, iki yüzlü, vicdansız bir adamdı... Üstelik prensin Roma'da papa Alexander VI gibi sağlam bir dayanağı vardı. Çünkü papa, Cesare'nin babasıydı. Ancak Cesare'nin adı kötüye çıkmakta gecikmedi. Kendisinin yirmi kadar prens, hükümdar ve kardinali katlettirdikten başka öz kardeşini de öldürttüğü bir gerçektir. Korkunç serüvenci Cesare Borgia ile kızkardeşi Lucrezia Borgia zehir uzmanıydılar. Bu iki kardeş yüzünden o devirde Batı Avrupa'da o pek çok kişi ölmüştür. Cesare'nin kendisi bile, babasıyla beraber yemeğe davet ettiği bir misafirini zehirlemek isterken zehirlenmiş ve ölümden zor kurtulmuştur. Babasının ise bu yemek yüzünden öldüğü söylenir. Ne devirmiş o devir!

Pizarro 36

Francisco Pizarro.
İspanyol fatihi.
1475'de Trujillo'da (İspanya) doğdu, 1541'de Lima'da (Peru) katledildi.
İnka İmparatorluğunu yıkarak Peru'yu ele geçirdi.

Pizarro, okuma yazma bilmeyen ve pek de dürüst olmayan bir serüvenciydi. Elli yaşında Peru'yu fethetmeye ve İnka'ların hazinesini ele geçirmeye karar verdi. Az sayıda, ama kararlı kimselerden meydana getirdiği serüven ve seyahat heveslisi bir grubun başına geçerek yola çıktı. Peru'ya vardığında yerlilere hediyeler vereceğini söyleyerek karaya çıktı ve buraları istilâ etti. İnka şeflerinden birini çadırına çağıran Pizarro onu hapsetti ve kendisini ancak büyük bir fidye verdiği takdirde serbest bırakacağını söyledi. İstediğini aldıktan sonra da şefi öldürttü. Kurnazlığı ve zorbalığı sayesinde bu serüvenci, İnka kralı Atahualpa'nın hazinesini ele geçirdi, sonra da İnka İmparatorluğunun başkenti Cuzco'yu yakıp yıktı. Fakat çok geçmeden İspanyol şefleri arasında anlaşmazlık çıktı ve Pizarro bunlardan birinin emriyle katledildi.

İbni Batuta 37

Ebu Abdullah Muhammed İbni Batuta.
Arap gezgini ve coğrafya bilgini.
1304'te Tanca'da (Kuzey Afrika) doğdu, 1369'da Fas'da (Kuzey Afrika) öldü.
Yıllarca süren olağanüstü bir seyahat yaptı.

Çok ünlü bir Arap gezgini olan İbni Batuta, çocukluğunu Afrika'nın kuzey-batısındaki Tanca şehrinde geçirmiştir. Aynı şehirde iyi bir öğrenim gören İbni Batuta, bir gün dünyayı gezerek tanımaya karar vermiş ve yola koyulmuştur. O diyar senin, bu diyar benim demeden dolaşan İbni Batuta'nın gezip gördüğü ülkeler arasında, bütün Kuzey Afrika, Hicaz, Suriye, Anadolu, İstanbul, Altın Ordu - bugünkü Ukrayna-, İran, Afganistan, Türkistan, Çin'e kadar bütün Orta Asya, Bengal, Hindistan, Sumatra, Afrika'da Nijerya, Sudan, Avrupa'da da İspanya vardır. İbni Batuta'nın bu gezileri yaşadığı yüzyıl için inanılmayacak kadar önemli bir başarı sayılmaktadır. 1353'te Tanca'ya dönen büyük gezgin ve coğrafya bilgini burada artık kendini seyahat notlarını derlemeye vermiş ve «Tuhfetun Nuzzar» adlı ünlü seyahatnamesini yazmıştır.

Livingstone 38

David Livingstone.
İskoçya'lı kâşif, doktor ve misyoner.
1813'de Blantyre'de (Büyük Britanya) doğdu, 1873'de Chitambo'da (Rodezya) öldü.
Afrika kâşiflerinin en gözüpek olanıdır.

Uygarlığın nimetlerini Afrika'nın en uzak bölgelerine götürmek isteği, Livingstone'u yorulmak bilmez bir kâşif yaptı. En önemli keşfi, şüphesiz, Zambezi çavlanıdır. 1700 metre genişliğindeki Zambezi nehri, 110 metre yükseklikten düşüş yapan bir çavlanla 75 metre genişliğindeki bir boğaza dökülür. Yerlilerin «gürleyen duman» adını verdikleri bu çavlan, kâşifi son derece hayran bıraktı. Ve ona İngiltere kraliçesine saygı ifadesi olarak Victoria çavlanı adını verdi. Daha sonra o civarda Nyasa gölünü de buldu. Zenci ticaretini önlemek için çok çaba sarfeden Livingstone, 1873 yılında Afrika'da, Nil nehrinin kaynaklarını ararken öldü. Livingstone'un cenazesi Londra'ya götürülerek Westminster katedralinde ülkenin en büyük adamlarının yanına gömüldü. Kâşifin, gezileri ile ilgili birçok eseri vardır.

Stanley 39

John Rowlands, Sir Henry Morton Stanley.
İngiliz kâşifi ve gazetecisi.
1841'de Denbigh'de (Büyük Britanya) doğdu, 1904'te Londra'da öldü.
Afrika kâşiflerinin en büyüklerinden biridir.

Cesur gazeteci Stanley, ilginç röportajlar yapmak ümidiyle Afrika'da gezilere girişti. Ünlü gazeteci ve gözüpek kâşif bu iki ünvanına yaraşacak bir şekilde olağanüstü serüvenler yaşadı. 1870'de dünya, Livingstone'dan dört yıldan beri haber alamıyordu: Kâşif, Afrika'nın göbeğindeki vahşi ormanlarda kaybolmuştu ama, yaşayıp yaşamadığı bilinmiyordu. Büyük bir Amerikan gazetesi kayıp Livingstone'u aramaya gitmesi için Stanley'e ricada bulundu. Stanley aylarca, çalılıklar ve ormanlar aşarak yol aldı... Ve nihayet 1871 yılının kasım ayında, Tanganika gölünün doğu kıyısında yer alan Ujiji köyünde Livingstone'u buldu. İki kâşifin karşılaşması çok heyecanlı oldu. Stanley «Gözlerime inanayım mı Mr. Livingstone?» dedi. Sonra kâşifler yolculuklarına devam etmek üzere birbirlerinden ayrıldılar...

Breuil

40

Rahip Henri Breuil.
Fransız prehistoryacısı ve profesörü.
1877'de Mortain'de (Fransa) doğdu, 1961'de Lisle-Adam'da (Fransa) öldü.
Birçok tarihöncesi mağarasını inceledi.

Tarihöncesi insanlarının içinde yaşadıkları mağaraların duvarlarına yaptıkları resimlere Eski Taş Çağı sanatı adı verilir. Bu mağaraların keşifleriyle en çok ilgilenen bilginlerden biri olan Rahip Breuil, Fransa, İspanya ve Kuzey Afrika'daki yüzlerce mağarada incelemelerde bulundu. Fakat kazma ve küreklerle tilki avlamak için önce basit bir tilki ininin ağzını genişlettiklerini sanan dört gencin 12 aralık 1940'da keşfettikleri Fransa'daki Lascaux mağarasını ziyareti onun için çok büyük bir sürpriz oldu. Çünkü Henri Breuil içeri girdiğinde mağaranın duvarlarına yapılmış birçok resim gördü ve bunların desenlerini ortaya çıkardı. Breuil, yine bu resimlere dayanarak, Eski Taş Çağı'ndan beri güzel sanatlarda ekoller bulunduğunu tespit etti. İnsanlığın en eski kültürel gelişim çağının sınıflandırılması konusunda esaslar koydu.

Casteret

41

Norbert Casteret.
Fransız mağara uzmanı.
1897'de Saint-Martory'de (Fransa) doğdu.
Yer altında yaptığı keşifler, mağarabilimin (speleoloji) halk arasında büyük ilgi görmesine yol açtı.

Tıpkı Rahip Breuil gibi, Norbert Casteret de önce yeraltı oyuklarını ve mağaralarını keşfetmek ve buralarda incelemeler yapmakla işe başladı. Bu konuda yazdığı eserler birçok kişinin ilgisini çekti. Norbert Casteret araştırmalarını karısı ve çocuklarıyla birlikte yürütüyordu. Bu hârika aile ekibi, binlerce mağarayı ve yeraltı nehrini ortaya çıkardı. Ayrıca buralarda tarihöncesine ait birçok zengin kalıntıyı buldu. Casteret, Friuato çukuru gibi Afrika'nın Orta Atlaslar'daki en derin çukuruyla Fransa'nın Martel, Henne - Morte ve Pierre-Saint-Martin çukurlarına inmiş bir araştırıcıdır. Pirene dağlarındaki Perdido tepesinde bulunan dünyanın buzlarla kaplı en yüksek mağaralarını yine Norbert Casteret ortaya çıkarmıştır. Ünlü mağara uzmanı, araştırmalarını ve keşiflerini anlatan birçok eser yazmıştır.

Tazieff

42

Haroun Tazieff.
Belçika'lı Jeolog.
1914'te Varşova'da (Polonya) doğdu.
Vülkanolojiyi (yanardağbilim) geliştirdi.
Araştırma gezileri sırasında ilginç filimler çekti.

Tazieff'in yaptığı incelemeler sayesinde yanardağ eteklerinde yaşayan insan kitleleri, en korkunç püskürmeleri bile önceden haber alarak bu tehlikeden kurtulabileceklerdir. Aynı zamanda mükemmel bir sporcu olan bu bilgin, korku nedir bilmeyen bir adamdır. Bir defasında Orta Amerika'daki püskürme hâlinde bulunan İzalco yanardağının kraterine inmek cesaretini göstermişti. Ama burada çok duramayıp geri dönmek zorunda kaldı. Çünkü ayakkabılarının kalın kauçuk tabanlarına rağmen ayaklarının altı az kalsın yanıyordu. Tazieff ile teknisyenlerden kurulu ekibi kraterden çıkıp püskürme alanından henüz uzaklaşmışlardı ki dağ, korkunç bir patlama ile sarsıldı... Kraterden fışkıran lavlar ve dışıklar uzaklara kadar saçıldı... Tazieff, bu keşif gezileri sırasında «Ateşli Dağlar», «Yasak Volkan» gibi belge filimler çekti.

Beebe 43

Doktor William Beebe.
Amerika'lı tabiat bilgini ve kâşif.
1877'de New York'da (Amerika) doğdu, 1962'de Trinidad'da (Antiller) öldü.
Batisferiyle denizler altında araştırmalar yaptı.

Batisfer, madenden yapılmış her tarafı kapalı ve içi boş bir büyük küredir. Çeperinin kalınlığı 3 cm. olan bu kürenin çapı 1 metre 45 cm. dir. İçinde bir insan ayakta duramaz. Batisferin ağırlığı ise iki tondan fazladır. Çelik bir kabloyla yukarıdaki gemiye asılı olan batisferle ilk defa 1932 yılının eylül ayında Doktor William Beebe ve yardımcısı Jocelyn Crane, deniz altına ilk dalışlarını yaptılar. Kürenin içinde karşı karşıya oturan iki adam, 660 metre derinliğe kadar indiler ve batisferin üç lombozundan, buralarda yaşayan hayvan ve bitkileri gözetlediler, onların fotoğraflarını çektiler. Bu sâyede deniz diplerindeki bilinmeyen türde canlıların tespiti mümkün olmuştur. 1934'te Bermuda adaları yakınında batisferle 923 metre derinliğe kadar inen Doktor William Beebe, bu rekoru tam yirmi yıl elinde tuttu.

Piccard 44

Profesör Auguste Piccard.
İsviçre'li fizikçi ve mucit.
1884'te Basel'de (İsviçre) doğdu, 1962'de Lozan'da öldü.
Stratosferi ve deniz çukurlarını araştırmada kullanılacak, geçirimsiz kabinler yapmayı denedi.

Deniz diplerinde araştırmalar yapabilmek için sımsıkı kapalı bir kabine ihtiyaç vardı. Profesör Auguste Piccard ilk önce yoğunluğu az olan stratosferde balonla dolaşabilmek için su geçirmez bir balon sepeti yapmayı denedi. Balonla ilk uçuşunu ise 1931 yılında gerçekleştirdi. Yardımcısı Kipfer ile beraber Bavyera'dan hareket eden fizik bilgini, 15 000 metreye kadar yükseldi. Bu sırada Piccard ve yardımcısı iniş supabının sıkıştığını farkederek endişelendiler. Yolculuk az daha bu iki bilim adamının hayatına malolacaktı. Neyse ki balon 16 000 metreyi aştıktan sonra birdenbire uysallaştı ve Avusturya Tyrol'üne yumuşak bir iniş yaptı. Piccard, daha sonra en derin denizlerin diplerinde gözlemler yapmayı tasarladı ve bu amaçla «batiskaf» denilen dalma aracını gerçekleştirdi.

Cousteau 45

Binbaşı Jacques-Yves Cousteau.
Fransız deniz subayı, deniz bilgini ve sinema yönetmeni.
1910'da Saint-André-de-Coubzac'da (Fransa) doğdu.
Kendi buluşu olan balıkadam elbisesiyle deniz diplerinde önemli keşifler yaptı, ilginç filimler çekti.

İlk denemesi 1934'de yapılan ve yüzücüye büyük bir hareket imkânı sağlayan balıkadam elbisesinin icâdı sâyesinde, Binbaşı Cousteau, deniz diplerinde bir balık kadar rahat hareket ederek uzun araştırmalar yapan ilk insan oldu. Cousteau, denizler altında araştırmalar ve incelemelerde bulunmak üzere Fransızlara ait «Calypso» adlı gemiyi özel bir şekilde hazırlattı. Binbaşı Cousteau'nun bu garip «denizaltı evi», içindekilerin tamamiyle su altında yaşamasına elverişlidir. Bu ev gelecekte su altında kurulacak şehirlerdeki hayat hakkında da bir fikir verebilir. Cousteau kendi dalışlarıyla ilgili eserler yazmış ve ayrıca yine kendi buluşu olan bir su-altı kamerasıyla bir dizi filim çekerek, deniz dibi âleminin o büyüleyici güzelliklerini gözlerimizin önüne sermeyi başarmıştır. Bu filimlerin en ünlüsü «Sessiz Dünya» dır.

Ader 46

Clément Ader.
Fransız mühendisi ve mucidi..
1841'de Muret'de (Fransa) doğdu, 1925'de Toulouse'da (Fransa) öldü.
Basit bir uçakla ilk uçuşu gerçekleştirdi.

Clément Ader daha gençliğinde hava yolculuğunu gerçekleştirmeyi aklına koymuştu. Önce bir insanı kaldırabilecek güçte bir uçurtma, sonra tenekeden bir bisiklet, daha sonra da bir balon yapan mühendis, nihayet 9 ekim 1890 da Eole adlı uçağıyla elli metre kadar uçtu. Yapımcısının «uçak» adını verdiği bu araç, uçaktan çok kanatlarının iskeleti ipekle kaplanmış bir yarasaya benziyordu. Havadan daha ağır olan bu aracın hareketini, bir buhar motorunun çalıştırdığı dörder paletli üç pervane sağlıyordu. Ader, uçağın ilk denemesini Armanvilliers şatosunun parkında birkaç heyecanlı seyirci önünde yaptı. Mucit aynı denemeyi bir yıl sonra Satory'de, orduya ait bir arazi üzerinde tekrarlamak istediğinde aracı havalanamayıp durdu kaldı. Bundan böyle talih, havacılığın öncüsü Clément Ader'den yüz çevirecekti...

Lilienthal 47

Otto Lilienthal.
Alman mühendisi ve mucidi.
1848'de Anklam'da (Almanya) doğdu, 1896'da Berlin'de öldü.
Kanat takarak uçmayı icat ve tatbik etti.
Borulu kazanları, sirenleri ve buharlı motorları geliştirdi.

Clément Ader yaptığı uçağı, geçici de olsa uçurmayı başardığı sıralarda Alman mucidi Otto Lilienthal da uçaksız ve motorsuz olarak 200-300 metre uçabilmişti. Uzun süre kuşların uçuşlarını inceleyen bu Alman mühendisi bir çift uzun ve geniş kanat yaptı. Lilienthal bu kanatları takarak yaptığı bu ilk uçuş denemesini, yere düşüp parçalanma tehlikesini önlemek için bir kulenin tepesinden atlayarak değil de, eğimli bir tepeden kendini aşağı bırakmak suretiyle gerçekleştirdi ve yumuşak bir inişle ayakları üzerinde yere konmayı başardı. Kuş-adam önce koşup hız alıyor, bu arada havadan destek gören kanatları sayesinde havalanıyor, ayakları yerden kesilerek biraz yükselebiliyordu. O zaman da dizlerini bükerek kâğıt ve ipekten kanatlarını çırpmak süretiyle yerden birkaç metre yüksekte uçup kolayca manevra yapabiliyordu.

Hezarfen Ahmet Çelebi 48

Hezarfen Ahmet Çelebi.
Türk bilgini.
XVII. Yüzyıl'da yaşadı, doğum yeri bilinmiyor. Cezayir'de sürgünde öldü.
Kanat takarak uçmayı başaran ilk Türk.

Ahmet Çelebi, insanların uçabileceklerine inanıyor, bunun için de bir araç yapmaya çalışıyordu. Araştırma ve tecrübelerine evinde başlayan bilgin, daha önce birçok uçuş denemesi yapan ve bu uğurda hayatını kaybeden Türk bilgini İsmail Cevheri'nin izinde yürüdü. Evliya Çelebi'nin anlattığına göre, kartal kanatlarıyla yaptığı birkaç uçuş denemesinden sonra Ahmet Efendi, kanat takarak, İstanbul halkının gözleri önünde Galata kulesinden Üsküdar'da Doğancılar'a kadar uçtu. Bilginin uçuşunu büyük bir halk kitlesiyle birlikte Dördüncü Murat da seyretmişti. Uçuş tasarısını gerçekleştirmesinden sonra Ahmet Çelebi, halk arasında «bin şey bilen» anlamına gelen «Hezarfen» diye anılmaya başlandı. Padişah da kendisine bir kese altın verdi, fakat bilgisinden ve başarısından ürküp onu Cezayir'e sürdü.

Montgolfier 49

Montgolfier kardeşler, Fransız mucitleri.
Joseph, 1740'ta Vidalon-le-Annonay'de (Fransa) doğdu, 1810'da Baraluc'de (Fransa) öldü. Etienne, 1745'te Vidalon-les-Annonay'de (Fransa) doğdu, 1799'da Serrières'de (Fransa) öldü.
Sıcak havayla şişirilen ilk balonları icat edip uçurdular.

Joseph ve Etienne de Montgolfier, kâğıt imalâtçısı iki kardeşti. Annonay'daki fabrikalarında bazan kâğıttan küçük balonlar da yaparlardı. Sıcak havayla şişirilen bu balonlar serbest bırakıldıklarında havalanırlardı. Bir gün iki kardeş çok büyük bir balon yapmaya karar verdi. Kâğıttan yaptıkları bu dev balonu daha dayanıklı hâle getirmek için de bezle kapladılar. Balonun içindeki sıcak havanın soğumasını önlemek için alt kısmındaki ağzına yün parçaları ve bir tutam saman koydular. 4 haziran 1783'de Annonay'da, kalabalık seyirci topluluğu önünde büyük bir deneme yapıldı. Montgolfier'lerin balonu on dakikadan fazla havada kaldı ve 500 metreye yükseldi. Aynı yılın 19 eylülünde Versailles sarayı bahçesinde, kral Louis'nin huzurundaki ikinci denemede balon ilk hava yolcularını taşıyordu: Bir ördek, bir horoz ve bir koyun.

Pilâtre de Rozier 50

Jean-François Pilâtre de Rozier.
Fransız havacısı ve eczacısı.
1756'da Metz'de (Fransa) doğdu, 1785'te Wimereux'de (Fransa) öldü.
Balonla ilk uçuşu gerçekleştirdi ve 1000 metreye kadar yükseldi.

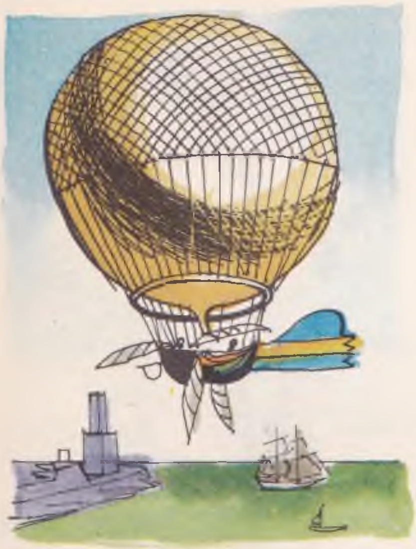
Montgolfier kardeşlerin yaptığı balonlarla ilk yolculuk eden canlılar kümes hayvanları olmuştu. Dünyada balonla seyahat eden ilk insanlar ise Pilâtre de Rozier ve bir dostudur. Pilâtre de Rozier, 1783 yılının kasım ayında Arlandes markisiyle birlikte, kral ailesinin gözleri önünde bir hava yolculuğuna çıktı. Bu yolculuk sırasında Pilâtre de Rozier, Paris semalarında yirmi dakikaya yakın bir süre dolaşmış ve zaman zaman 1 000 metre yüksekliğe kadar çıkmıştır. Pilâtre de Rozier bu yolculuktan iki yıl sonra yardımcısı Romain ile birlikte Pas-de-Calais'yi balonla geçmek gibi olağanüstü bir başarıyı gerçekleştirmeye girişti. Ne var ki bu cesur adamın balonu bu son deneme sırasında ve yerden 500 metre yükseklikte yırtıldı, yere düşüp parçalandı. Böylece ilk hava yolcuları, aynı zamanda ilk hava kurbanları olmuşlardı.

Charles 51

Jacques-Alexandre-César-Charles.
Fransız fizikçisi ve havacısı.
1746'da Beaugency (Fransa) doğdu, 1823'te Paris'te (Fransa) öldü.
Hidrojenle şişirilen ilk balonu icadetti ve kullandı.

Fizik Profesörü Charles, gözünü budaktan sakınmaz bir adamdı. İlk hava yolculuğunu Paris'ten Gonesse köyüne kadar balonla uçarak gerçekleştirmişti, ama balonu da, büyük bir korkuya kapılan köylüler tarafından parçalanmıştı. Charles, 1783'de hidrojenle şişirilmiş ilk balonu yaptı. Bu balonun, vernikle geçirimsiz hâle getirilmiş sarı-kırmızı ipekten, 9 m. çapında bir zarfı vardı. Bu zarf, kırmızı ve mavi renkli bir sepeti taşıyordu. Üst kısmında bulunan bir supap, balonun sönmesine, dolayısıyla alçalmasına yarıyordu. Balonun yükselmesi istendiği zaman da sepetteki safralar birer ikişer aşağıya atılıyordu. Charles'ın yönettiği balon bir gün Tuileries parkından Paris semalarına doğru havalandı ve bir süre sonra kırlık bir yere inip yeniden havalanarak 3000 metreye yükseldi. Hava yolculukları çağı da böylece başlamış oldu...

Blanchard 52

Jean Pierre Blanchard.
Fransız havacısı.
1753'de Andelys'de (Fransa) doğdu, 1809'da Paris'te öldü.
Hidrojenle şişirilmiş bir balonla ilk defa Manş denizini geçmeyi başardı.

Blanchard, İngiliz dostu Jeffries ile birlikte hidrojen gazıyla şişirilmiş bir balonla Manş denizini ilk defa havadan geçmeyi başarmıştır. İki havacı 1785 yılında Douvres'dan havalanarak Manş'ı aşıp Calais'ye inmişti. Daha sonra Blériot adındaki bir havacı da bu yolculuğun tersini gerçekleştirmeyi, yani Calais'den Douvres'a uçmayı denemiştir. Uzun hava yolculuklarının öncüsü olan Jean Pierre Blanchard, «Uçan Gemi» adlı balonunun sepet kısmına, büyük manevra kolaylığı sağlayan bezden kürekler takmıştı. Blanchard bundan başka bir çeşit paraşüt yapmayı da başarmış ve bununla balondan aşağı attığı birkaç hayvanı sağ salim yere indirmişti. Blanchard'ın bazı uçuşlarına karısı Sophie de katılırdı. Blanchard, 1808'de La Haye yakınlarında uçarken beyin kanaması geçirdi ve bir yıl sonra da öldü.

Garnerin 53

André - Jacques Garnerin.
Fransız havacısı ve mucidi.
1769'da Paris'te doğdu, 1823'te aynı yerde öldü.
Kendi icadı bir paraşütle ilk olarak çeşitli yüksekliklerden atlamayı başardı.

Garnerin, çok genç yaşta havacılığa heves etti. İlk uçuşunu yirmi bir yaşında, kendi yaptığı Montgolfier tipi bir balonla gerçekleştirdi. Yirmi beş yaşında ordu siyasî komiseri oldu, sonra da hapsedildi. Bunun üzerine Magdeburg kalesinin bir kulesinden çok ilkel bir paraşütle atlayıp kaçmaya çalıştı. 22 ekim 1797'de, balonundan 1 000 m yükseklikte ayrılarak, paraşütle Paris'teki Morceau parkına indi. Bir balonun zarfına tutturulmuş olan paraşüt, bir de balon sepeti taşımaktaydı. Garnerin, istediği yüksekliğe ulaşınca, paraşütü tutan ipi kesti! Paraşüt açıldı ve salına salına inişe geçti. Bu gösteriyi aşağıda büyük bir seyirci kitlesi şaşkınlık ve heyecan içinde izliyordu. Mucidin paraşütü çok geçmeden yavaşça yere kondu. Daha sonra Garnerin, Avrupa'da balonla birçok hava yolculuğu yaptı.

Garros 54

Roland Garros.
Fransız havacısı ve pilotu.
1888'de Saint-Denis'de (Reunion) doğdu, 1918'de Vouzier'de (Fransa) öldü.
İlk defa uçakla Akdeniz'i geçmeyi başardı.

Paris'teki Roland Garros stadının dünya tenisinde önemli bir yeri olduğu için çok kimse Roland Garros'nun bu sporla ilgilendiğini ve bu alanda ün yaptığını sanır. Oysa Garros, havacılığın kahramanlarından biridir. 1911'den itibaren uçuşlara başlayan pilot, 1913 yılının 23 eylül günü tek başına Akdeniz üzerinde sekiz saate yakın bir süre uçmuştur. Garros'nun, Saint Raphaël'den başlayan yolculuğu Tunus'un Bizerte limanında son bulmuştur. O sıralarda 720 metrelik denizaşırı bir mesafeyi hiç yere inmeden katetmek büyük cesaret meselesiydi. Bu uçuşuyla üne kavuşan Roland Garros, Birinci Dünya Savaşı sırasında yüzbaşı Guynemer'in filosundan bir askerî uçağı kullanarak cesaret ve hünerini bir kere daha göstermiştir. Pervane arasından ateş etmek de Garros'nun buluşudur. Havacı 1918'de, bir hava çarpışmasında ölmüştür.

Lindbergh 55

Charles Lindbergh.
Amerikan havacısı.
1902'de Detroit'te (Amerika Birleşik Devletleri) doğdu.
Atlas Okyanusunu hiçbir yere uğramadan, doğu-batı doğrultusunda, ilk defa geçmeyi başardı.

1927'de, uçsuz bucaksız Atlas Okyanusu üstünde tek başına uçmak, çok cesaret isteyen bir serüvendi. Lindbergh'in Spirit of Saint Louis adlı tek kanatlı uçağı günümüzdeki okyanuslar aşan modern jet uçaklarının yanında pek küçük kalırdı. Bununla birlikte genç havacı idare mekanizması çok ilkel olan uçağıyla gecenin karanlığında ve rüzgârlarla boğuşarak, imkânsız gibi görünen bir yolculuğu gerçekleştirmeyi başarmıştır. 1972 yılının 20 Mayıs'ında Türkiye saatiyle 14,50'de New York'tan yola çıkan Lindbergh, 21 Mayıs'ta Türkiye saatiyle 00,20'de 5800 kilometrelik bir mesafeyi aştıktan sonra Paris yakınlarındaki Bourget'ye indi. Burada büyük ilgi ve heyecanla karşılanan Charles Lindbergh, halktan çok yakınlık gördü ve yıllarca sürecek bir üne kavuştu. Ama bu gökler fatihi de bunu fazlasıyla haketmişti.

Daurat 56

Didier Daurat.
Fransız havacısı.
1891'de Montreuil-sous-Bois'da (Fransa) doğdu, 1969'da Toulouse'da (Fransa) öldü.
Kıtalararası posta ve ticaret seferlerinin öncüsü.

Daurat'nın en büyük meziyeti, uçağın bir spor aracı veya bir savaş silâhı olarak değil de, diğer alanlarda da kullanılabilecek bir taşıt olduğunu anlamasıdır. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra 1919'dan itibaren Avrupa ile Güney Amerika arasında posta ulaşımını sağlayacak bir hava yolu bulmayı ilk defa Daurat tasarlamıştır. O devrin hava etapları bize bugün çok kısa görünmektedir, oysa o zamanlar, çöllerin, okyanusun ve yüksek sıradağların üzerinden uçmayı göze alan atak pilotlar, mecburî iniş yapmak zorunda kaldıklarında çoğu kez ya korkunç kazaların kurbanı oluyorlar ya da yerlilerin saldırısına uğruyorlardı. Bununla beraber ilk Hava Postası, başta Daurat olmak üzere onun keşfettiği Mermoz, Saint Exupéry, Guillaumet gibi ünlü pilotlar ve diğer gözüpek öncüler sayesinde gerçekleşmiştir.

Mermoz 57

Jean Mermoz.
Fransız havacısı ve pilotu.
1901'de Aubenton'da (Fransa) doğdu, 6 aralık 1936'da Güney Atlantik'te kayboldu.
1930'da Fransa'dan Güney Amerika'ya hava yoluyla gitti.

Uçakla yapılan posta seferlerinin öncüsü Mermoz, yenilgiyi asla kabul etmeyen bir kimseydi. 1927'de Fransa ile Güney Amerika arasındaki hava yolu boyunca uçakların ineceği noktaları tesbit etmekle görevlendirilen havacı, And'ları, bu dağların doruklarına kadar yükselemeyen uçaklarla aşmıştı. Böylesine güç bir görevi Mermoz, uçağını dağların eteğinden yukarıya doğru esen rüzgârlardan destek almak suretiyle başarmıştır! Bir gün daracık bir yaylaya mecburî bir iniş yapan bu eşsiz pilot, uçağını parçalanmadan yere indirmiş, onarmış, sonra da hız alıp uçabilmek için uçağı uçuruma bırakıvermiştir. O zaman uçak, kayadan duvarları âdetâ sıyırarak döne döne yükselmeye başlamış ve dağlar arasındaki dar geçidi aştıktan sonra yeniden ârıza yapmıştır.... Mermoz da yolculuğunu planör uçuşu yaparak tamamlamıştır.

Guillaumet 58

Henri Guillaumet.
Fransız havacısı.
1902'de Bouy'da (Fransa) doğdu, 1940'ta Akdeniz'de kayboldu.
Avrupa ile Güney Amerika arasında uçakla yapılan posta seferlerinin öncülerinden.

Guillaumet gözüpek bir öncüdür. Dünyaca tanınan korkusuz havacılardan Mermoz ve Saint-Exupéry ile birlikte Guillaumet, Paris - Santiago (Şili) arası ilk hava posta yolunun gerçekleştirilmesi için yapılan çalışmalara katılmıştır. Bu cesur pilot, ağustos 1938'de Air France şirketi hesabına Kuzey Atlantik'i ilk defa ticarî amaçla geçmişti. Ama Guillaumet daha 1926'da olağanüstü bir başarıyla büyük bir üne kavuşmuştu. Havacı, And dağlarını aşarken büyük bir tehlikeyle burun buruna geldi; çift kanatlı uçağı karlar içinde kullanılmaz duruma gelince Guillaumet, yoluna yürüyerek devam etmiş, kara, fırtınaya ve soğuğa rağmen beş gün, dört gece durmadan yürümüştü. Bu yürüyüş sonunda yorgunluktan bitip tükenmiş bir hâlde, ama sağ salim bulunduğu zaman: «Benim yaptığımı dünyada hiçbir hayvan yapmazdı» demiştir.

Campbell 59

Malcolm Campbell.
İngiliz otomobil yarışçısı.
1885'te Kelwinning'de (Büyük Britanya) doğdu, 1948'de Reigate'de (Büyük Britanya) öldü.
Uzun süre dünya sürat rekorlarını elinde tuttu.

Malcolm Campbell, 1923'te, otomobille dünya sürat rekorunu kırdı: Yarışçı, bir kilometrelik mesafede, saatte 220 kilometreyi bulan bir hıza ulaşmıştı. Bu rekor o zaman için büyük bir başarı sayılır; çünkü 1920'lerin turizm arabaları saatte ancak 60-65 kilometre yapabiliyorlardı. 1931'de Sir unvanıyla mükâfatlandırılan Campbell daha sonra kendi rekorlarını kendisi kırmaya çalışarak, başarılarına yenilerini ekledi. Amerika'daki Büyük Tuz gölü çevresinde kıyı boyuna çizilen kara bir çizgiyi izleyerek antrenmanlar yapan ünlü yarışçı, 1935'de benzinle çalışan Blue Bird (Mavi Kuş) adlı otomobiliyle saatte 500 kilometreye yakın hız yaparak, ulaşılması ve inanılması çok güç bir rekor daha kırdı. Sonradan deniz motoru yarışlarına da merak saran Sir Malcolm Campbell, bir yarış sırasında hayatını kaybetti.

Sadun Boro 60

Sadun Boro.
Türk Denizcisi.
1928'de İstanbul'da doğdu.
«Kısmet» adlı teknesiyle bir dünya turu yaptı.
Anılarını «Pupa Yelken» adlı eserinde anlattı.

Manchester Üniversitesinden mezun olan Sadun Boro, 1952'de İngiltere'den başlayıp Karayip adalarında son bulan bir yolculuk yapmıştı. Daha sonra ikinci bir dünya turunu gerçekleştirmek üzere Kısmet adlı teknesiyle 22 Ağustos 1965'te İstanbul'dan hareket ederek Marmara, Ege ve Akdeniz'den geçip Cebelitarık'tan Atlas Okyanusuna açıldı. Kanarya adaları, Panama, Güney Pasifik adaları, Yeni Gine, İndonezya adaları ve Singapur'a uğrayan Sadun Boro'ya bu yolculuğunda karısı Oda Boro eşlik ediyordu. Denizci çift, yanlarına bir de Miço adlı kedilerini almışlardı. Dönüşte Süveyş kanalının kapalı olduğunu gören Sadun Boro, Kısmet'i Aşdod limanına kadar karadan taşımak zorunda kaldı. 15 Haziran 1968'de İstanbul'a dönen Boro, burada büyük bir heyecanla karşılandı. Denizci, gezi anılarını Pupa Yelken adlı eserinde topladı.

Fethi Bey 61

Tayyareci Fethi Bey.
1891'de İstanbul'da doğdu, 1913'te Taberiye'de öldü.
İlk Türk havacılarından.
İstanbul'dan Şam'a kadar uzanan tehlikeli bir hava yolculuğu yaptı.

Havacılıkla ilgili çalışmalar yapmak üzere İngiltere'ye giden Fethi Bey, yurda döndükten sonra pilotluğa başladı. 1913'te Dancourt adında bir Fransız havacısı Kahire'ye uçuyordu. Ama uçağı yarı yolda düşüp parçalanınca bu seyahatin Türkler tarafından tamamlanması düşünüldü. Fethi Bey ve Nuri Bey bu görevi üzerlerine aldılar. Fethi Bey ve yardımcısı Sâdık Bey, Muaveneti Milliye, Nuri Bey ve yardımcısı da Prens Celâlettin adlı uçaklarıyla yola çıktılar. Hava şartları çok kötüydü. Bu yüzden Nuri Bey seyahatini yarıda bırakarak geri döndü. Fethi ve Sâdık Beyler ise Şam'a kadar uçtular. Burada birkaç yere daha uğradıktan sonra yollarına devam eden havacıların uçağı bilinmeyen bir sebepten Taberiye'de düştü. Bu olay yurtta büyük üzüntü yarattı İstanbul'da bu iki hava şehidinin adına kırık sütunlu bir anıt dikildi.

Gagarin 62

Yuri Gagarin.
Sovyet hava subayı ve kozmonotu.
1934'te Smolensk yakınlarındaki Gjatsk'ta (S.S.C.B.) doğdu, 1968'de Vladimir yakınlarında (S.S.C.B.) öldü.
İlk «uzay adamı».

Dünyanın çevresinde birçok sunî peyk dolaşmaktaydı. Önce Leyka, sonra da Belka ve Strelka adlı köpekler ilk defa füzelerle uzaya fırlatılmışlardı. Nihayet 12 nisan 1961'de Vostok I adlı uzay gemisiyle bir insan uzaya çıkmayı göze aldı. Ancak böyle bir işe girişmeden önce Gagarin, aylarca süren ağır bir antrenmana tâbi tutuldu. Kozmonotun herşeyden önce cesaretini kaybetmemesi gerekiyordu. Gagarin 300 kilometreden daha uzak bir mesafeden yeryüzünü görmenin sevincini tadan ilk insandır. Kozmonotun dünyayı çok uzaklardan gördüğü an dudaklarından dökülen ilk söz: «Hârika!» olmuştur. O sıralarda dünyadaki heyecan da son haddini bulmuştu... Bu büyük başarı Gagarin'i hiç şımartmadı, uzay adamı o alçakgönüllü güleç ve sempatik havasını yitirmedi. Gagarin, bir deneme uçuşu sırasında hayatını kaybetti.

Armstrong 63

Neil Armstrong.
Amerika'lı kozmonot ve deneme pilotu.
1930'da Vapakometa'da (Amerika Birleşik Devletleri) doğdu.
Ay üzerinde yürüyen ilk insan.
O. Chanute ödülünü kazandı.

21 Temmuz 1969'da Türkiye saatiyle 20.30'da, Apollo 11 programının uygulanması sırasında bir füze, Ay toprağı üzerine, içinde iki insan taşıyan bir kapsül bıraktı. Edwin Aldrin'in kullandığı ve «Ay modülü» adını taşıyan bu kapsülden, kozmonot Armstrong, kısa bir madenî merdiven yardımıyla aşağıya inmeye koyuldu. Kozmonot emniyette olup olmadığını kontrol için kısa bir süre durakladıktan sonra Ay üzerindeki Sükûnet denizine inerek Ay'a ayak basan ilk insan oldu. Bu sırada oradan 400.000 kilometre uzaktaki yeryüzünde milyonlarca televizyon vericisi direkt yayın yaparak bu büyük başarının görüntülerini Dünya'ya yayıyorlardı. Ay'da heyecan içindeki kozmonotun bir aralık: «İnsan için küçük bir adım, fakat insanlık için büyük bir adım!» dediği duyuldu. İnsanoğlunun binlerce yıllık rüyası gerçek olmuştu.

Ünlü Kişiler

Mithat Paşa 64

Ahmet Şefik; Mithat Paşa diye bilinir.
Ünlü Türk devlet adamı.
1822'de İstanbul'da doğdu, 1884'te Taif'te (Hicaz) boğulmak suretiyle öldürüldü.
Hürriyet kahramanı; Türkiye'de bankacılığın temelini o attı.

Osmanlı İmparatorluğunun birçok vilâyetinde çeşitli görevlerde bulunan Mithat Paşa, Tuna valiliği sırasında, köprüler, yollar v.b. yaptırmış, «Emniyet Sandığı» ve «Ziraat Bankası» nı kurmuş ve böylelikle tefecliği biraz olsun önlemiştir. Aynı çalışmayı Bağdat valiliği sırasında da gösteren Mithat Paşa, halk tarafından çok sevilir, Namık Kemal ve Ziya Paşa gibi vatanperverler tarafından lider kabul edilirdi. Devrin padişahı II. Abdülhamit'e de hazırladığı ilk anayasayı kabul ettirmişti. Fakat padişah bu ilerici adamdan son derece tedirgin oluyor ve onu ülkeden uzaklaştırmak için çareler arıyordu. Amcası Abdülaziz o sıralarda intihar etmişti. II. Abdülhamit, olaya bir cinayet süsü vererek Mithat Paşayı bundan sorumlu tuttu. Paşa, ölüme mahkûm edildi. Padişah da, sözde onu affederek Taif'e sürdü sonra da orada boğdurdu.

Baden - Powell 65

Baron Robert Baden-Powell.
İngiliz generali.
1857'de Londra'da doğdu, 1941'de Nyeri'de (Kenya) öldü.
İzciliği kurdu ve bu kuruluşun uluslararası bir nitelik kazanmasını sağladı.

Güney Afrika'da Mafeking'de, Boerlere karşı giriştiği savaşta yiğitçe dövüşen General Baden-Powell, bu muharebelerde İngiliz askerlerinin hiç de iyi savaşmadıklarını görerek üzülmüştü. Askerlikte edindiği bu deney, onu yeni yetişen kuşağın eğitimiyle ilgilenmeye yöneltti. Baden-Powell, 1908'de kısa zamanda bütün ulusların ilgisini çeken «boy scoots» denilen izci teşkilâtını kurdu. Bu teşkilâta yalnız erkek çocuklar katılabiliyordu. Daha sonra kız kardeşi Agnes Baden - Powell'in yardımıyla «girl-guides» adıyla kız izci teşkilâtını kurmuştu. Bu eğitim hareketi kısa zamanda bütün dünyaya yayıldı. Özel bir üniforması, çeşitli rütbeleri ve çok sıkı kuralları olan izciliğin amacı «çalışkan, tutumlu, cesur, temiz, saygılı, itaatkâr, neşeli ve faydalı» yurttaşlar yetiştirmektir.

Hammarskjöld 66

Dag Hammarskjöld.
İsveç'li siyaset adamı.
1905'te Jönköping'de (İsveç) doğdu, 1961'de Rodezya'da öldü.
Birleşmiş Milletler Teşkilâtının, dünya barışı uğrunda can veren genel sekreteri.

Bir süre iktisat profesörlüğü ve devlet bakanlığı yaptıktan sonra Birleşmiş Milletler Teşkilâtının genel sekreterliğine seçilen Dag Hammarskjöld'ün başlıca görevi, uluslararası anlaşmazlıklara çözüm yolu bulmak ve çıkacak çatışmaları önlemek, sınırlamak ya da durdurmaktı. Zor olduğu kadar da önemli olan bu görev, insanları çok iyi tanımayı, onların haklarını, kanunlarını, karakterlerini çok iyi bilmeyi gerektiren, ayrıca diplomatlık ve girginlik isteyen bir görevdi. Kendini dünya barışına adamış Dag Hammarskjöld'ün uçağı, bir hava yolculuğu sırasında Rodezya'da Ndola dolaylarında düştü. Böylece barış dünyası, en değerli evlâtlarından birini daha kaybetmişti. 1961'de Nobel barış ödülü Dag Hammarskjöld'e verildi. Onun gibi Birleşmiş Milletler Teşkilâtında görevli daha nice gözlemci her yıl barış uğruna can vermektedir.

Şeyh Şâmil 67

Şeyh Şâmil veya İmam Şâmil.
Dağıstan'lı yurtsever ve büyük kahraman.
1795'de Gümrü'de (Dağıstan) doğdu, 1871'de Medine'de (Arabistan) öldü.
Ülkesinin bağımsızlığı için yıllar boyu ruslarla savaştı.

Şeyh Şâmil'in Ruslar'la yaptığı bir çarpışmada göğsüne düşman süngüsü saplanmıştı. Ama o, süngüyü çıkartarak kendisini yaralayan Rus'u öldürmüş, sonra da ciğeri delinmiş, kaburgaları kırılmış bir hâlde düşman çemberini yarıp kurtulmuştu. Hürriyetsizliği ölümle bir tutan bu kahraman, Dağıstan'ın bağımsızlığı için bir avuç insanla yıllar yılı çarlık ordularına karşı savaşmış, en sonunda 1859 da Ruslar'a esir düşmüştü. Fakat Çar, Şâmil'in silâhını almamış ve ona esir bir hükümdar muamelesi yapmıştır. Ayrıca Şâmil'in oturduğu şehirden geçecek her Rus subayına bu kahramanı ziyaret emrini vermişti. Ama bu durum, Şeyh Şâmil'e daha da ağır gelmişti. Bir süre sonra Çar'dan hacca gitme iznini elde eden büyük halk kahramanı, Medine'ye giderken İstanbul'a da uğramış, burada halk kendisini büyük bir törenle karşılamıştır.

Crockett 68

David veya Davy Crockett.
Amerika'lı avcı, yasama meclisi üyesi ve albay.
1785'e doğru Tennessee'de (Amerika Birleşik Devletleri) doğdu, 1836'da Texas'ın Alamo şehrinde öldü.
Alamo savunmasına katılan efsane kahramanı.

1836 şubatında Amerika'lı Albay Travis, Meksika'lılara yenildiğini anlamıştı. Alamo'da güçlü Meksika ordusu tarafından sarılmış bir avuç asker uzun süre bu duruma dayanamazdı. Birden uzaklardan neşeli bir gayda sesi işitildi. Davy Crockett, omuzunda emektar tüfeği Betsey, çarpışanların yardımına koşmuştu! Başında küçük Amerika ayısı postundan yapılmış kürklü şapkası, sırtında deri ceketi, ayağında mokasenleriyle bu Far West kahramanını Amerika'lı askerler büyük heyecanla karşıladılar. Efsaneye göre bir ayda tam 47 ayı öldürmüş olan Davy Crockett, ayıları, inlerine girip zorla çıkaracak kadar cesurdu. Ama 6 mart 1836'da Meksika'lılar son bir baskına giriştiler. Bu savaş sırasında kahramanca ve yılmadan dövüşen Davy Crockett, sonunda vurularak öldü ve kısa zamanda hayatı efsaneleşerek ünü daha da arttı.

Buffalo Bill 69

William Frederick Cody, Buffalo Bill denir.
Amerika'daki «Batıya hücum» hareketinin öncülerinden.
1846'da İowa'da (Amerika Birleşik Devletleri) doğdu, 1917'de Denvers'de (Amerika Birleşik Devletleri) öldü.
Millî kahraman, bizon öldürmedeki ustalığıyla ün yapmıştır.

Amerika Birleşik Devletleri'nin uçsuz bucaksız toprakları üzerinde Kansas Pacific Railroad tarafından yeni bir demiryolu yapılmaktaydı. Şantiyelerde çalışan işçilerin taze et iaşelerini sağlamak gitgide güçleşiyordu. Bu iş için keskin bir nişancı bulmak gerekti. Demiryolu kumpanyası bu görevi William Cody'ye vermeği uygun buldu. William (Will veya Bill denir) Kuzey Amerika'lıların «buffalo» adını verdikleri bizonların sürülerine, hayvanları ürkütmeden yaklaşmayı çok iyi bilen ve kurşunları hiçbir zaman hedefini şaşmayan bir avcıydı. Buffalo'nun şöhreti bu görev sayesinde bütün Amerika'ya yayıldı. Ancak Buffalo Bill'e karşı beslenen hayranlık, onun bu eşsiz nişancılığının nereden geldiği öğrenildiğinde daha da arttı: Bufalo Bill bu ustalığını Siyoux'lar ve Cheyenne'lere karşı kahramanca savaşırken kazanmıştı.

Lavoisier 70

Antoine-Laurent de Lavoisier.
Fransız Kimyacısı.
1743'te Paris'te doğdu, 1794'te aynı yerde öldü.
Modern kimyanın kurucusudur. Maddenin yok olmadığını, yoktan da var edilemeyeceğini gösterdi.

Lavoisier, oksijenin tabiattaki rolünü bilimsel olarak göstermiş, yavaş ve çabuk oksitlenmenin evrelerini ve cisimlerin yanabilmesi için oksijenin gerekli olduğunu ispatlamıştır. Tabiatta oksijen olmazsa cisimler yanamaz. Nitekim Lavoisier, yabancı bir madde ile yalıtılmış bir kömür parçasının oksijenle temas edemediği için çok yüksek derecelere kadar ısıtıldığı hâlde yanmadığını göstermişti. Çağdaşlarınca daha büyük şaşkınlıkla karşılanan başka bir olay ise Lavoisier'nin, suyun, hidrojenin oksijenle karışarak yanması sonucunda meydana geldiğini yani iki gazın birleşerek bir sıvıyı oluşturduğunu ispatlamasıdır. Lavoisier'nin çok sayıda bilimsel keşfi vardır. Ama ne yazık ki zamanında değeri bilinememiş ve Fransız Devrimi sırasında kendisi gibi diğer vergi kesenekçileri ile beraber ihtilâlciler tarafından giyotinle idam edilmiştir.

La Condamine 71

Charles-Marie de la Condamine.
Fransız coğrafyacısı ve botanikçisi.
1701'de Paris'te doğdu.
1774'te aynı yerde öldü.
Fransa'ya ilk kauçuk örneklerini getirdi.

La Condamine, Yer meridyeninin bir derecesinin uzunluğunu ölçmek üzere Amerika'ya gönderilmişti. On yıl süren bir ayrılıktan sonra yurduna döndüğünde coğrafyacının Amerika'dan getirdikleri arasında «cahutchu» (kauçuk) dediği garip bir madde vardı. Amerika yerlileri, kauçuk ağacının besisuyundan elde ettikleri bu maddeden yumuşak toplar, su geçirmeyen çizmeler, sıkılınca içi boşalan, şırıngaya benzer, ilginç esnek şişeler ve daha birçok eşya yapıyorlardı! Bu «şırınga ağacı» Avrupa'lı bilginleri şaşkına çevirmişti. Bilginler o tarihlerde bu acayip nesneden bugün olduğu gibi büyük ölçüde yararlanılabileceğini akıllarının ucundan bile geçiremezlerdi. Günümüzde hâlâ, Amazon bölgesinde «seringueiros» denilen işçiler, kauçuk ağaçlarının gövdelerinden sızan süte benzer lateksi büyük bir özenle kaplara toplarlar.

Raleigh 72

Sir Walter Raleigh.
İngiliz devlet adamı ve gemicisi.
1552'ye doğru Hayes'da (Büyük Britanya) doğdu, 1618'de Londra'da öldü.
Avrupa'ya pipo içme alışkanlığını getirdi.

İngiltere kraliçesi Elizabeth'in bir numaralı gözdesi olan Sir Walter Raleigh, Kuzey Amerika'ya birçok yolculuk yapmıştı. Bu geziler sırasında Amerika'nın Atlas Okyanusu kıyılarını keşfeden gemici, Virginia kolonisini kurdu. Sir Walter Raleigh, oralardan dönüşünde İngilizlerin o zamana kadar tanımadıkları değişik bitkileri de ülkesine getirmişti. Bunlar arasında patates ile Kuzey Amerika yerlilerinin bir pipo içine koyup tüttürdükleri sarı tütün de vardı. Londra'da bir akşam Raleigh'in oda hizmetçisi, efendisinin ağzından, burnundan dumanlar çıktığını görünce büyük bir korkuya kapıldı. Telâştan eli ayağı birbirine dolaştı ve «ateş» i söndürebilmek için çok sevdiği efendisinin yüzüne bir bardak birayı boca etmekten daha iyi bir çâre bulamadı. Bu olaydan kısa bir süre sonra da pek çok Londra'lı hanım ve bey pipo içmeye başladı.

Ahmet Vefik Paşa 73

Ahmet Vefik Paşa.
Türk yazarı ve devlet adamı.
1823'te doğdu, 1890'da İstanbul'da öldü.
Tanzimat devrinde milliyetçilik ve Türkçülük akımlarının öncüsü.
İlk defa Türkçeyi Osmanlıcadan ayrı bir dil olarak ele aldı.

1834'te babası Ruhiddin Efendiyle Paris'e giden Ahmet Vefik, öğrenimini orada tamamlamıştı. Yurda döndükten sonra valilik, sadrâzamlık gibi önemli görevlerde bulundu. Boş zamanlarını edebiyata ve bilimsel çalışmalara ayıran Paşa, Arapça, Farsça, Fransızca ve İtalyancayı gayet iyi bilirdi. Ayrıca İngilizce, Rusça ve Almancayı da öğrenmişti. Bursa valisiyken Tanzimat tiyatrosunu himâye etmiş ve bu suretle ülkemizde tiyatronun gelişmesine katkıda bulunmuştur. Türk dili üzerinde incelemeler yapan Ahmet Vefik Paşa «Lehçe-i Osmanî» adlı iki bölümlük bir lügat hazırlamıştır. Bu eserin birinci bölümünde Türkçe kelimeler, ikincisinde de Osmanlıcada kullanılan Arapça ve Farsça sözcükler yer alır. Molière'in birçok piyesini dilimize çeviren Ahmet Vefik Paşa, bizde ilk uyarlamayı yapan yazardır.

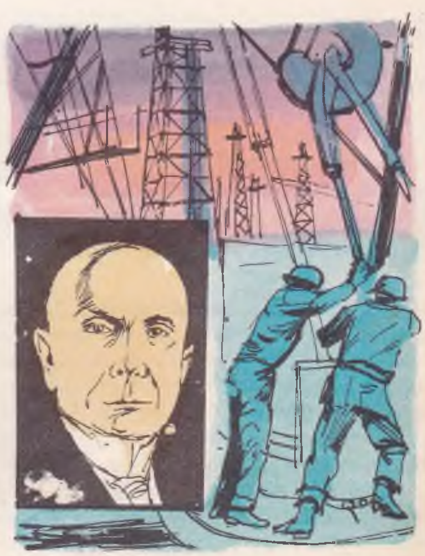
Law 74

John Law.
İskoçya'lı maliyeci.
1671'de Edinburgh'da (İskoçya) doğdu, 1729'da Venedik'te (İtalya) öldü.
Fransa'da ilk bankayı kurdu.

John Law'a kuyumcu olan babasından büyük bir servet kalmıştı. Ama John Law bu serveti har vurup harman savurmakta gecikmedi. Bu tutumsuz genç, zamanında oldukça cüretli malî teoriler ortaya attı ve kâğıt para kullanımının altın kullanımından daha kolay olduğunu ileri sürdü. Kendisi Louis XIV'ün ölümü üzerine Fransa kral naibi olan Orléans dükünün dostuydu. Law, bu kudretli koruyucu sâyesinde Paris'te Quincampoix sokağında bir banka açabildi. Bu kurum büyük ilgi gördü ve daracık Quincampoix sokağı borsa spekülâtörleriyle dolup taştı. Kamburun birinin de bu arada zengin olduğunu söylerler. Zira bu zavallı, kamburunu, sözleşme imzalamak isteyenlere masa yerine kiralıyor ve böylelikle sakatlığı ilk defa bir işe yarayarak ona mutluluk getirmiş oluyordu! Ancak Law'un çabaları 1720'de iflâs etmesini önleyemedi.

Rockefeller 75

John Davidson Rockefeller.
Amerikalı sanayici.
1839'da Richeford'da (Amerika Birleşik Devletleri) doğdu, 1937'de Ormond Beach'te (Amerika Birleşik Devletleri) öldü.
Dünyanın en zengin adamı olarak tanındı.

Önceleri bir taşra kilisesinde kutsal eşya bakıcılığını yapan, daha sonra da ufak bir muhasebe memuru olan Rockefeller, biraz para biriktirmişti. 1860 yılında bütün parasını o zaman için delice bir teşebbüs olan bir petrol tesisi kurma işine yatırdı. Birkaç yıl sonra gelişme hâlindeki yeni endüstride önemli bir yer işgal ediyordu. 1882 yılında «petrol kralı» olan Rockefeller artık, kardeşiyle birlikte kurduğu Standart Oil'in başına geçmişti! Dünyanın bu en zengin adamı, sonsuz servetinin önemli bir kısmını büyük bir cömertlikle çeşitli üniversitelere ve hayır kurumlarına dağıttı. 1941 yılında kendi adıyla anılan ve yüz altmış beş milyon dolarlık bir yardımla kurulan Rockefeller Enstitüsünde yıllardan beri birçok büyük bilgin, büyük imkânlar içinde tıp alanında insanlık yararına araştırmalar yapmaktadır.

Benz 76

Carl Benz.
Alman makine mühendisi.
1844'te Karlsruhe'de (Almanya) doğdu, 1929'da Ladenburg'da (Almanya) öldü.
Benzinle çalışan ilk otomobili yaptı.

Benz, Mannheim'da küçük bir fabrika kurduktan sonra Alman makine mühendisi Daimler ile tanışmıştı. Birlikte gaz motoruyla işleyecek bir motosiklet yapımına giriştiler, fakat başarı elde edemediler. Benz, 1878'de gazla çalışan iki zamanlı bir motor yapmayı başardı ve 1883'de yeni bir fabrika kurdu. Benzinle çalışan ilk motorlu taşıt da 1886'da ilk defa Benz'in fabrikasında yapıldı. Bu başarı Benz'in icadı olan ve havagazıyla işleyen dört zamanlı motor ile Daimler'in o sıralarda patentini aldığı benzinle çalışan bir motor sayesinde elde edildi. Benz'in yaptığı ilk otomobilin dört tekerleği vardı ve bunlar bisiklet tekerleği gibi ince ve telliydi. Direksiyonsuz olan otomobil, bir sandalın dümen yekesine benzeyen bir çubukla idare ediliyordu. Mercedes-Benz'in atası olan bu araba, engebesiz arazide saatte 18 km yol alabiliyordu.

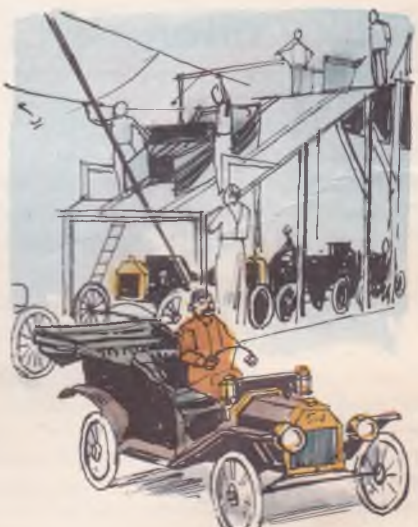
Citroën 77

André Citroën.
Fransız sanayicisi ve mühendisi.
1878'de Paris'te doğdu, 1935'de aynı yerde öldü.
Fransa'da seri hâlinde ilk halk tipi otomobili yaptı ve piyasaya sürdü.

Citroën marka otomobillerin markaları üzerinde gönyeye benzer iki işaret vardır. Bu işaretler André Citroën'in ilk çalışmalarının bir sembolüdür. Çünkü Fransız mühendisi bu çalışmaları sırasında, dişleri doğrusal değil de dikaçı biçiminde olan çift helezonî bir dişli düzenini ilk defa gerçekleştirmiştir. İşte Citroën marka arabaların üzerindeki gönyeye benzer işaretler, bu dişli düzenini temsil eder. Citroën daha sonra Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde birçok fabrika kurmuş ve Fransa'da seri hâlinde yapılıp uygun fiyatla satılan ilk 10 CV'yi piyasaya sürmüştür. Zamanla bunu, Citroën'in diğer başarıları izlemiştir. O kadar ki iki dünya savaşı arasında, birçok Paris'li, Citroën adının, dev bir ışıklı tabelâ hâline getirilmiş Eiffel kulesinin tepesinde, Paris semalarında parıldadığını hatırlar.

Ford 78

Henry Ford.
Amerikalı mühendis ve otomobil yapımcısı.
1863'de Greenfield'de (Amerika Birleşik Devletleri) doğdu.
1947'de Dearborn'da (Amerika Birleşik Devletleri) öldü.
Otomobil kralı; ilk halk tipi otomobili yaptı.

Henry Ford'un babası Amerika Birleşik Devletleri'ne yerleşmiş İrlanda'lı bir çiftçiydi. Mekaniğe çiftçilikten daha çok ilgi duyan Henry, sekiz yaşındayken bir buhar makinesi yapmıştı. Otuz yaşında da ilk otomobilini gerçekleştirdi. Ford'un bu ilk otomobili, motorlu ve dört tekerlekli bir arabaydı. Daha sonra Ford, otomobilde direksiyon yerine kullanılan kolu çıkararak, yerine bir direksiyon simidi taktı. Henry Ford 1903'te «Ford Motor Company» yi kurdu. Seri hâlinde otomobil yapımı işine girişen sanayici, böylece uygun fiyatla yurttaşlarının büyük bir kısmının araba sahibi olmasını sağladı. İlk Ford T'ler 12 saatte yapılırken daha sonra bu süre, 5 saate ve nihayet 93 dakikaya indirildi. Artık Ford farbirkasından her 10 dakikada bir otomobil çıkıyordu. Böylelikle ilk halk tipi otomobiller yolları fethetmeye giriştiler.

Cid 79

Rodrigo Diaz de Bivar, el Cid Campeador adıyla tanınır.
İspanyol millî kahramanı.
1043'te Bivar'da (İspanya) doğdu, 1099'da Valencia'da (İspanya) öldü.
Efsaneleşmiş şövalye; birçok piyesin ve lirik eserin kahramanı.

İspanyolların millî kahramanı Rodrigo, el Cid'in hayatı üstüne birçok şiir ve destan yazılmış, sonra bunları saz şairleri şato şato dolaşarak senyörlerin huzurunda özel çalgılar eşliğinde terennüm etmişlerdir. İspanyol yazarı Guilhem de Castro ile daha sonra da Fransız yazarı Pierre Corneille, Rodrigo efsanesini konu olarak alan tiyatro eserleri yazmışlar ve bu eserlerde tarihî gerçekleri bile bile bir yana atarak, tamamen efsanedeki olayları benimsemişlerdir. Rodrigo, Cid lâkabını Arap istilâcılarla çarpıştığı sırada kazanmıştır: Dürüst bir düşmanı takdir etmekten kaçınmayan Araplar, Rodrigo'ya «Bey» anlamına gelen Sidi veya Seyyid adını vermişler, bu ad zamanla İspanyol dilinde «Cid» e dönüşmüştür. Cid'i beyaz perdede canlandıran büyük Fransız aktörü Gérard Philipe, ölünce onu Cid'in kıyafetiyle gömdüler.

D'Artagnan 80

Charles de Batz veya de Montesquiou, kont d'Artagnan.
Fransa kralının maiyet atlıları subayı.
1611'de Auch (Fransa) yakınlarında doğdu, 1673'te Maastricht'te (Hollanda) öldü.
A. Dumas'nın yazdığı «Üç Silâhşorlar» romanının kahramanı.

Athos, Porthos, Aramis: Bu üç takma ad Fransa kralı XIII. Louis'nin birbirinden ayrılmaz üç yiğit silâhşoruna aittir. Taşradan henüz gelmiş Gaskonya'lı genç ve yiğit bir soylu olan D'Artagnan'ın da bu üç ahbap çavuşların gürültücü ve sevimli grubuna katılmasıyla sayıları üçten dörde çıkan korkusuz şövalyeler bundan böyle maceradan maceraya atılacak, kardinal Richelieu'nün muhafızlarına karşı savaşacak, mutsuz ve tehdit altında yaşayan kraliçenin yardımına koşacaklardı... Fransız yazarı Alexandre Dumas'nın Üç Silâhşorlar adlı romanı pek tanınmış bir eserdir. Ne var ki senyör D'Artagnan'ın gerçekten yaşadığını ve kralın maiyet atlılarına komutanlık ettiğini çok kimse bilmez. Yiğit ve dürüst bir asker olan D'Artagnan, Maastricht kuşatması sırasında yapılan bir çarpışmada kahramanca dövüşürken ölmüştür.

Cyrano de Bergerac 81

Savinien de Cyrano de Bergerac.
Fransız yazarı.
1619'da Paris'te doğdu, 1655'te aynı yerde öldü.
Fransız yazarı Edmond Rostand, kahramanı Cyrano olan Cyrano de Bergerac adlı bir piyes yazdı.

Küçük soylular sınıfından olan Cyrano de Bergerac önce orduya girmişti. Fakat aldığı ağır bir yara yüzünden askerlikten ayrılmak zorunda kaldı. Bundan sonra Cyrano de Bergerac, tiyatro eserleri, mektuplar ve romanlar yazmaya başladı. 1657'de kaleme aldığı Histoire Comique des Etats et Empires de la Lune (Ay'daki Devletlerin ve İmparatorlukların Gülünç Tarihi) ile 1662'de yazdığı Histoire Comique des Etats et Empires du Soleil (Güneş'teki Devletlerin ve İmparatorlukların Gülünç Tarihi) adlı iki romanı çok ilgi topladı. Cyrano, Edmond Rostand'ın 1897'de yazdığı beş perdelik piyesle ölümsüzleşmiştir. Rostand, eserinde gerçeklerden biraz uzaklaşarak onu koca burunlu gülünç bir kişi olarak tanımlamışsa da, Cyrano'nun kılıç kullanmadaki ustalığının yanısıra, parlak ve ince zekâsını da kahramanına olduğu gibi maletmiştir.

Nostradamus 82

Michel de Nostre-Dame veya Nostradamus.
Fransız müneccimi.
1503'te Saint-Remy-de-Provence'da (Fransa) doğdu, 1556'da Salon'-da (Fransa) öldü.
Kehanetleri saf kimselerin daima ilgisini çekmiştir.

Doktor Nostradamus korkunç bir salgın sırasında vebalı insanları tedavi ederek büyük bir cesaret örneği göstermiştir. Bununla beraber ününü bu fedakârlığına değil de dörtlükler hâlinde yazıp 1555'de Centuries Astrologiques (Müneccimlikle İlgili Yüzlükler) adı altında yayımladığı kehanetlerine borçludur. Boş inanları olan Fransa kraliçesi Catherine de Medicis, Nostradamus'u kendi müneccimi yapmıştı. Ünlü müneccim, daha XVI. Yüzyılda XX. Yüzyılı aşan kehanetlerde bulunmuştur. Çok kurnaz bir kimse olan Nostradamuş, kehanetlerini, anlaşılması son derece güç bir falcı diliyle yazdığı için müneccimin dörtlüklerini çözmeye çalışanlar bunları kendilerine göre yorumlamışlardır. Bu yüzden bu konuyla ilgilenen kimseler, dörtlüklerin anlamı ve ifade etmek istediği şeyler üzerinde tam olarak görüş birliğine varamamışlardır.

Casanova 83

Giovanni Giacoma Casanova Seingalt.
İtalyan maceracısı.
1725'de Venedik'te (İtalya) doğdu, 1798'de Dux'da (Bohemya) öldü.
Fransa'da ilk defa herkesin katılabileceği bir piyango tertipledi.

Kadınların gönlünü kolaylıkla çelebilen, güzel konuşmayı çok iyi beceren bu zarif görünüşlü İtalyan maceracısının ünü, Avrupa'da birçok esere konu olmuş Don Juan'ın ünü kadar yaygındır. Hattâ adı şarkılara bile geçmiştir. Ama çevirdiği entrikalar ve yaptığı kabalıklar yüzünden çok kere hapse giren fakat her defasında kaçarak kurtulan Casanova, hayatı boyunca tutuklanma korkusuyla ülke ülke dolaşmak zorunda kalmıştı. Bir süre Fransa'ya yerleşen maceraperest, 1758'de Paris'te, yetmiş dört yıl hiç aksamadan işleyen ve herkesin katılabileceği bir piyango düzenini kurmuştur. Cosanova, Fransa'da sürgünde bulunduğu sırada anılarını, Venedik zindanlarında geçirdiği sıkıntılı ve korkunç günleri anlatan, Fransızca olarak kaleme aldığı eserlerini yayımladı. Casanova, çağının en büyük büyücülerinden biri olarak da ün yapmıştı.

Genç Osman 84

Osman II, Genç Osman denir.
Osmanlı padişahı.
1604'te İstanbul'da doğdu, 1622'de Yedikule'de (İstanbul) boğulmak suretiyle öldürüldü.
İleri görüşlü, sanatkâr ruhlu bir hükümdardı.

Akıl hastası olan amcası I. Mustafa'nın yerine hükümdar olan II. Osman, tahta çıktığı sırada henüz 14 yaşındaydı. Bu nedenle kendisine «Genç Osman» lâkabı takılmıştır. Padişahlığının ilk günlerinde İran'a savaş açılmış, ama bu savaş iki tarafa da fayda sağlamayıp barışla sonuçlanmıştı. Bundan sonra tarihimizde «Hotin seferi» diye bilinen Lehistan seferine çıktı. Genç ve tecrübesiz hükümdarın amacı, kendini göstermek ve bu arada Baltık Denizine ulaşmaktı. Ama bu savaş da Yeniçerilerin itaatsizliği yüzünden Osmanlılara pek bir şey kazandırmadı. Dönüşte Genç Osman, Yeniçeri Ocağının iyice yozlaştığını farketmiş ve Mısır'dan asker toplayıp bu teşkilâtı ortadan kaldırmak istemişti. Yeniçeriler II. Osman'ın bu niyetini öğrenince Topkapı sarayını basmışlar ve padişahı Yedikule zindanlarına götürüp orada boğmuşlardır.

Brummel 85

George Bryan Brummel.
Ünlü İngiliz moda meraklısı.
1778'de Londra'da doğdu, 1840'da Caen'da (Fransa) öldü.
«Dandi'cilik» denilen ve giyim kuşamda aşırı şıklığa kaçan bir modanın öncüsü.

1815'e doğru İngiliz delikanlıları, sıkı kuralları olan, aşırı bir şıklık merakına kendilerini kaptırdılar. Bunlara «dandy» -züppe- adı verildi. «Dandy» lerin en ünlüsü olan Brummel, bu modaya önayak olarak Dandi'ciliğin yüksek sosyetede yayılmasını sağladı. Dandi'ciliği benimseyen gençlerin aşırı özen ve zariflikleri, kıyafetlerinin en küçük ayrıntılarında bile göze çarpıyordu: Özel kol düğmeleri, şatafatlı ve ender bulunan kumaşlardan yapılan elbise astarları... Brummel «İyi giyinmiş olmanın şartı dikkati çekmemektir.» derdi. Dandiler giyinişlerine ne kadar önem veriyorlarsa tavırlarındaki inceliğe de o derece dikkat ediyorlardı. Brummel'in bu modaya ayak uydurabilmek için yaptığı olağanüstü masraflar sonucunda malî durumu çok sarsıldı. Alacaklılarından kurtulmak için 1816'da Fransa'ya kaçan dandiler sultanı sefalet içinde öldü.

Fregoli 86

Leopoldo Fregoli.
İtalyan aktörü.
1867'de Roma'da doğdu, 1936'da Viareggio'da (İtalya) öldü.
Çabuk kıyafet değiştirmekte ve çeşitli kişileri canlandırmakta büyük bir yeteneği vardı.

Çabuk kıyafet değiştirmekte pek usta olan Leopoldo Fregoli, aynı oyunda çeşitli rollere çıkabilir, kadın veya erkek 60'a yakın değişik kişiliği tek başına canlandırabilirdi. Bu yüzden bir yerden başka bir yere gittiği zaman birkaç yüz kat elbisesini ve sayısı bini aşkın perukasını da beraberinde götürürdü! Meslek hayatının son yıllarında her gittiği yere ağırlığı 30 tonu bulan sahne takımlarını da taşıyordu. Fregoli, aktörlüğünün yanısıra şarkıcılığı, hokkabazlığı, dansçılığı ve taklitçiliği sayesinde başarıya ulaşarak büyük bir ün yapmıştı. Bir tarihte Fregoli, Habeşlere esir düşmüşse de, Habeş hükümdarı Haile Selasiye'yi çok eğlendirdiği için sanatı sayesinde özgürlüğüne kavuşmuştu. Günümüzde çabuk kıyafet değiştiren kimseleri genellikle Fregoli'ye benzetirler.

Belmonte 87

Juan Belmonte y Garcia.
İspanyol matadoru.
1892'de Sevilla'da (İspanya) doğdu, 1962'de aynı yerde öldü.
Dünyanın en ünlü boğa güreşçilerinden biri.
1600 boğa öldürdü.

Boğa güreşçiliğini meslek olarak seçmiş pek çok matador (toreador veya torero da denir) henüz işin başında azgın bir boğanın boynuz darbesiyle arenada can vermeselerdi, herhalde dünya çapında bir şöhrete kavuşmuş olurlardı. Manolete, Dominguin, Joselito gibi bazı matadorlar ise ölümü hiçe sayarak ün yapmayı başarmışlardır. Juan Belmonte y Garcia'nın ünü ise biraz da onun özel durumundan geliyordu. Cılız, çelimsiz bir adam olmasına rağmen bu matador çok cesurdu. Hareketleri son derece zarifti; boğa ile âdetâ danseder gibi güreşirdi. Kendine has stiliyle, boğanın üstüste yaptığı saldırılardan maharetle sıyrılırken kendisini hayranlıkla seyreden binlerce kişinin heyecandan yürekleri ağızlarına gelirdi. Belmonte 1600'e yakın boğayı öldürdükten sonra kırküç yaşındayken şan ve şeref içinde arenalardan çekildi.

Du Pont de Nemours 88

Eleuthère-Irenée Du Pont de Nemours.
Fransız kimyacısı.
1771'de Paris'te doğdu, 1834'te Philadelphia'da (Amerika Birleşik Devletleri) öldü.
Dünyanın en büyük kimyasal ürünler tesisini kurdu.

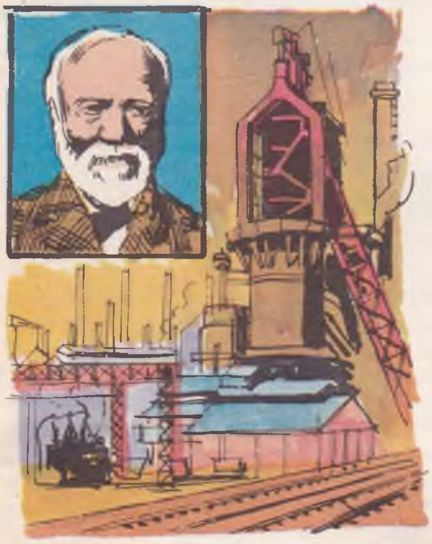
Irenée'nin babası, Fransız siyaset adamlarından Samuel du Pont de Nemours'du. Baba Nemours, önce Fransız Devrimi, sonra da Birinci İmparatorluk sırasında A.B.D.'ne sığınmak zorunda kalınca oğulları da Delaware'e yerleştiler. Barut uzmanı olan kimyacı İrenée, bu şehirde 1802'de bir barut fabrikası kurdu. Fabrika gittikçe genişleyerek büyük bir tesis durumuna geldi. Du Pont de Nemuours Şirketi, ilk olarak sunî ipeği, sentetik kauçuğu, D.D.T. adıyla bilinen haşarat ilâcını imâl etti; Kodak müessesesi için sinema filimleri yaptı ve bütün bu adı geçen maddelerle Carothers tarafından keşfedilen naylonun dünyada yayılmasını sağladı. Atom endüstrisi için gerekli plütonyum üretimini de ilk olarak Du Pont de Nemours Şirketi gerçekleştirdi. Ama şirket daha sonra bir dolar gibi sembolik bir fiyatla fabrikalarını A.B.D.'ne sattı.

Rhodes 89

Cecil Rhodes.
İngiliz iş adamı ve politikacısı.
1853'te Bishop Stortford'da (Büyük Britanya) doğdu, 1902'de Cap'ta (Güney Afrika) öldü.
İlk «elmas kralı».

Cecil Rhodes, sağlığının bozukluğu sayesinde zengin olmuştur. İngiltere'nin sisinden kaçan genç adam, 1870'de Güney Afrika'ya yerleşmek üzere geldi. O tarihten birkaç yıl önce, Orange nehri yakınında oynayan bir çocuk, pırıl pırıl bir çakıl taşı bulmuştu: Oysa bu, bir elmas parçasıydı! Daha sonra oraya giden elmas arayıcıları binlerce elmas parçasıyla geri dönmüşlerdi. Cecil Rhodes, Kimberley'de, Hollanda'lı göçmen De Beers'in küçük çiftliğini satın aldı. Fakat amacı orayı işletmek değildi. Ancak toprak ham elmastan yana zengin görünüyordu. Rhodes kısa zamanda elmas maden ocakları işletmesini tekeline alarak bu teşebbüsüne çiftliğinin adını verdi. Böylece «De Beer Co» şirketi doğdu ve gelişti. Önemli bir siyaset ve iş adamı olan Cecil Rhodes, adını bir Afrika ülkesine, Rodezya'ya vermiştir.

Carnegie 90

Andrew Carnegie.
İskoçya'lı sanayici ve insansever; sonradan Amerikan uyruğuna geçmiştir.
1835'de Dunfermline'da (Büyük Britanya) doğdu, 1919'da Lennot'-da (Amerika Birleşik Devletleri) öldü.

Yeni Dünya endüstrisinin gelişme yıllarında her cesur ve girgin Amerika'lı genç, kolayca zengin olabilirdi. İşte o yıllarda bir iplikhanede sarıcılık yapan Andrew Carnegie de bir işletme kurmuştu. Bu kuruluşun amacı, Bessemer çeliği kullanarak madenî köprüler inşa etmekti. O tarihten sonra işleri hızla gelişen Carnegie büyük bir servet yapıp «çelik kralı» olunca barışı desteklemek, eğitimi ve her türlü araştırmayı geliştirmek, işçilerin hayat seviyesini yükseltmek, kahramanları v.b. mükâfatlandırmak amacıyla yapılan bütün hayır işlerine para yardımında bulunmuştur. Uluslararası sanatçıların kendilerini dünyaya tanıttıkları, Amerika'daki dev konser salonu Carnegie Hall de yine Carnegie'nin yardımlarıyla kurulmuştur. Carnegie, ayrıca çalışkan kimselere öğütler veren birçok eser de yazmıştır.

Gutenberg 91

Johannes Gensfleisch, Gutenberg adıyla anılır.
Alman matbaacısı ve mucidi.
1399'da Mainz'da (Almanya) doğdu, 1468'de aynı yerde öldü.
Matbaayı geliştirdi, ayrıca yağlı ve hafif bir siyah mürekkep icadetti.

Johannes Gutenberg şüphesiz çağının en önemli kişilerinden biridir. Bu dâhi zanaatçı, baskı tekniklerini geliştirerek bilimin ilerlemesini ve insanlar arasındaki fikir alışverişini kolaylaştırmıştır. Matbaacı Coster harf kalıplarını tahtadan oyardı. Halbuki Gutenberg, Strasburg'da demirden harf kalıpları dökmüş ve böylece müteharrik harflerin yapımını geliştirmiştir. Baskı makinesinde de değişiklikler yapan Gutenberg, ayrıca yağlı ve hafif bir siyah mürekkep icadetmiştir. Mucit daha sonra Mainz'da, kurşunla antimuanı karıştırarak dökme demirden yapılmış harflerden daha yumuşak ve daha dayanıklı olan yeni harf kalıpları yapmıştır. Johannes Gutenberg'in bastığı elli kadar kitap arasında, bugün dünyada ancak on nüshası bulunan 1282 sayfalık bir Kutsal Kitap da bulunmaktadır Bu kitap, basılı eserlerin en ünlüsüdür.

Marinoni 92

Hippolyte Marinoni.
Fransız makine uzmanı ve mucidi!
1823'te Sivry-Courtry'de (Fransa) doğdu, 1904'te Paris'te öldü.
İlk büyük rotatifleri tasarladı ve yaptı. Resimli süreli yayınların ucuz fiyatla çıkmasını sağladı.

Bir gazete basımcısı için önemli olan düşük maliyet fiyatına çabuk gazete basmaktır. Bu gerçeği Marinoni de biliyordu. Önceleri tezgâhtarlık, işçilik ve matbaalarda ustabaşılık yapmış olan makine yapımcısı, tabaka hâlinde kesilmiş kâğıtlara basan ve yere yatay olarak işleyen basım makinesini geliştirmek istiyordu. Bu yüzden 1867'de Le Petit Journal (Küçük Gazete) gazetesi için saatte 20000-30000 gazete basabilen, yâni eski tip basım makinelerinden on defa daha verimli bir rotatif yaptı. Dönerek işleyen bu makineye kâğıtlar, eski tip basım makinelerinde olduğu gibi tabakalar hâlinde değil de bobinler hâlinde konuluyordu. Marinoni ayrıca renkli ve çabuk baskı yapabilen bir makine daha yapmıştır. Mucit, fikirleri ve buluşlarıyla basımın büyük ölçüde gelişmesini kolaylaştırmıştır

Boulle 93

André-Charles Boulle.
XIV. Louis devri Fransız ince marangozu.
1642'de Paris'te doğdu, 1732'de aynı yerde öldü.
Yaptığı mobilyalar büyük bir değer taşır.
Avrupa müzelerinde çok sayıda eseri vardır.

André - Charles Boulle'un yaptığı eserler, mobilya koleksiyoncuları arasında daima tartışma konusu olmuştur. Çünkü Boulle'un elinden çıkan mobilyaların birçok taklidi yapılmıştır ve hâlâ da yapılmaktadır. Ancak büyük müzelerdeki ve zengince döşenmiş şatolardaki mobilyaların önemli bir kısmı gerçekten Boulle'un eseridir. Bu mobilyaların orijinalliğini bakır, kalay ve bağa ile yapılan gömme süsler ve bunları tamamlayan yaldızlı bronzdan işlemeler meydana getirmektedir. Güneş-Kral diye bilinen XIV. Louis, Boulle'un yaptığı işleri çok beğenmiş ve mobilyacıyla dört oğlunu saray ince marangozluğuna tayin etmiştir. Ama ne yazık ki oğulları bu işte onun kadar ustalık gösterememişlerdir. Eserleri Boulle'unkiler kadar sanatkârca ve orijinal değildir. Bu yüzden Boulle'un oğullarına «babanın maymunları» adı takılmıştır.

Yaşar Doğu 94

Yaşar Doğu.
Ünlü Türk güreşçisi.
1915'te Samsun'da doğdu, 1961'de Ankara'da öldü.
On iki yıl millî takımda yer aldı ve Türk güreşine birçok şampiyonluklar kazandırdı.

Küçük yaşta güreşe başlayan Yaşar Doğu, karakucak güreşinden 1937'de minder güreşine geçti, acı kuvveti ve kabiliyeti sayesinde kısa zamanda ün yaptı. 1939'da millî güreş takımına giren Yaşar Doğu'nun bundan böyle sırtı yere gelmemiştir. İsveçlilerin «Kara Saçlı Kuvvet İlâhı» adını taktıkları bu güreşçimiz, Oslo'da yapılan 1939 Avrupa Şampiyonasında ikinciliği elde etti. 1947 Avrupa Greko-Romen şampiyonu oldu ve 1948 Londra Olimpiyatları ile 1949 Avrupa Serbest Güreş şampiyonasında birinciliği alarak adını bütün dünyaya duyurdu. 1951'de de Dünya Serbest Güreş Şampiyonasını kazanan Doğu, aynı yıl güreşi bırakıp Türk Millî Güreş Takımının antrenörü oldu. Bu görevini de başarıyla sürdüren Yaşar Doğu, bir kalp krizi sonucunda öldü.

Boucicaut 95

Aristide Boucicaut.
Fransız ticaret adamı.
1810'da Bellême'de (Fransa) doğdu, 1877'de Paris'te öldü.
Dünyanın ilk «supermarket» ini (içinde her türlü ihtiyaç maddesinin satıldığı büyük mağaza) açtı.

Aristide Boucicaut, Paris'teki Petit-Saint-Thomas mağazasında reyon şefliği yapmaktaydı. Bir süre sonra işinden ayrılan Aristide, Bac ve Sèvres sokaklarının köşesinde bir mağazası olan bir dostuna giderek ona ortaklık teklif etti. Dostu da bu teklifi olumlu karşıladı. Bunun üzerine iki arkadaş birleşerek bir mağaza açtılar. Bu olay ticaret dünyasında bir devrim oldu. Yeni açılan mağazanın adı Au Bon Marché (Çok Ucuza) idi. Burada hiç pazarlık yapılmıyordu. Önceden tespit edilen fiyatlar her yerdekinden daha ucuzdu. Sipariş edilen mallar evlere gönderiliyor, hattâ mektupla satış bile yapılıyordu. Beğenilmeyen mallar ise geri alınıyordu. Aristide Boucicaut ayrıca katalogla satış usulünü de icadetmiştir. 1887 yılında ise küçük Au Bon Marché mağazası yerini, madenî çatısını Gustave Eiffel'in yaptığı büyük mağazaya bırakmıştır.

Champollion 96

Jean François Champollion.
Fransız bilgini, Eski Mısır dili ve kültürü uzmanı.
1790'da Figeac'da (Fransa) doğdu, 1832'de Paris'te öldü.
Eski Mısır hiyeroglif yazılarını çözdü.
Eski Mısır dili ve kültürü üzerine birçok eser verdi.

Fransız generali Napoléon Bonaparte, beraberinde bilginler, şairler ve ressamlar olduğu hâlde Mısır seferine çıktığı zaman Champollion henüz sekiz yaşındaydı. Fakat daha sonra bilinen doğu dilleriyle çok yakından ilgilenen Champollion, o güne kadar Avrupa'lıların pek tanımadıkları efsaneler ülkesi Mısır'dan getirilen belgeleri incelemeye koyuldu. Ve günün birinde genç bilgin, Rozetta taşı üzerine kazılı hiyeroglif yazıları, aynı taş üzerine farklı dillerde, yâni biri Mışır konuşma dilinde, diğeri Yunanca olarak yazılmış iki ayrı metinle karşılaştırarak çözdü. Böylelikle muazzam Mısır medeniyetinin anahtarı bulunmuş, kapıları aralanmış oluyordu. Bu büyük keşfin mükâfatı olarak Champollion, 1828'de, Mısır anıtları üzerindeki yazıları koypa etmek üzere hiç görmediği hâlde çok iyi tanıdığı bu ülkeye gönderildi.

Bouin 97

Jean Bouin.
Fransız koşu şampiyonu.
1888'de Marsilya'da (Fransa) doğdu, 1914'te bir çarpışmada öldü.
1912 Olimpiyatlarında 5000 metrelik koşuda tesis ettiği rekoru, otuz altı yıl kırılamadı.

Jean Bouin dünyanın en ünlü atletleri arasında yer alır. 1900'lerin büyük şampiyonları kendilerinde doğuştan varolan birtakım fizikî kabiliyetlere güveniyorlar ve bunları geliştirmek ve mükemmelleştirmek için hiç çaba harcamıyorlardı. Halbuki Fransız atleti Jean Bouin, onların tamamen aksine programlı ve disiplinli bir şekilde çalışmış ve elde ettiği sonuçlarla yetinmeyerek bilimsel metodlara yer veren «İsveç Jimnastiği» yapmıştı. Amatör şampiyon, bu çalışmalarından sonra Stockholm'de yapılan 1912 Olimpiyat Oyunlarına katıldı ve 5000 metrelik koşuyu birincilikle bitirerek altın madalya kazandı. Jean Bouin, kırdığı bu rekoru 1948'e kadar elinde tutarak tam otuz altı yıl süreyle dünyanın en büyük koşu şampiyonlarından biri olarak kaldı. Hâtırasına hürmeten, Paris'teki bir spor sahasına Bouin'in adı verilmiştir.

Zatopek 98

Emil Zatopek.
Çekoslovak atleti ve koşucusu.
1922'de Prag'da (Çekoslovakya) doğdu.
İlk defa bir saatte 20 kilometreden fazla koştu.
Kırdığı bu rekoru on yedi yıl muhafaza etti.

Dünya spor rekorları arasında kırılması en güç olanlardan biri de bir saatlik koşu rekorudur. Pek çok atlet, bir saatte 20 kilometreden fazla koşmak için yıllarca çalışmış, fakat hiçbiri amacına ulaşamamıştı. Nihayet 29 Ekim 1951'de, dünyanın «Çekoslovak lokomotifi» diye tanıdığı Çekoslovakya'lı koşucu Zatopek, bir saatte 20 kilometreden fazla bir mesafeyi koşarak o devirde insanüstü sayılan bir rekor kırdı. Şampiyon, bu rekoru tam on yedi yıl elinde tuttu. Ancak 1968 yılında Mexico'da yapılan Olimpiyat Oyunlarında Belçika'lı koşucu Roelants, bir saatte Zatopek'ten tam 612 metre daha fazla koşarak 20 664 metreye ulaşmış ve böylece eski dünya rekorunu Çekoslovak koşucusunun elinden almayı başarmıştır. Acaba günün birinde yeni bir şampiyon çıkıp Belçika'lı Roelants'ın tesis ettiği bu son rekoru da kırabilecek mi?

Coubertin 99

Pierre de Coubertin.
Fransız eğitmeni ve amatör sporun öncüsü.
1863'de Paris'te (Fransa) doğdu, 1937'de Cenevre'de (İsviçre) öldü.
Olimpiyat Oyunlarının kurulmasını sağladı.
Spor konusunda kitaplar ve makaleler yazdı.

Eski Olimpiyat Oyunları geleneğiyle yeniden ilişki kurmak üzere harekete geçen Pierre de Coubertin, 1894 yılında Paris'te on beş ülkenin katıldığı bir kongre düzenledi. Modern «Olimpiyat Oyunlarını» desteklemek amacıyla organizatörler, genel bir para toplama kampanyası açtılar. 1896 yılında bu oyunların ilki, sembolik olarak Olympia'da değil de Atina'da, ikibin yıl önceki atletlerin yarıştığı Perikles stadyumunda cereyan ediyordu. Eski stadyum (M.Ö. 330), zengin bir sanatsever Yunanlının da yardımıyla yeniden inşa edilmişti. Uluslararası Olimpiyat Oyunları Komitesi Başkanlığına getirilen Pierre de Coubertin, böylelikle hem amacını gerçekleştirmiş, hem de dünya ölçüsünde bir üne kavuşmuş oldu. Coubertin ayrıca sporla ilgili çok sayıda kitap ve makale yayımlamıştır.

Cem Sultan 100

Cem Sultan.
Fatih Sultan Mehmet'in küçük oğlu.
1459'da Edirne'de doğdu, 1495'te Napoli'de (İtalya) öldü.
Taht uğruna genç yaşında hayatını kaybetti.
Acıklı maceraları ve duygulu şiirleriyle ün yapmıştır.

Halk ve asker tarafından çok sevilen Cem Sultan, devrinin bilginlerinden ders almış bilgili ve duygulu bir şehzadeydi. Babası ölünce ağabeyi II. Bayezid tahta geçmişti. Cem tahtı ele geçirmek amacıyla iki kere ağabeyine karşı ayaklanmış, ilkinde Bursa'ya hâkim olmuş, hattâ kendi adına para bile bastırmış, ikincisinde ise yenilerek kaçmıştı. İşte bu tarihten sonra da Cem Sultan'ın hayatının acıklı devresi başladı. Önce Rodos Şövalyelerinin, sonra Papa VIII. İnnocentius'un, daha sonra da ahlâksızlığıyla meşhur Papa A. Borgia'nın eline düştü. Avrupa'da tam on üç yıl, ülkeden ülkeye dolaştırılan Cem'i, Papa Borgia en sonunda Fransa kralı VIII. Charles'a teslim etmek zorunda kalmıştı. Ama, papa, Cem'i öldürdüğü takdirde II. Bayezid'den alacağını umduğu üç yüz bin altını düşündü ve şehzadeyi zehirledi. Cem, otuz altı yaşında, öldü.

Cezzar Ahmet Paşa 101

Cezzar Ahmet Paşa.
Ünlü Türk devlet adamı ve komutanı.
Bosna'da doğduğu sanılmaktadır, doğum tarihi belli değil, 1804'de öldü, ölüm yeri bilinmiyor.
Napoleon Bonaparte'ı Akkâ'da büyük bir yenilgiye uğrattı.

Gençliğinde Hekimoğlu Ali Paşa'nın himayesine girerek onunla Mısır'a giden Ahmet, orada birçok savaşa katılmış ve kısa zamanda cesaret ve zekâsıyla dikkati çekmiştir. Gözü pek olduğu ve savaştan yılmadığı için ona Arapçada «Kan dökücü» anlamına gelen «Cezzar» lâkabı takılmıştır. Mısır'da bir isyanı bastırdığından paşalığa yükseltilmiş, bir süre sonra da vezirlik rütbesiyle Sayda ve Şam valiliğine getirilmiştir. Cezzar Ahmet Paşa en büyük zaferini I. Napoleon'a karşı kazanmış, onu bütün ordusuyla birlikte Akkâ önlerinde durdurmayı başarmıştır. Cezzar Ahmet Paşa, adı efsaneleşmiş bir komutandı. Söylentiye göre geceleri kıyafet değiştirerek halk arasına karışır ve dertlerini öğrenip ona göre tedbir alırmış. Cahil halk da onu herşeyi bildiği için sihirbaz sanıp kerametine inanırmış.

Enver Paşa 102

Enver Paşa.
Türk generali ve devlet adamı.
1881'de İstanbul'da doğdu, 1922'de Belhcivan'da (Tacikistan) öldü. İttihat ve Terakki Cemiyetinin en faal üyesi.
Türkiye'nin Birinci Dünya Savaşı'na girmesine sebep oldu.

1902'de Harp Akademisi'nden kurmay yüzbaşı rütbesiyle mezun olan Enver Bey, Makedonya'ya gönderilmiş ve burada komiteci ve eşkıya ile çarpışmıştı. 1907'de İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne katılan Binbaşı Enver, istibdat idaresine karşıydı. II. Abdülhamit'e 1908 Meşrutiyetini kabul ve ilân ettirmek amacıyla genç subaylarla dağa çıkmıştı. Meşrutiyetin ilânından sonra yıllarca «Hürriyet Kahramanı» olarak anılan Enver Beyin ünü, bütün ülkeye yayılmış, hattâ kalpağı ve bıyığı halk arasında moda olmuştu. 1914'te Harbiye Nazırlığına getirilen Enver Paşa, Birinci Dünya Savaşı çıkınca, büyük bir sorumsuzlukla Türkiye'yi Almanların yanında savaşa sokmuştur. Savaştan sonra da Almanya'ya kaçan Enver Paşa, oradan Rusya'ya, daha sonra da Türkistan'a geçmişti. Orada bir Türk devleti kurmak istedi ama Ruslarla çarpışırken öldü.

Darby III 103

Abraham Darby III.
İngiliz demirci ustası.
XVIII. Yüzyılda Galler Ülkesi'nde (Büyük Britanya) yaşadı.
Avrupa'da dünyanın ilk büyük madenî köprüsünü inşa etti ve hizmete açtı.

İngiltere'yi dolaşan turistler, Severn nehrinin iki yakasını birleştiren 30 metrelik büyük madenî köprüye pek dikkat etmezler. Halbuki bu köprü, Fransız mühendisi Eiffel ve diğer cüretli mühendisler tarafından, birçok uçurum, vâdi ve boğaza kurulan sayısız köprünün atasıdır. Ironbridge (Demirköprü) adı verilen bu köprünün dökme demirden putreller, 1779 yılında demirci ustası Abraham Darby III'ün yönetimindeki Darby'ler Dökümevi'nde hazırlanmıştır. Darby III, bu köprünün yapımı süresince canla başla çalışmış ve hiçbir masraftan kaçınmamıştır. Kuvvetli ayaklar üzerine oturtulan ve demir iskeleti son derece dayanıklı olan bu köprü, iki yüz yıla yakın bir zamandan beri hâlâ ilk günkü sağlamlığını muhafaza etmekte ve hiçbir yıpranmışlık belirtisi göstermemektedir.

Eiffel 104

Gustave Eiffel.
Fransız mühendisi.
1832'de Dijon'da (Fransa) doğdu, 1923'te Paris'te öldü.
Demir inşaatı çalışmalarıyla ün kazandı.
Paris'teki Eiffel kulesini yaptı.

Paris şehrinin sembolü Eiffel kulesiyle adını bütün dünyaya duyuran Gustave Eiffel, Fransa'da ve dünyada, yapımı oldukça güç, çok sayıda madenî köprüyü gerçekleştirmiştir. Eiffel, o zamana kadar yapılan çok ayaklı köprüleri sakıncalı buluyordu. Çünkü bu tür köprülerin ara ayakları ya kaygan topraklar üzerine oturtulur, ya da kuvvetli akıntılara maruz kalırdı. «Demir Sihirbazı» mühendisin amacı, üzerinde köprü kurulacak vâdinin derinliği ve genişliği ne olursa olsun, bu vâdiyi tek bir kemerle aşmaktı. Fransa'da, yapımı 1885 yılında tamamlanan Gabarit köprüsü bu tür köprülerin en göze çarpanıdır. Kemerinin iki ayağı arasındaki uzaklık 165 metreyi bulan bu köprü, Roma'daki San Pietro kilisesi, Paris'teki Notre-Dame katedrali ve Zafer Tâkı yan yana gelseler, üzerlerinden kolaylıkla aşabilirdi!

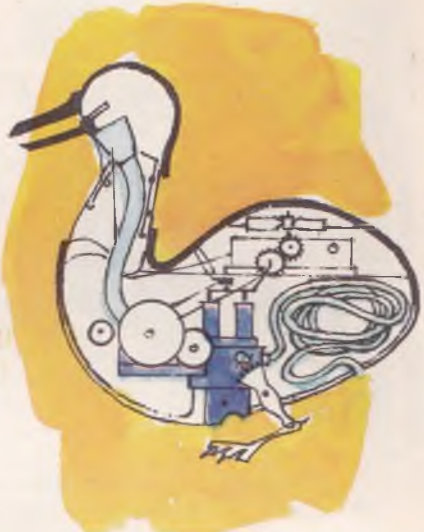

Kaiser 105

Henry John Kaiser.
Amerika'lı sanayici.
1882'de New York yakınlarında Sprout Brook'da doğdu.
1967'de Honolulu'da (Hawaï) öldü.
Prefabrike büyük gereçler uzmanı.

Betonarme kralı Kaiser yüzlerce köprü, kilometrelerce ekspres yol yapmış, Amerika Birleşik Devletleri'nde, Columbia nehri üzerinde bulunan ve dünyanın en hacimli barajı olan Grand Coulee gibi dev barajlar inşa etmişti. «Prefabrikasyon» un (inşaat işlerini önceden yapılmış standart elemanları bir plâna göre bir araya getirmek suretiyle gerçekleştirme sistemi) öncüsü olan Kaiser, bu usulü çıkarma gemilerinin yapımına da uygulamış ve 1942 yılında ilk prefabrike uçak gemisini gerçekleştirmiştir. Onun sayesinde sayısız çıkarma gemisi inşa edilerek filolar meydana getirilmiş ve bu filolar, 1944 Normandiya çıkarması sırasında Fransız topraklarına binlerce insan ve çok sayıda savaş malzemesi taşımıştır. Henry John Kaiser, savaş bitince prefabrike evler, otomobiller v.b. yapmaya yönelmiştir.

Vaucanson 106

Jacques de Vaucanson.
Fransız makine uzmanı ve mucidi.
1709'da Grenoble'da (Fransa) doğdu, 1782'de Paris'te öldü.
«Otomat» denilen ve içindeki zemberekler ve yaylar yardımıyla canlı bir vücut gibi iş gören makine - oyuncaklar yaptı.

Vaucanson, çağdaşlarını hayranlık ve şaşkınlık içinde bırakan birçok otomat yapmıştır. Bunların büyük bir kısmı bugün Fransa'da, Sanatlar ve Meslekler Millî Konservatuvarı'nda yer almakta ve burayı gezen ziyaretçilerin geniş ölçüde ilgisini çekmektedir. Mucidin 1737'de gerçekleştirdiği Flüt Çalan Adam isimli otomatı, Fransa Kralı Louis XV dinlemiş ve çok beğenmişti. 1738'de yaptığı Ördek de çok başarılı olmuş ve büyük ilgi uyandırmıştı: Bu ördek, kanat çırpıyor, paytak paytak yürüyor, yüzüyor, yem yiyor, yediklerini de sindiriyordu! Vaucanson, bu başarılarına mükâfat olarak dokuma fabrikaları müfettişliğine getirilmişti. Mucit, bu görevi sırasında dokumacılıkta kullanılan bazı âletleri geliştirmiş, ayrıca dokuma fabrikalarında kullanılacak bir tezgâh icat etmişti. Fakat bu araç hiçbir zaman kullanılmamıştır.

Reynaud 107

Émile Reynaud.
Fransız mucidi.
1844'te Montreuil-sous-Bois'da (Fransa) doğdu, 1918'de Ivry-Sur-Seine'de (Fransa) öldü.
İlk canlı resim filimlerini yaptı ve gösterdi.

Émile Reynaud, sinemada canlı resim tekniğinin yaratıcısı sayılır. Mucit, bir hareketin birkaç ayrı hareketten oluştuğunu göz önünde tutarak, o hareketi parçalarına ayırıp bunların elle yapılan resimlerini alıcıyla tek tek çevirmeyi tasarladı. Bu amaçla önce resimleri hareketlendiren optik bir oyuncak yaptı, sonra da «Işıklı pantomimler» i icadetti: Reynaud, saydam bir filim üzerine küçük resimler çizip bunları boyuyor ve sonra da bunları perdede hareketli olarak canlandırıyordu. Fakat bu iş hem çok zordu, hem de büyük titizlik istiyordu. Émile Reynaud bütün çalışmalarına rağmen bu işten pek gelir sağlayamamıştı. Fakat bu konuyla yakından ilgilenen Émile Courtet, 1907 yılında büyük resimler çizmeyi ve bu resimlerin teker teker fotoğraflarını çekmeyi düşündü ve bu düşüncelerini gerçekleştirerek canlı resmi dünyaya tanıtmayı başardı.

Disney 108

Walter Elias Disney veya Walt Disney.
Amerika'lı sinema sanatçısı ve ressam.
1901'de Chicago'da (Amerika Birleşik Devletleri) doğdu. 1966'da Burbank'ta (Amerika Birleşik Devletleri) öldü.
Uzun canlı resim filimlerinin ustası.

Walt Disney, canlı resimleri daha uzun süre bütün dünya çocukları tarafından ilgiyle seyredilecek bir sihirbazdır. Büyük yapımcı, sayıları gitgide artan bir ressamlar ve sinema sanatçıları ekibinin yardımıyla uzun canlı resim filimlerini gerçekleştirmiştir. Walt Disney, dünyaca tanınmış Miki Fare, Ördek Donald, Köpek Pluto, Fil Dumbo, Geyik Bambi gibi hayvan kahramanların yaratıcısıdır. Bu dâhi prodüktör sayesinde en güzel masallar, en tatlı hikâyeler büyüleyici müzik eşliğinde perdeye aktarılmıştır. Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler'in, Pinokyo'nun, Külkedisi Sinderella'nın, Uyuyan Güzel'in serüvenleri bütün dünya çocuklarını âdetâ büyülemiştir. Walt Disney, daha sonra bu tür çalışmalarla yetinmeyerek hayvanlarla ilgili birçok belgesel filim çevirmiştir. Bunların en önemlileri «Yaşayan Çöl», «Afrika Aslanı» ve «Büyük kanyon» dur.

Bergés 109

Aristide Bergès.
Fransız mühendisi ve kâğıt fabrikatörü.
1833'te Lorp'ta (Fransa) doğdu, 1904'te Lancey'de (Fransa) öldü.
İlk defa yüksekten akan sulardan mekanik enerji elde etti ve bundan yararlandı.

Bergès, hem Alp dağlarının bir köşesinde kurulmuş olan küçük Lancey kâğıt fabrikasına mekanik enerji sağlamak, hem de liflerinden kâğıt hamuru yapılan odunları daha çabuk rendelemek amacıyla yakındaki değirmeni çalıştıran dereden yararlanmaya karar verdi. Mühendis, 500 metre yüksekten aldığı suyu, kanallar aracılığıyla doğruca fabrikaya ulaştırdı ve odun rendelerini çalıştıran türbinin üzerine akıttı. Bergès'in bu ilk teşebbüsü böylece 27 Eylül 1869'da büyük bir başarıyla sonuçlandı ve ilk su türbini, umulmadık bir enerji sağladı. Mühendis daha sonra 1889 yılında açılan Evrensel sergide «beyaz kömür» ün sanayide kullanılması fikrini ortaya atmış ve o tarihten sonra da dünyanın her yerinde mekanik enerji elde etmek için su kuvvetinden yararlanılmaya başlanmıştır.

Cunard 110

Sir Samuel Cunard.
İngiliz armatörü.
1787'de Halifax'ta (Büyük Britanya) doğdu, 1865'te Londra'da öldü.
Avrupa ile Amerika arasında ilk düzenli posta ulaşımını gerçekleştirdi.

Zengin bir armatör olan Samuel Cunard'ın İngiltere ile Amerika Birleşik Devletleri arasında sefer yaparak yolcu ve yük getirip götüren buharlı gemileri vardı. 1838 yılında İngiliz hükümeti, seferlerini düzenli bir şekilde yapması şartıyla, İngiltere ile Amerika Birleşik Devletleri arasındaki posta ulaşımı tekelini Cunard'a verdi. Bunun üzerine 1839'da kurulan «Cunard Steamship Company» (Cunard Deniz Kumpanyası), bu iş için özel olarak dört gemi kiraladı. Böylece posta seferleri düzenli bir şekilde yapılmaya başlandı. Bu gemilerden «Britania», seferini on iki buçuk gün gibi kısa bir zamanda tamamladı ve bu rekoru elinde uzun süre tüttü. Daha sonra «Queen Mary» ve «Queen Elisabeth» adlı gemiler aynı hızla seferlerini tamamladılar ve Sir Samuel Cunard tarafından kurulan kumpanyanın sağladığı sürat ve rahatlığı sürdürdüler.

Fatin Hoca 111

Fatin Gökmen, Fatin Hoca denir.
Türk astronomi ve meteoroloji bilgini.
1877'de Akseki'de doğdu, 1955'de İstanbul'da öldü.
Türkiye'de ilk rasathaneyi kurdu ve yıllarca buranın müdürlüğünü yaptı.

Fatin Gökmen, ilk öğrenimini Akseki ve Alanya'da yapmış, medrese tahsilini de İstanbul'da tamamlamıştır. Müneccimbaşı Hüseyin Hilmi Bey'den eski astronomi ve takvim hazırlama metodunu öğrenerek bilgisini artıran Fatin Gökmen, daha sonra da İstanbul Fen Fakültesini bitirmiş, aynı fakültenin astronomi ve ihtimalî hesaplar profesörlüğüne getirilmiş, bir süre sonra da dekan olmuştur. Bu arada İstanbul'daki Kandilli Rasathanesini de kuran Fatin Hoca, yıllarca buranın müdürlüğünü yapmış, sonra da bu görevinden ayrılarak T.B.M.M.'ne Konya milletvekili olarak girmiştir. Fatin Hoca'nın birçok eseri vardır. En önemlileri, eski Hitay Takvimi, Türk Takvimi ve Eski Türklerde Heyet ve Takvim'dir. Bilginin ayrıca bugün Kandilli Rasathanesinde, ve kendi alanıyla ilgili ve henüz basılmamış birçok notu bulunmaktadır.

Kâzım Karabekir — 112

Kâzım Karabekir Paşa.
Türk generali ve devlet adamı.
1882'de İstanbul'da doğdu, 1948'de Ankara'da öldü.
Kurtuluş Savaşında Doğu Cephesi Komutanı olarak büyük hizmetler gördü.

1905 yılında kurmay yüzbaşı rütbesiyle orduya giren Kâzım Karabekir, 31 Mart isyanının bastırılmasında önemli rol oynadı. Kâzım Karabekir, Birinci Dünya Savaşı sırasında çeşitli cephelerde görev almış, Erzurum ve Erzincan'ı ruslardan kurtarmıştır. Kurtuluş Savaşı'nda «Şark Cephesi» komutanı olan Karabekir, bu görevi sırasında doğudan gelen Ermeni saldırılarını önlemiş ve halk arasında «Ermenistan Fatihi» olarak anılmaya başlanmıştır. Kâzım Karabekir daha sonra askerlikten ayrılarak Birinci Büyük Millet Meclisine Edirne milletvekili olarak girdi. Terakkiperver Fırkası liderliğinde bulundu. 1938'de C.H.P.'den İstanbul milletvekili oldu. Bir yıl B.M.M. başkanlığı yaptı. «İtalya - Habeşistan», «Cihan Harbine Neden Girdik», «İngiltere - İtalya», «İstiklâl Harbinin Esasları» adlı eserleri vardır.

Princip — 113

Gavrilo Princip.
Sırp tedhişçisi.
1894'te Grahova'da (Bosna) doğdu, 1918'de Theresienstadt'ta (Bohemya) öldü.
Birinci Dünya Savaşının (1914-1918) çıkmasına sebep oldu.

Avusturya Veliahtı Franz Ferdinand eşiyle birlikte o zaman Avusturya'nın bir vilâyeti olan Bosna'nın başkenti Saraybosna'ya resmî bir ziyaret yapıyordu. 1914 yılının 28 Haziran günüydü. Dört açık otomobilden meydana gelen kortej, parlak bir güneş altında Saraybosna sokaklarında ağır ağır ilerlemekteydi. Franz Ferdinand ile karısını yakından görmeye gelenler arasında, Avusturya'nın aleyhine çalışan gizli bir örgütün üyesi Princip de vardı. Genç adam birden ileri atılıp elindeki tabancayla iki el ateş etti. Bu iki kurşun Ardüşesi öldürmeye ve Arşidükü de ölüm derecesinde yaralamaya yetmişti. Bu olay üzerine Avusturya, Rusya, Fransa ve İngiltere'nin desteklediği Sırbistan'a savaş ilân etti. Avusturya'nın müttefiki Almanya, Fransa üzerine yürüdü... Saraybosna suikasti, böylece Birinci Dünya Savaşının başlamasına sebep olmuştu.

Al Capone — 114

Alphonse Capone; Al Capone denir.
Amerika'lı Gangster.
1895'te Napoli'de (İtalya) doğdu, 1947'de Miami'de (Amerika Birleşik Devletleri) öldü.
Ünlü haydut; birçok roman ve filmin kahramanı.

1919'da Amerika Birleşik Devletleri hükümeti alkollü içkilerin satışını yasaklamıştı. Bu yasağın hemen ardından kanun dışı bir ticarî faaliyet doğdu: «Bootleggers» denilen alkol kaçakçıları «cin» ve «viski» diye adlandırdıkları birtakım kötü ve tehlikeli içkileri ateş pahasına satmaya başladılar. Al Capone bu serseriler ve hırsızlar takımının krallarından biriydi. Büyük bir çetesi vardı. Kiralık kaatilleri rakip çetelerin adamlarını öldürüyorlardı. Al Capone da birçok cinayet olayından sorumlu tutularak 1932 yılında tevkif edildi ama, 1939'da serbest bırakıldı. Ancak o hapisteyken 1933 yılında içki yasağı kaldırılmıştı, bu da «bootleggers» denilen bu kötü adamların kurduğu krallığın sonu demekti. Al Capone hapisten çıktıktan sonra Miami'deki malikânesine çekildi. Ünlü gangsterin hayatı birçok roman ve filme konu olmuştur.

Vespucci 115

Amerigo Vespucci.
İtalyan gemicisi ve tüccarı.
1454'te Floransa'da (İtalya) doğdu, 1512'de Sevilla'da (İspanya) öldü.
Adı Amerika kıtasına verildi.

Kristof Kolomb, Antil adalarını keşfettikten sonra bu yeni topraklara birçok gezi yapmıştı. O sıralarda sefere çıkacak gemilerin donanım ve tayfasını sağlamakla görevli olan Amerigo Vespucci de bu uzak ve denizaşırı ülkelere keşif gezileri yapmayı tasarladı. Meraklı ve macera düşkünü Amerigo Vespucci, gemici olarak önce Hindistan'a, sonra da Brezilya'ya gitti. Anlattıkları ve çizdiği krokiler sâyesinde Yeni Dünya'nın çehresi meydana çıktı. Hem coğrafyacı, hem de haritacı olan Alman keşişi Martin Waldseelmüller, 1507'de yaptığı haritalarda Yeni Dünya'yı «Americi terra» adıyla göstermek gibi bir hatâya düştü ve bu isim o tarihten sonra yerleşip kaldı. Ama İspanyollar, 1510'da Güney Amerika'da kurdukları devlete Kolombiya adını vererek Amerika'yı asıl keşfeden Kristof Kolomb'un hakkını korumuş oldular.

Brémontier 116

Nicolas - Thomas Brémontier.
Fransız köprü ve yol mühendisi.
1738'de Tronquay'da (Fransa) doğdu, 1809'da Paris'te öldü.
Fransa'nın Atlas Okyanusu kıyılarında dünyanın en geniş sunî ormanını yarattı.

Fransa'nın Atlas Okyanusu sahilleri boyunca, Gironde ile Adour arasında Les Landes denilen bir bölge uzanır. Şimdi Fransa'nın en büyük ormanının bulunduğu, eskiden kumluk ve çöl görünümünde olan bu bölgede, yerinden oynayan kum tepelerini tespit etme ve Landes köylerinin kumlar altında kalmasını önleme işini üzerine alan Brémontier, buralara katır tırnakları, çam fidanları, kum sazları dikmeye karar verdi. Fakat bu bitkileri yaşatabilmek için çok çaba sarfetti. Çünkü kumlar fidanların üstünü kısa bir zamanda örterek, rüzgârın getirdiği dalgalar altında bitkilerin boğulmasına sebep oluyordu. Birçok verimsiz denemeden sonra, Brémontier savaşı kazandı. Öldüğü zaman Landes'da 3000 hektarlık bir kumul ağaçlandırılmıştı. Çalışmalara Chambrelent tarafından devam edildi. Orman, bugün 1.500.000 hektarlık bir araziyi kaplamaktadır.

Liebig 117

Justus, baron von Liebig.
Alman kimya bilgini.
1803'te Darmstadt'ta (Almanya) doğdu, 1873'te Münih'te (Almanya) öldü.
Kimyasal gübrenin değerini ortaya koydu.

Liebig, dünyanın en büyük kimyacılarından biriydi. Ünlü bilim adamı özellikle canlı maddelerin kimyasal yapısını inceleyen organik kimyada, yani bitki ve hayvan kimyasında uzmanlaşmıştır. Tabiattaki karbon ve azot çevrimlerini açıklayan Liebig, ayrıca büyümeleri için gerekli mineraller sağlandığı takdirde bitkilerin, daha iyi gelişebileceklerini ispat etmiştir. Bilgin, 1840'ta yayımlanan eserlerinden birinde, köylülere, kemik tozunu tarlaya serpmeden önce sülfürik asitle muamele etmelerini salık veriyordu. Çünkü sülfürik asit, kemik tozunun bileşimindeki fosfatları serbest bırakıyor, bunun sonucu olarak organik tozun etkisi artıyordu. 1843 yılında ilk kimyasal gübreler çuvallara doldurularak çiftçilere dağıtıldı ve bundan böyle sunî gübre bütün dünyada kullanılmaya başlandı.

Robert - Houdin 118

Jean-Eugène Robert-Houdin.
Fransız hokkabazı.
1805'te Blois'da (Fransa) doğdu, 1871'de Saint-Gervais-la-Fôret'de (Fransa) öldü.
Sihirbazlığın ustasıydı.

Robert-Houdin, hokkabazlık sanatının klâsik hünerlerini yepyeni bir şekilde seyircilere sunmayı bilmiştir. Gösterişli ve karışık bir mizansene başvuracak yerde, halkın karşısına dapdaracık siyah bir elbiseyle çıkıyor ve böylelikle, görünüşte, faydalanabileceği bütün hile unsurlarını ortadan kaldırmış oluyordu. Çok ustaca yapılmış otomatlar, başarısını daha da artırıyordu. Robert-Houdin ayrıca o zaman için yepyeni bir buluş olan elektrikten yararlanarak seyircilerini hayretler içinde bırakıyordu. Soirées Fantastiques adlı tiyatrosu binlerce seyirciyle dolup taşıyordu. Robert-Houdin adı artık sihirbaz kelimesiyle eş anlama gelmeye başlamıştı. Robert-Houdin, Blois yakınlarındaki malikânesinin döşeme, duvar ve mobilyalarının her yanını garip nesnelerle donatarak burayı bir büyücü evine döndürmüştür.

Inaudi 119

Giacomo Inaudi.
İtalyan hesap uzmanı.
1867'de Roccabruna'da (İtalya) doğdu, 1950'de Champigny-sur-Marne'da (Fransa) öldü.
Sayıları belleme ve aklında tutma yeteneği çok kuvvetliydi.

Piemonte'de sürülerini güden genç çoban Giacomo İnaudi'nin bir gün seçkin bir adam olacağı hiç kimsenin aklına gelmezdi. O zamanlar kendi kendine hafızasını yoklamakla eğlenen İnaudi, günün birinde, sayıları ve kafadan yaptığı dört işlemin sonuçlarını kolaylıkla aklında tutabildiğini farketti. Zihinden hesap yapma kralı İnaudi, bundan böyle Batı Avrupa'nın birçok şehrinde kendini tanıtmak için bu yeteneğinden büyük ölçüde yararlandı. Paris Bilimler Akademisi üyeleri tarafından Fransa'ya davet edilen Inaudi, kendisine bu konuda sorulan bütün soruları kolaylıkla cevaplandırıp en karmaşık işlemlerin sonuçlarını çok kısa zamanda söyleyerek herkesi şaşırtmıştı. Gerçekten hesap mı yapıyordu, yoksa yaptığı bütün işlemlerin sonuçlarını mı aklında tutuyordu? Onu zihinden hesap yaparken görenler hâlâ bu soruyu sorarlar.

Méchain ve Delambre 120

Pierre Méchain ve Şövalye Jean-Baptiste Josephe Delambre.
Méchain, 1744'te Laon'da (Fransa) doğdu, 1804'te Castellon'da (İspanya) öldü.
Delambre, 1748'de Amiens'de (Fransa) doğdu, 1822'de Paris'te öldü. Fransız astronomları. Metrenin uzunluğunu tesbit ettiler.

1789 Fransız Devriminden önce Fransa'nın çeşitli bölgelerinde kullanılan uzunluk ve ağırlık ölçüleri aynı değerde değildi. Bu yüzden de ortaya birçok karışıklık çıkıyordu. Nihayet 1791'de Kurucu Meclis, ülkenin her yerinde ve herkes için aynı değerde olan ve temeli metreye dayanan bir ölçü sisteminin kullanılmasına karar verdi. Méchain ve Delambre, bir metrenin uzunluğunu kesin olarak belirlemekle görevlendirildiler. Astronomlar, Dunkerque ve Barcelona arasındaki meridyen yayını ölçtüler ve yaptıkları uzun hesaplardan sonra yer çevresinin 40.000.000'da biri olan, uzunluğu, yâni metreyi tespit ettiler. Metrenin uzunluğu 1799 yılında böylece belirlendi ama, metre sisteminin Fransa topraklarındaki kullanılmasını öngören kanun 1837'de yürürlüğe girdi ve ancak 1840'tan sonra uygulandı.

Hekimler ve İnsanseverler

Hippokrates 121

Hippokrates.
Eski Yunan'lı hekim.
M.Ö. 460'da Kos adasında (Ege Denizi) doğdu. M.Ö. 377'de Larissa'da (Yunanistan) öldü.
Modern hekimliğin öncüsü.

Efsaneye bakılırsa Hippokrates, Tıp Tanrısı Asklepios'un soyundan gelmektedir! Ama Hippokrates'in mesleği hakkında çok derin bilgisi olduğu da bir gerçektir. Günümüzde bile, pek çok ülkede, genç doktorlar daha mesleğe başlamadan önce, «Hippokrates Yemini» ederler. Bu yemin, görev başında bir doktorun namus kurallarına sıkı sıkıya uyacağına dair verdiği sözdür. Hippokrates, hayatı boyunca bu kesin kurallara uymuştur. Hekimliğin babası olan bu yüce insan, yoksul hastalarını para almadan tedavi eder, doğruluğun eşsiz timsali olduğunu her fırsatta gösterirdi. Onun bu tutumunu farkeden Pers kralı Artakserkses, Hippokrates'i, Pers ordularının hekimi olması için göz kamaştırıcı hediyeler sundu. O sırada Pers'ler, Atina'lılarla savaş hâlindeydiler. Bu yüzden Hippokrates, kralın teklifini reddetti.

Galenos 122

Klaudios Galenos.
Yunanlı hekim.
M.S. 131'e doğru Bergama'da (Türkiye) doğdu, 201'de aynı yerde öldü.
Deneysel tıbbın öncüsü.

Galenos, Aristoteles ile birlikte XVII. Yüzyıla kadar bütün hekimler tarafından birer yol gösterici olarak kabul edilmiştir. Tıp öğrenimini Bergama, İzmir, İskenderiye gibi şehirlerde tamamladıktan sonra Roma'ya giden Galenos, orada gladyatörlerin hekimi oldu, onların yaralarını, kırık ve çıkıklarını tedavi ede ede, anatomiyi ve cerrahiyi çok iyi öğrendi. Bu son derece zeki ve engin tecrübeli hekim, bir yandan da mesleğiyle ilgili birçok kitap yazarak kısa zamanda meşhur oldu. Sırayla, Marcus Aurelius, Commodus, Pertinax, Septimus Severus gibi Roma imparatorlarını da tedavi etti. Ama M.S. 167'de Roma halkını kırıp geçiren bir veba salgını çıkınca, tehlikeden uzak yerlere kaçmış ve bu hareketiyle de, canını mesleğinden daha çok sevdiğini açığa vurmuştur.

İbni Sina 123

Ebu Ali-Hüseyin, İbni Sina denir.
Büyük Türk bilgini, filozofu ve hekimi.
980'de Afşin'de (Buhara) doğdu. 1037'de Hemedan'da (İran) öldü.
Berthelot'ya göre kimyanın bugünkü durumuna gelmesinde büyük payı vardır.

«Eskiden öğrendiğim bir şeyi ne kadar zaman geçerse geçsin, şimdi öğrenmiş gibi bir hafıza kudretine sahibim» diyen İbni Sina on yaşında Kur'an'ı ve fen ile ilgili birçok eseri hafızasına yerleştirmiş, on beş-on altı yaşlarında ise ünlü bir hekim olmuştu. Buhara emîri İbn-i Yahya'yı bir hastalıktan kurtardığı için kendisine hükümdarın kütüphanesinde çalışma izni verilmişti. Daha sonra da Hemedan hâkimini ölümden kurtardığı için vezirliğe atanan İbni Sina, boş zamanlarında matematik, fizik, kimya, mantık ve metafizik ile ilgilenerek kendi kendini yetiştirdi. Bir tıp ansiklopedisi olan Kanun adlı eseri Lâtinceye çevrilmiş ve yüz yıl Batı üniversitelerinde temel kitap olarak okutulmuştur. İbni Sina'nın ayrıca Şifa adlı 18 ciltlik bir felsefe ansiklopedisi ve 20 ciltlik Kitab-ül-İnsaf adlı bir eseri vardır.

Pasteur 124

Louis Pasteur.
Fransız kimyacısı ve biyoloji bilgini.
1822'de Dôle'de (Fransa) doğdu, 1895'te Marnes-la-Coquette'te (Fransa) öldü.
Kuduz mikrobunu teşhis etti ve aşısını buldu.

Her yıl, kuduz köpekler, tilkiler veya kurtlar tarafından ısırılan birçok kimse, kudurarak ölüyordu. Pasteur, 1885 yılının ekim ayında Meister ve Jupille adlı iki küçük çoban üzerinde yaptığı denemelerin sonuçlarını açıklayınca, bütün dünyayı büyük bir sevinç dalgası kapladı. Dünyanın dört bir yanından «ısırılmış» lar aşı olmaya geliyordu. Bir kurt sürüsünün hücumuna uğramış yirmi beş rustan yirmi üçü aşılanıp Paris'te bir gün kaldıktan sonra yurtlarına sağ salim dönmüşlerdi. Bu olay, Pasteur için büyük bir zafer oldu. Bununla birlikte Pasteur, Louis Pelletier adında bir genç kıza ısırılmasından bir ay sonra aşı yapıp, başında günlerce bekledikten sonra hastasının öldüğünü görünce hıçkıra hıçkıra ağlamaktan kendini alamamıştı. Bu duygulu ve iyi yürekli bilgin, insanlık yararına çalışmış kimselerin başında gelenlerdendir.

Meister 125

Joseph Meister.
Paris'teki Pasteur Enstitüsü bekçisi.
1876'da Alsace'da (Fransa) doğdu, 1940'da Paris'te öldü.
Louis Pasteur'ün bulduğu kuduz aşısı ilk defa onun üzerinde denenmiştir.

6 temmuz 1885'te henüz dokuz yaşında olan Joseph Meister'i annesi, Paris'e Louis Pasteur'e götürmüştü. Bu küçük oğlanı kuduz bir köpek on kereden fazla ısırmıştı. Zavallı çocuk bir süre sonra acılar içinde kıvranarak can verecekti, kurtulması imkânsızdı. Louis Pasteur'ün bulduğu kuduz aşısı, daha önce köpeklerde denenmiş ve olumlu sonuçlar vermişti ama insan üstünde hiç denenmemişti. «Bu durumda insan fazla düşünmeyip endişeye kapılmadan deney yapabilir» diyen bilgin, aşısını Joseph üzerinde uygulamaya karar verdi. İlk aşı denemesini 8 temmuzda doktor Grancher yaptı... Çocuk kurtulmuştu. Bir yıl sonra, iki bin «kuduz» tedavi edilerek ölümden kurtarılmıştı. Yıllar sonra Pasteur Enstitüsü bekçisi olan Meister, Alsace'lı bir yurtseverdi. 1940'da Almanlar Paris'e girince üzüntüsünden intihar etti.

Paré 126

Ambroise Paré
Fransız berber-cerrahı.
1509'da Laval (Fransa) yakınlarında doğdu, 1590'da Paris'te öldü.
Modern cerrahinin «babası».
Tıbbî buluşlarıyla ilgili birçok eser yazdı.

Ambroise Paré orduda cerrah olarak görevlendirildiği zaman ağır yaralıların, hem bir an önce acılarından kurtulmaları, hem de yaralı taşıma probleminin ortadan kalkması için tedavi edilmeyip öldürüldüklerini hayretle görmüştü. Bunun üzerine Paré, bütün yaralıları kurtarmaya karar verdi. Hekim, yaraları iyileştirmek için üzerlerine kaynar zeytinyağı dökmeyip bunları kendi bulduğu teskin edici bir madde ile tedavi etti. Kolu ya da bacağı kesilmiş yaralıların yaralarını kızgın demirle dağlayacak yerde, açıkta kalmış kan damarlarını birbirine ekleyip yaraları kapatmayı başardı. Paré, bunlardan başka, kırık-çıkıkları tedavi etmeyi de öğrendi. Modern cerrahinin öncüsü kabul edilen bu hekim, buluşlarını, yazdığı birçok eserine aktarmıştır. Cerrahın bu eserleri çeşitli dillere çevrilmiştir.

Koch 127

Doktor Robert Koch. Alman hekimi.
1843'te Clausthal'da (Almanya) doğdu, 1910'da Baden-Baden'de (Almanya) öldü.
Tüberküloz basilini buldu ve mikrobu diğer maddelerden ayırıp tek olarak inceledi.

1880'de Koch, Berlin Sağlık Yurdunda çalışmaktaydı. O sıralarda verem, bütün Avrupa'yı kırıp geçiriyordu. Doktor Koch bir veremli hasta ölünce hemen ölünün hastalıklı organlarının mikroplu kısımlarını ayrı bir yere toplardı. O sıralarda verem mikrobu henüz bilinmiyordu. Koch bu mikrobu ele geçirmek için bütün boyayıcı maddeleri denemiş, mikroskopunu bütün büyültme derecelerine göre ayarlayıp bu basili aramış, ama bir türlü bulamamıştı. Sonunda ümidini kesmiş ve bütün elindekileri yok etmeye karar vermişti. Fakat tam hepsini atmak üzereyken bilginin gözüne yarım milimetrenin binde biri kadar büyüklükte birtakım çubuksu cisimler ilişti. Doktor bu çubuk biçimli mikropları ayırarak üretti, sonra da kobaylarına aşıladı: Hayvanlar verem oldular. Böylece 1882'de düşman keşfedildi ve adına «Koch basili» denildi.

Salk ve Lèpine 128

Jonas Edward Salk, Amerika'lı bakteriyolog.
1914'te New York'ta (A.B.D.) de doğdu.
Pierre Lèpine, Fransız hekimi.
1901'de Lyon'da (Fransa) doğdu.
Çocuk felcine karşı her ikisi de birer aşı buldu.

Bütün dünya bilginleri çocuk felci adı verilen ve küçükleri olduğu kadar büyükleri de kötürüm yapabilen korkunç bir hastalığı yenmek için yıllarca çalışmışlardır. Bu hastalığın mikrobu bir virüstür. Louis Pasteur zamanından beri bir virüse karşı alınacak en iyi tedbirin, buna karşı bir aşı bulmak olduğu bilinmekteydi. İlkin Jonas Salk adında bir Amerika'lı bilgin, 1954 yılında çocuk felcine karşı bir aşı buldu. O sıralarda fransız hekimi Pierre Lèpine de Amerika'lı hekimin bulduğu aşıya benzer bir aşı keşfetmişti. Jonas Salk, Pittsburgh üniversitesinde bakteriyoloji profesörlüğü yapmaktaydı. Pierre Lèpine ise Paris'teki Pasteur Enstitüsü'nde kuduz servisini bir süre yönettikten sonra virüs servisinin şefliğine getirilmişti. İnsanlığı korkunç bir hastalığa karşı silâhlandıran bu bilim adamlarına ne kadar minnettar olsak azdır!

Jenner 129

Edward Jenner.
İngiliz hekimi.
1749'da Berkeley'de (Büyük Britanya) doğdu, 1823'de aynı yerde öldü.
Çiçek hastalığına karşı bir aşı buldu.

Çiçek, XVIII. Yüzyıldan önce insanlığı kırıp geçiren bir hastalıktı. Fransa Kralı XV. Louis de çiçekten ölmüştü. Bu hastalığa yakalanıp ta şans eseri kurtulan kimselerin yüzleri ve vücutları, hastalık sırasında çıkan sivilcelerin patlaması sonucunda meydana gelen irili ufaklı çukurlarla (çiçek bozuğu) doluyordu. Jenner, ineklerin de çiçeğe benzer bir hastalığa yakalandıklarını ve vücutlarının sivilcelerle kaplandığını, ama hayvanların bu hastalıktan ölmediklerini farketti. Ayrıca devamlı olarak inek sağan çiftçilerin çiçeğe yakalanmadıkları da dikkatini çekmişti. Bunun üzerine 1796'da Jenner ilk denemesine girişti: İneklerin vücudunda çıkan sivilcelerden bir miktar cerahat alarak bunu bir çocuğa aşıladı, sonra da aynı çocuğa çiçek mikrobu verdi. Ama çocuk, bu tehlikeli hastalığa yakalanmadı, çünkü bağışıklık kazanmıştı!

Braille 130

Louis Braille
Âmâ Fransız mucidi.
1809'da Coupray'de (Fransa) doğdu, 1852'de Paris'te öldü.
Körler için kabartma bir yazı şekli buldu; bu sistemi müzik notalamasına da uyguladı.

Üç yaşında gözlerini kaybeden Braille on yaşında Paris'teki Genç Körler Enstitüsüne yazılmıştı. Bir gün orduda bazı emirlerin geceleri karanlıkta da okunabilmesi için kabartma yazı hâlinde kâğıtlara geçirildiğini öğrendi. Dört elle işe koyularak, körlerin parmaklarıyla çözebilecekleri ve yine körler tarafından çelik kalemlerle kâğıda yazılabilecek bir alfabe düzenlemeye çalıştı. Kabarık noktalar sistemine dayanan bu alfabenin Fransız eğitimcisi ve insanseveri Valentin Haüy'ün icadettiği alfabeden farkı, kabarık noktaların değişik biçimde dizilmiş olmasıdır. Bu noktalar tıpkı bir tavla zarının «altılı yüzü» nde olduğu gibi üç noktalı iki dizi hâlinde sıralanırlar. Braille'ın bulduğu sistem sayesinde kör bir insan, herhangi bir metni ve sayıları okuyup yazabilir. Hattâ müzik notalarını bile çözebilir.

Schweitzer 131

Albert Schweitzer.
Fransız papazı, hekimi ve orgcusu.
1875'te Kaysersberg'te (Alsace) doğdu, 1965'de Lambaréné'de (Gabon) öldü.
1913'te Gabon'daki Lambaréné hastanesini kurdu.

Albert Schweitzer, olağanüstü ve dopdolu bir hayat sürmüştür. Önce Strazburg'daki Saint-Nicola kilisesinde vaaz vermiş, onun ardından Strasburg'daki Protestan İlâhiyat Fakültesinde profesörlük yapmış, daha sonra da Paris'teki Johann Sebastian Bach Derneğinde çok usta bir orgcu olmuştu. Albert Schweitzer'in yaptığı işlerin en önemlisi, Afrika'daki o mükemmel Lambaréné hastahanesini inşa ettirip hayatının geri kalan kısmını buraya adamasıdır. Sadece 1914-1918 savaşı sırasında Almanlar tarafından tutuklandığı zaman buradan ayrılmak ve kısa bir süre için hastalarını yalnız bırakmak zorunda kalmıştı. Beyaz perdeye aktarılmış en güzel hikâyelerden biri olan «Doktor Schweitzer, gece yarısı oldu» adlı filim, bu olayı canlandırır. Bu insansevere, insanlığa yaptığı hizmetlerden dolayı 1952'de Nobel Barış ödülü verilmiştir.

Renaudot 132

Théophraste Renaudot.
Fransız hekimi ve yazarı.
1586'da Loudun'de (Fransa) doğdu, 1653'te Paris'te öldü.
Bu insansever, ilk Fransız gazetesini çıkardı ve gazetecilik sanayiinin doğmasına önayak oldu.

Yoksul ve hasta kimselerin acıklı durumlarından çok üzüntü duyan kralın hekimi Renaudot, fakirlikle savaşmak için bir plan yaptı ve bunu uygulamaya koyuldu. Paris'te bir «danışma bürosu» açma iznini elde ettikten sonra işverenlerle iş arayanlar, alıcılarla satıcılar, fabrikatörlerle müşteriler arasında ilişki kurmak için üzerinde birtakım ilânların yazılı olduğu broşürler çıkarmaya ve bunları dostlarına dağıtmaya başladı. Belirli zamanlarda çıkan bu broşürlerde başlangıçta yalnız ilânlar ve reklâmlar yer almaktaydı. Renaudot bu broşürleri kendisi hazırlıyor, ilânları kendi eliyle yazıyordu. Kısa süre sonra bu broşürler, «Paris haberleri» ne de yer veren bir gazeteye dönüştü. Böylece 30 Mayıs 1631'de «La Gazette» adı altında ilk büyük Fransız gazetesi piyasaya çıktı.

Dalton 133

John Dalton.
İngiliz fizik ve kimya bilgini.
1766'da Eaglesfield'de (Büyük Britanya) doğdu, 1844'te Manchester'de (Büyük Britanya) öldü.
«Daltonizm» i kendi üzerinde inceledi.

Önceleri öğretmenlik yapan Dalton, boş zamanlarında matematik ve fiziğe çalışırdı. Profesör olduktan sonra cisimlerin atom yapısı teorisini ilk o geliştirmiştir. Ama, Dalton adı daha çok tıp alanında duyulmuştur. Çünkü bilgin, kendisinde de bulunan bir hastalığı ilk defa inceleyerek tanımlamıştır. Profesör, kırmızı ve yeşil renkleri birbirinden ayırt edemiyordu. Dalton'un yaptığı araştırmalardan sonra «daltonizm» adını alan bu görme bozukluğu az rastlanır bir hastalık değildir. Sonradan olma daltonizmin tedavisi mümkündür. Ama genellikle soydan gelen daltonizmin tedavisi imkânsızdır. Çoğu zaman hasta, bu durumunun farkında değildir. Bu yüzden dalton hastası şoförlerin trafik direklerindeki yeşil, sarı ve kırmızı renkteki ışıkları ayırt edebilmeleri için daima kırmızı ışık üste, sarı ışık ortaya, yeşil ışık alta yerleştirilir.

Epée Rahibi 134

Charles Michel, Epee Rahibi denir.
Fransız rahibi ve pedagogu.
1712'de Versailles'da (Fransa) doğdu, 1789'da Paris'te öldü.
Sağır dilsizlerin koruyucusu.
İlk sağır dilsizler okulunu kurdu.

Paris barosuna bağlı bir avukat olan Rahip Charles Michel'in karşısına bir gün birkaç sağır dilsiz genç kız çıktı. Bunların eğitimini üzerine alan rahip, belirli işaret ve hareketlerden yararlanarak öğrencilerin zekâlarını geliştirmeye çalıştı ve kısa zamanda olumlu sonuçlar elde etti. Normal insanların kulak yoluyla edindiği bilgileri rahip, sağır dilsiz öğrencilerine gözler aracılığıyla öğretmek istiyordu. Epee Rahibi Fransa'da, masraflarını kendi geliriyle karşıladığı bir sağır dilsizler okulu kurdu. Bu okulda öğrenciler, bazan geniş çapta bilgiler edinebiliyorlardı. Ölümünden sonra kendisine «insanlığın velinimeti» sıfatı verilen Epee Rahibinin, bütün servetini, eserinin devam ettirilip geliştirilmesi uğrunda yapılacak çalışmalara harcanmak üzere bıraktığı öğrenilince, halkın gözündeki değeri daha da arttı

Haüy 135

Valentin Haüy.
Fransız eğitimcisi ve insanseveri.
1745'te Saint-Just-en-Chaussee (Fransa) doğdu, 1822'de Paris'te öldü.
Körler için kabartma harfler icad etti.

Sağır dilsizler gibi körler de, içinde bulundukları acıklı durumdan ancak uzman eğitimciler yardımıyla kurtulmaya çalışmak zorundaydılar. Epee Rahibi Charles Michel sağır ve dilsizlerden yardımını esirgememiş, Eğitimci Valentin Haüy ise kendini körlerle ilgilenmeye adamıştır. Paris'te 1784 yılında Genç Körler Enstitüsü'nü kuran Valentin Haüy, ayrıca körlerin okumasını sağlayacak kabartma harfleri icadetmiştir. Daha sonra da Essai sur l'Éducation des Aveugles (Körlerin Eğitimi Üstüne Deneme) adlı bir eser yazmış ve bunu öğrencilerine bastırmıştır. Bu insanseverin ayrıca Rusya ve Prusya'da da Fransa'dakine benzeyen birçok körler enstitüsünün kurulmasında hizmetleri geçmiştir. Daha sonra körlerin okuma ve yazma metotlarını kör Mucit Braille geliştirmiştir.

Wells 136

Horace Wells.
Amerikalı diş hekimi.
1815'te Hartford'da (Amerika Birleşik Devletleri) doğdu, 1848'de New York'ta öldü.
Cerrahî anestezi tekniğini icad etti.

Bir diş hekiminin çalışmasını engelleyen en büyük zorluk, hastasının acı çekmesidir. Eskiden hekim geçinen bazı kimseler, hastanın çürük dişini çekmeden önce onu bir süre eğlendirmeye çalışır, sonra da dişini birdenbire çekiverirlerdi. 1844 yılıydı. Wells bir gün tiyatroya gitmişti. Sahnede azot protoksit'ten başka şey olmayan bir gazın güldürücü niteliklerini göstermek amacıyla gülünç bir gösteri düzenlenmişti. Orada bulunan bir dostu, bu gazı teneffüs etmiş ve kahkahalarla gülmeye başlamıştı. O kadar ki gülerken etraftaki mobilyalara çarparak yaralanmış yine de gülmesi kesilmemişti. Bunu gören Wells, hemen ertesi gün bir miktar azot protoksit koklayıp dişini çektirmek üzere doğruca bir dişçiye koştu. Wells ameliyat sırasında en ufak bir acı bile duymadığını farketti. Böylece de cerrahî anestezi doğmuş oldu.

Laennec 137

René-Théophile-Hyacinthe Laennec.
Fransız hekimi.
1781'de Quimper'de (Fransa) doğdu, 1826'da Douarnenez'de (Fransa) öldü.
Stetoskopla vücudu dinleme usulünü keşfetti.

Günümüzün doktoru hastasının vücudunu, özellikle ciğerlerini önce stetoskop denen âletiyle dinler. Biçimi bugün ilk şeklinden çok farklı olan bu âlet, ilk defa Laennec tarafından bir raslantı sonucu icadedilmiştir. Doktor günün birinde kulağını uzun bir kalasa dayamış çocuklarla oynarken, kalasın öbür ucunun bir toplu iğneyle kazındığını farketmişti; hattâ bu hafif gürültü ona çok net ve çok kuvvetliymiş gibi geldi. Hastahaneye dönünce bir defteri rulo yaparak iyice sıkıştırıp bir silindir hâline getirdi. Silindirin bir ucuna kendi kulağını yaklaştırıp öteki ucunu da bir hastasının vücuduna dayayarak onun kalbini ve ciğerlerini dinledi; işte o zaman Laennec, organizmanın çıkardığı sesleri rahatlıkla duyduğunu farketti. 1815 yılından itibaren de ilk tahta stetoskoplar kullanılmaya başlandı.

Röntgen 138

Wilhelm Conrad Röntgen.
Alman fizik bilgini.
1845'te Lennep'te (Almanya) doğdu, 1923'te Münih'te öldü.
«Röntgen ışınları» da denilen «X» ışınlarını buldu ve ilk radyografiyi elde etti.

Röntgen, havası boşaltılmış bir lamba olan ve çeperleri karanlıkta ışık saçan Crooks tüpünden etrafa yayılan ve gözle görülmeyen ışınların ne olabileceğini öğrenmeye çalışıyordu. Lâmbanın çevresini siyah kâğıtla kaplayan bilgin, bu görünmeyen ışınları flüorışıl maddeyle sıvanmış bir ekrana yansıtınca ekranın aydınlandığını gördü. Sonra elini ekranla tüp arasına koydu: bu defa elinden geçen ışınlar el kemiklerini aydınlık ekrana, gölgeler hâlinde yansıttılar. Röntgen, bu ışınların diğer cisimlerden de geçip geçmediğini öğrenmek için kapalı bir kapının bir tarafına Crooks tüpünü, diğer tarafına da bir fotoğraf filmini koydu: filmin banyosundan sonra elde ettiği fotoğrafta, kapının tahtasının liflerini ve demir vidaları gördü... Ve nihayet 1895'te «X» ışınlarıyla ilk radyografiyi gerçekleştirdi.

Harvey 139

William Harvey.
İngiliz hekimi.
1578'de Folkestone'da (Büyük Britanya) doğdu, 1657'de Hempstead'da (Büyük Britanya) öldü.
Kan dolaşımını keşfetti.

William Harvey, Padova Üniversitesinde Profesör Fabrice Acxuapendente'nin öğrencisi olmuş, sonra da hekimlik diplomasını alarak İngiltere'ye dönmüştü. Londra'ya yerleşen genç Harvey, bir süre sonra kralın doktoru oldu. Kralın yüksek himayesinden faydalanan hekim, ölüm cezasına çaptırılan mahkûmların cesetlerini gizlice temin iznini elde ederek kadavralar üzerinde çalışıp araştırmalar yapmaya başladı. Çünkü o devirde ölülerin vücudunu kesip açmak halk gözünde yüz kızartıcı bir işti. 17 Nisan 1616'da Londra Üniversitesinde yapılan bir konferansta, Harvey, kan dolaşımını açıkladı. Ona göre kanın iki türlü dolaşımı vardır: Küçük dolaşım ve büyük dolaşım. Küçük dolaşımda kan, temizlenmek üzere akciğerlere gider, büyük dolaşımda ise, temiz kan, kalpten bütün vücuda yayılırdı.

Malpighi 140

Marcello Malpighi.
İtalyan hekimi ve anatomi bilgini.
1628'de Crevalcore'de (İtalya) doğdu, 1694'te Roma'da öldü.
Mikroskopu ilk defa canlı dokuları incelemede kullandı ve olumlu sonuçlar elde etti.

Vücudumuzda bulunan birçok doku, İtalyan hekimi Malpighi'nin adını taşımaktadır: üst derinin alt tabakası «Malpighi ağı» adını taşır. Dalağımızı çevreleyen küçük atar damarlar boyunca «Malpighi cisimcikleri» yer alır. Böbreklerimizde kanımızı süzen «Malpighi yumakcıkları» ve nihayet içinde sidiğin aktığı «Malpighi piramitleri» vardır! Bütün bunlar, İtalyan hekimi ve Papa Innocentius XII'nin özel doktoru Marcello Malpighi'nin o zamanlar yeni icadedilmiş bir araç olan mikroskop yardımıyla insan vücudunu ne kadar titizce incelediğini gösterir. Marcello Malpighi ayrıca böceklerin solunum organlarını da yine o ilkel mikroskobuyla incelemeyi başarmıştır. Bugün Londra'da bilginin kullandığı mikroskopları görmek mümkündür. Malpighi'nin bu kadar buluşu son derece ilkel araçlarla gerçekleştirmiş olması şaşılacak bir başarıdır

Florence Nightingale 141

Florence Nightingale.
Ünlü İngiliz hemşiresi ve insanseveri.
1820'de Floransa'da (İtalya) doğdu, 1910'da Londra'da öldü.
Modern hemşireliğin kurucusu.
Dünyanın her yerinde, adını taşıyan hemşire okulları vardır.

Soylu bir İngiliz ailesinin en küçük kızı olan Nightingale'e, Floransa'da doğduğu için bu şehrin adı verilmişti. Florence küçük yaştan beri hemşire olmak isterdi. Daha sonra Avrupa'da yaptığı geziler sırasında hep hastalara ve düşkünlere yardım etmiştir. 1854'te Kırım Savaşı başlayınca İstanbul'a gelen Nightingale, 38 kişilik hemşire kadrosuyla Selimiye Kışlasında binlerce hastayı ve savaş yaralısını tedavi etmişti. Geceleri elinde fener, hastalarının bir bir hatırını sorar, acılarını dindirmeye çalışırdı. Bu yüzden de «Fenerli Kadın» diye anılırdı. Cephelere gidip savaşı yakından gören bu yürekli kadın, bir gün salgın bir hastalığa yakalandı ve ölümün pençesinden güçlükle kurtulabildi. Güzelliğinden eser kalmamış, saçları dökülmüştü, ama yılmadı, yurduna döndü ve orada bir hemşire okulu kurdu.

Bernard 142

Claude Bernard.
Fransız fizyoloji bilgini.
1813'te Saint-Julien'de (Fransa) doğdu, 1878'de Paris'te öldü.
Şeker hastalığı kuramını buldu, zehirler ve anestezi ilâçları hakkında önemli araştırmalar yaptı.

Lyon'da eczacılık öğrenimine başladıktan sonra Claude Bernard, bir gün, yazdığı bir trajediyi tanıtmak üzere Paris'e gitmiş ve tıp öğrenimini tamamlamak üzere orada kalmıştı. Genç hekim bu arada araştırmalar yapmak amacıyla Collège de France - ın laboratuvarında çalışma iznini de elde etti. Ama bu laboratuvar daha çok, karanlık ve sağlığa zararlı bir mahzene benziyordu. Üstelik Claude Bernard'a komşuları ve çevresindekiler pek iyi gözle bakmıyorlar ve ondan tiksiniyorlardı. Çünkü hekim deneylerini bazan hayvanlar üstünde yapmak zorunda kalıyor ve bazan onların ölümüne sebep oluyordu. Bu da, bu tip çalışmaların daha sonra birçok insanın hayatını kurtarabileceğini düşünemeyen kimseleri çok kızdırıyordu. Yaptığı birçok çalışma sonucunda şeker hastalığı teorisini de ortaya koyan Bernard sayesinde hekimlik çok ilerlemiştir.

Curie 143

Pierre Curie. Fransız fizikçisi, 1859'da Paris'te doğdu, 1906'da aynı yerde öldü.
Marie Curie. Fizik bilgini, kızlık adı Sklodowska. 1867'de Varşova'da doğdu, 1934'de Sallanches'da (Fransa) öldü.
Birlikte radyoaktif radyumu metal hâlinde ayırmayı başardılar.

Yıllarca önce Paris'in Lhomond sokağında yer alan eski bir hangarın alt katındaki laboratuvarlarında, Pierre ve Marie Curie, tonlarca uranyum filizinden, radyum elde etmek üzere işe giriştiler. Bu dev bir çalışma oldu. İki bilgin, önlerinde birer önlük, durup dinlenmeden, ağır kapları oradan oraya taşıyıp çok büyük miktarda sıvıyı kaplardan kaplara boşaltıyorlardı. Marie Curie, elinde madenden ağır bir çubuk, büyük kazanları sabahtan akşama kadar karıştırıyordu. Nihayet 1902'de, yıllarca süren yorucu ve yıpratıcı bir çalışma sonunda Pierre ve Marie Curie, emeklerinin karşılığını gördüler, uranyum filizlerinden bir gramın onda biri kadar radyum elde edebildiler. O günden itibaren de bilimler ve hekimlik radyoaktivite üzerinde yapılan çalışmalar sayesinde ilerlemiştir. Curie'lere 1903 yılında Nobel ödülü verilmiştir.

Fleming 144

Sir Alexander Fleming.
İngiliz hekimi ve bakteriyologu.
1881'de Davrel'de (İngiltere) doğdu, 1955'te Londra'da öldü.
«Penicillium» cinsinden bir küfün antibiyotik özelliklerini inceledi ve penisilinin bulunmasına öncülük etti.

Londra Tıp Fakültesini bitiren Alexander Fleming'in bakteriyolojiye çok merakı vardı. 1929'da Fleming, Penicillium tipi bir mantar üzerine yaptığı incelemesini bitirmiş ve bu küfün antibiyotik özellikleri dikkatini çekmişti. Ama bakteriyolog, deneyini geliştirebilecek imkânlardan yoksundu. 1939'da Florey ve Chain gibi kimyacılar, Fleming'in çalışmalarıyla ilgilendiler ve penisilini toz hâline getirmeyi başardılar. 1940'ta savaş bütün şiddetiyle devam ederken tehlikeli bir streptokok, elli beyaz fareye aşılandı. Bu farelerden yirmi beşi, üç saatte bir penisilin verilerek ölümden kurtarıldı. Diğer yirmi beş fare ise yarım gün içinde ölmüşlerdi. Ancak penisilini geniş çapta sanayide elde ederek insanlar üzerinde denemek için beklemek gerekti. Fleming 1945'te Nobel tıp ödülünü kazanmıştır.

Vincent de Paul 145

Vincent de Paul.
Fransız rahibi.
1581'de, sonradan Saint-Vincent-de-Paul adını alan Pouy'da (Fransa) doğdu, 1660'ta Paris'te öldü.
İyilikseverliğiyle azizler katına yükseldi.

On yedinci yüzyılın başlarında Fransa'da yağma, açlık ve veba hüküm sürüyordu. Vincent de Paul bu felâketli devirde insanların acılarını hafifletmek için çalıştı. Kürek mahkûmlarının papazıyken çok acıdığı bir mahkûmun yerine kürek çekti. Hastaları tedavi etmek, düşkünleri ve kimsesiz çocukları korumak için, başta Fransa kraliçesi Anne d'Autriche olmak üzere imparatorluğun ileri gelen kadınlarının yardımlarını sağladı. Hattâ kraliçe, kurulan «Dames de la Charité» (Yardımsever Kadınlar) derneğinin başkanı oldu. Soylu bir Fransız kadını olan Louise de Marillac, Vincent de Paul ile birlikte «Filles de la Charité» (Yardımsever Kızlar) derneğini kurdu. Hastalara, yoksullara, düşkünlere, kimsesiz çocuklara daima yardım elini uzatan, onlar için bir teselli kaynağı olan Vincent de Paul, 1737'de «aziz» lik pâyesiyle mükâfatlandırıldı.

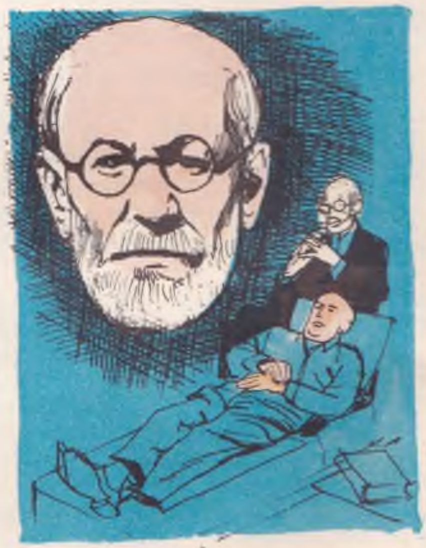
Dunant 146

Henri Dunant.
İsviçre'li insansever.
1828'de Cenevre'de (İsviçre) doğdu, 1910'da Heiden'de (İsviçre) öldü.
Uluslararası Kızılhaç teşkilâtının kurulmasını sağladı.

Napoleon III'ün İtalya seferine Henri Dunant da katılmıştı. 1859 yılı temmuz ayında Solferino savaş alanı yaralılarla dolup taşmaktaydı. Ordunun mevcut iki doktoruna elinden geldiğince yardımda bulunan Dunant'ı, savaş alanında gördüğü korkunç manzararlar dehşete düşürmüştü. Bu insansever hemen, savaş yaralılarının yardımına koşacak bir kurumun bir an önce kurulması için hükümetler nezdinde harekete geçti. 22 ağustos 1864'te İsviçre'nin Cenevre şehrinde yapılan bir antlaşmadan sonra uluslararası Kızılhaç komitesi kuruldu. Yeni teşkilâtın amblemi, kırmızı zemin üzerine beyaz haç olan İsviçre bayrağını tersine, beyaz zemin üzerine kırmızı haçtı. Henri Dunant, insanlık yararına harcadığı bunca çabadan sonra bir ara unutuldu ve sefalete düştü. Nihayet 1901 yılında kendisine Nobel Barış ödülünü verdiler.

Freud 147

Sigmund Freud.
Avusturya'lı ruh hekimi.
1856'da Freiberg'de (Avusturya) doğdu, 1939'da Londra'da öldü.
Psikanalizin kurucusu.
Eserleri pek çok dile çevrilmiştir.

Hekimler hastalarını, hastanın durumuna uygun ilâcı vererek tedavi etmeye çalışırlar Ruh hekimi Freud ise, genellikle «deli» diye adlandırılan ruh hastalarını tedavi etmek için, önce hastalığın temel nedenlerini araştırıp ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Bu konuda çok sabırlı bir araştırıcı olan Sigmund Freud, sonunda yepyeni bir yöntem ortaya koymuştur. Bu yöntemin temeli, hastaya birtakım sorular sorarak, hastanın kendisinin de bilmediği kişiliği ve problemleri (kompleksler) hakkında bilgi edinmeye dayanıyordu. Bu metoda göre hekim, hastayı uyanık hâldeyken ya da hafifçe uyutuyor, ardından sorguya çekiyor, aldığı cevapları titizlikle inceleyip dikkatle yorumladıktan sonra hastalığın sebeplerini meydana çıkarıyor, o zaman da hastalığa bir çare bulmak daha çok kolaylaşıyordu. İşte bu yöntem psikanalizin doğmasını sağlamıştır.

Roux 148

Doktor Emile Roux.
Fransız hekimi ve bakteriyologu.
1885'te Confolens'da (Fransa) doğdu, 1933'de Paris'te öldü.
Difteri hastalığını tedavi etmeyi başardı.
Paris'teki Pasteur Enstitüsü onun sayesinde kurulmuştur.

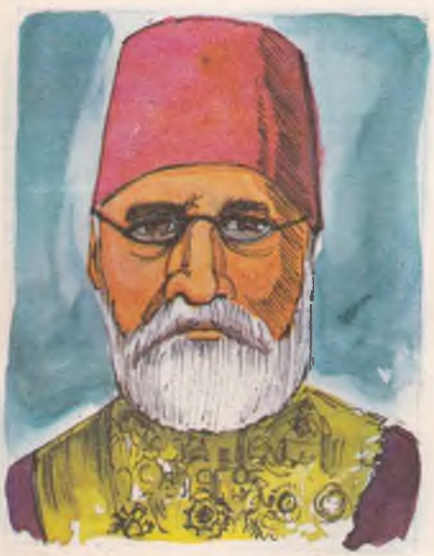
Pasteur'ün çalışma arkadaşlarından en tanınmışı Émile Roux'dur. Pasteur'ün kuduz ve kolera üstüne yaptığı inceleme ve araştırmalara Roux da katılmıştır. Yine çeşitli hastalıklarla savaşmak amacıyla Paris'te açılan Pasteur Enstitüsünü kurmayı ilk defa Roux düşünmüş ve kurumu inşa ettirip teşkilâtlandırmıştır. Enstitünün kuruluşu sırasında dünyanın dört bucağından sayısız bağış ve armağan gelmiştir. Bu araştırma merkezinin müdürlüğüne getirilen Roux'yu bir gün enstitüye yazılmak isteyen birkaç Brezilya'lı genç ziyaret etmişti. Fakat gençler geç kalmışlardı, çünkü enstitünün kayıtları çoktan kapanmıştı. Ama doktor, bu hevesli gençleri geri çevirmeyip enstitüye kayıtlarını yaptırdı ve kendini haklı çıkarmak için de onlara, enstitünün kuruluşu sırasında büyük bağışın Brezilya'dan geldiğini hatırlattı.

Marko Paşa 149

Marko Apostolidis, Marko Paşa denir.
Türk hekimi ve devlet adamı.
Doğum yeri ve tarihi bilinmiyor, 1888'de İstanbul'da öldü.
Marko Paşa, herkesin dertlerini sabırla dinlemesiyle ün yapmış bir hekimimizdir.

Tıp öğrenimini tamamladıktan sonra Osmanlı devrinin en ünlü hekimleri arasına giren Marko Paşa, büyük yeteneği sâyesinde kısa zamanda yükselerek Tıbbiye-i Şahane Nazırlığına (Tıp Fakültesi Dekanlığı) getirildi. Marko Apostolidis, Serdar Ömer Paşa ve Tıbbiye öğretmenlerinden Kırım'lı Aziz Bey ile birlikte Hilâliahmer'in (Kızılay) kurulmasına yardımcı olmuştur. 1878 yılında Âyan Meclisine üye seçilen Marko Paşa, çok iyi yürekli bir insandı. Kendisine başvuran öğrencilerini ve hastalarını hiçbir zaman geri çevirmez, dertleri büyük bir dikkat ve sabırla dinler, eğer elinden bir şey gelmeyecekse, karşısındakine farkettirmeden konuyu değiştirirdi. Bugün «senin derdin beni ilgilendirmez, git başkasına anlat» anlamında kullanılan «Anlat derdini Marko Paşaya» sözü de Marko Paşanın bu insancıl yönü yüzünden doğmuştur.

Halil Rıfat Paşa 150

Halil Rıfat Paşa.
Osmanlı sadrâzamı.
1830'da Siroz'da doğdu, 1903'te İstanbul'da öldü.
Sultan II. Abdülhamit devrinde hizmete giren Dârülaceze'nin (düşkünler yurdu) kurulması için büyük çaba harcadı.

Halil Rıfat, başlangıçta, doğduğu yer olan Siroz'da tahrirat kaleminde memurluk yaptı. Sonra sırasıyla Tuna mektupçusu, Varna, Tırhala ve Vidin mutasarrıfı oldu. Kosova, Selânik, Sivas, Aydın ve Manastır valiliklerinde bulundu. 1893'te dâhiliye nazırlığına, sonra da sadrâzamlığa getirildi. Bu mevkideyken, sakat ve yoksul erkek, kadın ve kimsesiz çocukları korumak için yapılan Dârülaceze'nin kurulması için çok büyük gayret gösterdi. 2 şubat 1896'da hizmete giren bu düşkünler yurdu, günümüzde de din ve ırk ayrımı gözetmeksizin düşkünleri barındırmaya, onların rahat bir hayat sürmelerini sağlamaya çalışmaktadır. 28 500 m^2'lik bir alana yayılmış dev bir kuruluş olan Dârülaceze, 25 yapıdan meydana gelir. Bu yapılar arasında 1 müdüriyet binası, 3 hastahane, 5 düşkünler pavyonu, 1 çocuk yuvası, 1 cami, 1 kilise, 2 hamam bulunmaktadır.

Zeynep Hanım 151

Zeynep Hanım.
Kavalalı Mehmet Ali Paşanın kızı ve Sadrâzam Yusuf Kâmil Paşanın karısı.
Mısır'da doğdu, 1881'de İstanbul'da öldü.
Kocası ile birlikte Zeynep Kâmil Hastanesini yaptırdı.

Zeynep Hanım, 1845'de Yusuf Kâmil Paşa ile evlenmişti. Bu evliliği istemeyen ve Kâmil Paşayı da sevmeyen Abbas Paşa, Mısır Valisi olduktan sonra Yusuf Kâmil Paşayı hapsederek Zeynep Hanımı boşamak zorunda bıraktı. Fakat Mustafa Reşit Paşanın araya girmesi ve Sultan Abdülmecit'in fermanıyla Yusuf Kâmil Paşa İstanbul'a geldi. Bir süre sonra Zeynep Hanım da gelerek nikâhlarını yenilediler. Zeynep Hanımın çocuğu olmadı, kocasından sonra ölerek, Üsküdar'da kocasıyla birlikte yaptırdıkları Zeynep Kâmil hastanesinin bahçesine ve kocasının yanına gömüldü. Zeynep Hanım ve kocası, zengin oldukları kadar cömert, hayırsever ve yoksulları kayıran insanlardı. Beyazıt'ta son zamanlara kadar Zeynep Hanımın adını taşıyan güzel ve büyük konakta zamanın edebiyatçı ve bilginleri toplanırlardı.

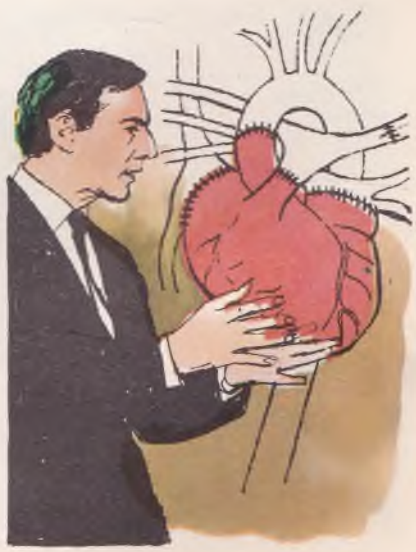
Mazhar Osman 152

Mazhar Osman Usman.
Ünlü Türk hekimi.
1884'te Sofulu'da doğdu, 1951'de İstanbul'da öldü.
Akıl hastalıklarını tedavi alanında büyük bir ün yaptı.
Bakırköy Akıl Hastanesini ve Yeşilay Derneğini kurdu.

Türk toplumunun yaşantısında ve dilinde Lokman Hekim'den de çok yer alan Mazhar Osman'ın adı birçok deyime geçmiştir. Meselâ deli dolu davranışlarda bulunan veya garip ya da anormal huyları olan kimseler için kullanılan «Mazhar Osmanlık», «Onu ancak Mazhar Osman paklar» gibi deyimler hep Mazhar Osman'ın sinir ve akıl hastalıkları alanındaki uluslararası ününden doğmuştur. Bu değerli hekimimiz, Türk tıp tarihinde yüzlerce yıldır süren eskimiş tedavi usullerini bir yana bırakarak sinir ve akıl hastalıkları tedavisine modern usuller getirmiş ve bu yanıyla tıp tarihimizde âdetâ bir dönüm noktası olmuştur. Fakat giriştiği reform hareketleri toplumda çok sert tepkilere yol açmış ve ne yazık ki Mazhar Osman'ın adı kısa zamanda «pek sağlam akıllı değildir» e çıkmıştır.

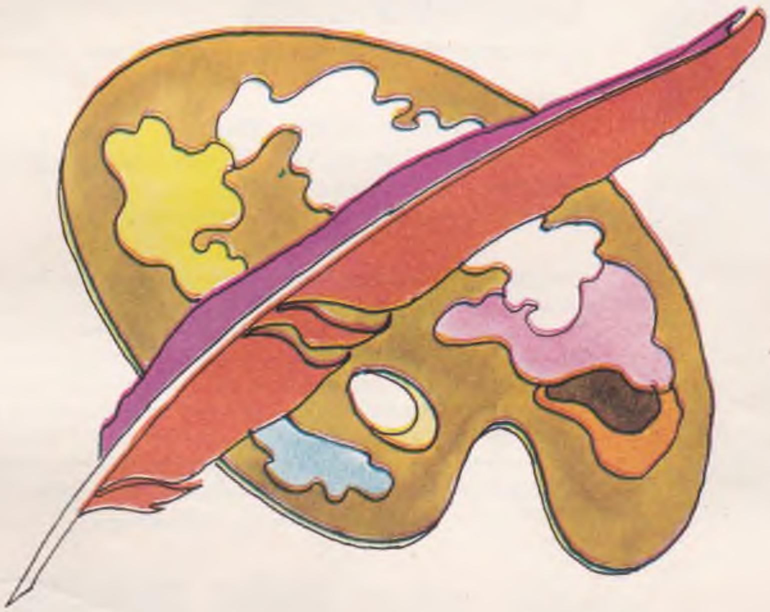
Doktor Barnard 153

Christian Barnard.
Güney Afrika'lı hekim ve cerrah.
1922'de Cap'ta (Güney Afrika Cumhuriyeti) Beaufort-West'te doğdu.
İnsandan insana ilk kalp nakli ameliyatını gerçekleştirdi.

1967 yılının aralık ayında Louis Washkansky adında bir kalp hastası, her an ölebileceğini biliyordu. Hasta kalbi ansızın durabilirdi. Görünüşte hiç kimse ona yardım edemezdi. O zamana kadar kalp nakli ameliyatı hayvanlarda denenmiş, bir köpeğin kalbi çıkarılarak başka bir köpeğe takılmış ve hayvan bir süre yaşamıştı. Ama hiçbir cerrah böyle bir ameliyatı insan üstünde denemeye cesaret etmemişti. İşte Güney Afrika'lı Christian Barnard dünyada ilk defa böyle tehlikeli bir ameliyata girişerek Washkansky'nin hasta kalbini çıkarıp yerine bir kaza sonucunda ölen genç bir adamın sağlam kalbini taktı. Ve bu kalp tam onsekiz gün çalıştı! O günden itibaren dünyada buna benzer birçok ameliyat yapıldı. Bu alanda hâlâ büyük gelişmeler olmakta, kalp nakli ameliyatı geçirmiş bazı kimseler yaşamaya devam etmektedirler.

Sanatçılar ve Yazarlar

Homeros 154

Homeros.
Yunanlı yazar ve destan şairi.
İzmir'de doğduğu sanılmaktadır, M.Ö. 850'ye doğru İos'da (Ege denizinde Yunan adası) öldü.
27.800 mısra tutan İliada ve Odysseia onun eserleridir.

Küçük Asya'da, Truva yakınlarında doğduğu kabul edilen, eski Yunan'ın ilk ve en büyük şairi Homeros, adadan adaya, şehirden şehire, böylelikle de bütün Yunan dünyasına yayılan ve meşhur Truva savaşının efsanevî kahramanlarının maceralarını dile getiren hikâyeler kaleme alarak derlemiş ve destanlar meydana getirmiştir. Odysseia da İliada gibi antik çağ insanının yaşama tarzını, görenek ve geleneklerini, inanışlarını aslına yakın olarak yansıtan bir destandır ve Yunan uygarlığının en büyük belgelerinden biri sayılır. Bu hikâyeler, kuşaklar boyu küçük ve büyüklerin geniş ölçüde ilgisini çekmiştir, hâlâ da çekmektedir. Homeros'un İliada ve Odysseia adlı destanları pek çok sanat eserine ilham kaynağı olmuş, birçok ressam, heykeltraş, müzisyen ve yazar, eserlerinin konusunu bu destanlardan almışlardır.

Demosthenes 155

Demosthenes.
Yunanlı hatip ve siyaset adamı.
M.Ö. 384'de Atina'da (Yunanistan) doğdu, M.Ö. 322'de Kalaureia adasında (Yunanistan) öldü.
Etkileyici ve güzel konuşmasıyla ün yaptı.

Eski Çağın en büyük hatibi sayılan Demosthenes, Atina'da toplanan meclislerde sık sık söz alarak Atina'lıları Makedonya kralı Philippos'a karşı kışkırtmaya çalışırdı. Onun bu amaçla hazırlayıp verdiği söylevler «Philippikoi» adını taşır ve çok ünlüdür. Söz söyleme sanatında bu eşine az rastlanır ustalığa erişebilmek için büyük hatip, gençliğinde yıllarca, kalabalık karşısında rahatlıkla konuşabilme denemeleri yapmış, sabırla çalışmıştır. Hastalıklı bir çocukluk devresi geçirmiş olan Demosthenes söylentiye göre kekemeydi. Ama o, bu kusurunu giderebilmek için ağzına çakıl taşları koyup sahilde dalgaların gürültüsünü bastıracak kadar yüksek sesle mısralar okur, ayrıca nefesini kuvvetlendirmek için de hem koşar, hem de kendi kendine söylevler verirmiş.

Phidias 156

Phidias.
Eski Yunan sanatçısı ve heykeltraşı.
M.Ö. 490 ile 431 yılları arasında yaşadı.
Dünyanın en ünlü heykeltraşlarından biri. Parthenon tapınağının frizlerini o yapmıştır.

Phidias'ın eserlerinin çoğu, ne yazık ki ya tahrip edilmiş ya da kaybolmuştur. Meselâ on metreden fazla olan, som altından ve fildişinden bir Zeus heykelini gerçekleştirdiği bilinir. Ama onu üne kavuşturan asıl eserleri, Atina Akropolis'indeki Parthenon tapınağı için yaptığı frizlerdir. Perikles'in isteği üzerine sanatçı, Parthenon tapınağını bu ünlü şaheseri daha da güzelleştirmiştir. Phidias'ın yaptığı frizlerin parçaları bugün Atina, Londra ve Louvre müzelerinde sergilenmektedir. Hayatının son yıllarında Phidias, kıskanç düşmanları tarafından, Parthenon tapınağının en değerli eseri olan Athena heykelinin üzerindeki fildişi ve altınları çalmakla suçlandırıldı ve hapse atıldı. Phidias, hapisten Perikles sayesinde kurtulduktan sonra sürgüne gönderilmiş ve orada ölmüştür.

Vergilius 157

Publius Vergilius Maro.
Lâtin şairi.
M.Ö. 70'te Mantova (İtalya) yakınlarında doğdu, M.Ö. 19'da Brindisi'de (İtalya) öldü.
Eserleriyle Lâtin ve Batı edebiyatlarını büyük ölçüde etkiledi.

Vergilius, daha hayattayken, Georgica adlı eseriyle büyük bir üne kavuşmuştu. Şair, İtalya kırlarının güzelliğini dile getiren bu eseri, ancak yedi yılda tamamlayabilmişti. Bir gün imparator Augustus kendisine adanmak üzere şairden Yunan tarzında uzun bir şiir yazmasını istedi. Vergilius da imparatorun atası sayılan Aeneas'ın hikâyesini anlatmayı uygun buldu. Şair eseri üzerinde tam on yıl çalıştı; hattâ daha fazla ilham alabilmek için Yunanistan'a bile gitti. Bu destan - şiir uzun çalışmalardan sonra bitmişti. Ama Vergilius eserini beğenmediği ve yetersiz bulduğu için yakmak istedi. Çünkü destan üzerinde en az üç yıl daha çalışması gerektiğine inanıyordu. Neyse ki dostları, el yazmalarını kurtardılar. Bu sayede önce Roma, sonra da bütün dünya Aeneas'ı zevkle okudu.

Petrarca 158

Francesco Petrarca.
İtalyan şairi ve bilgini.
1304'de Arezzo'da (İtalya) doğdu, 1374'te Padova (İtalya) yakınlarında öldü.
Rönesans'ın büyük şairi.

Petrarca her alanda erişilmez bir insandı. Vücutça da çok kuvvetli olan bu büyük şair bir manzarayı doya doya seyretmek veya sâkin kafayla düşünebilmek için yüksek dağlara tırmanmaktan çekinmezdi. Hocalarını ve kitaplarını çok sıkıcı bulan Petrarca kendi kendini yetiştirmeye karar verdi ve yolculuğa çıkarak Yunanistan'ı, İtalya'yı Fransa'yı gezdi. Özellikle Fransa'nın Provence bölgesine de sık sık gidip orada kaldı. Açık fikirli bir kimseydi. Tanrı üstüne derin düşüncelere dalmak yerine insan üzerine eğilmek ve onunla ilgilenmek gerektiğine inanırdı. Petrarca, hümanizm denilen ve temeli insanlığı ve onun edebiyat, sanat, tarih veya bilim alanında yarattığı hârikaları tanımaya dayanan yeni bir felsefenin önderidir. Yazar, hem şiir yönünden, hem de felsefe açısından değerli eserleriyle ölümsüzlüğe kavuşmuştur.

Dede Korkut 159

Dede Korkut.
VII. ve VIII. yüzyıllar arasında yaşadığı söylenir. Ancak, ne zaman ve nerede yaşamış olduğu kesinlikle bilinmemektedir.
Efsanevî Oğuz ozanı, Oğuz Türklerinin destansı hikâyelerinin ilk anlatıcısı ve bu hikâyelerin kahramanı.

Oğuzname'ye ait metinlere göre Dede Korkut, 295 yıl yaşamış, Oğuzlar arasında İslâmlığı yaymış bir Oğuz Türküdür. Dede Korkut adı XIV. ve XVI. yüzyıllar arasında kitap halini almış on iki destansı hikâyede geçmektedir. Kitab-ı Dede Korkut adı altında toplanmış bu hikâyelerden anlaşıldığına göre Dede Korkut, kopuz çalıp bilgece sözler söyleyen, Oğuzların akıl danıştıkları kültürlü bir insandır. Kitab-ı Dede Korkut'da yer alan on iki hikâyenin bu Türk ozanına ait olduğu sanılmaktadır. Bu yazılar, en eski Türk hikâyelerinin en güzel parçalarıdır. Dede Korkut, hikâyelerinde insanlara iyi yürekliliği, kahramanlığı, erdemi ve ahlâkı öğütler. Yine bu hikâyeler Oğuz Türklerinin yaşayışlarını, inanışlarını, savaşlardaki kahramanlıklarını ve cesaretlerini yansıttıkları için tarihî belge olarak da büyük değer taşımaktadır.

Fuzulî 160

Mehmet bin Süleyman; Fuzulî.
Doğu'nun yetiştirdiği en büyük lirik şair.
1494'de Kerbelâ'da doğduğu sanılıyor; 1556'da aynı yerde öldü
Leylâ ile Mecnûn adlı eseri, klâsik Türk edebiyatının mesnevî dalındaki en güzel ürünüdür.

«Aslım Türk, ana dilim Türkçedir» diyen bu şairi Araplar ve İran'lılar hep kendilerine mal etmek istemişlerdir. Fuzulî, iyi bir öğrenim görmüş, küçük yaşta arap ve fars dillerini, zamanının en ünlü hocalarından ders alarak devrinin bütün bilgilerini öğrenmiştir. Hayatı hep Irak topraklarında, özellikle Kerbelâ ve Bağdat'ta geçen şair, bir veba salgınında ölmüştür. Çok alçakgönüllü bir kişi olan şair, şiirlerinde «lüzumsuz» anlamına gelen «Fuzulî» takma adını kullanırdı. Para sıkıntısı çeken Fuzulî'ye Osmanlılar tarafından evkaftan günde dokuz akçe maaş bağlanmış ama Fuzulî bu parayı hiçbir zaman almamıştı. Şair, ünlü Şikâyetname adlı eserini bunun üzerine yazmıştır. Bu eserdeki: «Selâm verdim rüşvet değildir deyu almadılar» sözü devrinin zihniyetini yansıtır. Fuzulî, Türk şiirini yüzyıllarca etkilemiştir.

Cervantes 161

Miguel de Cervantes Saavedra.
İspanyol yazarı.
1547'de Alaca de Henares'de (İspanya) doğdu, 1616'da Madrid'de öldü.
Ünlü «Don Kişot» adlı romanın yazarı.

Cervantes gezici hekimlik ve cerrahlık yapan yoksul bir adamın oğluydu. Bu yüzden daha küçük yaşta babasıyla beraber, tedavi edilecek hasta aramak üzere şehirden şehire dolaştı. Bunun sonucunda Cervantes askerliği meslek edinmeye karar verdi. Çünkü askerlik ona hem kazanç bakımından iyi, hem de seyahat imkânları sağlayan bir meslek gibi görünüyordu. Böylece orduda görev alan Miguel, serüven dolu bir hayat sürmeye başladı ve bu arada birçok Akdeniz ülkesini gezmek fırsatını elde etti. İnebahtı deniz savaşına katılan Cervantes bu savaş sırasında yaralandı ve sol elini kullanamaz duruma geldi. İspanya'ya dönerken Türk korsanlarının eline düştü ve Cezayir'de beş yıl esir kaldıktan sonra serbest bırakıldı. Madrid'e dönen Cervantes yazarlık yapmaya başladı ve Don Kişot adlı psikolojik eseriyle ölümsüzlüğe kavuştu.

Balzac 162

Honoré de Balzac.
Fransız yazarı.
1799'da Tours'da (Fransa) doğdu, 1850'de Paris'te öldü.
«İnsanlık Komedyası» adlı eseriyle XIX. Yüzyıl Fransız toplumunu gözler önüne serdi.

Honoré de Balzac, hukuk öğrenimini yaptıktan sonra, ailesinin şiddetle karşı çıkmasına rağmen, birden yazar olmaya karar verdi. O tarihten itibaren, Balzac, çılgınca bir hayat sürmeye başladı. Gırtlağına kadar borca battı. Borçlarını ödeyebilmek için ölesiye çalışıyor, yine de alacaklılarından yakasını kurtaramıyordu. Balzac, sayısı yüzü bulan roman yazdı ve bunlardan bazılarını yayımlayabilmek için hem basımcılık, hem de yayımcılık yaptı; ama ticaret alanında pek becerikli olamadığı için para kazanamadı. Balzac yarattığı roman kişilerini çok sever, onlara âdetâ gerçek birer insan gözüyle bakardı. O kadar ki yazar ölüm döşeğindeyken, kahramanlarından doktor Bianchon'u yardıma çağırmıştı. İnsanlık Komedyası, 2000'i aşan kahramanları ile geçen yüzyılın Fransız toplumunu yansıtan bir aynadır.

Li Po ve Du Fu 163

Li Tey-Po veya Li Po (701-762)
Du Fu (712-770).
Çin'li şairler.
Çin şiirinin ilk us.alarından olan bu iki şair, Çin edebiyatının gelişmesine büyük katkıda bulundu.

Du Fu ile arkadaşı Li Po, Tang sülâlesinden gelen imparatorlar devrinde, yâni Çin'de barışın hüküm sürdüğü yıllarda Çin şiirini geliştirmişlerdi. Hsiûen-dzung'un hükümdarlığı sırasında yüksek görevlere getirilen bu kültürlü edebiyatçılar, kendilerini iyi şiir yazmaya verdiler. Bu iki şairden Du Fu, ağırbaşlı ve filozof bir kişiydi. Li Po ise tam tersine, uçarı, derbeder bir kimseydi; içkiye, özellikle pirinç rakısına olan düşkünlüğü, kılıksızlığı ve patavatsızlığı yüzünden sarayla arası açıldı. Bir gece, körkütük sarhoş hâlde nehirde sandalla gezinirken, ayışığının sudaki aksini gördü ve bu görüntüye bir öpücük vermek için suya eğilince, dengesini koruyamayıp düşerek boğuldu. Li Po şiirlerinde daha çok zamandan kaçma, dostluk ve şarap gibi konuları işlemiş, Du Fu ise kargaşalık ve savaş konularını ele almıştı.

Nedim 164

Ahmed Nedim.
Lâle Devrinin en büyük şairi.
1681'de İstanbul'da doğdu, 1730'da aynı yerde öldü.
Türk edebiyatında «mahallîleşme cereyanı» denilen edebî bir çığırın önderidir.

Öğrenimini medresede yaptıktan sonra kadı olan Nedim, boş zamanlarında şiir yazardı. Bu yönüyle Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın dikkatini çekmiş ve Lâle Devrinin en ünlü çehrelerinden biri olmuştur. Şiirlerinde Lâle Devri İstanbul'unun hareketli ve renkli hayatını dile getirmiş, Saadâbâd eğlencelerini, gül ve lâle bahçelerini ve bu bahçelerdeki selvi boylu sevgililerin güzelliklerini herkesin anlayabileceği sâde ve âhenkli bir İstanbul türkçesiyle anlatmıştır. Arapça ve Farsçayı iyi bilen Nedim'in şiirlerini topladığı Divân'ında Türkçe gazellerinin ve başarılı şarkılarının yanısıra Farsça şiirleri ve çağatayca bir gazeli yer alır. Lâle Devri'nin bu ince ruhlu sanatçısı, Patrona Halil isyanı sırasında cânilerden kaçmak için damdan dama atlarken yere düşerek ölmüştür.

Karacaoğlan 165

Karacaoğlan.
Ünlü Türk halk şairi.
1606'da Kozan'da veya Adana'nın Fersak dolaylarında doğduğu sanılır, 1679'da öldü.
Anadolu'nun türlü yerlerini dolaşmış bir millî ozan.

Karacaoğlan, halk edebiyatı şairlerinin en tanınmışlarından biridir. Asıl adı, memleketi, ne zaman ve nasıl yaşadığı kesin olarak bilinmez. Halkın, çok esmer olduğu için Karacaoğlan adını taktığı bu karayağız delikanlının bir de «Karakız» adlı sevgilisi vardı. Çok kimse onları çekemezdi. Bir gün Karacaoğlanı öldürmek istediler. Bunun üzerine Karacaoğlan bir elinde sazı düştü yollara. Gidiş o gidiş. Bir daha ne o yerlere döndü Karacaoğlan, ne de Karakız'ı gördü. Ama hayatı boyunca karşılaştığı her güzelde Karakız'ı gördü, koşma, türkü, mani ve güzellemelerinde hep onu çağırdı. Karacaoğlan tabiata âşıktı. Anadolu'nun birçok yerini, dolaştığı söylenir. Çok sâde bir dili vardı. Türk saz şiirinin en güzel örnekleri olan şiirleri bugün hâlâ bütün canlılığını korumaktadır.

Mimar Sinan 166

Mimar Sinan; Koca Sinan da denir.
Osmanlı İmparatorluğu başmimarı.
1490'da Kayseri'de doğdu, 1588'de İstanbul'da öldü. Türk mimarlık sanatının bu en büyük dâhisi, Osmanlı İmparatorluğunun her köşesini şaheserleriyle süsledi.

Sinan, 1512'de Kayseri'den İstanbul'a devşirme oğlanı olarak geldi ve Enderun'da eğitim gördü. Mesleğine dülgerlikle başlayan Sinan, önce ordu mimarı oldu. Bağdat Seferi sırasında Tatvan'da üç kadırga yaparak Osmanlı ordusunu karşı kıyıya geçirdi. 1538'de 48 yaşında imparatorluk başmimarlığına getirilen Sinan, bu tarihten ölümüne kadar geçen yarım yüzyıl içinde irili ufaklı 300'den fazla eser yaparak «Koca» lâkabını kazandı. Bu eserler arasında 81 cami, 50 mescit. 55 medrese, 7 su kemeri, 8 köprü, 27 saray, 18 kervansaray, 6 hastahane, 31 hamam, 26 türbe vardır. Mustafa Saî Çelebi «Tezkeret-ül Ebniye» adlı Mimar Sinan'ın yaptığı binalarla ilgili kitabında Şehzade camiini çıraklık, Süleymaniye'yi kalfalık, Selimiye'yi ustalık çağında yaptığını yazar. Büyük mimar, Süleymaniye camiinin yanında küçük bir imza gibi yer alan mütevazı bir türbede yatmaktadır

Hokusay 167

Katsuşika Hokusay.
Japon desinatörü ve gravürcüsü.
1760'da Tokyo'da doğdu, 1849'da aynı yerde öldü
30 000'den fazla eseri vardır.
Eserlerinde 60'dan fazla takma ad kullandı.

Katsuşika Hokusay, Japonya'da devrinin en ileri gelen ressam ve süslemecilerinden biriydi. Sanatçı yaptığı desen, gravür ve tablolarında son derece çeşitli konulara yer vermiştir: Manzaralar, davranışlar, kıyafetler, gelenekler, çalışanların yaşayışı, tarih v.d. Sanatçı, ayrıca insan, hayvan ve çiçekler üzerine incelemeler yapmıştır. Eserlerine «Şunro», «Sori», «Hişivka» gibi imzalar atan Hokusay'ın 60'tan fazla takma adı vardır. Bunların en ilgi çekicisi, «Resim delisi» anlamına gelen «Guakyocin» dir. Hokusay başlıca eserlerini albümler hâlinde yayımlamıştır. Japonların kutsal saydıkları Fuji-Yama dağı eserlerinde önemli bir yer tutar. Sanatçının çok canlı ve eğlenceli olan desenleri, Caran d'Ache'ın karikatürleri ve diğer birçok usta sanatçının eserleriyle boy ölçüşebilir.

Van Eyck 168

Jan Van Eyck.
Flaman ressamı.
1390'a doğru Maaseik'te (Belçika) doğdu, 1441'de Bruges'de (Belçika) öldü.
Yağlıboya resmi icat etti.

Flaman resminin büyük ustası Jan Van Eyck, boyaları inceltmede ilk defa keten yağından yararlanarak, resim tekniğini geliştirmiştir. XV. Yüzyıla kadar ressamlar tablolarını yaparken suluboya, tebeşir ve toz hâlinde toprak boyalar (tempera tekniği) kullanırlardı. Ayrıca eserlerinin uzun süre bozulmaması ve dayanıklı olması için çoğu zaman ya fresk ya da mumlu boya tekniğine başvururlardı. Flaman resim okulunun kurucusu olan Jan Van Eyck, yeni bir usul ortaya çıkarmıştır: Buna göre boya, su ile değil de yağ ile karıştırılıyor ve bu yüzden de hem daha yavaş kuruyor, hem de uzun süre parlaklığını muhafaza ediyordu. O devrin Avrupalı ressamları Jan Van Eyck'in icad ettiği bu yeni tekniği çok beğenip çabucak benimseyerek kısa zamanda eserlerinde uygulamaya başlamışlar, daha sonra da yağlıboya bütün dünyaya yayılmıştır.

Michelangelo 169

Michelangelo Buonarroti, Mikelanj da denir.
İtalyan ressamı, heykeltraşı, mimarı ve şairi.
1475'te Capresse'de (İtalya) doğdu, 1564'te Roma'da öldü.
Sanat dünyasını her devirde etkileyen en büyük sanatçılardan biridir.

Michelangelo çok genç yaşta, Floransa'daki Muhteşem Lorenzo'nun sarayında, maaşlı sanatçılar arasına katılmıştı. Bu eşsiz sanatçının hepsi de başlı başına birer şaheser olan yapıtları arasında en tanınmışları Roma'daki Sistina kilisesinin tavanını süsleyen freskler, yine aynı kilisenin sunak duvarında yer alan «Mahşer» adlı fresk ile «Pieta», «Esirler», «Davud», «Musa» gibi heykeller ve Roma'daki San Pietro katedralinin kubbe maketidir. Çağdaşları, hayran oldukları Michelangelo'nun değerini pek iyi bilirlerdi. Ama Michelangelo, huysuzluğuyla herkesi yıldırmıştı. Bu öfkeli ve asık yüzlü sanatçı, şaheserler yaratmak için ölesiye çalışırdı. 1588'de Roma'da, San Pietro katedralinin kubbesi bütün haşmetiyle gökyüzüne yükseliyordu ama Michelangelo kendi eseri olan bu muhteşem yapının tamamlandığını göremeden ölmüştü.

Leonardo da Vinci 170

Leonardo da Vinci.
İtalyan bilgini ve sanatçısı.
1452'de Vinci'de (İtalya) doğdu, 1519'da Ambroise (Fransa) yakınlarında öldü.
Evrensel dâhi.

XV. Yüzyılın sonlarında sanat ve edebiyatın yeniden doğmasında büyük payı olan bu çok yönlü dâhinin hangi tarafına daha çok hayranlık duyulacağı bilinememektedir. Bu dev sanatçı, sâdece dâhi bir ressam ve heykeltraş olmakla kalmamıştı. Leonardo da Vinci aynı zamanda matematikçi, astronomi bilgini; Milano ve Pavia katedrallerinin inşaat planlarını çizen bir mimar; tesviye havuzu, planör, dalgıç elbisesi, paraşüt, tank, yeraltı kalesi, otuzüç el ateş edebilen mitralyöz gibi çeşitli yapıların, araçların, projelerini tasarlayıp yapan bir mühendisti. Leonardo da Vinci boş vakitlerinde bir de kendisini eğlendirmek için çok iyi gitar çalar ve herkes tarafından beğenilen müzik parçaları bestelerdi. Bu büyük sanatçının en ünlü eseri olan Mona Lisa adlı tablo, bugün Paris'teki Louvre müzesinde bulunmaktadır.

Bartholdi 171

Fréderic-Auguste Bartholdi.
Fransız heykeltraşı.
1834'te Colmar'da (Fransa) doğdu, 1904'te Paris'te öldü.
New York limanının ağzındaki Hürriyet Heykeli'yle dünya çapında bir üne kavuştu.

Bartholdi'nin eserlerinde göze çarpan başlıca özellik, heybet ve ihtişamdır. Sanatçının, Belfort şehrinin 1870 savaşındaki direnişini ölümsüzleştirmek amacıyla sarp bir kayaya oyduğu 22 metre boyunda ve 11 metre yüksekliğindeki dev Belfort Arslanı karşısında hayrete düşmemek imkânsızdır. Ama Bartholdi asıl ününü 1886'da New York limanının girişine yaptığı Hürriyet Heykel'ine borçludur. Yüksekliği 93 metre olan bu dev heykelin içi boştur ve her yıl binlerce turist tarafından gezilir. Turistler heykelin elinde tuttuğu meşaleye kadar çıkabilir ve buradan bütün ihtişamıyla New York limanını ve Manhattan adasının gökleri tırmalayan dev yapılarını kuş bakışı seyredebilirler. Sanatçının bu eserleri dışında bugün bir müze olan Colmar'daki evinde Martin Schöngauer ve Alsace'lı Genç Bağcı adlı iki dev heykeli yer almaktadır.

Levnî 172

Abdülcelil Çelebi, Levnî denir.
Türk minyatür ve tezhip sanatçısı.
Edirne'de doğduğu söyleniyor, doğum tarihi bilinmiyor, 1732'de öldü.
Minyatüre üçüncü boyutu, yani derinliği getirdi.

Abdülcelil, çocukluğundan beri güzel sanatlara büyük ilgi duyardı. Küçük yaşta İstanbul'a gelerek saray nakışhanesine girdi. Daha sonra minyatür, müzik ve şiir alanındaki başarıları sayesinde kısa zamanda devrin sadrâzamı Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın dikkatini çekti ve saray nakkaşlığına getirildi. Sanatçı saray çevresinde Çelebi olarak anılırdı. Eserlerini «renkçi» anlamına gelen «Levnî» takma adıyla imzalamıştır. Minyatür ve tezhip sanatlarında çığır açan bu büyük sanatçı, eserlerinde çok figürden kaçınır, bazan tek figür üstünde çalışırdı. Ayrıca figürlerinin herbirine değişik yüz ifadesi vermiş ve böylelikle gerçekçiliğe doğru önemli bir adım atmıştır. Yaptığı en önemli yenilik ise iki boyutlu minyatür sanatına üçüncü boyutu, yâni derinliği getirmesidir.

Şeyh Hamdullah 173

Amasya'lı Şeyh Hamdullah.
Türk hattatı.
1436'da Amasya'da doğdu, 1519'da İstanbul'da öldü.
Aklâm-ı Sitte denilen altı çeşit yazının kurallarını tesbit ederek Osmanlı hat sanatının gelişmesinde büyük rol oynadı.

«Türk hattatlarının sultanı» olarak nitelendirilen Şeyh Hamdullah, her türlü yazıyı yazmakta ustaydı. Sultan II. Bayezid, kendisini o kadar sayardı ki yazı yazarken onun mürekkep hokkasını kendi eliyle tutardı. Şeyh Hamdullah, Aklâm-ı Sitte denilen, nesih, sülüs, rik'a, tevki, reyhaî, muhakkak gibi en önemli islâm yazı türleri üzerine kurallar koydu. İslâm ülkelerinde sülüs ve nesih yazı denince akla gelen isimlerden biri Şeyh Hamdullah'tır. Üslûbu birçok hattat tarafından benimsenmiş, taklit edilmiş ve böylece Osmanlı yazı sanatı gelişmiştir. Şeyh Hamdullah her türlü yazıdan bir örnek alıp, yanına, kurallarını bildiren açıklamalar koyarak «Murakka» diye bilinen bir eser hazırladı. Onun büyük eserlerinden biri de İstanbul'daki Bayezit Camiini süsleyen kitabelerdir. Ayrıca Amasya'daki Sultan Bayezid camiinin kitabesini de o yazmıştır.

Hamdi Bey 174

Osman Hamdi Bey.
Ünlü Türk ressamı ve müzecisi.
1842'de İstanbul'da doğdu, 1910'da aynı yerde öldü.
Arkeolojik çalışmalarıyla dünya ölçüsünde ün kazandı ve İstanbul Arkeoloji Müzesini kurdu.

Hamdi Bey, hukuk öğrenimi için gittiği Paris'te resimle de uğraştı. Döndükten sonra çeşitli resmî görevlerde bulundu. Tabloları, uluslararası sergilerde madalyalar kazandı. 1881'de, o tarihe kadar, yabancılarda olan Müze müdürlüğüne atandı. Eski eserlerin yurt dışına çıkarılmaması için çalıştı. 1888'de açtırdığı Sanayi-i Nefîse Mektebi gelişerek devrimizin Güzel Sanatlar Akademisi oldu. Kazılar yaptırarak, birçok önemli eseri (İskender lâhdi, Ağlayan Kadınlar lâhdi gibi) meydana çıkardı. Bu buluşları, Avrupa'da eserler yazılmasına yol açtı. İstanbul'daki Arkeoloji Müzesini kurdu. Ölümüne kadar 29 yıl, adı geçen müzenin müdürlüğünü yaptı. Bu görevinin 25. yıldönümünde Avrupalı bilgin ve kurumlardan, bir günde yüzden fazla tebrik telgrafı aldı. Yabancı üniversitelerden birçok ilmî pâye kazandı.

Dede Efendi 175

Hammamîzade Dede İsmail Efendi, Dede Efendi de denir.
Klasik Türk musikisinin en büyük bestecilerinden biri.
1778'de İstanbul'da doğdu, 1846'da Hicaz'da öldü.
Doğu musikisine yeni tip eserler kazandırdı.
Günümüze iki yüzden fazla bestesi kalmıştır.

Güzel sesiyle genç yaşta dikkati çeken İsmail, erkenden müzik öğrenimine başlamıştı. Yenikapı Mevlevihanesine girerek 1001 gün çile doldurduktan sonra «dede» ünvanını alan İsmail Efendi, bu arada besteler yapmış ve II. Selim'in dikkatini çekip onun başmüezzini olmuştur. Özel bir üslûbu olan Dede Efendi, Doğu müziğinin her alanında besteler yapmıştır. Kayıp birkaç yüz eseri dışında iki yüzü aşkın bestesi bugüne kadar gelmiştir. Bunlar arasında mevlevî âyinleri, dinî peşrevler, şarkılar, yürük semaîleri vardır. Söylentiye göre bir gün Dede Efendiye o zamanlar Avrupa'dâ çok beğenilen Strauss'un valslerini överler ve ıslıkla da ritmini belirtirler. Dede Efendi hemen o gece oturup bugün Avrupa'lıların bile birçok kere ele alıp işledikleri «yine bir gülnihâl aldı bu gönlümü» sözleriyle başlayan ünlü şarkısını besteler.

Itrî 176

Buhurîzade Mustafa Itrî Efendi.
Türk musikisinin büyük ustası.
1640'ta İstanbul'da doğdu, 1711'de aynı yerde öldü.
Hemen bütün İslâm dünyasında yüzyıllardan beri okunan «Kurban Bayramı Tekbîri» onun bestesidir.

Itrî bir gün Topkapı sarayında, padişah III. Ahmet ile yemek yerken sofrada önüne gelen altın sahanın kapağını açtığında, kabın içinde yemek yerine zümrüt, yakut ve elmaslar olduğunu görmüş, hemen padişahın ellerine kapanarak: «Devletlû sultanım, ben bu nimete lâyık değilim,» demişti. Padişah da: «Ne yapayım ki sarayımda sana lâyık daha kıymetli bir şeyim yok,» diye cevap vermişti. Hükümdarın bu derece değer verdiği büyük sanatçının yüzlerce bestesi, notaya alınmadığı için zamanımıza kırk kadar eseri kalmıştır. Bayram namazlarında okunan «tekbir»in, beş vakit okunan «ezan»ın ve cuma ve cenaze namazlarından önce minarelerden verilen «salâ»nın da bestecisi olan Itrî'ye çiçekleri çok sevdiği için «hoş kokulu» anlamına gelen bu lâkap takılmıştı.

Tamburî Cemil Bey 177

Tamburî Cemil Bey.
Türk bestecisi ve tambur virtüozu.
1871'de İstanbul'da doğdu, 1915'te aynı yerde öldü.
Türk müziğinin klâsik yapısını bozmadan bu alana yeni bir üslûp getirdi.

İlkokuldan sonra öğrenimini özel dersler alarak tamamlayan Cemil Bey, daha sonra Mülkiye'ye devam etmiş ve bu arada Fransızcayı da öğrenmişti. Ama içinde müziğe ve özellikle Türk musikisine karşı dayanılmaz bir tutku vardı. Bu nedenle, Hariciye Nezareti Şehbenderlik Kaleminde bir süre görev almışsa da buradan ayrılarak kendini tam anlamıyla musikiye adamıştır. Kendisine tambur çaldığı için «Tamburî» lâkabı takılan sanatçı, bu âleti çalmakta virtüozdu. Sanatçı, tamburdan başka rübap, lâvta, kemençe, viyolonsel gibi müzik âletlerini de büyük bir ustalıkla çalardı. Birbirinden güzel şarkıları, saz eserleri ve taksimleriyle Türk musikisine yeni bir üslûp getirmiş olan bu sanatçı, ayrıca Rehber-i Musiki adıyla müzik kurallarını öğreten bir eser yayımlamıştır.

Şinasi 178

İbrahim Şinasi Efendi. Şinasi denir.
Türk gazetecisi, şair, tiyatro yazarı.
1826'da İstanbul'da doğdu, 1871'de aynı yerde öldü.
Resmî olmayan ilk Türk gazetesini çıkardı; Osmanlıcayı, sadeleştirme hareketlerine yol açtı.

Şinasi, bir süre memuriyet yaptıktan sonra Paris'e maliye öğrenimine gönderildi. Dönüşünde, önemli devlet görevlerinde bulundu. Agâh Efendi ile «Tercüman-ı Ahval» gazetesini çıkardı (1860) ve başyazılarını yazdı. Bizde ilk tiyatro eseri olan «Şair Evlenmesi» isimli komedisini bu gazetede yayımladı. 1862'de, tek başına «Tasvir-i Efkâr» gazetesini çıkardı. Değerini gösteren makaleler kaleme aldı. Mantıklı, olgun üslûpla yazdığı edebiyat tartışmalarıyla ilk fikir gazeteciliğini kurdu. Bu gazete, hürriyet ve demokrasi fikirlerini yaydı. Şinasi, gazeteciliğin tertip, baskı gibi teknik alanlarında da yenilikler getirdi. Yeni Osmanlılar Cemiyeti'ne girdi. 1865'de gazeteyi Namık Kemal'e bırakıp Paris'e gitti. Âli Paşa'nın ölümünden sonra İstanbul'a dönerek (1869), gazetesini tekrar yayımlamaya başladığı sırada hastalandı ve öldü.

Ziya Paşa 179

Ziya Paşa.
Tanzimat devri şairi, tiyatro yazarı ve devlet adamı.
1825'te İstanbul'da doğdu, 1880'de Adana'da öldü.
İstibdada karşı savaştı, Tanzimat devri yazarlarının siyasî ve sosyal düşüncelerini paylaştı.

Abdülmecid'in sarayında kâtip olan Ziya Paşa, Abdülaziz padişah olunca, sadrâzam Âli Paşa yüzünden saraydan uzaklaştırıldı ve İstanbul dışında çeşitli yerlere atandı. İstibdada karşı kurulan «Yeni Osmanlılar Cemiyeti» ne girdi. Bu öğrenilince 1867'de Namık Kemal'le Paris'e kaçtı. Avrupa'da Türkçe gazeteler çıkardı. Siyasî ve sosyal düşüncelerini savunan «Terkib-i bend» adlı eserini yazdı, Rousseau'dan «Emile» çevirisini yaptı. Âli Paşa öldükten sonra İstanbul'a (1872). II. Abdülhamit tahta çıkınca, devrin Anayasasının hazırlanmasına katıldı. Milletvekili seçileceği lâfları üzerine, zaten Meşrutiyetten korkan Abdülhamit tarafından Suriye ve Adana valiliklerine uzaklaştırıldı ve orada öldü. Eserleri «Külliyatı Ziya Paşa» ismiyle birkaç defa yayımlanmıştır. Çevirilerinin (en önemlisi Molière'in «Tartuffe»ü) çoğu basılmıştır.

Namık Kemal 180

Namık Kemal.
Vatan ve hürriyet şairi.
1840'da Tekirdağ'da doğdu, 1888'de Sakız'da öldü.
Geniş yankılar yaratan eserleriyle vatan, millet ve hürriyet idealini aşılamaya çalıştı.

Namık Kemal ilk ününü Şinasi'nin gazetesi, «Tasvir-i Efkâr» daki makaleleri ile sağladı. Abdülaziz'in istibdadına karşı kurulmuş olan «Yeni Osmanlılar Cemiyeti» nde Namık Kemal de vardı. Cemiyeti, hükümet öğrenince Paris'e kaçtı. Avrupa'da Hürriyet gazetesini çıkardı ve genel af çıkınca İstanbul'a döndü ve ateşli makaleler yayımlamaya başladı. «Vatan yahut Silistre» isimli piyesinin halkta heyecan uyandırması üzerine, 1873 yılında, Abdülaziz tarafından Magosa kalesinde hapsedilmek üzere Kıbrıs'a sürüldü. «Zavallı Çocuk», «Âkif Bey», «Gülnihâl» isimli piyeslerini orada yazdı. V. Murat padişah olunca İstanbul'a döndü. II. Abdülhamit'in tahta çıkmasından sonra tutuklandı. Beraat ettiği hâlde Midilli adasına sürüldü. Tanzimat devrinin en gür sesli şairi olan Namık Kemal, Sakız'da zatürreeden öldü.

Halit Ziya 181

Halit Ziya Uşaklıgil.
Türk hikâye, roman ve makale yazarı.
1869'da İstanbul'da doğdu, 1945'te aynı yerde öldü.
Gerçek roman anlayışıyla ilk ve büyük Türk romancısı.
Romancılığa Batı tekniğini, hayatı, tabiiliği getirdi.

Halit Ziya iyi bir öğrenim gördü ve gençken edebiyata merak sardı. İzmir'de Fransızca öğretmenliği, gazetecilik yaptı, çeviriyle uğraştı. 1893'te Reji İdaresinde, sonra sarayda kâtip oldu. Darülfünun'da Batı Edebiyatı okuttu. Batı Edebiyatını ve eski Türk yazarlarını inceledi. Cumhuriyetten önceki Türk edebiyatının en büyük romancısı Halit Ziya'nın üslûbu iyi olmakla beraber, Arapça ve Farsça kelimelerle ağırdır. Fakat, edebiyatta daima iyi ve doğru bir gelişmenin varlığını benimseyen sanatçı, 1930'dan sonra, «Mai ve Siyah», «Aşk-ı Memnu» isimli büyük romanlarını sadeleştirmiştir. Servet-i Fünun dergisi çevresindeki romancıların lideri kabul edilir. Çok düzenli konuşan ve gayet kolay yazan bir sanatçıydı. Romanlarında kahramanlarını ve olayın geçtiği çevreyi bütün ayrıntılarıyla anlatmıştır.

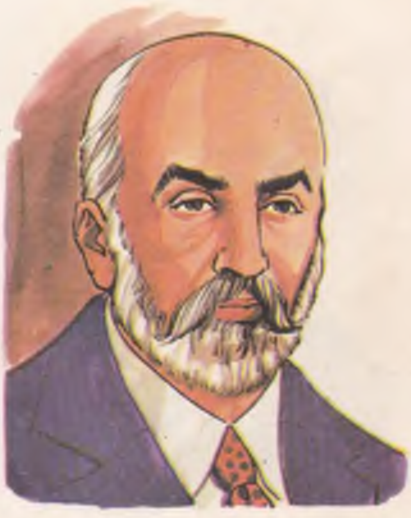

Tevfik Fikret 182

Mehmet Tevfik Fikret.
Türk şairi.
1870'te İstanbul'da doğdu, 1915'te aynı yerde öldü. Servet-i Fünun'un en usta şairi.
Şiirimize batılı sanat anlayışını getirdi.

Şairliğinin ilk yıllarında «sanat için sanat» anlayışıyla eserler veren Fikret, 1900'den sonra istibdada karşı özgürlüğü savunan şiirler yazmıştır. Şiir alanında yaptığı en önemli yenilik, nazmı nesre yaklaştırmasıdır. İkinci bir özelliği ise şiire tabiatı getirmesidir. Aynı zamanda ressam olan bu şairimizin yaptığı yağlıboya tablolar bugün Âşiyan müzesinde sergilenmektedir. Fikret çok duygulu, zayıflara yardımı görev sayan bir kimseydi. Galatasaray Lisesi müdürüyken aşırı alınganlığı yüzünden Maarife küsmüş ve Âşiyan (yuva) adını verdiği köşküne çekilmişti. Bir gün kendisine hakkı olan aylıklarını getirmişler, ama o diğer öğretmen arkadaşlarının maaşlarını alamadıklarını öğrenince o sıralarda hiç parası olmadığı hâlde maaşını geri çevirmişti. Batılılaşmanın tutunmasında Tevfik Fikret'in büyük rolü olmuştur.

Mehmet Âkif 183

Mehmet Âkif Ersoy.
Milliyetçi büyük Türk şairi.
1873'te İstanbul'da doğdu, 1936'da aynı yerde öldü.
İstiklâl Marşının şairi. Şiiri bestelenip çalındığı zaman büyük heyecanla karşılandı ve Türk millî marşı olarak kabul edildi.

Küçük yaşta Arapça ve Farsçayı öğrenen Mehmet Âkif, Halkalı Baytar Mektebinden mezun olduktan sonra, Orman ve Tarım Bakanlıklarında çalıştı. 1908'den sonra edebiyat hocalığı yaptı. Kurtuluş Savaşına katıldı ve Meclisin birinci devresinde milletvekili oldu. İstiklâl Marşı şiirini de o heyecanlı günlerde yazdı ve Millî Eğitim Bakanlığının açtığı yarışmayı kazandı. Bunu bestekâr Osman Zeki Üngör besteledi. Mehmet Âkif'in çalışmaya, saf ahlâk ilkelerine dayanan kendine özgü bir din anlayışı vardı. 1925'de Kahire'ye giderek, Kahire Üniversitesi'nde Türk Edebiyatı okuttu. Ölümünden altı ay önce İstanbul'a döndü. Samimî ve yurt sevgisi ile dolu şiirlerini halk diliyle yazmakla beraber aruz veznini kullanmıştır. En önemli eseri yedi ciltlik «Safahat'tır. Safahat'taki «Çanakkale Şehitleri», şiirlerinin en güzellerinden biridir.

Poe 184

Edgar Allan Poe.
Amerika'lı yazar.
1809'da Boston'da (Amerika Birleşik Devletleri) doğdu, 1849'da Baltimore'da (Amerika Birleşik Devletleri) öldü.
«İşitilmedik Hikâyeler» adlı eseriyle ölümünden sonra tanındı.

Edgar Allan Poe, gezici bir tiyatro topluluğunda çalışan anne ve babasını küçük yaşta kaybetmişti. Zengin bir tarım işletmecisi, bu öksüzü yanına alıp eğitim ve öğretimine son derece önem vererek onu öz oğluymuş gibi yetiştirdi. Ama genç Edgar, gittiği her okuldan, girdiği her işten kovuldu. Sefalete düştü, işte o sıralarda kendi gibi garip ve esrarengiz hikâyeler yazmaya başladı: Arthur Gordon Pym'in Maceraları, İşitilmedik Hikâyeler, Morg Sokağı Cinayeti, Altın Böcek, Kızıl Ölümün Maskesi gibi... Yurttaşları tarafından değeri anlaşılmayan alkolik ve hasta Poe'nun Avrupa ve özellikle Fransız edebiyatı üzerindeki etkisi büyüktür. Ne yazık ki bu büyük yazarın sonu da bütün hayatı gibi acıklı olmuştur: Poe, bir gün bir meyhaneden çıkarken yere yuvarlanmış, yardımına koşanlar onun ölüsüyle karşılaşmışlardır.

Machiavelli 185

Niccolo Madriavelli veya Machiavelli.
İtalyan diplomatı ve yazarı.
1469'da Floransa'da (İtalya) doğdu, 1527'de aynı yerde öldü.
Gözü yükseklerde kişilerin kılavuzu olan İl Principe (Prens) adlı eseriyle ün yaptı.

Floransa Cumhuriyetinin genç genel sekreteri, Machiavelli diplomatik görevlerle sık sık çeşitli Avrupa saraylarını ziyaret ediyor, hükümdarların, onların çevresindeki soyluların, ünlü kişilerin tavır ve davranışlarını dikkatle inceliyordu. Bu arada Cesare Borgia'yı da tanımıştı. Ünlü serüvencinin hayatından esinlenerek yazdığı Prens adlı eserinde, Machiavelli, bir diplomatta bulunması gereken iyi - kötü bütün niteliklere sahip bir adamın portesini çizer. Bir diplomatın başarıya ulaşabilmesi için sırasında karşısındakinin gözünün içine baka baka yalan söyleyebilmesinin, gerektiğinde çevresindekilerin bir yandan yüzüne gülerken öte yandan onları aldatmayı becerebilmesinin şart olduğunu söyler. Machiavelli'nin adından türetilen «Makyavelizm» kelimesi, politikada amaca varmak için her türlü aracı hoş gören anlayışı ifade eder.

Yahya Kemal 186

Yahya Kemal Beyatlı.
Türk şairi.
1884'te Üsküp'te (Yugoslavya) doğdu, 1958'de İstanbul'da öldü.
Duygu, düşünce ve hayali ustalıkla kaynaştırdığı şiirlerinde tarih ve sanat değerleriyle tabiat güzelliklerini işledi.

Yahya Kemal, Paris'te Siyasal Bilgiler Fakültesinde yüksek öğrenimini yaptıktan sonra, 1912'ye kadar orada kaldı ve edebiyatla uğraştı. İstanbul'a dönünce, tarih bilgisi, sanat kültürü, edebiyat zevki, özellikle özlü ve işlenmiş mısralarıyla tanındı. Asıl kişiliği şairliğinden gelmekle beraber, gazete ve dergilerde makaleler de yazdı. Darülfünun'da (Eski Üniversite) edebiyat hocalığı yaptı. 1922'de, Lozan Barış görüşmelerine katıldı. Sonra, milletvekilliği ve büyük elçilik gibi görevlerde bulundu. Şair, Fransız Parnassien şairleriyle Türk Divan şairlerinin mısraları işleme konusundaki hünerlerini kavramış ve kendi şiirlerinde başarıyla kullanmıştır. Şiirlerinde kelimelerin ses uyumu ve aruz âhengine önem vermiştir. Yahya Kemal'e göre şiir, musikiden başka türlü bir musikidir.

Ömer Seyfeddin 187

Ömer Seyfeddin.
Ünlü Türk hikâyecisi.
1884'te Gönen'de doğdu, 1920'de İstanbul'da öldü.
Türk dilinin arınmasına öncülük etti, gerçekçi hikâyeleriyle Türk edebiyatına millî ve yepyeni bir hava getirdi.

Harbiye Mektebini bitiren, Ömer Seyfeddin, 1908'den sonra Türk dilini arılaştırma çabasında olanlarla beraber «Genç Kalemler» dergisinde makaleler yazmaya başladı. Sade bir dil kullanan, süslü cümlelerden, lüzumsuz sözlerden kaçınan Ömer Seyfeddin, gerçekçi bir yazardı. O zamana kadar Türk edebiyatında yazılmış birçok hikâye ve romanın konusu İstanbul'da geçerken, Ömer Seyfeddin'in hikâyelerinde bu sınır genişleyerek Balkanlara kadar ulaşmıştır. Millî duyguları son derece kuvvetli olan Ömer Seyfeddin, hikâyelerinin konusunu çoğu zaman Türk halkının kahramanlık destanlarından, Türk folkloru ve Türk geleneklerinden almıştır. Yazarın en belirgin özelliklerinden biri de hikâyelerini genellikle beklenmedik olaylarla bitirmesidir. Sayısı 125'i bulunan hikâyeleri on kitapta derlenmiştir.

Saint - Exupéry 188

Antoine de Saint-Exupéry.
Fransız havacısı ve yazarı.
1900'da Lyon'da (Fransa) doğdu, 1944'te Akdeniz üzerinde uçarken kayboldu.
Eserleri dünya çapında yankılar yaptı.

Saint-Exuéry'nin ister pilotluğu, ister yazarlığı söz konusu olsun Fransızlar ondan senli benli bir dille «Saint-Ex» diye bahsederler. Yazar, kitaplarına aktardığı fikirlerin çoğunu uçarken düşünüp derlemiştir. Vol de Nuit (Gece Uçuşu), Terre des hommes (İnsanların Dünyası), Courrier du Sud (Güney Postası) adlarını taşıyan o ölümsüz şaheserlerini hep bu şekilde gerçekleştirmiştir. 1943'te yazdığı Küçük Prens, hem küçüklerin, hem büyüklerin ilgiyle okuduğu hârika bir masaldır. Yazar bu eserinde, uçağı Sahra'ya düşen bir pilotun garip serüvenini anlatır. Havacı, çölde başka bir yıldızdan gelen ve o yıldızın tek sâkini olan bir çocukla karşılaşır. Bu çocuk Küçük Prens'tir. Küçük Prens, pilota başından geçenleri, şaşkınlıklarını, korkularını ve yapmak istediklerini bir bir anlatır, sonra da kendi yıldızına dönmeye karar verir.

Orhan Veli 189

Orhan Veli.
Türk şairi.
1914'te İstanbul'da doğdu, 1950'de aynı yerde öldü.
Yeni Türk şiirinin öncülerinden.
La Fontaine'in masallarını Türkçeye başarıyla çevirmiştir.

Orta öğrenimini Ankara lisesinde tamamlayan Orhan Veli, ilk şiirlerini ortaokul sıralarında tanıdığı Oktay Rifat ve Melih Cevdet ile birlikte 1936'da Varlık dergisinde yayımlamıştı. Daha sonra yine bu iki şair dostuyla birlikte Garip adlı bir kitap çıkardı. Bu ad Orhan Veli ve arkadaşlarının «Garipçiler» diye anılmalarına yol açtı. Yazılarının pek çoğunu sabahları yazan şairin yer seçmek, gürültüden kaçmak gibi âdetleri yoktu. Çeşitli yetenekleri olan bir insandı. Piyano çalmasını sever, güzel şarkı söyler, esprili konuşmaya, hele muziplik yapmaya bayılırdı. 36 yıllık ömrüne herbiri, edebiyatımızda bir olay olan Garip, Vazgeçemediğim, Destan Gibi, Yenisi, Karşı adlı beş kitap, 22 çeviri, 200'den fazla makale ve deneme sığdırmıştır. Yalın bir halk dili kullanan Orhan Veli, şiiri birtakım klişelerden kurtarmıştır.

Fratellini'ler 190

Paul, François ve Albert Fratellini.
Paul, 1877 de Catania'da (İtalya) doğdu, 1940'da Perreux'de (Fransa) öldü. François, Paris'te doğdu ve öldü (1879-1951). Albert, 1855'te Moskova'da doğdu, 1961'de Epinay'de (Fransa) öldü.
Ünlü İtalyan palyaço üçlüsü.

Cambaz, hokkabaz ve müzisyen olan palyaçolar, komik oyunlarında, birbirlerine gülünç sözler söyleyerek, şamarlar vurarak, sular fışkırtarak, kestane fişekleri, sandalyeler veya biçim değiştiren valizler atarak halkın sempatisini toplarlar. Fakat, Grock veya Fratellini'ler gibi uluslararası bir üne erişen palyaçoların sayısı pek azdır. Bu sözünü ettiğimiz palyaçoların başlıca özelliği, gösterilerinin sonunda, müziğe ve cambazlığa dayanan olağanüstü gülünç «çıkış» ları başarıyla gerçekleştirebilmeleriydi. Fratellini'ler, on çocuklu bir ailenin hayatta kalan üç çocuğuydu. Palyaçoluk ve cambazlık tekniğini İngiltere'de öğrendiler. Otuz yıla yakın bir süre Medrano ve Kış sirklerinde temsiller vererek Paris'lileri eğlendirdiler. Ünleri bütün Avrupa'ya yayılan ve zengin olan Fratellini'ler, hastanelere giderek hasta ve felçli çocukları parasız eğlendirirlerdi.

Grock 191

Adrien Wettach; Grok adıyla tanınır.
İsviçre'li palyaço ve sirk cambazı.
1880'de Loveress'te (İsviçre) doğdu, 1959'da Imperia'da (İtalya) öldü.
Uzun ve şerefli meslek hayatında uluslararası ün yaptı.

Bir sanatçının oğlu olan Grock, meslek hayatına Macaristan'da başladı, kısa bir süre Berlin'de çalıştıktan sonra, Fransa'ya geldi. Daha sonra ortağıyla birlikte, Avrupa ve Amerika'da gösteriler düzenledi. Unutulmaz palyaço üçlüsü Fratellini'ler gibi, Grock da en büyük sirk ve müzikal sanatçıları arasında yer alır. Başarısı, iki temel kabiliyetinin âhenkli bir biçimde birleşmesinden doğmuştur: Akrobasideki çevikliği ve keman çalmadaki vitrüozluğu. Grock, kendine özgü, büyük bir tip yarattıktan sonra palyaçoluğun ve müzik kabiliyetinin düzenli bir şekilde birbirini tamamladığı uzun programlarını başarıyla sundu. Gösterilerinde, oyun arkadaşı ile konuşmaları, kendine özgü söyleyişiyle verdiği şu iki değişmez cevapla sona eriyordu: «Sahi mi?» ve «Neden?». Grock'un birçok taklitçisi, bu rakipsiz ustayı hiçbir zaman unutturamadı.

Kavuklu Hamdi 192

Kavuklu Hamdi
Türk orta oyuncusu.
1841'de İstanbul'da doğdu, 1911'de aynı yerde öldü.
Orta oyunundaki eşsiz başarısıyla ünlüdür.
Birçok oyun ve tekerlemeleri vardır.

Doğru dürüst öğrenim görmeyen Kavuklu Hamdi, meslek hayatına Hacı Bekçi'nin yönetimindeki Han kolunda başladı ve sanatını pratik yoldan ilerletti. Bununla beraber düzgün ve iyi konuşmayı bilir, terbiye sınırlarını hiçbir zaman aşmazdı. Hamdi, orta oyununda genellikle «kavuklu» rolüne çıkar ve çok başarılı olurdu. Sanatçı, daha çok Küçük İsmail, Tosun Efendi, Baba Asım gibi pişekârlarla (orta oyununda kavuklu ile konuşarak oyunu açan oyuncu) oynamıştır. Kavuklu Hamdi'nin otuz beşe yakın tekerlemesi vardır. Bu tekerlemeler, orta oyununda pişekârın söylediği bir söz vesilesiyle, «kavuklu» rolüne çıkanın verdiği hoş, şaşırtıcı, gülünç cevaplardır. Kavuklu Hamdi orta oyununda olduğu kadar tiyatroda da başarı kazanmış, sahnede, bön, kaba adam rollerini çok iyi canlandırmıştır.

Charlie Chaplin 193

Charles Spencer Chaplin, Charlie Chaplin denir.
İngiliz sinema oyuncusu ve filim yönetmeni.
1889'da Londra'da doğdu.
Sinema dünyasına büyük ve kalıcı eserler bıraktı. Ölümsüz «Şarlo» tipini yarattı.

Sinema dünyasının büyük dâhisi Charles Spencer Chaplin'in annesi ve babası, birer sirk oyuncusuydu. Chaplin çok küçük yaşta babasını kaybetti ve sanat hayatına atıldı. Önceleri sirklerde palyaço rollerine çıkıyor, sözsüz oyunlar oynuyordu. 1910 yılında Amerika'ya yerleşen sanatçı orada çok sayıda filim çevirmiştir. Charlie Chaplin yaptığı filimlerin senaryosunu kendi yazmış, çekimini kendisi yönetmiş, baş rolünü de kendisi oynamıştır. Büyük sanatçı bütün dünyanın tanıyıp sevdiği «Şarlo» tipini 1912 yılında yaratmıştır. Charlie, Charlot, Karl... diye adlandırılan bu tiple Charlie Chaplin, küçüklerin olduğu kadar, büyüklerin de sempatisini kazanmayı bilmiştir. Bu ölümsüz sanatçı kırk yılı aşkın sanat hayatında 79 filim çevirmiş ve bunların çoğunda çağının sorunlarına eğilmiştir.

Caruso 194

Enrico Caruso
İtalyan ses sanatçısı.
1873'te Napoli'de doğdu, 1921'de aynı yerde öldü.
Gür, tatlı ve dolgun bir sese sahipti.
Yirminci yüzyılın en büyük tenoru sayılır.

Caruso'nun bütün çağların en büyük şarkıcısı olduğunu söylerler. Ama sanatçının doldurduğu plaklar ne yazık ki son derece kötüdür ve onun hârika sesine burundan çıkıyormuş gibi bir hava verir. Bununla beraber eski ve orijinal plakları üzerinden modern tekniğe göre doldurulan yeni plaklar eskiler gibi parazitli değildir. İtalya'dan başka Avrupa'nın diğer ülkelerinde de sahneye çıkarak büyük başarı kazanan sanatçı, daha sonra New York Metropolitan operasının yıldızı oldu. Caruso, 18 Nisan 1906'da San Francisco'ya gitmişti. O gün bu şehirde korkunç bir deprem oldu ve bunu çok büyük bir yangın izledi. O sırada kaldığı otelden dışarı fırlayan Caruso yıkıntılar arasında şarkı söylemeye başladı: Tenor, heyecan ve korkunun ses tellerine zarar vermediğinden emin olmak istemişti! Bu olaydan sonra da hemen yurduna döndü.

Şalyapin 195

Feodor İvanoviç Şalyapin.
Rus şarkıcısı ve sahne sanatçısı.
1873'te Kazan'da (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği) doğdu, 1938'de Paris'te öldü.
Güçlü bas bir sesi vardı.

Şalyapin, bas sesi ve müzik kabiliyeti sayesinde dünya çapında ün yapmış bir opera şarkıcısıdır. Onun böyle bir üne kavuşabileceği hiç tahmin edilmiyordu: Çünkü yoksul bir köylü ailesinin oğlu olan küçük Feodor hiç okula gitmemişti. Kendi kendini yetiştiren sanatçı, Mussorgskiy'nin, Boris Godunov operasında müstebit Rus çarı Boris Godunov'u başarıyla canlandırmış ve bu sayede büyük üne kavuşmuştur. Boris Godunov, üvey kardeşi Dimitri'yi öldürttükten sonra, ortaya çıkan ve kendisinin Dimitri olduğunu iddia eden bir sahtekârla ve bütün bir Rus halkı ile mücadele etmek zorunda kalan bir Rus çarıdır. Şalyapin, bu trajik rolü yorumlamadaki ustalığı ile gerçek bir deha olduğunu ispatlamıştır. Şalyapin'in etkisi altında kalan Massenet ve Ravel, Şalyapin için bir opera ve birçok melodi bestelemişlerdir.

Jackson 196

Mahalia Jackson.
Amerikalı kadın şarkıcı.
1911'de New Orleans'da (Amerika Birleşik Devletleri) doğdu, 1972'de New York'ta öldü.
Dinî şarkıların ve kilise ilâhilerinin ünlü yorumlayıcısı.

Amerika'lı zenci şarkıcıların çoğu, «spiritual» adı verilen ve caz müziği ritminde söylenen ilâhileri yorumlamakta ün kazanmışlardır. Bu şarkıcılardan biri de Mahalia Jackson'dır. 16 yaşında ailesi ile beraber Chicago'ya göç eden Jackson, ilk müzik derslerini kilise korosundan almıştır. Şarkıcı birçok ses sanatçısında olmayan çok gür ve kuvvetli bir sese sahipti. Sesini idare etmesini gayet iyi bilir, eşsiz bir şevk ve ustalıkla, duyarak şarkı söylerdi. Hep dinî müzikle uğraşan şarkıcı, hayatının sonuna kadar hiç sahneye çıkmamış, yalnız kiliselerde «spiritual» söylemiş, zaman zaman hayır kurumları yararına konserler vermiştir. Doldurduğu plaklarla ancak 1949'da otuz sekiz yaşında üne kavuşan müzik dünyasının bu dev şarkıcısı, uzun süredir şikâyetçi olduğu kalp yetersizliğinden öldü.

Suna Kan 197

Suna Kan.
Türk kemancısı.
1936'da Adana'da doğdu.
Türkiye'de ve yabancı ülkelerde verdiği başarılı konserlerle uluslararası bir ün kazandı.

Suna Kan küçük yaşta keman çalmaya başladı. Ankara'da Walter Gerhardt, Gilbert Back, İzzet Albayrak ve Lico Amar'dan ders aldı. İlk konserini dokuz yaşında verdi. 1948'de çıkarılan bir kanunla (İdil Biret-Suna Kan kanunu) Fransa'ya gönderildi. Gabriel Boruillo'nun yanında keman eğitimini ilerletti. 1952'de Paris Konservatuvarını bitirdi. Cenevre yarışmasında (1954) 1. madalyayı, Viotti yarışmasında (1954) 1. ödülü, Münih yarışmasında (1956) 2. ödülü, Marguerite Long-Jacques Thibaud yarışmasında (1957) 5. ödülü kazandı. Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrasına solist olarak tayin edilen sanatçı, Türk bestecilerinin eserlerini de değerlendirmiştir. Suna Kan'ın tanınmış orkestralar eşliğinde, başarı kazanan konserler verdiği yabancı ülkeler arasında şunlar vardır: Fransa, İtalya, İsviçre, Norveç, Belçika, Rusya, Pakistan.

İdil Biret 198

İdil Biret
Türk piyanisti.
1941'de Ankara'da doğdu.
Yurt içinde ve yurt dışında verdiği konserlerle dünya çapında ün yaptı.

Küçük yaşta müziğe olan büyük kabiliyetiyle dikkati çeken hârika çocuk İdil Biret, kendi adına çıkarılan özel bir kanunla henüz yedi yaşındayken devlet hesabına Fransa'ya gönderildi. Paris'te Nadia Boulanger'nin öğrencisi olan bu hârika çocuk, Paris Konservatuvarında öğrenim görerek 1957 yılında piyano bölümünü bitirdi. Bir ara Nadia Boulanger ile beste üzerine de çalışan İdil Biret birkaç eser yazmışsa da bu alandaki çalışmalarını pek sürdürmemiştir. O daha çok bir icracı olarak tekniğini günden güne geliştirmiş ve zengin repertuvarı, üstün yorum gücü ve derin müzik anlayışıyla dikkati çekmiştir. Yurt içindeki konserlerinden başka, Paris, Londra, İsviçre, Brüksel, Kanada ve Rusya'da verdiği başarılı konserlerle büyük ün yapan İdil Biret, dış ülkelerde Türkiye'nin yüzünü ağartan seçkin bir sanat elçisidir.

Tarihî Kişiler

Pekin İnsanı 199

Pekin insanı.
1929'da Çin'de bulunan insan fosili.
M.Ö. 600.000 ile 150.000 yılları arasında yaşadığı sanılmaktadır.
Taştan âletler yapar ve ateşi kullanırdı.
İnsanoğlunun bilinen en eski atalarından biri.

6 Aralık 1929'da Pekin'de, o zamana kadar görülmemiş şenlikler yapılıyordu. Dünyanın bütün ülkelerinden Pekin'e gelmiş olan bilginler, olağanüstü bir buluntunun şerefine bayram ediyorlardı. Bu buluntu, kaş kemerleri belirgin, alın ve çene kemikleri çıkık, kül renginde bir kafatasıydı. Araştırıcılar 500.000 yıl önce mağaralarda yaşamış, taştan âletler yaptığı ve ateşi kullandığı bilinen bu insan fosilini Çin'lilerin Hu-Ku-Tien, yâni, «Ejderhanın kemiği» diye adlandırdıkları bir mağarada bulmuşlardı. Çin'lilerin mağaraya böyle bir ad vermelerinin nedeni, yıllardan beri burada bol miktarda kemik bulmalarıydı. Çin'liler, buldukları bu kuru kemikleri ilâç yapımında kullanılmak üzere eczacılara satarlardı. Böylece belki de birçok değerli fosil yok olup gitmişti.

Neandertal İnsanı 200

Neandertal insanı.
1856'da Almanya'da bulunan insan fosili.
M.Ö. 150.000 ile 60.000 yılları arasında yaşadığı sanılmaktadır.
Mağaralarda yaşar ve avcılık yapardı.
İnsanoğlunun çok eski bir atasıdır.

Bu fosil, 1856 yılında, Almanya'da Düsseldorf yakınlarında yer alan Neandertal kasabasındaki bir mağarada bulunmuştur. Bu yüzden bu fosile, lâtincede, Neandertal insanı anlamına gelen Homo neandertalensis adı verilmiştir. Eski Taş çağında, Avrupa'da bugünkü Büyük Britanya, Almanya, Belçika, Fransa ve İspanya topraklarında, Asya'da ise Kırım ve Özbekistan dolaylarında, mağaralarda yaşamış olan Neandertal insanının manevî bir dünyası da vardı: Bu ilkel insan, ölülerini gömer ve mezarlarına sungular bırakırdı; bu onun bir dinî inanca sahip olduğunu göstermektedir. Vücudu iriyarı ama, zayıf yapılı, kafatası uzun, çenesi ve alnı çıkık, kaş yayları çok geniş olan Neandertal insanı, âlet yapmasını bilir ve hayatını mamut, ayı, misköküzü gibi hayvanları avlamakla sürdürürdü.

Cro - Magnon İnsanı 201

Cro-Magnon insanı.
1868'de Fransa'da bulunan insan fosili.
M.Ö. 60.000 ile 10.000 yılları arasında yaşadığı sanılmaktadır.
Beyaz ırkın atalarından.
Taşı, boynuzu ve kemiği işlemesini bilirdi.

«Cro-Magnon insanı» adı bu tip insan fosilinin ilk bulunduğu yerin adından gelmektedir: Cro-Magnon, Fransa'da, Dordogne idare bölgesinde bir yerleşme alanıdır. Bu bölgedeki bir mağarada ilk defa 1868'de bir ergin erkek, iki ergin kadın ve bir çocuğa ait olan kemikler bulunmuştur. İskeletlerin düzenli bir şekilde durmasından, beyaz ırkın atası olan bu insanların ölülerini gömdükleri anlaşılmaktadır. Ayrıca Cro Magnon insanları taşı, boynuzu ve kemiği işlemeyi çok iyi bilirler, hattâ birtakım sanat eserleri bile yaparlardı. Bunlar arasında sihirli anlamlar taşıyan heykel ve resimler de vardır. Bu uzun boylu ve zekî insanlar da bizler gibi Homo sapiens (akıllı adam) türündendir. Halbuki eski çağların Neandertal insanı ile daha da eski devirlerde yaşamış Pekin insanı insanoğlunun birer taslağından ibarettir.

Keops 202

Keops.
IV. Sülâleden Mısır firavunu.
M.Ö. 2600 yıllarında yaşadı.
Gize'de kendi adıyla anılan dev piramidi yaptırdı ve bu sayede ölümsüzleşti.

Keops piramidi yapılışından tam 4 400 yıl sonra Amerika Birleşik Devletleri'nde Amerika'lılar tarafından Grand Coulée barajı inşa edilinceye kadar insanoğlunun gerçekleştirdiği en büyük ve en heybetli eser sayılıyordu. Keops piramidinin yapılışında, bir yıl boyunca 100.000 Mısır'lı ve köle çalışmıştır. Bu insanlar her yıl, Nil'in tarıma elverişsiz olan taşma zamanlarında bir araya gelip bu dev eseri gerçekleştirmişlerdi. Yüksekliği 146 metre (bugünkü yüksekliği 128 metredir) ve tabanı 233 metre (bugün 227 metredir) olan bu büyük anıt-mezar, herbiri ikişer veya üçer tonluk 200.000 ağır taştan meydana getirilmiştir. Bu dev eserin dünyanın yedi hârikasından biri sayılması ve yirmi üç yıl saltanat süren Keops'un Tutanhamon'la beraber adı en çok bilinen firavun olması da bu yüzdendir.

Agamemnon 203

Agamemnon.
Eski Yunan'daki Mykenai ve Argos'un efsanevî kralı.
M.Ö. 2.000 yılının sonlarında yaşadı.
Truva'ya karşı ünlü savaşı yaptı. Serüvenleri İlyada destanına konu oldu.

Bir Anadolu şehri olan Truva, Karadeniz'e açılan Boğazları elinde tutuyor ve buradan geçmek zorundaki Yunan ticaret gemilerinden ağır bir geçiş vergisi alıyordu. M.Ö. 1190 yıllarına doğru Agamemnon, denize açılmaya ve Truva'ya saldırmaya karar verdi. Truva kuşatması on yıl kadar sürdü. Bu, kuşatılanları olduğu kadar, kuşatanları da bıktırmıştı. Nihayet 1180 yılına doğru, Agamemnon'un adamları şehre bir hile sayesinde girebildiler. Yunanlı askerler, surların önünde terkedilmiş gibi duran, çok büyük bir tahta atın içine saklandılar. Bu atın ne olduğunu merak eden Truva'lılar tahta atı şehre soktular. O zaman, atın içinden çıkan askerler, Truva'yı ele geçirip tahrip ettiler. Böylece Truva, yedinci defa yakılıp yıkılmış oluyordu. Homeros, İlyada isimli kitabında, kral Agamemnon'un serüvenlerini anlatır.

Süleyman 204

Süleyman. Salamon veya Şelomoh da denir.
İsrailoğullarının ünlü hükümdarı.
İsrail'de doğdu ve öldü.
M.Ö. 970 ile 931 arasında hüküm sürdü. Kudüs'ü başkent yaptı ve orada bir tapınak inşa ettirdi.

Davud peygamberin oğlu Süleyman'ın ataları Yahuda kabilesine dayanır. Büyük bir hükümdar olan Süleyman, ülkesine barış ve huzur getirdi. Kudüs'te de muhteşem bir tapınak yaptırdı. Zamanla bu tapınak yıkılmış, ama yahudilerin, bu tapınağın kalıntılarının bulunduğu yere gelip Kudüs'ün yıkılışını anarak dua edip ağlamaları gelenek hâlini almıştır. Süleyman, adaletseverliğiyle dillere destan olmuştur. Bir gün kendisine aynı bebeği paylaşamayan iki kadın başvurur. Her ikisi de bebeğin annesi olduğunu ileri sürer. Bunun üzerine Süleyman, bebeğin ikiye bölünüp iki kadın arasında pay edilmesini emreder. Kadınlardan biri bu fikri uygun bulup kabul eder, ama gerçek ana çocuğun parçalanması düşüncesine dayanamayarak sırf oğlu yaşasın diye bebeği öteki kadına bırakmaya razı olur. Süleyman da bebeği gerçek anasına verir.

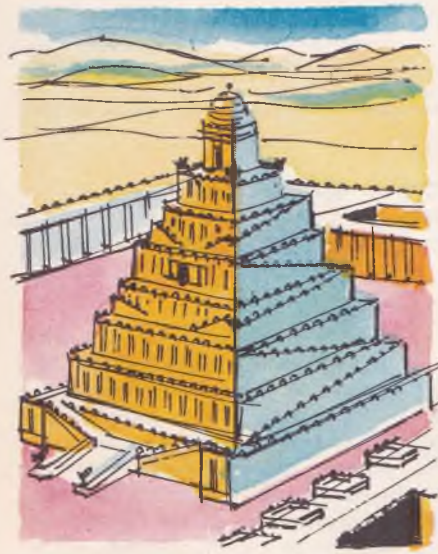

Nekao II 205

Nekao II, Psammetik'in oğlu.
Eski Mısır firavunu.
M.Ö. 609 ile 594 yılları arasında hüküm sürdü.
İlk Süveyş kanalını açtırdı ve Afrika kıyılarına keşif seferleri yaptırdı.

Nekao II, giriştiği iki büyük işle, çığır açan firavun ünvanını haklı olarak kazanmıştır. Bunlardan birincisi, Nekao II'nin, fransız mühendisi Ferdinand de Lesseps'ten tam yirmi beş yüzyıl önce donanmasının Akdeniz'e girmesini sağlamak için Nil nehri ile Kızıldeniz arasında bir deniz yolu açmayı denemesidir. Nekao II tahtta iken açılmaya başlanan bu kanal, dört yüzyıl sonra tamamlanmış ve M.S. VII. Yüzyıla kadar küçük gemiler bu kanaldan belli zamanlarda yararlanmışlardır. Nekao II'nin yaptığı ikinci önemli iş ise olağanüstü bir deniz seferini düzenlemesidir: Onun isteği üzerine Fenikeli denizciler, gemileriyle Afrika'nın çevresinde aylarca süren bir geziye çıkmışlar ve sonunda, Portekiz'li gemici Bartolomeu Dias'tan tam yirmi yüzyıl önce Ümit Burnu'nu (Cabo de Boa Esperança) keşfetmişlerdi.

Nabukodonosor II 206

II. Nabukodonosor.
Bâbil kralı.
M.Ö. 605-562 yılları arasında saltanat sürdü.
Kudüs'ü yakıp yıktı ve bu şehrin halkını esir alarak ülkesine götürdü.

Nabukodonosor, başkenti Bâbil'i, dünyanın güzel ve en iyi korunabilecek şehri haline getirdi. Yaptırdığı anıtlardan özellikle ikisi çok ünlüdür: Asma bahçeleriyle Krallık Sarayı ve Tanrı Marduk adına yapılmış olan Bâbil Kulesi. Çağının en önemli kralı olan Nabukodonosor'un en büyük dileği Kudüs'ü ele geçirmekti. Nabukodonosor'un orduları M.Ö. 597 ve 587 yıllarında, olmak üzere Kudüs'ü iki defa aldılar. Birincisinde şehir halkının büyük bir kısmını Bâbil ülkesine götürdüler. İkinci defa şehre girişlerinde ise, Kudüs'ü yakıp yıktılar. Kudüs kralının gözlerini oydular, oğullarını öldürdüler ve Bâbil kralının, güzelliğini kıskandığı Süleyman tapınağını yerle bir ettiler. Nabukodonosor ölümüne yakın aklını kaybetmişti. Söylentiye göre, hayatının son günlerinde sarayının bahçesindeki çimenlikte sâkin sâkin otluyordu.

Sirus II 207

Büyük II. Sirus veya II. Kurus
Perslerin ve Medlerin kralı.
M.Ö. 558-528 yıllarında hüküm sürdü.
Sirus, Eski Çağın en büyük fatihlerinden biri oldu, düşmanlarının bile saygı ve sevgisini kazandı.

Sirus, az daha, hiç hükümdar olamayacaktı. Doğduğu zaman, Med kralı olan büyük babası, onu öldürmesi için, bir adama teslim etti. Bir karı-koca çoban, onu kurtardı ve taht üzerinde hak ileri sürecek yaşa gelmesini bekleyerek, yetiştirdi. Sirus kral olunca, herkese kendisini saydırmasını bildi: Yendiği düşmanları, ona, kendi uyrukları gibi, «baba» derlerdi. Sirus birçok ülke fethetti. Yendiklerinin hürriyetlerine ve inançlarına saygı gösterecek ve kendi askerlerine en küçük bir yağmayı dahi yasaklayarak, düşmanlarının bile sempatisini kazanmaya çalıştı. Ülkesinde esir bulunan Yahudileri Filistin'e gönderdi. II. Sirus, çok büyük bir anıt-mezara gömüldü. Ölümü hakkında iki değişik söylenti vardır: Birincisine göre, onu esir alan kraliçe Tomris öldürtmüştür. İkincisine göre Sirus uzun ve sâkin bir ömür sürmüştür.

Dârâ 208

I. Büyük Dârâ. I. Darios veya I. Darius da denir.
Pers kralı.
M.Ö. 521 ve 486 yılları arasında hüküm sürdü.
Yunanistan'dan Hindistan'a kadar uzanan uçsuz bucaksız bir imparatorluğu yönetti.

Dârâ, Pers İmparatorluğunda saltanat sürmek için önce yedi Pers asîlinin de yardımıyla, tahtı ele geçirmeye çalışan âsî zorba Gaumata'yı öldürttü. «Krallar kralı», imparatorluğunu akıllıca yönetti ve Ege denizinden İran körfezine kadar uzanan 2.000 km'den fazla «Kral yolu»nu yaptırdı. Özenle bakımı yapılan bu yolda, ulaşımı ve haberleşmeyi sağlamaya daima hazır atlar ve ulakların bulunduğu birçok konaklama yeri kurulmuştu. Kral yolunun kenarlarında, yolcuları ve tüccarları barındırmak için yapılmış birçok han vardı. Bu yolun sonundaki, Pers İmparatorluğu başkenti Susa, Dârâ'nın göz kamaştırıcı bir saray yaptırmak için seçtiği yeni şehir Persepolis'i, artık gölgeleyemiyordu. Dârâ, Yunanistan'a boş yere saldırdı ve orduları Marathon'da yenildi. Krallar kralı, Yunanlılara karşı yeni bir sefere hazırlanırken öldü.

Perikles 209

Perikles.
Eski Yunan'ın ünlü komutanı ve devlet adamı.
M.Ö. 495'te doğdu, 429'da Atina'da öldü.
Halkına sağladığı büyük refah yüzünden iktidarı «Perikles Çağı» diye anıldı.

Perslerle Atina'lılar arasında yapılan savaşlar yüzünden Atina bir kül ve harabe yığını hâline gelmişti, ama düşman da ülkeden atılmıştı. Atina'lılar tarafından otuz yıl boyunca birçok defa general olarak seçilen Perikles, soylulardan çok halk tabakasını destekleyerek Atina'yı öyle büyük bir maharetle yönetti ki bu refah devri tarihe «Perikles Çağı» adıyla geçti. Atina'da o sırada seçkin bir yazar topluluğu yetişti. Euripides, Aristophanes, Sokrates gibi büyük düşünürler, Perikles'in sevgilisi Aspasya'nın edebî toplantılarında bir araya geliyorlardı. En büyük mimarlar ve en yetenekli sanatçılar, halkın da yardımıyla Akropolis tapınaklarının yapımına katıldılar. Perikles'in yönetimindeki Atina, altın çağını yaşadı. Ne yazık ki bu büyük devlet adamı, bir veba salgınında ölümün pençesinden kurtulamadı.

Büyük İskender 210

Aleksandros veya Büyük İskender.
Makedonya kralı.
M.Ö. 356'da doğdu, 323'te Bâbil'de (Irak) öldü.
Ordularıyla Hindistan'a kadar fetihler yaparak Doğu dünyasının hâkimi oldu.

Zekî bir hükümdar ve mahir bir general olan, Büyük İskender, Yunanistan'ı fethettikten sonra, Asya'ya doğru bir sefer düzenledi. İran ordusunu bozguna uğrattı, Mısır'a girdi, 331 yılında İran'lıları tekrar ezdi ve büyük zaferlerden sonra Dicle ve Fırat nehirlerini geçerek, İndus kıyılarına vardı. Teslim olmayı reddeden Raca Poros, İskender'e denizden refakat eden Girit'li Nearkhos'un donanması tarafından yenilgiye uğratıldı. Yaralı olarak yakalanan Poros, İskender'in huzuruna çıkarıldı ve İskender ona, kendisinden nasıl bir davranış beklediğini sordu. Mağlup Raca, kendisine bir kral gibi davranılmasını beklediğini söyledi. Bu cevaptan çok duygulanan galip İskender, Poros'u bütün o bölgenin valisi yaptı. Ancak otuz üç yaşına kadar yaşayan İskender Bâbil'de öldü ve geniş imparatorluğu da, ondan sonra yaşamadı.

Constantinus 211

Caius Aurelius Constantinus veya Büyük Constantinus.
İlk hıristiyan Roma imparatoru.
275 yılına doğru Naissus'ta (günümüzde Yugoslavya'daki Niş) doğdu, 337'de İzmit'te öldü. Eski Bizans, gelecekteki İstanbul olan Constantinopolis'i imar etti.

Constantinus, imparator olup siyasî rakiplerini ortadan kaldırdıktan sonra, 313'te hıristiyanlığı resmî din olarak kabul etti. O, bir yaratıcı ve öncüydü. İdarî sosyal, iktisadî ve hukukî alanlarda önemli yenilikler yaptı. Bunlardan başka, Constantinus, imparatorluğuna ikinci bir başkent kazandırmak istedi. 324'te başkent için yer olarak, Asya ile Avrupa'nın karşılaştığı yerde kurulmuş eski Bizans'ı seçti. Constantinus'un «Yeni Roma» adını verdiği bu eski kent, çarçabuk Constantinopolis adını aldı. İmparator, yeni başkenti süslemek için devrinin en büyük mimarlarına ve sanatkârlarına yaptırdığı sarayları, zafer tâklarını, kiliseleri ve diğer anıtları korumak üzere, şehri sağlam surlarla çevirtti. 330'da Constantinopolis altın çağına girerken, rakibi Roma da artık parlaklığını ve canlılığını kaybediyordu...

Çe Huang - ti 212

Çe Huang-ti veya Çin Şi-Huang-ti.
İlk Çin İmparatoru.
M.Ö. II. Yüzyılda yaşadı.
Asya'nın en eski ve en büyük anıtsal yapılarından biri olan Büyük Çin Seddi'ni inşa ettirdi.

Çin ülkesinin kralı olan prens Çeng, parlak fetihlerden sonra M.Ö. 221'de Çin'i barışa kavuşturdu ve birleştirmeyi başardı. Ünü ve iktidarı seven bir insandı. «İlk Hükümdar» veya Çe Huang-ti adını almaya karar verdi. İmparatorluğunu, kuzeyden gelen bozkır kabilelerinin akınlarına karşı korumak için, 3.000 km. uzunluğunda ve üzerinde binlerce askerin nöbet tuttuğu 25.000 kule ile savunulan büyük bir set yaptırmaya karar verdi. Set, M.Ö. 213'de tamamlandı. Buna karşılık, Çe Huang-ti büyük bir hatâ da yaptı: O devirde, imparatorluğunda mevcut bütün Çin kitaplarını yok ettirdi. Böylece, en eski Çin uygarlığına ait değerli belgeler ebediyen ortadan kalkmış oldu ve Çe Huang-ti, yüzyıllar boyunca Çin'li aydınların lânetine uğradı. İsteği üzerine, hazinesiyle birlikte 48 m. yükseklikte taştan bir tepenin altındaki mezara gömüldü.

Mete 213

Mete, çincesi Mo-du. Oğuz Han da denir.
Ünlü Türk-Hun imparatoru.
Doğduğu tarih ve yer bilinmiyor; M.Ö. 174'te öldü.
Mete'nin yaptığı seferler ve kazandığı zaferlerin hikâyesi, Oğuz Destanı şeklinde devrimize kadar gelmiştir.

Mete, babası Teoman'ı tahttan uzaklaştırdıktan sonra M.Ö. 209'da Çin tarihlerinin Hiung-nu dedikleri Koyunlu isimli Türk devletinin başına geçti ve bu devleti genişleterek Büyük Hun imparatorluğunu kurdu. Hun tahtında kaldığı süre içinde bütün Türk, Moğol, Tunguz boylarını ve 26 krallığı bir araya topladı. Japon denizinden Hazer denizine kadar Asya'yı fethetti. Karşısında kuvvetli bir devlet olarak sâdece Çin kalmıştı. Mete, Çin'e her yıl yaptığı akınların birinde ünlü Çin seddini de aşıp, 300 000 kişilik Çin ordusunu kuşattı M.Ö. 199 yılında Çin İmparatorunun aman dilemesi üzerine, Çin'lilerden her yıl vergi almak şartıyla, imparatoru serbest bıraktı. Böylece Çin, Hun Türklerinin egemenliğine girdi. Mete Han'ın fetihleri Oğuz Han Destanı'nda anlatılmıştır.

Sezar 214

Sezar. (Caius İulius Caesar).
Romalı general ve devlet adamı.
M.Ö. 101'de Roma'da doğdu, M.Ö. 44'te aynı yerde öldü.
Orduları, amansız Galyalıları yendikten sonra Roma'nın en güçlü adamı oldu.

Sezar, dâhi bir asker olduktan başka, çok bilgili ve kültürlü bir politikacı idi. Bu nitelikleri ona içten dostlar ve ölümüne sebep olacak amansız düşmanlar kazandırdı. Sezar, Galya'nın fethini tamamladıktan sonra, ordularının başında Roma'nın yolunu tuttu. Bir akarsuyun, Rubicone'nin çizdiği İtalya sınırına gelince duraksadı: Eğer, Roma'ya ordularını bırakarak girerse, düşmanlarının eline düşmek tehlikesi vardı; şehre, askerlerinin başında yürürse, kanunları çiğnemiş ve Roma Cumhuriyetinin düşmanı olacaktı. Sezar: «Alea jacta est!» (Ok yaydan çıktı!) Diyerek Rubicone'yi ordusuyla geçti. Düşmanları kaçtılar; dostlarıysa ona, kendisini devlet başkanlığına eriştirecek olan diktatörlüğü ve konsüllüğü sundular. Sezar, M.Ö. 44'te, 15 Mart günü senatoya girerken, aralarında dostlarının da bulunduğu bir grup tarafından vuruldu.

Kleopatra 215

VII. Kleopatra.
Mısır Kraliçesi.
M.Ö. 69'da İskenderiye'de doğdu, M.Ö. 30'da aynı yerde öldü.
Güzel ve zeki kraliçe Kleopatra, Sezar ile Marcus Antonius'un müttefiki olmuştur.

Kleopatra bir komplo sonucu tahtından ayrılmak zorunda kalmıştı. Bu sırada Sezar'ın orduları İskenderiye'ye girdi. O zaman genç kraliçe Sezar'la konuşup bir anlaşmaya varmak istedi. Fakat, komplocular tarafından öldürülmek tehlikesi olduğu için şehre açıkça girmekten çekindi. Roma'lı generalle, rahatça görüşebilmek için bir kurnazlık düşündü: Sezar'a, gelişini kutlamak için köleleriyle birçok hediye gönderdi. Bunlardan biri de, içine Kleopatra'nın saklanmış olduğu, yuvarlanarak sarılmış büyük ve çok değerli bir halıydı. Halı açılınca, ortaya çıkan Kleopatra amacına ulaşmış oldu! Sezar, Roma'ya dönüp iktidarı alınca Kleopatra'yı oraya çağırdı. Sezar öldürüldükten sonra Kleopatra, Mısır'a döndü. Daha sonra Marcus Antonius'la 11 yıl süren bir ilişki kurdu. Fakat Octavianus'a Actium'da yenilince intihar etti.

Herodes 216

Herodes I, Büyük Herodes de denir.
Yahudi kralı.
M.Ö. 73'e doğru Askalan'da (İsrail) doğdu, M.Ö. 4'te Kudüs'te (İsrail) öldü.
Beytüllahm'ın bütün erkek çocuklarını öldürttüğü söylenir.

Herodes, Roma imparatorluğunun dostu olan bilgili ve görgülü bir prensti. Hükümdarlığı sırasında birçok tapınak yaptırmış, Kudüs'ü güzelleştirmiş ve ülkenin sınırlarını genişletmişti. Ama bütün bunların yanı sıra, karısının dedesi Hyrkanos II'yi, sonra kayınbiraderi Aristobulos'u, daha sonra da karısı Marianne'yi öldürmekten geri kalmamıştı! İncil'e göre, kâhinler bir gün Herodes'e, Beytüllahm'da bir çocuğun doğacağını ve ileride kendisinin yerine geçerek bütün Yahudilerin hükümdarı olacağını haber verirler. Herodes bu tehlikeyi önlemek için ülkesindeki iki yaşından küçük bütün erkek çocukların öldürülmesini emreder. Bu korkunç olay, tarihte «Suçsuz azizler katliâmı» adıyla bilinir. Bilindiği gibi o sıralarda henüz çok küçük bir çocuk olan İsa peygamber, ailesi ile birlikte Mısır'a kaçtığı için bu katilâmdan kurtulmuştur.

Caligula 217

Caius Caesar Augustus Germanicus, Caligula denir.
Roma imparatoru.
12'de Anzio (İtalya) yakınlarında doğdu, 41'de Roma'da öldü.
Çılgınlıkları ve merhametsizliği ile tanınır. Roma'da mutlak bir yönetim kurmak ve kendisine tanrı gibi taptırmak istedi.

Caligula, eğer ansızın delirmeseydi herhalde büyük bir imparator olurdu. Ama tahta geçtikten biraz sonra kendisini tanrı sanmaya başladı. Kendi adına bir de tapınak inşa ettirdi. Bununla da yetinmeyerek, sarayı ile Jupiter tapınağı arasına bir köprü kurdurdu. Caligula böylece «tanrısal kardeş» ini, yâni Jupiter'i daha kolay ziyaret edebilecekti! Çılgın imparator, ayrıca Roma'da bulunan güzelim Yunan heykellerinin başlarını koparttırarak yerlerine kendi başının heykellerini koydurdu. Aynı şekilde Roma'lı zenginlerin de başlarını vurdurdu. Ancak bu seferki amacı bu kimselerin servetlerini ele geçirmekti. Caligula yaptıklarının cezasını hayatıyla ödedi. Son çılgınlığı, kendisinin, imparatorluk muhafız kıtasında görevli Cassius tarafından öldürülmesinden az önce çok sevdiği atını da konsül ilân etmesi olmuştu!

Neron 218

Nero Claudius Caesar veya Neron.
Roma imparatoru.
37'de Anzio'da (İtalya) doğdu, 68'de Roma'da öldü.
Zalimliğiyle ün yapmış olan bu hükümdar, birçok cinayet sayesinde iktidarını sürdürmüştür.

Kötü bir şekilde meşhur olan bu imparator, kendisini evlât edinen babalığı imparator Claudius'un, annesi imparatoriçe Agrippina tarafından zehirlenmesi sonucu en yüksek iktidar mevkiine geldi ve ilk iş olarak kendine rakip gördüğü Claudius'un oğlu Britannicus'un öldürülmesini emretti. Anası Agrippina da tehlikeli olmaya başlayınca Neron, onu da ortadan kaldırmayı tasarladı ve birçok sonuçsuz teşebbüsten sonra bunu da başardı. 18 temmuz 64 gecesi Roma'da, çok büyük bir yangın çıktı. Şehir altı gün süresince yandı ve hemen hemen tamamen yok oldu. Neron, başkentinin yanışına bakarken lir çalıyordu. Kısa bir süre sonra imparator, Roma'yı yeni baştan inşa ettirmeye ve kendisi için bir «Altından Ev» yaptırmaya girişti. Son olarak da, yangını çıkarmakla suçladığı hıristiyanları yok etti.

Hadrianus 219

Hadrianus (Publius Aelius Hadrianus)
Roma imparatoru.
76'da İtalica'da (İspanya) doğdu, 138'de Baies'te (İtalya) öldü.
Gezileriyle ve inşa ettirdiği anıtsal yapılarıyla ünlüdür.
Ülkesinde birçok reformu gerçekleştirdi.

Hadrianus 121 yılından 134 yılına kadar Roma İmparatorluğunun çeşitli yerlerini gezerek incelemeler yaptı. Afrika'yı ziyaret etti. Ve bir süre İmparatorluğun Doğu bölgesinde yerleşti. Tüm sınırlarının güvenliğini sağlamaya çalıştı. Bu amaçla İngiltere ile İskoçya arasında 117 km uzunluğunda, büyük bir taş duvar yaptırdı. (Hadrianus Duvarı denilen bu duvarın önemli kalıntıları hâlâ vardır.) Ren ve Tuna nehirleri arasında, Germania sınırında, savunma amacıyla, tahta kazıklardan duvarlar ve küçük kaleler inşa ettirdi. Tivoli yakınındaki «Hadriana Villası»nda, İtalya, Yunanistan ve Mısır'daki gezileri sırasında hayran kaldığı güzel anıtların maketlerini bir araya topladı. Küçük çiftçiyi topraklandırmak için kendi ismiyle anılan bir tarım reformu kanunu çıkarttı. Roma'da, Sant'Angelo şatosunda gömülüdür.

Attilâ 220

Attilâ; Muncuk'un oğlu.
Büyük Hun imparatoru.
395'e doğru Tuna kıyılarında doğdu. 453'te öldü.
Türk soyundan olan Hunların en büyük hükümdarı; Avrupa'nın büyük bir kısmını fethetti, Roma'ya ve Bizans'a baş eğdirdi.

Attilâ, Hun devletinin kurucusu olan babası Muncuk'un sağlığında, çocukluğunun bir kısmını Roma'da barış rehinesi olarak geçirdi. Bu sâyede Roma'lıların dilini, siyasî ve askerî teşkilâtını, kendi ulusu hakkındaki düşüncelerini öğrendi. 442'de babasının ölümü üzerine, Macaristan'da yerleşmiş bulunan Avrupa Hunlarının başına geçti. Tasarladığı dünya imparatorluğunu gerçekleştirmek için Bizans'ı ve Batı Roma imparatorluğunu ortadan kaldırmaya karar verdi. Önce Bizans topraklarına akın üstüne akın düzenledi ve Bizans imparatorunu haraca bağladı. 451'de 700 000 kişilik bir orduyla Galya'ya girdi. Avrupa milletleri Hun tehlikesine karşı birleştiler. Yapılan savaş kesin bir sonuç vermeyince, Attilâ ertesi yıl Roma üzerine yürüdü ve aman dileyen imparatoru haraca bağladı. Müstebit, fakat âdil ve iyiliksever bir hükümdardı.

Charlemagne 221

Carolus Magnus; Charlemagne veya I. Karl (Veya Büyük Karl)
Frank kralı, sonra Batı İmparatoru.
742'de doğdu, 814'te Aix-la-Chapelle'de (Almanya) öldü.
Hemen hemen bütün Batı Avrupa'yı hükmü altına alarak Mukaddes Roma-Germen İmparatorluğunu kurdu.

Azimli ve gözüpek Frank kralı Charlemagne, egemenliğini, mümkün olduğu kadar geniş topraklar üzerinde kurmaya çalıştı. Uzun saltanatı süresince (771-814), yalnız 790 yılı, bir barış yılı oldu. Charlemagne; Lombardia'yı, Bavyera'yı, Saksonya'yı (Saksonlara karşı tam yirmi üç yıl savaştı) fethetti ve İspanya'ya yerleşmiş araplarla savaştı. Charlemagne 800 yılının Noel günü, Roma'daki San Pietro kilisesinde, Papa III. Leone'nin elinden Batı Roma İmparatorluğu tacını giydi. Bu taç söylentiye göre, İsa'nın haçından çıkma bir demir çivinin çevresine işlenmiş olup, kuyumculuk sanatının bir şaheseriydi. «Süslü sakallı» büyük imparatorun kişiliği çabucak efsaneleşti: XII. yüzyılda söylenen «destan türküleri»nin ilk kahramanlarından biri oldu.

Harun - ür Reşid 222

Harun-ür Reşid.
Abbasî halifesi.
764'te Rey'de (Horasan) doğdu, 809'da Tus'ta (İran) öldü.
İslâm rönesansının hazırlayıcısı olan bu ünlü hükümdarın yaşadığı devir Binbir Gece Masalları'na konu oldu.

Harun-ür Reşid, Bağdat'ı yaptıran Büyük Mansur'un torunudur. Dicle kıyısındaki bu masal şehri, ünlü arap mimarların yönetimindeki 100 000 işçi kurmuştu. Harun-ür Reşid 22 yaşında halife oldu. Asya'da birçok zafer kazandı, Bizans'a baş eğdirdi. Fakat o daha çok, bilim ve sanata, aynı zamanda zevk ve eğlenceye düşkünlüğüyle tanındı. Batı dünyası ile iyi ilişkiler kurdu. Frank imparatoru Charlemagne'ın dostu olduğu, ona bir fil ile bir saat hediye ettiği ve bu hediyelerin Avrupa'da büyük ilgi uyandırdığı söylenir. Küçük, büyük herkesin merak ve zevkle okuduğu Binbir Gece Masalları, Harun-ür Reşid devrinin saray hayatını canlandırır. Harun-ür Reşid gerek Doğu, gerek Batı dünyasındaki ününü biraz da bu masallara borçludur. Bu masalların en güzelleri «Alâeddin'in Sihirli Lâmbası», «Ali Baba ile Kırk Haramiler»dir.

Alparslan 223

Alparslan.
Büyük Selçuklu hükümdarı.
1029'da doğdu, 1072'de Merv'de (Horasan) öldü.
Malazgirt zaferiyle Anadolu'yu Türklere açtı; Türkler bu zaferle ebedî bir yurt kazandılar.

Alparslan, babası ölünce Horasan meliki, amcası Tuğrul Bey'in ölümü üzerine de Selçuklu sultanı oldu. Önce ülkesindeki isyanları bastırdı. Büyük Türk devlet adamı Nizamülmülk'ü kendisine vezir yaptı. Sonra fetihlere başladı. Azerbeycan ve Kafkasya üzerine yürüdü, Gürcü ve Ermeni krallarını vergiye bağladı. Ani ve Kars'ı aldı. Mısır seferine çıktığı sırada, Bizans imparatoru Romanos Diogenes'in yüz bin kişilik bir orduyla doğuya doğru ilerlediğini haber aldı. Hazırlıklarını tamamladıktan sonra elli bin kişilik ordusuyla Malazgirt'e geldi. Burada iki ordu şiddetli bir savaşa tutuştu. 26 Ağustos 1071 cuma günü Alparslan, askerlik tarihinin en büyük zaferlerinden birini kazandı. Bizans ordusunu darmadağın ederek Romanos Diogenes'i esir aldı. Bu zafer, Türk devletinin bundan sonraki bin yıllık döneminin başlangıcı oldu.

Gazneli Mahmud 224

Gazneli Mahmud.
Gazneliler devletinin ünlü hükümdarı.
967 veya 969'da Buhara'da doğdu, 1030'da Gazne'de öldü.
Gazneliler devletini siyasî, askerî ve kültürel bakımdan güçlendirdi, İslâmiyetin yayılmasında önemli rol oynadı.

Gazneli Mahmud, 999 yılında Gazne hükümdarı oldu. Yaptığı savaşlarla İran, Azerbeycan ve Türkistan'ı ele geçirdi, ülkesinin sınırlarını Ceyhun'un ötesine, Harzem'e kadar genişletti. 1005 yılında ünlü Hind seferlerine başladı. 1009'da Hind racalarını dize getirerek Pencap'ı aldı. Lâhur, Delhi gibi Hind şehirlerindeki hazineleri ve sanat eserlerini Gazne'ye götürdü. Bu şehri cami, okul ve kütüphanelerle süsleyerek Türk ve İslâm dünyasının bilim ve kültür merkezi hâline getirdi. Devrin ünlü düşünür ve sanatçılarını sarayında topladı. Bunlardan Firdevsî, «Şehnâme» adlı ünlü eserini Gazneli Mahmud için yazmıştır. Gazneli Mahmud iyi bir idareciydi. Ülkesinde hukuk, eğitim ve ulaştırma işlerini düzene koydu. Hindistan'da kocaları ölen kadınların yakılması, ölülerin ırmağa atılması gibi kötü gelenekleri yasakladı.

Godefroi de Bouillon 225

Godefroi IV de Boulogne veya Godefroi de Bouillon.
Aşağı Lorraine dükü ve Kudüs'teki İsa'nın mezarının muhafızı.
1061 de Baisy-Thy'de (Belçika) doğdu, 1100 de Kudüs'te öldü.
İçinde birçok kont ve dükün bulunduğu «Senyörler Haçlı Seferi» ordusuna komuta etti ve Kudüs'ü ele geçirdi.

Godefroi de Bouillon birçok çetin mücadeleden sonra 1089'da Aşağı Lorraine dükü olarak tanındı. 1095'te haçlılara katılanların başında yer aldı ve seferin masraflarını karşılayabilmek için dükalığını ve varını yoğunu sattı. İlk haçlı seferinde önemli rol oynadı; mizacı hacılıktan çok siyasete yatkın olduğu için Bizans imparatorluğuyla haçlılar arasındaki ilişkilerle ilgilendi ve Aleksios'a tâbi oldu. Kudüs'ün fethi (1099) üzerine, baronlar kendisini kral seçtilerse de, İsa'nın mezarının muhafızı unvanıyla yetindi. Ülkenin savunmasıyla yakından ilgilendiği gibi, Kudüs Kanun Külliyatı adıyla anılan ve Kudüs ile Kıbrıs'ta uygulanan bir kanunnamenin hazırlanmasına önayak oldu. Bir efsane kahramanı hâline geldi. Fransız destanlarından birinin ve Tasso'nun bir şiirinin (Kurtarılan Kudüs) kahramanı oldu.

Kılıç Arslan 226

Kılıç Arslan.
Anadolu Selçuklu Devleti'nin üçüncü hükümdarı.
Doğum yeri ve tarihi belli değil, 1107'de Fırat'ta boğuldu.
Haçlı ordularına karşı Anadolu'yu, hattâ islâm dünyasını kahramanca savundu.

1071 Malazgirt zaferinden sonra Horasan'daki Oğuz Türkleri Anadolu'nun çeşitli yerlerine yerleşmişlerdi. Kılıç Arslan, hükümdar olunca, çeşitli karışıklıklar içindeki Anadolu'da birliği sağladı. Bizans'ın elindeki İstanbul'u almak istiyordu ve bu amaçla bir donanma yaptırdı. Bizans İmparatoru, Roma'daki Papa'dan yardım istedi. 1095'te, Bizans'a yardım etmek, İsa'nın doğduğu şehir olan Kudüs'ü Müslümanlardan kurtarmak için 600.000 kişilik bir Haçlı ordusu kuruldu. Bizans imparatoru bunları Anadolu'ya geçirtti. Kılıç Arslan; kendisininkinden sayıca on kat daha üstün bu orduyla, birçok savaş yaptı. Anadolu'yu karış karış savundu. Amasya yakınında 300.000 Haçlı'yı yok etti. Geriye kalan Haçlılar, Anadolu'da yerleşemediler. Vatanlarını canla başla savunan Türkler arasından bir geçit bularak Kudüs'e gidip bir Lâtin Krallığı kurdular.

Aslan Yürekli Richard 227

I. Richard veya Aslan Yürekli Richard.
Aquitaine dükü ve İngiltere kralı.
1157'de, Oxford'da (Büyük Britanya) doğdu, 1199'da Châlus'de (Fransa) öldü.
Savaşçı karakteri, ona bu lâkabı kazandırmıştır.

Bu değerli savaşçının, kahramanlıklarını ve bu kötü yöneticinin talihsizliklerini anlatmak için gerçekle efsane birbirine karışmaktadır. İngiltere kralı, II. Henry'nin oğlu olan Richard, o zaman İngilizlerin elinde bulunan, Fransa'daki Aquitaine dükalığını almıştı. Aslan Yürekli Richard, Fransa kralı Philippe-Auguste'le birlikte, Kudüs'ü kurtarmak için Üçüncü Haçlı Seferine katıldı. Fakat, o kadar kibirli ve kendi başına buyruk davrandı ki sonunda müttefiki ile bozuştu. Richard seferden dönerken, Fransa imparatoru VI. Henri tarafından dört yıl hapsedildi ve kurtulmak için ona çok büyük fidye ödemek zorunda kaldı. İngiltere kralı özgürlüğüne kavuşur kavuşmaz, Fransa'ya savaş açtı ve Limosin'deki Châlus şatosunun kuşatılması sırasında öldü. Aslan Yürekli Richard krallığında sadece birkaç ay kalabilmişti.

Salâhaddin Eyyubî 228

Salâhaddin Eyyubî.
Eyyubîler devletinin kurucusu.
1138'de Takrit'te (Mezopotamya) doğdu. 1193'te Şam'da öldü.
Hıristiyan Avrupa'nın birleşerek kurduğu haçlı ordularına karşı parlak zaferler kazandı ve Kudüs'ü geri aldı.

Salâhaddin Eyyubî, veziri bulunduğu Mısır'daki Fatımî devletine son vererek, 1174'te Eyyubî devletini kurdu. O sırada haçlılar, müslümanlar arasındaki anlaşmazlıklardan yararlanarak Filistin ve Kudüs'ü ele geçirmişlerdi. Salâhaddin, rakiplerini yenip müslümanları birleştirerek devletini güçlendirdikten sonra, 1187'de Kudüs krallığını zaptetti. Bu olay, bütün Avrupa'yı ayağa kaldırdı. Fransa kralı Philippe Auguste ile İngiltere kralı Aslan Yürekli Richard komutasındaki haçlı orduları Salâhaddin Eyyubî'nin üzerine yürüdüler. Akkâ'yı ele geçirdilerse de Eyyubî'nin kahramanca savunması karşısında tutunamayıp geri döndüler. Salâhaddin Eyyubî, ölümünden önce ülkesini oğulları ve kardeşleri arasında paylaştırdı. Bu hoşgörü sahibi hükümdar, seçkin kişiliğiyle kendisini bütün Doğu ve Batı dünyasına kabul ettirmişti.

Cengiz Han 229

Cengiz Han (çocukluk adı Timuçin'dir).
Ünlü Moğol başbuğu ve fatih.
1155'te Dülün Boldak'ta (Moğolistan) doğdu, 1155'te Kan-su'da (Çin) öldü.
Uçsuz bucaksız Moğol imparatorluğunu kurdu.

Timuçin on iki yaşındayken babasını kaybetti. Bunun üzerine halkı dağıldı, düşmanları yurdunu ateşe verdiler. Cesur ve yiğit Timuçin canla başla çalışarak dağılan boylarını topladı, düzenli ordular kurdu. Giriştiği ilk savaşlarda komşu boyları da kendine bağladı. 1202'de Doğu ve Batı Moğolistan'ı baştan başa ele geçirerek imparatorluğunu ilân etti ve Cengiz Han unvanını aldı. 1216'da Çin'i fethetti. Sonra batıya yönelip Orta Asya'yı egemenliği altına aldı. Harzemşahlar devletini ortadan kaldırdı, bu arada Türkistan'ı ve onun ünlü şehirleri Semerkant'la Buhara'yı zaptetti. İran, Azerbeycan ve Kafkasya'yı çiğneyip Don ırmağına kadar dayandı. Geçtiği bütün bu yerlerdeki Türk boylarını birleştirip, yeryüzünde bir benzeri daha olmayan büyüklükte bir imparatorluk kurdu. 25 yıl hakanlık yaptı.

Osman Gazi 230

I. Osman veya Osman Gazi.
İlk Osmanlı Padişahı.
1258'de Söğüt'te doğdu, 1324'te Bursa'da öldü.
1300 yılında kurduğu, tarihin büyük bir İmparatorluğunun adı ve imparatorluk hanedanı, onun adıyla anıldı.

Selçuk Sultanı, Osman Gazi'nin babası Ertuğrul Beye, Bizans sınırındaki güvenliğini sağlamak için, Sakarya bölgesindeki Söğüt uçbeyliğini vermişti. Osman Gazi, 1288'de başbuğ olunca beyliğini genişletti. İlk zaferini İnegöl tekfuruna karşı kazandı. Bizans'ın bu güçlü merkezinden sonra, Koçhisar ve Karacahisar'ı da aldı. Bu başarılarından ötürü, Selçuk Sultanı ona Bey unvanını verdi. Selçuklular egemenliklerini kaybedince, diğer beyler gibi, Osman Bey de, bağımsızığını ilân etti. Sınırlarını Bursa'ya kadar genişletti. 42 yıllık saltanatını fetihlerle süsledi. Fakat, hastalandığı için Bursa'yı almayı oğlu Orhan'a bıraktı. Mala ve paraya önem vermeyen, çok alçakgönüllü bir insandı. Aşiret kültüründen gelme, çok sağlam bir ahlâkı vardı. Fethettiği hıristiyan ülkelerdeki halkın sevgisini kazandı.

Topraksız Jan 231

John I., Topraksız Jan diye tanınır.
İngiltere kralı.
1167'de Oxford'da (Büyük Britanya) doğdu, 1216'da Newark'da (Büyük Britanya) öldü.
Uyruklarına bir anayasa bahşeden ilk hükümdar.

Aslan Yürekli Richard'ın kardeşi olan Jan, üstüste hayal kırıklığına uğradı. Birkaç yılda, Bretagne, Anjou, Tourain ve Normandiya üzerindeki hâkimiyetini, Fransa kralı Philippe-Auguste'e karşı kaybetti. Uyrukları da ona «topraksız kral» adını taktılar. Güç birliği ile hareket eden asiller, bu kralı, 1215'te kralın yetkilerini sınırlayan ve kanunsuz olarak hiçbir İngiliz yurttaşının tutuklanamayacağını, malının elinden alınamayacağını, keyfî vergi toplanamayacağını belirten, tarihe Magna Charta (Yüce Ferman) adıyla geçmiş, 63 maddelik belgeyi imzalamaya mecbur ettiler. İngilizler, dünyada ilk olarak gerçekleşen bu İnsan Hakları Beyannamesi'nden gurur duyarlar. Bir süre sonra, Magna Charta'yı imzaladığına pişman olan Topraksız Jan, derebeylerine karşı savaştı ve bir gün elma şarabını fazla kaçırdığı için hazımsızlıktan öldü.

Timur 232

Timur. Timurlenk veya Aksak Timur da denir.
Türk-Moğol imparatoru.
1336'da Semerkant'ta doğdu, 1405'te Otrar'da öldü.
Zeki ve bilgili cihangir. Merhametsiz ve kan dökücü olmakla birlikte dine, bilime ve sanata saygı göstermiştir.

Timur, Cengiz Han'ın soyundandır. Hükümdar oluncaya kadar çok, hattâ bazan tek başına savaştı. Bir gece baskınında yaralanınca bacağı topal kaldı. 1369'da Semerkant'ta hükümdar ilân edildi. İlk fırsatta genişleme politikasını uygulamaya geçti. Altınordu devletini yıktı. İran ve Irak'ı topraklarına kattı, sonra Anadolu'ya girdi. 20 Temmuz 1402'de Ankara'nın Çubuk ovasında Yıldırım Bayezid'i mağlup ve esir etti. Böylece Türklüğe büyük bir darbe indirmiş oldu. Osmanlı topraklarını eski beyleri arasında paylaştırıp Semerkant'a döndü. Üç yıl sonra 200 000 kişilik bir orduyla Çin'i fethetmeye hazırlanırken öldü. 36 yıl süren saltanatı sırasında kurduğu, sınırları Çin'den Akdeniz'e, Rusya'dan Hint Okyanusu'na kadar varan imparatorluğu, sadece kişiliğinin gücüne dayandığından, ölümünden sonra parçalandı.

Yıldırım Bayezit 233

I. Bayezit veya Yıldırım Bayezit.
Dördüncü Osmanlı padişahı.
1360'ta doğdu, 1403'te Akşehir'de öldü.
Savaşta çabukluğu dolayısıyla «Yıldırım» lâkabını kazanan bu hükümdar, Türklerin Balkanlardaki hâkimiyetini sağladı.

Bayezid, babası Murat Hüdavendigâr'ın Kosova savaş meydanında şehit olması üzerine tahta çıktı. İlk iş olarak padişahlık iddiasında bulunmasın diye kardeşi Yakup Çelebi'yi öldürttü. Sonra Rumeli'ni güvenlik altına aldı. Sırp kralı Lazar'ın kızı Despina ile evlenerek Sırplarla dostluğunu güçlendirdi. Balkanlarda birçok şehir aldı. Bizans'ı fethetmek üzere Anadoluhisarı'nı yaptırdı. Bundan kuşkulanan hıristiyanlar, papanın önderliğinde büyük bir haçlı seferi düzenlediler. 25 Eylül 1396 günü, Niğbolu'da, Yıldırım, haçlıları bozguna uğratarak Bosna ve Yunanistan'ın büyük bir kısmını ele geçirdi. Bizans'ı tekrar kuşattığı sırada Anadolu'ya giren Timur'la savaşmak zorunda kaldı. 1402'de Ankara savaşında Timur'a yenildi ve esir düştü. Bunu onuruna yediremeyip yüzüğünde sakladığı zehirle intihar etti.

Çelebi Sultan Mehmed 234

I. Mehmet veya Çelebi Sultan Mehmet.
Beşinci Osmanlı padişahı.
1389'da Bursa'da doğdu, 1421'de aynı yerde öldü.
Timur'un parçaladığı Osmanlı devletini yeni baştan kurdu ve ona eski gücünü kazandırdı.

Yıldırım Bayezit 1402'deki Ankara Savaşı'nda Timur'a yenilip esir düşünce Osmanlı devletinde «Fetret devri» diye anılan karanlık bir dönem başladı. Anadolu'daki eski beylikler yeniden canlandı, Yıldırım Bayezit'in oğulları taht kavgasına düştüler. Bunlardan Mehmet Çelebi, 11 yıl süren bir mücadeleden başarıyla çıkarak, bütün iç çatışmaları sona erdirdikten sonra Osmanlı devletini birleştirdi ve tek bir yönetim altında topladı. Çelebi Sultan Mehmet 8 yıl padişahlık etti, bu süre içinde Eflâk ve Buğdan'a sefer açtı, imparatorluğun sınırlarını genişletti. Bu arada, Batı Anadolu'da yeni bir mezhep kuran Şeyh Bedreddin isyanıyla Düzmece Mustafa ayaklanmasını bastırdı. Yirmi dört savaşa girdiği, kırk yara aldığı söylenir. Genç öldü. Bursa'daki Yeşil Türbe'de gömülüdür.

Guillaume Tell 235

Guillaume Tell.
İsviçre'nin millî kahramanı.
XIV. Yüzyılda yaşadı.
İsviçre halkının verdiği bağımsızlık savaşının önderi ve sembolü olmuştur.

İsviçre halkı, Avusturya'lıların egemenliğine karşı ayaklanmıştı ve bu direniş, oku hedefinden şaşmaz bir silâhşor olan, halk kahramanı Guillaume Tell'in kişiliğinde canlanıyordu. Efsaneye göre Avusturya adına İsviçre'de genel vali bulunan Gessler, köylüleri, bir sırığın ucuna takılmış şapkasına selâm vermeye mecbur ediyordu. Bu şekilde küçük düşmeyi kabul etmeyen Guillaume Tell, vali tarafından korkunç bir denemeye tâbi tutulmaya mahkûm edildi. Silâhşor, oğlunun başına konulacak bir elmayı okuyla vuracaktı. Bunu başardığı takdirde oğlu da, kendi de kurtulacaktı... Guillamue Tell yayını gerdi, nişan aldı ve okunu fırlattı... Elma yere düştü. Çocuğa bir şey olmamıştı! Fakat her ihtimali düşünen Guillamue Tell, ikinci bir ok hazırlamıştı. Eğer birincisi oğlunu öldürseydi, ikinci ok da Avusturya'lı genel valiyi yere serecekti...

Jeanne d'Arc 236

Jeanne d'Arc.
Fransız millî kahramanı.
1412'de Domrémy'de (Fransa) doğdu, 1431'de Rouen'da (Fransa) yakılarak öldürüldü.
İngilizlerin Fransa'dan atılmasına yardım etti.

Kendi hâlinde bir Fransız köylü ailesinin kızı olan Jeanne d'Arc, sâkin sâkin koyunlarına bakıyordu. Onun savaşa karışacağı kimsenin aklından geçmezdi. Dinine çok bağlı olan bu genç kız, Tanrı'dan geldiğine inandığı sesler duymaya başladı. Bu sesler ona, İngilizlerin kuşattığı Orléans'ı kurtarmak üzere harekete geçmesini emrediyordu. Erkek kılığına giren Jeanne d'Arc, Chinon'a giderek kral VII. Charles'dan, orduya komuta etmek iznini aldı. Orléans'ı kurtardı, kralı taç giydirmek için Reims'e götürdü. Jeanne d'Arc, 1430'da Paris'i kurtarmak için savaşırken, Bourgogne dükü tarafından para karşılığı İngilizlere teslim edildi. Mahkeme önüne çıkarılan genç kız, yargılandığı sürece eşsiz bir cesaret örneği gösterdi. Ölüme mahkûm edilen Jeanne d'Arc, Rouen'da Marché meydanında, bir odun yığınının üstünde diri diri yakıldı.

Kuohtemok 237

Kuohtemok
Son Aztek imparatoru.
1497'ye doğru Mexico'da doğdu, 1525'te Tabasco'da (Meksika) öldü.
İmparatorluğunu kurtarmak için korkusuzca savaştı.

Yüce Rahip Kuohtemok, amcası İmparator Kuitlahuak 1520'de ölünce, Aztek İmparatorluğunun başına geçti. Yeni hükümdar, İspanyol konkistadoru Hernan Cortés'in adamlarıyla uzun süre yiğitçe savaştı, ama sonunda onların eline düştü. İspanyollar onu hapsettiler ve hazinenin yerini öğrenebilmek için kendisini korların üzerine yatırdılar. Fakat Kuohtemok bu korkunç işkenceye katlandı. Bakanlarından biri daha aynı işkenceye maruz bırakılmıştı, ama o dayanamayıp imparatoruna yalvararak, hazinenin yerini söylemek için kendisinden izin istemişti. Bunun üzerine Kuohtemok: «Ben sanki güller üstünde mi yatıyorum?» Karşılığını vermişti. Hükümdar bu cesareti sâyesinde o an için ölümden kurtuldu ve yeniden tahta çıktı. Fakat kısa bir süre sonra İspanyollar, kendisini İspanya'ya ihanetle suçlayarak idam ettiler.

Fatih Sultan Mehmet 238

II. Mehmet veya Fatih Sultan Mehmet.
Yedinci Osmanlı padişahı.
1430'da Edirne'de doğdu, 1481'de İstanbul'da öldü.
İstanbul'u alarak Ortaçağ'ı sona erdirip Yeniçağ'ı açtı; iki imparatorluk, on dört devlet, iki yüz şehir fethetti.

II. Mehmet iki defa tahta çıktı. Birincisinde on iki yaşındaydı ve babası sağdı. Haçlılar tehlikesi belirince, yerini babasına bıraktı. Babasının 1451'de ölümü üzerine ikinci defa tahta çıktı. İyi eğitim görmüştü, birkaç dil bilirdi. Karamanoğlu isyanını bastırdıktan sonra İstanbul'u almak için hazırlıklara başladı, bu arada Rumelihisarı'nı yaptırdı. Edirne'de, benzeri olmayan büyüklükte toplar döktürdü. 6 Nisan 1453 günü saldırıya geçti. Kuşatılan İstanbul büyük bir direniş gösteriyordu. II. Mehmet, kızaklar döşeterek, gemilerini karadan Haliç'e indirdi. Elli üç gün süren bir kuşatmadan sonra 29 Mayıs 1453 günü İstanbul'a girerek Doğu Roma İmparatorluğu'na son verdi. II. Mehmet'e «Fatih» unvanını kazandıran bu olay, Yeniçağ'ın başlangıcı oldu. Fatih'le birlikte Osmanlı devleti büyük bir imparatorluk hâline geldi.

Yavuz Sultan Selim 239

Yavuz Sultan Selim veya I. Selim.
Dokuzuncu Osmanlı Padişahı.
1467'de Amasya'da doğdu, 1520'de Çorlu'da öldü.
Tarihin büyük cihangirlerinden. Dokuz yıllık saltanatı sırasında İran'dan Mısır'a kadar uzanan yerleri fethetti.

Şehzade Selim, büyük kardeşlerini ortadan kaldırıp babası II. Bayezit'i de zorla tahttan indirdikten sonra padişah oldu. İlk iş olarak ülkesindeki mezhep kavgasını önlemeye girişti ve bu arada İran hükümdarı Şah İsmail'in taraftarı kırk bin şiîyi öldürttü. Şiîliği yayan Şah İsmail'in ordusunu 1514'te Çaldıran'da yendi. Tebriz'i, dönüşünde Diyarbakır, Van ve Bitlis'i aldı. Dulkadıroğlu devletini ortadan kaldırdı. 1516'da Mısır Kölemen Sultanının üzerine yürüdü. Mısır ordusunu Mercidabık'ta ve Gazze'de yendi. Suriye ve Filistin'i aldı. 1517'de Mısır'ı ve Hicaz'ı fethederek, halifeliği Osmanoğullarına geçirdi, kendisi de ilk Osmanlı halifesi oldu, İstanbul'a döndükten sonra, yeni bir sefere hazırlanırken şirpençeden öldü. İşini bilen ve heybetli olması yüzünden halk arasında «Yavuz» diye anılan I. Selim, bilginleri ve sanatkârları korur, kendisi de şiir yazardı.

Kanunî Sultan Süleyman 240

Kanunî Sultan Süleyman veya I. Süleyman.
Onuncu Osmanlı Padişahı.
1494'te Trabzon'da doğdu, 1566'da Zigetvar'da (Macaristan) öldü.
Osmanlı İmparatorluğu'nun en güçlü döneminde 46 yıl saltanat sürdü. Yaptığı kanunlar dolayısıyla «Kanunî» unvanını aldı.

Avrupalıların «Muhteşem» unvanını verdikleri I. Süleyman 1520'de, 25 yaşında tahta çıktı. 46 yıllık saltanatını hemen hep savaşlarla geçirdi, karada ve denizde zaferlerle süsledi. 1521'de Belgrad'ı, 1522'de Rodos'u aldı. 1526'da Mohaç Meydan Savaşı'nı kazanıp Macaristan'ı fethetti. Anadolu'daki bazı isyanları bastırdı ve 1529'da Viyana'yı kuşatttı. Toplar getirilmediği ve mevsim geçtiği için şehri alamadı. Kutsal Roma-Germen İmparatoru Şarlken'e karşı, Fransa kralı I. François'yı korudu ve Akdeniz'e bu amaçla donanma göndererek, burasını bir Türk gölü hâline getirdi. İran'lılardan Tebriz ve Bağdat'ı aldı. Kuzey Afrika'yı, Mora ve Venedik'i fethetti. Son olarak Zigetvar kalesini alırken öldü. Kanunî Sultan Süleyman, Osmanlı tarihinde Fatih'ten sonra en büyük devlet ve siyaset adamı, Yavuz'dan sonra da en büyük asker sayılır.

Henry VIII 241

Henry VIII.
İngiltere ve İrlanda kralı.
1491'de Greenwich'te (Büyük Britanya) doğdu, 1547'de Westminster'de (Büyük Britanya) öldü.
Birbiri ardından tam altı kadınla evlendi.

Henry VIII, çok güzel kızıl sakalı olduğu hâlde zaman zaman Mavi-Sakal'a benzetilmiştir. Ülkesinde koyu bir diktatörlük uygulayan bu İngiltere kralı, önce Catherine d'Aragon ile evlendi. Yirmi iki yıl süren bir evlilikten sonra da genç bir kadınla evlenmeye kalktı. Fakat papadan boşanma iznini elde edemeyince kiliseyle ilişkisini kesti ve kendisini Protestan Anglikan kilisesinin başkanı ilân etti. Sonra da kendi kendine boşanma yetkisini vererek Anne Boleyn ile evlendi. Fakat üç yıl sonra onun boynunu vurdurdu. Daha sonraki karısı Jeanne Seymour çok yaşamadı. Dördüncü karısı Anne Cleves'den pek çabuk bıkıp onu çirkin bulmaya başlayan Henry VIII, bu sefer Catherine Howard ile evlendi, ama çok geçmeden onun da boynunu vurdurdu. Neyse ki altıncı ve son karısı Catherine Parr, Kraldan çok yaşamak mutluluğuna erdi.

Elisabeth I 242

Elisabeth I.
İngiltere ve İrlanda kraliçesi.
1533'te Greenwich'te (Büyük Britanya) doğdu, 1603'te Richmond'da (Büyük Britanya) öldü.
Güçlü bir hükümdar, sanatçı ve edebiyatçıların koruyucusu.

Henry VIII ile Anne Boleyn'in kızı olan Elisabeth, daha tahta çıkmadan çok önce becerikliliği ve akıllılığı ile dikkati çekmişti. O sırada İngiltere kraliçesi olan üvey ablası Marie Tudor pek sert ve mutaassıp bir katolikti. Yüzlerce protestanı odun yığınlarında diri diri yaktırıyordu. Bu vahşice tutumu yüzünden Marie Tudor'a «Kanlı Marie» lâkabı takılmıştı. Kanlı Marie, üvey kardeşinden de nefret ediyordu, hattâ bu yüzden onu Londra'daki bir kuleye kapattı. Elisabeth bir süre sonra serbest bırakılınca ateşli bir katolik gibi görünmeye başladı! Daha sonra Marie Tudor ölünce Elisabeth I. onun yerine kraliçe oldu ve İngiltere'de aynı zamanda hem katolikliğe, hem de protestanlığa benzeyen ve adına Anglikanlık denen yeni bir mezhep kurdu. Kraliçe Elisabeth I'in bütün davranışlarında aynı bilgelik göze çarpmaktadır.

Karl V 243

Karl V veya Şarlken.
İspanya kralı ve Roma - Cermen İmparatorluğunun hükümdarı.
1500'de Gand'da (Belçika) doğdu, 1558'de Yuste'de (İspanya) öldü.
Fransa kralı François I, bu amansız hasmıyla başa çıkamayıp Kanunî'den yardım istedi.

Karl V, «üstünde güneşin batmadığı» söylenen geniş bir imparatorluğa sahipti. Elde ettiği yerler, Fransa'yı tehlikeli bir şekilde çevreliyordu. Bu da, Fransa kralı François I ile Karl V (Şarlken) arasında bitmez tükenmez savaşlara yol açtı. Bu arada François I, Karl V'e karşı Kanunî Sultan Süleyman'dan yardım istedi. Kanunî de 1526 seferine çıkıp Transilvanya ve Macaristan'ı aldı. Fransa kralının müttefiklerinden biri olan Papa Clemente VII korkunç bir felâketle karşılaştı: Karl V'in orduları, Roma'yı işgal etti; yağma ederek yakıp yıkarak hastanelerdeki hastaları bile öldürerek şehri mahvettiler. Gece, alevler içindeki binalarla gökyüzü kırmızıya boyanmıştı. Bu katliâmı önlemek için Papa teslim olmak zorunda kaldı ve Sant'Angelo şatosundaki Hadrianus kulesine hapsedildi.

Özdemiroğlu Osman Paşa 244

Özdemiroğlu Osman Paşa.
III. Murat devrinin ünlü sadrâzamı ve başkomutanı.
1526'da Mısır'da doğdu, 1585'de Tebriz'de öldü.
Osmanlı tarihinin cesareti ve kahramanlığı ile ün yapmış, heybetli kişilerinden biridir.

Habeş ve Yemen fatihi Özdemir Paşa'nın oğlu Osman'ın altı yaşına kadar konuşamadığı, dilinin bu yaşta açıldığı ve pek az konuşan bir kişi olduğu söylenir. Özdemiroğlu Osman, Kanunî tarafından Habeş Beylerbeyliğine getirildikten sonra Yemen'deki ayaklanmayı bastırmaya gönderildi. 1571'de Mısır Valisi, üç yıl sonra Diyarbakır Valisi oldu. Lala Mustafapaşa, başkomutan olarak İran'a gönderildiği zaman, Osman Paşa da onunla beraber gitti ve bu seferde ün kazandı. Dağıstan tarafında birçok yer ve 17 kale alarak Osmanlı İmparatorluğunun sınırlarını Hazer denizine kadar genişletti. Halk arasında bir masal kahramanı gibi anılmaya başlandı. İstanbul'a dönünce başarılarından pek memnun kalan III. Murat, onu 1584 yılında sadrâzam yaptı. Özdemiroğlu, bir ay sonra ikinci defa çıktığı doğu seferinde öldü.

Sokullu Mehmet Paşa 245

Sokullu Mehmet Paşa.
Ünlü Osmanlı devlet adamı.
1506'da Sokoloviç'te (Bosna civarı) doğdu, 1579'da İstanbul'da öldürüldü.
On üç yıl başarıyla sadrâzamlık yaptı.

Devşirme olarak İstanbul'a getirilen Sokullu Mehmet, sarayda Türk - İslâm kültürüyle yetişmişti. Burada Kanunî'nin dikkatini çekerek hızla yükseldi. Sırasıyla sancakbeyi beylerbeyi, vezir, 1565'te de sadrâzam oldu ve ölümüne kadar iktidarda kaldı. Kanunî Süleyman hastalanınca, orduyu Zigetvar kuşatmasında o yönetti ve ordunun bozulmaması için Padişahın ölümünü askerden gizledi. II. Selim'in bir olay olmadan tahta çıkmasını sağladı. Sudan'ı ve Kıbrıs'ı alarak Osmanlı Devleti'nin Akdeniz egemenliğini kuvvetlendirdi. İnebahtı'da, Venediklilerin donanmayı yakmasına rağmen, Kılıç Ali Paşa'nın da yardımıyla bir kış süresinde yeni bir donanma yaptı. Gerçekleştiremediği ünlü bir tasarısı vardır: Don ve Volga nehirleri arasında bir kanal açarak Orta Asya'ya donanma ve asker göndermek...

Köprülü Mehmet Paşa 246

Köprülü Mehmet Paşa.
Türk devlet adamı, sadrâzamı.
1575'te Vezirköprü'de doğdu, 1661'de Edirne'de öldü.
Osmanlı İmparatorluğunu tarihe «Kadınlar Saltanatı» diye geçen sıkıntılı günlerinde kurtaran büyük bir devlet adamıdır.

Köprülü Mehmet Paşa, 70 yaşında Padişah Dördüncü Mehmet'ten sadrâzamlık mührünü aldığı zaman ülke, iç ve dış karışıklıklar içindeydi. Köprülü, işlerine karışılmaması, hakkındaki dedikodulara önem verilmemesi şeklindeki şartlarının kabul edilmesiyle bu görevi aldı. İşe çok sert başladı. Önce, Çanakkale önlerine kadar gelmiş olan Venedik donanmasını yenip Limni ve Bozcaada'yı geri aldı. Erdel'e (Romanya) başarılı bir sefer yaptı. Saray çevresinin ihtiraslı devlet adamlarını etkisiz bir hâle getirdi. Şiddetle davranarak kısa zamanda ülkede düzeni sağladı. Anadolu isyanlarını ancak bu şekilde bastırdı. Zeki, tecrübeli ve kurnaz bir devlet adamıydı. Orduyu, maliyeyi düzenli bir şekle soktu. Köprülü Mehmet Paşa, fazla kan dökmüş, arada bazı haksızlıklar yapmış olmakla beraber o devirde, devletin itibarını tekrar sağlamıştır.

Turhan Sultan 247

Hatice Turhan Sultan.
Sultan İbrahim'in karısı ve IV. Mehmet'in annesi.
1627'de doğdu, 1682'de İstanbul'da öldü.
Osmanlı sarayında hüküm süren sultanlardan biri. Köprülü Mehmet Paşayı sadrâzamlığa getirerek devlete yararlı oldu.

Bu güzel rus kızı, on iki yaşındayken Kırım tatarlarının eline düştü ve İstanbul'a getirilip Deli İbrahim'in anası Kösem Sultan'a cariye olarak hediye edildi. Bir süre sonra da Kösem Sultan tarafından padişaha odalık olarak verilip Hatice Turhan adını aldı. On beş yaşını doldurmadan, Şehzade Mehmet'i doğurdu. Kocasının padişahlığı süresince ve oğlunun ilk saltanat yıllarında, Kösem Sultan «Büyük Valde» sıfatıyla işlere hâkim olduğundan, Turhan Sultan gölgede kaldı. Fakat kayınvaldesi onu kendine rakip görerek torunu IV. Mehmet'i öldürtüp yerine öbür torunu Süleyman'ı tahta geçirmeyi tasarladı. Bunu öğrenen Turhan, ağaları ayaklandırarak Kösem'i öldürttü (1650). Duruma hâkim olunca Köprülü Mehmet Paşayı sadrâzamlığa getirerek imparatorluğun çöküşünü biraz olsun geciktirdi.

Güneş - Kral 248

Louis XIV. Büyük Louis ve Güneş-Kral da denir.
Fransa kralı.
1638'de Saint - Germain - en - Laye'de (Fransa) doğdu, 1715'te Versailles'da (Fransa) öldü.
Uzun saltanatı «Louis XIV Yüzyılı» ismini aldı.

Louis XIV en uzun süre hükümdarlık yapan Fransa kralıdır: Yetmiş üç yıl! Bu mutlak hükümdarın devrinde Fransa, tarihinin en şerefli ve parlak çağını yaşadı ve bu devre «Büyük Yüzyıl» denildi. Louis XIV, en büyük sanatkârların ve teknisyenlerin yardımıyla yapılan hârikulâde Versailles sarayında bir soylular grubunu çevresine topladı ve onları hemen hemen uşakları hâline getirdi. Yüz binden fazla dalkavuk, kralın gözüne girmek için Versailles sarayında yaşıyor veya oraya sık sık gidip geliyordu. Kralın huzuruna çıkabilmek için en pahalı kıyafetler giyinmek gerekiyordu. Giyinip süslenmek uğrunda birçok soylu, servetini tüketti. Böyle bir yaşayış içinde sarayın ve kralın tutsağı olarak ne bir komplo hazırlamaya, ne de ayaklanmaya zaman ve imkân vardı. Başbakanı Mazarin, krala, ülkesini iyi yönetebilmesi için gerekli herşeyi öğretmişti.

Mazarin 249

Giulio Mazarini veya Jules Mazarin.
İtalyan asıllı Fransız kardinali ve devlet adamı.
1602'de Pescina'da (İtalya) doğdu, 1661'de Vincennes'da (Fransa) öldü.
Fransa'da krallık yönetimini güçlendirdi.

Mazarin kibar, sevimli ve güleryüzlü bir adamdı. Fransa'da halkın hiç tutmadığı bu bakan, kendisine «küstah derebeyi», «Sicilya haydudu» diye hakaret eden düşmanlarının sözlerini duymazlıktan gelirdi. Gerçekte ise görünüş olarak yumuşak karakterliydi. Nitekim Büyük Condé, kardinalin kurnaz zekâsının kurbanı oldu: Mazarin onu bir gün, gayet nâzik bir şekilde Louvre sarayına dâvet etti. Condé, hiç şüphelenmeden davete gitti ve orada, muhafız komutanı, kendisini tutukladı. 1643'te başbakanlığa getirilen Mazarin, hükümdarı genç XIV. Louis'yi büyük bir ihtimamla siyasal bakımdan eğitti. Güneş-Kral'ın kudretli iktidarı, Kardinal'in öğretiminin iyi sonuç verdiğini gösterdi. XIV. Louis'nin İspanyol prensesi Marie-Therese ile evlenmesini de sağlayan Mazarin, ölünceye kadar başbakanlıkta kaldı.

Dördüncü Murat 250

IV. Murat.
On yedinci Osmanlı padişahı.
1612'de İstanbul'da doğdu, 1640'ta aynı yerde öldü.
Müstebit hükümdar olmakla birlikte devrindeki anarşiye son verip devlet idaresine hâkim oldu ve zaferler kazandı.

IV. Murat, 1623'te henüz on bir yaşındayken tahta çıktı. Saltanatının ilk on yılında devlet işleri annesi Kösem Sultan'la zorba yeniçeri ağalarının ellerinde kaldı. Koskoca imparatorluk anarşi içindeydi. İsyanlar, zorbalık, rüşvet almış yürümüştü. Bağdat, İran'lıların eline geçmişti. Murat, yirmi bir yaşında işlere hâkim oldu. Çok sert tedbirlerle düzeni sağladı. Söylentilere göre elli bin zorbayı öldürttü. Kahvehaneleri, meyhaneleri kapattı; içkiyi, tütünü yasak etti. Celâlî isyanını bastırdı. İran'lıları iki kere yendi; önce Erivan kalesiyle Tebriz'i, sonra Bağdat'ı aldı. Bu iki sefer sırasında, yolda nüfuzlarını kötüye kullandıklarını öğrendiği beylerle şeyhlerin boynunu vurdurdu. Bu arada bazı suçsuzları da öldürttü. Devrin ünlü şairi Nef'î'yi de hiciv yazmayacağına dair kendisine verdiği sözü tutmadığı için boğdurdu.

Üçüncü Selim 251

III. Selim.
Yirmi sekizinci Osmanlı Padişahı.
1761'de İstanbul'da doğdu, 1808'de aynı yerde öldü.
Devlet adamı olarak çağının değişikliklerini anlayıp, Osmanlılarda ilk büyük reforma girişti. Yeniçerileri kaldırmak istedi.

III. Selim, 1789'da tahta çıktığı zaman ülkenin durumu çok karışıktı. Rusya Kırım'ı, Avusturya Belgrad'ı almıştı. Fransa'da ihtilâl olmuştu. III. Selim, Batı'daki gelişmelere ayak uydurabilmek ve düşmanlarla başa çıkabilmek için, memlekete ve devlete yeni bir düzen getirmek istedi. Bu amaçla «Nizam-ı Cedit» adı altında yeni bir askerî sınıf kurdu. Birçok kurumda yenilikler ve değişiklikler yaptı. Ama, çevresinde reformları gerçekleştirecek çapta devlet adamları yoktu. Üstelik 1798'de Fransızlar Mısır'a çıkarma yapmış, 1804'te Sırplar ayaklanmıştı. Rusya da Osmanlı Devletine savaş açınca, ordunun cepheye gitmesinden yararlanan yenilik düşmanları ayaklandılar. Kabakçı Mustafa isyanı denilen bu olay sonunda III. Selim tahttan indirildi ve Topkapı sarayında yeniçeriler tarafından öldürüldü.

İkinci Mahmut 252

II. Mahmut.
Otuzuncu Osmanlı Padişahı.
1784'te İstanbul'da doğdu, 1839'da aynı yerde öldü.
III. Selim'in kaldıramadığı Yeniçeri Ocağı'nı kaldırarak yerine düzenli bir ordu kurdu. Batılılaşma hareketine öncülük etti.

II. Mahmut, Alemdar Mustafa Paşa'nın desteğiyle 1808'de tahta çıktığı zaman, Osmanlı Devleti'nin iç ve dış durumu çok kötüydü. III. Selim'in öldürülmesine kadar varan karışıklıklardan yararlanan Anadolu ve Rumeli'ndeki devlet ileri gelenleri ve çeşitli yerlerdeki zorbalar, başına buyruk birer derebeyi kesilmişlerdi. Yeniçeriler gemi azıya almışlardı. Ruslarla Fransızlar arasında Osmanlı ülkesini bölüşme tasarıları konuşuluyordu. Balkanlarda isyanlar birbirini kovalıyordu. II. Mahmut ıslahata ordudan başladı. İlk iş olarak, «Sekban-ı Cedid» ocağını kurdu. 1826'da, artık bir zorbalık müessesesi olan Yeniçeri Ocağını kaldırdı. Tarihte «Vak'a-i Hayriye» diye anılan bu olaydan sonra «Asakir-i Mansûre» adlı bir ordu kurdu. Dışta ve içte barışı sağlamaya çalıştı. II. Mahmut'la birlikte Türkiye'de modern bir çağ başladı.

Büyük Reşit Paşa 253

Mustafa Reşit Paşa veya Büyük Reşit Paşa.
Abdülmecit devrinin ünlü devlet adamı.
1799'da İstanbul'da doğdu, 1857'de aynı yerde öldü.
Tanzimat devrini açarak memleketi Batılılaştırmaya çalıştı ve Osmanlı devletini parçalanmaktan korudu.

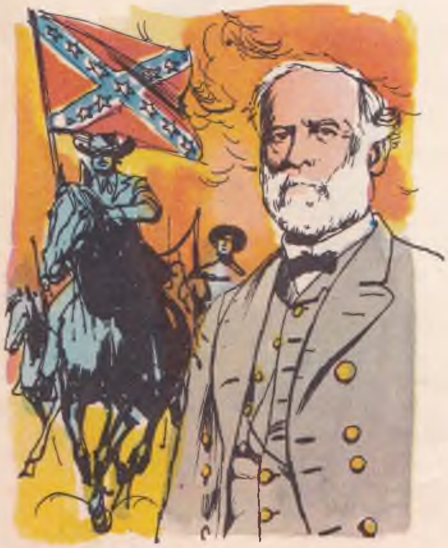
Mustafa Reşit Paşa birçok önemli görevi başarıyla yaptıktan, Paris ve Londra elçiliklerinde bulunduktan sonra 1836'da Dışişleri Bakanı oldu. Bu tarihlerde Osmanlı Devleti parçalanmak üzereydi. Mustafa Reşit Paşa, memleketin bu zor durumdan üç yolla kurtulacağına inanıyordu: Batılılaşmak, insan haklarına dayanan, demokratik bir düzeni benimsemek; büyük devletlerle dostluk kurmak... Mustafa Reşit Paşa, bu reformları yapmak için bir yandan büyük devletlerin yardımlarını isterken diğer yandan reforma karşı kimselerle uğraşıyordu. İngilizlerin yardımını kazanarak ülkenin durumunu biraz düzeltti. Abdülmecit tahta çıkınca (1839) Tanzimat Fermanını Padişaha kabul ettirerek bunu Gülhane Parkı'nda kendisi okudu. Bu, Padişahla uyrukları arasındaki ilişkileri gösteren ilk yazılı belge idi.

Bolivar 254

Simon Bolivar.
Güney Amerika'lı general ve devlet adamı.
1783'te Caracas'ta (Venezuela) doğdu, 1830'da Santa Marta'da (Kolombiya) öldü.
Güney Amerika'da İspanyol egemenliğine son verdi.

Simon Bolivar, Rousseau'nun fikirleriyle etkilenmişti. Bolivar, öğrenimini Madrid'de yaptıktan sonra memleketi Venezuela'ya döndü ve orada 1810'dan itibaren İspanyol'lara karşı yapılan ayaklanmalara katıldı, hattâ çabucak âsîlerin başına geçti. Sömürgeciliğe karşı giriştiği bu ölüm - kalım savaşı zaferle sonuçlandı. 1813'te İspanyolları Venezuela'dan kovan Bolivar, «el Libertador» (kurtarıcı) unvanını kazandı ve diktatörlük yönetimini kurarak kendisi de cumhurbaşkanı seçildi. Bundan sonra kurduğu yeni bir orduyla And sıradağlarını aşan Bolivar, Kolombiya'daki İspanyol ordularını ezdi. Bu arada Arjantin'li yurtsever San Martin, Şili ve Peru'yu kurtarıyor; Venezuela'lı Sucre ise Ekvador'u hürriyetine kavuşturuyor ve Bolivya Cumhuriyetini kuruyordu. Simon Bolivar'a duyulan hayranlık, «bolivar» denilen şapka modasını yaratmıştır.

Lee 255

Robert Edward Lee.
Amerikalı general.
1807'de Stratford (A.B.D.) doğdu, 1870'te Lexington (A.B.D.) öldü.
A.B.D.'de doğan iç savaş (Ayrılık Savaşı) sırasında Güney ordularına komuta etti.

Amerika Birleşik Devletleri'nde, zenci meselesi yüzünden çıkan kanlı bir iç savaş, 1861 - 1865 yılları arasında, tarıma dayanan Güney devletleri ile sanayie dayanan Kuzey devletlerini karşı karşıya getirmişti. Bu çatışmada, iki tarafın da savaşçıları büyük bir yiğitlik ve cesaretle dövüştüler. Kuzeyli General Grant'ın rakibi olan Güneyli General Lee, önce Kuzeylileri yendi, fakat sonra yenildi ve kahramanca bir savunmadan sonra Richmond yakınlarındaki Appomatox'da teslim oldu. Robert Lee'nin, Washington'a hâkim, yüksek bir yerde, geniş bir arazisi vardı: Arlington House. Zaferi kazanan ordular, buraya el koydular. 1867 yılında arazi, millî mezarlık hâline getirildi. Birçok meşhur kişinin ve bu arada, Amerikan meçhul askerinin yattığı bu mezarlığa, 1963'te bir suikaste kurban giden John Kennedy de gömüldü.

Bismarck 256

Otto Bismarck, von Bismarck veya Bismarck - Schönhausen.
Alman devlet adamı.
1815'te Schönhausen'da (Almanya) doğdu, 1898'de Friedrichsruh'-da (Almanya) öldü.
1871 yılında, Alman birliğini gerçekleştirdi.

Bismarck, Prusya krallığında doğdu, fakat Almanya'da öldü. Bu büyük devlet adamı, parçalanmış küçük devletleri biraraya toplayarak Avrupa'da yeni ve kudretli bir devletin doğmasını sağladı. Kuvvetli, cesur ve iradeli bir adam olan Bismarck, avlanmayı, yüzmeyi ve ata binmeyi sever ve eskrim salonlarında, Prusya'lı genç subayların hayran bakışları önünde eskrim yapardı. Bir gün Berlin'de, ünlü Unter den Linden bulvarında, kendisine ateş etmek üzere olan bir adamın elinden silâhını almıştı. 1851'de Frankfurt Diyet meclisinde Prusya bakanı olan ve daha sonra Berlin'e çağrılarak başbakanlığa getirilen Bismarck, bütün küçük Alman devletlerini Prusya'nın peşinden savaşa soktu. Zaferden sonra 18 Ocak 1871 günü Versailles sarayında, Alman İmparatorluğunun kuruluşunu ilân ettirdi.

Cavour 257

Camillo Benso, Cavour kontu.
İtalyan devlet adamı.
1810'da Torino'da (İtalya) doğdu, 1861'de aynı yerde öldü.
İtalya'daki bütün küçük devletleri birleştirerek İtalyan birliğini kurdu.

1824 yılında, Cavour, Piemonte'de, kral Carlo - Alberto'nun sarayında oturan, on dört yaşında, soylu bir delikanlıydı. 1852 yılında ise Cavour İtalyan birliğini kurmaya karar vermiş bir hükümetin başındaydı. Bu işi gerçekleştirebilmek için tıpkı daha sonra Bismarck'ın Almanya'da yapacağı gibi İtalya yarımadasındaki irili ufaklı bütün İtalyan devletlerini biraraya getirmek gerekiyordu. Cavour, teşebbüsünün başarıya ulaşması için her türlü çareye baş vurdu: Siyaset, savaş, sosyal reformlar gibi. Piemonte kralı, başbakanını takdir ediyor, destekliyor ve ona: «İtalya, sizin karınızdır.» diyordu. 18 Şubat 1861 tarihinde ilk İtalyan Millet Meclisi toplandı. 14 Martta, da İtalyan krallığı doğdu... Ve 5 Haziranda, Cavour: «İtalya kuruldu, artık herşey kurtuldu!» Diye fısıldayarak, son nefesini veriyordu...

Grant 258

Ulysses Simpson Grant.
Amerikan generali ve devlet adamı.
1822'de Point Pleasant'da (A.B.D.) doğdu, 1885'te Mount Mc Gregor'da öldü.
Ayrılık Savaşı'nı kazandı ve A.B.D. başkanı oldu.

Amerika Birleşik Devletleri'nde zenci meselesi yüzünden doğan iç anlaşmazlık, 1861-1865 arasında Güney eyaletlerinin Kuzey eyaletleriyle çatışmasına yol açtı. Ayrılık Savaşı denilen bu korkunç savaş boyunca Kuzey ordularının ünlü generali Ulysses Grant, Güney orduları komutanı general Lee'ye karşı koyarken büyük bir asker olduğunu gösterdi. Kuzey ordularının zaferinden sonra Grant, 1868 yılında, Amerika Birleşik Devletleri başkanı seçildi. 1872'de başkanlığa yeniden seçilen bu namuslu ve iyi insan, ne yazık ki büyük bir hatâ işleyerek kendilerine «carpet - baggers» (heybeliler) adı takılan Güneyli maceraperestlerin vurgunlarını önleyemedi. Güneyli halk, «heybeliler»e bu alaylı ve aşağılayıcı ismi, bütün servetlerini heybeler içinde taşıdıkları için vermişti.

Gazi Osman Paşa 259

Gazi Osman Paşa.
Ünlü Türk mareşali.
1832'de Tokat'ta doğdu, 1897'de İstanbul'da öldü.
Pleyne'de eşsiz bir savunma savaşı vererek adını ölümsüzleştirdi ve Türk kahramanlığının sembolü hâline geldi.

Osman Paşa, 1876 Osmanlı-Sırp Savaşı'nda Sırp ordusunu büyük bir bozguna uğrattıktan sonra mareşal oldu. Bu sırada Ruslar, Türklere savaş açınca Osman Paşa'ya, Plevne'yi savunma görevi verildi. Osman Paşa orada, tarihin en büyük savaş hârikalarından birini yarattı. Önce, üstün Rus kuvvetlerini yenerek onları püskürttü. Daha sonra Ruslar, ona karşı 150.000 kişilik bir orduyla ve 800 topla yeniden saldırıya geçtiler. Osman Paşa Plevne'ye çekilmek zorunda kaldı. Emrinde elli bin kişi ve yüz top vardı. Sarıldığı Plevne'de dört buçuk ay kahramanca dayandı ve teslim olmayı reddetti. Bir yarma hareketiyle düşman çemberini kırmak isterken yaralandı ve esir düştü. Rus çarı Aleksandr II, huzuruna çıkarılan Gazi Osman Paşa'yı tebrik ettikten sonra kendisine kılıcını geri verdi.

Eisenhower 260

Dwight David Eisenhower. Ike da denir.
Amerikan generali ve devlet adamı.
1890'da Denison'da (A.B.D.) doğdu, 1969'da Washington'da öldü.
Komutasındaki ordular, 1944-1945 yıllarında Batı Avrupa'yı Almanlardan kurtardı.

Amerika Birleşik Devletleri'nin otuz dördüncü başkanı, Avrupa'nın kurtarıcısı unvanını haketmiştir. 1941 yılında general olan Eisenhower, çeşitli cephelerde birçok harekâta katıldı. 1943 yılının Aralık ayında, Batı Avrupa'yı kurtarmak amacıyla o güne kadar bir araya gelmiş en büyük askerî kuvvetin komutasını eline aldı. 1944 yılının haziran ayında Müttefik orduları, Fransa'nın Normandiya kıyılarına çıkarma yapmaya başlamadan bir gün önce Başkomutan, hücum emri vermekte tereddüt etti: Meteoroloji, havanın çok kötü olacağını tahmin ediyordu. Bu şartlar altında çok büyük ölçüde insanın hayatı tehlikeye atılmış olacaktı... Çıkarma herşeye rağmen başarıyla sonuçlandı... Ve 7 mayıs 1945 tarihinde, Almanya teslim oldu. Ertesi gün, müttefiklerle bu ülke arasında ateşkes antlaşması imzalandı.

Tsı - hsi 261

Tsı-hsi.
Çin İmparatoriçesi.
1834'te Mançurya'da doğdu, 1908'de Pekin'de öldü.
Uzun bir süre devam eden saltanatının sonunda Çin imparatorluğu da sona erdi.

Çin'de üç yüzyıldan beri Çing hanedanı hüküm sürüyordu. İmparator Hsien Fing'in ölümü üzerine yerine, beş yaşında bir çocuk olan oğlu Tung-cı geçti. Fakat zeki ve ihtiraslı bir dul olan annesi Tsı-hsi, hükümdar naipliğini ele geçirdi ve iktidarı, önce Hsien-Fing'in ilk karısıyla paylaştı. Fakat bu kadın pek esrarlı bir hastalık sonucu ölmekte gecikmedi. Daha sonra Tung-cı'nın ölümü üzerine, Tsı-hsi yeğeni Guang-hsüy'ü üç yaşındayken tahta vâris seçti. Sonra onu hapsederek imparatorun bütün danışmanlarını öldürttü. İmparatoriçe, Çin'de yerleşmiş bulunan hıristiyanları öldüren Boxer'lerin ayaklanmasına da katıldı. Nihayet ölmek üzere olduğunu hisseden Tsı-hsi, gözleri önünde, bahtsız Guang-hsü'yü boğdurttu.

Atatürk 262

Gazi Mustafa Kemal Atatürk.
Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu ve ilk Cumhurbaşkanı
1881'de Selânik'te doğdu, 1938'de İstanbul'da öldü.
Anadolu'da Türk ulusunun başına geçerek Kurtuluş Savaşı'nı kazandı ve modern, laik, batılı Türkiye Cumhuriyetini yarattı.

Mustafa Kemal, Çanakkale'de özellikle Anafartalar'da kazandığı zaferle İstanbul'u ve Osmanlı İmparatorluğunu felâketten kurtardı. Ünü her yana yayıldı. Mondros Mütarekesinden sonra yer yer işgal edilmeye başlanan vatanı kurtarmak için Anadolu'ya geçmeye karar verdi. 19 mayıs 1919'da Samsun'a çıkarak dağılmış Türk ordusunu düzenlemeye girişti. Topladığı Erzurum ve Sivas Kongrelerinde vatanın bölünmez bir bütün olduğu kabul edildi. 23 nisan 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümeti kuruldu. Kurtuluş Savaşı kazanılıp yurt, düşmanlardan temizlendi. Savaş sonunda Mudanya Mütarekesi ve Lozan Barışı imza edildi. 29 ekim 1923'te Cumhuriyet ilân edildi. Atatürk'ün önderliği altında devrimler birbirini izledi. Hilâfet kaldırıldı. Medenî kanun ve kıyafet kanunu kabul edildi. Arap harfleri yerine latin alfabesi alındı.

İnönü 263

İsmet İnönü.
Türk generali ve devlet adamı; Türkiye'nin İkinci Cumhurbaşkanı.
1884'de İzmir'de doğdu. 1973'de Ankara'da öldü.
İnönü zaferlerini kazandı, Lozan Antlaşması'nı imzaladı. Türkiye'de demokratik rejimin kurulmasına öncülük etti.

Balkan ve Birinci Dünya Savaşları'ndaki başarılarıyla dikkati çeken İsmet Bey, daima yaş ve rütbesinden üstün görevler aldı. 1920'de İstanbul'un işgali üzerine Anadolu'ya geçerek Mustafa Kemal Paşa'nın yanında Kurtuluş Savaşı'na katıldı. İki İnönü Savaşı'nda da Yunanlılar'ı yendi. 1922-23'te, Lozan'da, sekiz ay süren çetin müzakerelerden sonra Türkiye'nin isteklerinin çoğunu kabul ettirdi. Modern Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasına büyük katkıda bulundu. 1924-25 yıllarındaki birkaç aylık fasıla hariç 1923'ten 1937'ye kadar Başbakanlık yaptı. Türkiye'yi İkinci Dünya Savaşı'na sokmamayı başardı. Atatürk'ün ölümü üzerine 1938'de Cumhurbaşkanı oldu. 1946'dan itibaren demokratik rejimi kurup geliştirmeye çalıştı. 1950-1960 arasında muhalefet liderliği, 1961-1964 arasında Başbakanlık yaptı. 1972'de C.H.P. Genel Başkanlığı'ndan ve milletvekilliğinden istifa etti. Tabii Senatör olarak Senato üyesi oldu.

Fevzi Çakmak 264

Mareşal Fevzi Çakmak.
Türk mareşali.
1876'da İstanbul'da doğdu, 1950'de aynı yerde öldü.
Kurtuluş Savaşında ve Türkiye Cumhuriyetinin kuruluş devresinde büyük hizmetleri oldu.

Fevzi Çakmak, 1898'de Harbiye'den kurmay yüzbaşı olarak çıktıktan sonra orduda çeşitli görevlerde bulundu. 1914'de generalliğe yükseldi. Çanakkale'de, Kafkasya'da ve Suriye'de savaşa katıldı. Birinci Dünya Savaşından sonra İstanbul'da Genel Kurmay Başkanı ve Milli Savunma Bakanı iken Anadolu'ya silâh ve malzeme gönderdi. Damat Ferit Hükümetinin kurulmasından önce bakanlıktan ayrılarak 1920'de Anadolu'ya geçti. Ulusal görevin artık Anadolu'da yapılacağı kanısındaydı. 1921'de Kurtuluş Orduları Genel Kurmay Başkanı oldu. Büyük Millet Meclisi onu başarılarından dolayı Sakarya Meydan Savaşı'ndan sonra Mareşalliğe yükseltti. 1944'e kadar Genel Kurmay Başkanlığı yaptı ve yaş haddinden emekliye ayrıldı. Fevzi Çakmak daima, milletin ve ordunun sevip saydığı bir insan olarak kaldı.

De Gaulle 265

Charles, André, Joseph, Marie de Gaulle.
Fransız generali ve devlet adamı.
1890'da Lille'de (Fransa) doğdu, 1970'te Colombey'de (Fransa) öldü.
İkinci Dünya Savaşı'nda, Fransa'nın kurtarıcısı oldu.

Hitler'in orduları tarafından işgal edilen Fransa, 18 haziran 1940'da savaşı bırakmıştı. Londra'da, İngiliz radyosu mikrofonunda, o güne kadar hemen hemen tanınmamış bir general, bütün fransızları kendisine katılmaya, mücadeleye devam etmeye ve Müttefiklerin zafer gününde hazır bulunmaya çağırdı. Çok geçmeden imparatorluk savunma konseyini kurdu. Hür Fransız kuvvetleri (F.F.L.); Churchill'in harekete geçirdiği İngilizlerin, Rusların ve nihayet Fransa'da da, Dahilî Fransız Kuvvetleri (F.F.I.), işgal kuvvetlerine karşı direnişe geçti. 26 Ağustos 1944 günü, özgürlüğüne kavuşan Paris'te, halkın alkışlara boğduğu general De Gaulle, zaferinin tadını çıkarıyordu. Daha sonra Fransa Cumhuriyetini yeniden kurdu ve ülkeyi başarıyla yönetti; bu arada iki defa Cumhurbaşkanı seçildi.

Churchill 266

Sir Winston Leonard Spencer veya Winston Churchill.
İngiliz devlet adamı, yazarı ve ressamı.
1874'te Blenheim Palace'ta (Büyük Britanya) doğdu, 1965'te Londra'da öldü.
Çağdaş tarihin ünlü kişisi.

Marlborough dükleri Spencer'lerin soyundan gelen Winston Churchill, siyaset hayatında çarçabuk parladı. 1900'de Muhafazakâr Parti'den milletvekili seçildi, fakat sonra Liberallere katıldı. 1917'de bakan, 1940'ta başbakan oldu. İkinci Dünya Savaşı'nda gösterdiği çelik irade, ona «İhtiyar Aslan» lâkabını kazandırdı. Beş yıl süren kahramanca savaş ve direnişte, Churchill'in büyük çabası İngiltere'yi zafere ulaştırdı. 1940'dan itibaren İhtiyar Aslan, İngiliz halkına sadece «kan, eziyet, ter göz yaşları» vaad etmişti. Kendine ve milletine güvenen Churchill, her yerde yurttaşlarını teşvik ediyor ve purosu hep dudaklarında, elini kaldırarak işaret ve orta parmaklarıyla vaad ettiği zaferi belirten V harfini gösteriyordu. 1945'te seçimleri kaybeden Churchill, Nato ve Avrupa Konseyinin kurulması fikirlerini ortaya atmıştır.

Kennedy 267

John Fitzgerald Kennedy.
Amerika'lı devlet adamı.
1917'de Brookline'da (Amerika Birleşik Devletleri) doğdu,
1963'te Dallas'ta (Amerika Birleşik Devletleri) öldü.
A.B.D.'nin en genç başkanı.

John Fitzgerald Kennedy 1960 yılında henüz kırk üç yaşındayken başkan seçilmişti. Kennedy o zamana kadar Amerika Birleşik Devletlerini yönetmiş olan 35 başkanın en genciydi ve aynı zamanda ilk katolik başkandı. İkinci Dünya savaşı sırasında deniz subayı olan ve cesaretiyle herkesin ilgisini çeken John Kennedy, Japonlara karşı girişilen bir harekât sırasında yara almıştı. Kennedy başkan olur olmaz çevresine birçok faal teknisyeni toplayarak bir ekip kurmuş ve devlet yönetiminde bir çığır açmıştı. Yıllardır çözülemeyen zenci sorununu ele alan bu ilerici başkan, 22 kasım 1963'te Texas'a yaptığı bir gezi sırasında bir suikaste kurban gitmiştir. Kennedy'nin kaatili olmakla suçlanan Lee Oswald, Jack Ruby tarafından öldürüldü. Ruby ise hapisteyken öldü ve böylece Dallas dramının tanıkları birer birer ortadan kalkmış oldu.

Meçhul Meşhurlar

Mehmetçik 268

«Vurulup tertemiz alnından uzanmış yatıyor,
Bir hilâl uğruna ya Rab, ne güneşler batıyor!
Ey, bu topraklar için toprağa düşmüş asker!
Gökten ecdâd inerek öpse o pâk alnı değer...»
Türk kahramanlığının timsâli.

Mehmetçiği herkes bildiği halde o kendini tanıtmak ihtiyacını duymaz. Nerede doğdu, kimin oğludur? Bunları bulmaya ne imkân, ne de gerek vardır. Tarih içinde yıpranmayan büyük bir ırkın çocuğudur. Yüzyıllardan beri yaşar ve en yaşlı çağlarında bile gençtir, temizdir. Her milletin adsız kahramanları ve meçhul askerleri vardır. Fakat, biz Türkler için Mehmetçik'ten üstününü düşünmeye imkân yoktur. Vücudu o kadar iriyarı olmamasına rağmen «Türk gibi kuvvetli» sözünü bütün dünyaya yerleştirmiştir. Yüzyıllardır, bir mermer kütle gibi dimdik, eğilmeden, aşınmadan yurdunu savunmaktadır. Mehmetçik az, fakat öz konuşur. Derin sayduyusuyla doğruyu ve iyiyi bulmakta güçlük çekmez. Cömerttir, merhametlidir, görevine düşkündür. Fakat, Mehmetçik sadece savaş adamı değil, aynı zamanda bir barış meleğidir.

Ulubatlı Hasan 269

Ulubatlı Hasan.
İstanbul surları üzerine ilk Türk bayrağını diken asker.
1428 de Bursa'nın Ulubat köyünde doğdu, 1453 de şehit oldu.
İstanbul'un fethinin bayraklaşmış bir kahramanı olarak adı beş yüz yıldan beri gönüllerde yaşamaktadır.

Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'u 53 günden beri kuşatmış ve bu süre boyunca gösterdiği askerlik mucizeleriyle Bizanslıları şaşkına çevirmişti. 28 mayısı 29 mayısa bağlayan gecenin sabahına doğru Fatih, hücum emrini vermiş ve askerlere tarihî bir nutuk söylemişti. Surlara doğru atılan askerler arasında, Bursa'nın Ulubat köyünden Hasan da vardı. Bir elinde kılıcı, bir elinde bayrak olan Hasan, sancağın surların üzerinde dalgalandığı anda, düşman için herşeyin bitmiş olacağına inanıyordu. Bir fırsatını buldu, artık harabeler halindeki surların üzerine doğru atıldı. Birkaç yiğit de onu takip ediyordu. Bir yandan kılıcını sallıyor, bir yandan da, İğrikapı tarafındaki burca sancağı dikmeye uğraşıyordu. Bunu başardı da. Sancağın dalgalandığını gören Türk askeri de coşmuş ve ileri atılmıştı. Fakat, Hasan da şehit düşmüştü.

Nene Hatun 270

Nene Hatun.
1877-78 Türk savaşı kahramanlarından
1857 de Erzurum'da doğduğu sanılır, 1955'te Erzurum'da öldü.
Erzurum civarındaki Aziziye Tabyası Savaşında yaralandı ve Türkiye'de büyük bir ün kazandı.

Nene Hatun, yirmi yaşlarında bir gelin iken, Erzurum civarındaki Aziziye Tabyası Ruslar tarafından işgal edilmişti. Orada bulunan Türk askerleri öldürülmüş, sadece bir tanesi canını kurtararak Erzurum Cephesi komutanı Ahmet Muhtar Paşa'ya bu kara haberi getirmişti. Ahmet Muhtar Paşa, bu durumu öğrenir öğrenmez, hemen halktan yardım istedi. Erzurumlular, yaşlarına, kadın erkek olmalarına bakmadan silâha sarıldılar. Ellerine tüfek, tırpan, satır, sopa, balta ne geçirdilerse, Paşa'nın bayrağı altında toplandılar. Nene Hatun da, bu kafileye satırla karıştı. Bir avuç Erzurumlu, Aziziye Tabyası'nın demir kapısını kırarak içeri girdi. 2.000 den fazla Rus askerini sopa, bıçak, tüfek ve elleriyle öldürdü. İçlerinden çoğu şehit düştü, bir kısmı da yaralandı. Nene Hatun da yaralılar arasındaydı.

Battal Gazi 271

Türkler arasında Battal (kahraman) Gazi, Seyyit Battal ve Seyyit Battal Gazi adlarıyla tanınmıştır. Arap kaynaklarına göre asıl adı Abdullah'tır.
Müslümanların VII. yüzyılda Bizans'a yaptığı seferlerde ün salmış Arap komutanı.

Battal Gazi, Türk ve Arap destansı hikâyelerinin kahramanıdır. Emevî ordularının 717-740 yıllarındaki Anadolu seferlerine katıldı. 740'da Afyonkarahisar yakınlarındaki Akroinon'da şehit oldu. Daha sonra Emîr Danişment, 1102'de Malatya'yı fethedince Arapların Battal ile ilgili söylentileri, Türkler tarafından kahramanlık destanı haline getirildi. Menkıbelere göre Emevî komutanı Mesleme, Bizans'ı kuşattığı sırada (717-718), Battal Gazi şehre girer, Ayasofya'dan, değerli bir haç alarak çıkar. Başka bir söylentiye göre de rum ülkesinde hastalanıp bir manastırda tedavi edilir ve kendisine yardım eden kızla birlikte kaçar. Osmanlı tarihlerinin bazılarında, bu arada Evliya Çelebi'nin Seyahatnâmesi'nde, Battal Gazi'nin olağanüstü kahramanlıkları anlatılmıştır.

Malkoçoğlu 272

Malkoçoğlu Bali Bey.
Malkoçoğulları isimli ünlü akıncı ailesine mensup akıncı bey.
Doğum yeri ve tarihi belli değil, 1514'te öldü.
Fatih Sultan Mehmet ve II. Bayezit devirlerinde Avrupa içlerine yaptığı akınlarla günümüze kadar gelen ününü kazandı.

Malkoçoğlu ailesi, diğer akıncı aileler gibi Rumeli'ye akınlar yaparak ün kazanmıştı. Genellikle kışladıkları yer Silistre sancağı, hareket merkezleri ise Akkerman'dı. Ailenin atası Malkoç Mustafa Bey'dir. Yıldırım Bayezit tarafından Sivas valisi tâyin edildi. 1402'de Timur, Sivas'ı kuşattığı zaman Mustafa Bey, şehri on sekiz gün savundu. Ancak daha sonra Timur'la askerlerinin ve kendisinin hayatına dokunulmaması şartıyla anlaştı. Şehri teslim etti. Fakat Timur, sözünde durmadı ve Malkoç beyin askerlerini hendeklere doldurdu. Aileye asıl ününü veren Malkoçoğlu Bali Bey, Fatih'in birçok seferine katıldı. Boğdan voyvodasının üstüne yaptığı akınlar, bu voyvodanın Lehistan'a kaçmasına yolaçtı. 1498 nisanında Lehistan'a düzenlediği akında Baltık denizinin 220 kilometre yakınına kadar gitti, esir ve ganimetlerle geri döndü.

Köroğlu 273

«Ben bir Köroğluyum, dağda gezerim.
Esen rüzgardan hile sezerim.
Demir külünk ile başın ezerim.
Usta çabuk kayır benim sazımı.»
Hikâyesi hâlâ Anadolu'da okunup söylenen yiğit.

Köroğlu'nun hikâyesindeki macera ile Naima tarihinin V. cildinde, 1650 yılı içindeki olay karşılaştırılırsa, Köroğlu'nun sadece bir masal kahramanı olmayıp XVII. Yüzyıl ortalarına doğru zulme karşı durmak iddiasında ünlü bir yiğit olduğu anlaşılır. Olay şöyledir: Bolu civarında bir derebeyi, seyisine kızarak gözlerini oydurmuş. O da, on beş yaşındaki oğlundan büyüdüğü zaman bu haksızlığın öcünü almasını istemiş. Tarihçi Naima'ya göre, IV. Mehmet'in ilk saltanat yıllarında, Bolu'da Köroğlu adında ünlü bir haydut varmış. O sırada, devlete isyan etmiş olan Kastamonu Valisine katılmış. Fakat, bir gece, Köroğlu'nu kurşunla yaralayıp yakalamışlar. Hikâyeye göre Köroğlu, kılıç kullanırmış. «Delikli demir çıktı, yiğitlik kalktı.» sözünü bunun üzerine söylemiş.

Kodak 274

George Eastman. Kodak adıyla tanınır.
Amerikan sanayicisi.
1854'te Waterville'de (A.B.D.) doğdu, 1932'de Rochester'da (A.B.D.) öldü.
Hassas filmi icadetti ve fotoğrafçılık tekniğini halka yaydı.

Fotoğrafçılığa çocukluğundan beri meraklı olan Eastman, amatör fotoğrafçılara yararlı olabilmek için bir fabrika kurdu, Orada, kendisi ve araştırıcıları, birçok buluşu gerçekleştirdiler. 1884'te kâğıt filmi, 1889'da Edison'un kendi sinema makinesinde kullandığı saydam filmi yaptılar. Bu müesseseye uygun bir isim verilmesi gerekiyor ve Eastman, filimleri her ülkede satabilmek amacıyla, bu ismin bütün dillerde kolayca söylenebilecek bir kelime olmasını istiyordu. Eastman, pek uygun düşmeyen bir kelimeydi. Sanayici, nihayet, hiçbir anlamı olmayan, fakat kolayca akılda tutulabilen ve bütün dillerde rahatlıkla söylenebilen «Kodak» kelimesini buldu. Bu hemen tutundu ve Kodak müessesesi büyük servet kazandı. Eastman, servetinin büyük bir kısmını hayır işlerine harcadı.

Cardano 275

Gerolamo Cardano.
İtalyan hekimi, matematikçisi ve mucidi.
1501'de Pavia'da (İtalya) doğdu, 1576'da Roma'da öldü.
Kendi ismini taşıyan pusulalarda, süspansiyon sistemini yarattı.
Kendi adıyla anılan formülü buldu.

Cardano ismini, hekimler, matematikçiler ve özellikle mekanikçiler iyi bilirler. İlk denizci pusulaları, su dolu bir kapla bu kabın içindek küçük mantardan şamandıraların üstünde dönen mıknatıslı bir iğneden ibaretti. Bu şekilde, suyun yüzeyi, geminin yalpalamasına, baş ve kıç vurmasına rağmen yatay olarak kalıyor ve pusula iğnesinin yönü gösteren hareketleri için gerekli denge sağlamlığı sağlanıyordu. Fakat fırtınalarda pusuladan yeterince yararlanmak imkânı kalmıyordu. Cardano, geminin salınımlarından hiçbir şekilde etkilenmeyen ve artık bir sıvıya da ihtiyaç bırakmayan, pusulanın daima yatay durmasını sağlayacak bir eklem sistemi bularak aracı geliştirdi. Günümüzde otomobillerdeki motor enerjisi, bazı çekici tekerleklere, «Cardano sistemi» denilen eklem sistemiyle iletilir.

Morse 276

Samuel Finley Breese Morse.
Amerika'lı ressam ve mucit.
1791'de Charlestown (A.B.D.) doğdu, 1872'de New York'ta öldü.
Elektrikli telgrafı ve nokta - çizgilerden meydana gelen telgraf alfabesini buldu.

Samuel Morse, fizikçi olmaktan çok, bir sanatkâr ve bir edebiyatçıydı. 1832 yılında, onu Fransa'dan Amerika'ya götüren «Sully» isimli gemide, elektromıknatısların harekete geçirdiği bir telgrafın planlarını çizmek için gerekli vakti buldu. Malî imkânlarının yetersizliğinden, Morse, ülkesinin bu buluşla ilgilenmesi için onu gereği gibi tanıtacak bir tesisi gerçekleştiremedi: Bu buluşun esası, kendisinin ve yardımcısı Alfred Vail'ın düzenlediği, nokta ve çizgilerden meydana gelen bir alfabeye göre herhangi bir mesajı, elektrik telleriyle uzak mesafelere göndermekti. Fakat mucit, tasarısını gerçekleştirmesine, tesisi kurmasına imkân verecek kredileri elde etmek için 1843 yılına kadar beklemek zorunda kaldı. Morse'un Washington ile Baltimore arasında kurduğu ilk telgraf hattı başarıyla çalıştı.

Silhouette 277

Etienne de Silhouette (Siluet okunur).
Fransa Maliye Bakanlığı genel müfettişi.
1709'da Limoges'da (Fransa) doğdu, 1767'de Bry - sur - Marne'da (Fransa) öldü.
İsmi, birkaç çizgiyle yapılan resim üslûbuna verildi.

Pek Ciddî bir adam olan Étienne de Silhouette, Fransa Maliye Bakanlığı genel müfettişliğinde ancak birkaç ay kalabildi: Emekli aylıklarını indirmek ve soylu kişilerin topraklarından vergi almak isteyince şimşekleri üzerine çekti. Soylu kişiler, «Silhouette tipi elbise» dedikleri, dapdaracık ve son derece basit elbiseler giyerek genel müfettişi protesto etmek suretiyle öçlerini aldılar. Daha sonra profilden yapılan ve modelini bir ana çizgisiyle gösteren «Silhouette üslûbu portre» modası yerleşti. Getirmek istediği sınırlamalara karşı alınan bütün bu alaylı tavırlardan sonra Étienne de Silhouette'e sadece ortadan kaybolmak kaldı. Sadece kürkler ve kahve üzerinden vergi almakla yetindi. Fakat ismi, birkaç çizgiyle çırpıştırılan, boyutları ve uzun boylu derinliği, ayrıntıları olmayan insan resimlerini belirten bir kelime olarak kaldı.

Conté 278

Nicolas - Jacques Conté.
Fransız mucidi ve kimyacısı.
1775'te Sées'de (Fransa) doğdu, 1805'te Paris'te öldü.
İlk sunî kurşun kalem içini buldu ve kurduğu bir fabrikada imal etti.

Conté, güzel sanatlara da, bilime de meraklıydı. İyi resim yapardı. Birçok bilimsel keşfiyle olağanüstü bir buluş zekâsı olduğunu göstermişti. Ama ona asıl ününü sağlayan, sunî kurşun kalemi keşfetmesi oldu. Conté kurşun kalemleri, Napoléon'un İngiltere'ye karşı uyguladığı kıta ablukasının, Fransa'da yarattığı ilkel madde sıkıntısından doğmuştur. 1564 yılından beri kurşun kalemlerde, İngiliz Cumberland'ından gelen siyah bir maden filizi olan grafitten yapılma bir kalem içi kullanılıyordu. Alp dağlarında bulunan Fransız grafit yatakları zengin değildi. Conté, bu az miktardaki grafiti toz hâline getirmeyi ve kille karıştırmayı denedi. Bu şekilde yoğurularak sağlanan hamur, kalıba dökülüyor ve sert bir kalem içi elde edilmek isteniyorsa çok, aksi hâlde az pişiriliyor, sonra ağaç çubukların içine yerleştiriliyordu.

Larousse 279

Pierre Larousse.
Fransız gramercisi, dilbilimcisi ve yayımcısı.
1817'de Toucy'dę (Fransa) doğdu, 1875'te Paris'te öldü.
«Larousse» adı bugün Fransa'da «sözlük» kelimesiyle eşanlamda kullanılmaktadır.

Pierre Larousse'un yönetiminde yayımlanan Grand Dictionnaire Universel du XIXe Siecle (xıx. Yüzyıl Büyük Evrensel Sözlüğü) 1866 yılından 1876 yılına kadar fasiküller hâlinde çıkmıştır. Pierre Larousse, zamanının bütün bilgilerini bir tek eserde toplamak suretiyle Diderot ve d'Alembert'in fikirlerini yenilemek istemişti. Bu dev eser, Pierre Larousse ve kabiliyetli iş arkadaşlarının el birliğiyle gerçekleşmişti. Ne var ki Pierre Larousse, Balzac'ın eserlerinden de daha hacimli olan bu 25 000 sayfalık ansiklopedinin her sayfasını tek tek yazmış, okumuş ve bunlar üzerinde düzeltmeler yapmıştır. Sonunda bu ağır ve yorucu çalışma onu yıpratmış ve Pierre Larousse, son cildin piyasaya çıktığını göremeden ölmüştür. Ama Larousse müessesesi bundan böyle olağanüstü bir işe başlamış ve Larousse adlı ölümsüzlüğe kavuşmuştur.

Lynch 280

Lynch (Linç okunur).
Amerika'lı yargıç.
XVII. yüzyılda yaşadığı sanılmaktadır.
«Linç kanunu» denilen ve suçluyu hemen yargılayıp cezalandırmaktan ibaret muhakeme usulünü ortaya attı.

Kalabalık, bir suçluyu eline geçirdiği zaman bütün öfkesini ondan çıkarmaya çalışır. Polisler, suçluyu, bu kitlenin gazabına karşı güçlükle koruyabilir. Hattâ bazan, bu topluluk, adaleti kendisi uygulamaya kalkar ve tutukluyu «linç etmek» ister. Ama, Linç Kanunu'nun A.B.D.'nin doğusundaki Federal Amerikan Devleti Virginia'da, Lynch adında bir yargıç tarafından ortaya atıldığını biliyor musunuz? Adaletin ağır işleyişine karşı savaşmak ve suçlunun, suç ortaklarının teşebbüs edecekleri, her türlü silâhlı saldırıya engel olmak veya kanunî kaçamak yollara başvurmalarını önlemek için bu yargıç, suçüstü yakalanan kişiyi dinliyor, yargılıyor ve hemen astırıyordu. Hattâ linç etme denilen bu usulde, korkunç adlî hatâlar işleme tehlikesine rağmen çoğu kere normal yargılama bile yapılmıyordu.

Boycott 281

Charles Cunningham Boycott veya Boycott (Boykot okunur).
İngiliz subayı.
1832'de Burgh Saint Peters'da (Büyük Britanya) doğdu, 1897'de Flexton'da (Büyük Britanya) öldü.
«Boykot» kelimesi onun adından gelmedir.

Sert ve müstebit ruhlu bir adam, emir ve nüfuzu altındaki kimselerin yaşamalarını imkânsız değilse bile çekilmez bir hâle getirirse, o kimseler ne yapabilirler? Zorba âmirlerini öldürürler mi? Yoksa kaçırarak rehine olarak mı tutarlar? İrlanda'daki Erne kontluğunun çiftçileri ve köylüleri, o arazinin Boycott isimli kâhyasına karşı, başka bir taktik kullandılar. Kâhyaya doğrudan doğruya saldırmak yerine, onun bütün hareketlerini, bütün yaptığı işleri engellemeye ve kendisini başarısızlığa uğratmaya uğraştılar. Bu şekilde onun yönetimini ve çalışmalarını imkânsız hâle getirdiler. Yâni onun aldığı bütün kararları «boykot» ettiler. Söz konusu olaydan sonra «boykot» kelimesi, bir kişiye, bir kuruluşa, bir ülkeye baskı yapmak amacıyla onunla her türlü ilişkiyi kesme anlamında kullanılmaya başlandı ve günlük dile yerleşti.

Stradivarius 282

Antonio Stradivarius.
Meşhur İtalyan keman yapımcısı.
1644'e doğru Crémone'da (İtalya) doğdu, 1737'de öldü.
Dünyada mevcut en mükemmel kemanları yapmış ve bu kemanları çok taklit edilmiştir.

Stradivarius, kemanın sesine daha büyük bir güç verebilmek için eski keman modellerini değiştirmiştir. Bu alanda elde ettiği başarıdan dolayı, dünyanın en büyük kemancıları bir «stradivarius»a sahip olmak isterler. Hâlen bu ismi taşıyan ancak dört yüz kadar keman vardır. Bunlar, Crémone'daki hârika keman yapımcısı Stradivarius tarafından yapılmışlardır. Bu kemanların üstün nitelikleri, biçimlerinden, bölümlerinin birbirleriyle olan âhenklerinden ve ayrıca yapıldıkları çam tahtasının cinsinden doğmaktadır. Kemanların üstüne sürülmüş olan ve devrimizde artık formülü bilinmeyen cilânın da, bu kemanların verdiği sesin üstün kalitesi üzerinde çok etkisi olduğu kabul edilmektedir. Fakat, bu kemanların erişilmez üstünlükleri, özellikle Stradivarius'un eşsiz kabiliyetinden ileri gelmektedir.

Browning 283

John Moses Browning.
Amerika'lı silâh yapımcısı ve mucit.
1855'te Ogden'da (Amerika Birleşik Devletleri) doğdu, 1926'da Brüksel'de öldü.
Kendi adını taşıyan otomatik tabancayı icat etti.

Browning, silâh yapımıyla uğraşan bir aileye mensuptu. Babası Amerika'da top fabrikatörüydü. Oğlu da ailenin geleneğine uyarak, bu alandaki maharet ve buluşlara devam etti. O zamanki namlu ağzından dolan tüfek, merminin hızını çok azaltıyordu. John Browning bunu önlemek için 1879'da namlu dibinden dolan bir tüfek, sonra Winchester'le birlikte hızla ateşlenebilen topu yaptı. 1896'da, Browning denen ve hızla ateşlenebilen, 7,65 mm lik otomatik tabancayı icat etti. Bundan önceki toplu tabancalar, daha emniyetli olmakla beraber, daha yavaş doldurulabiliyordu. Mucit, 1917'de suyla soğutulan ağır topu yaptı. 1897'de brövelerini Herstal küçük silâh fabrikalarına sattı ve bu fabrikaların müdürü oldu. Browning'in bir süre yönettiği, Belçika Herstal silâh fabrikaları, o zamandan beri onun brövelerini kullanmaktadır.

Guillotin 284

Joseph Ignaca Guillotin.
Fransız hekimi ve milletvekili.
1738'de Saintes'te (Fransa) doğdu, 1814'te Paris'te öldü.
«Giyotin» denilen ve Fransa'da ölüm cezasına çarptırılanların başını kesmek için kullanılan aracı icadetti.

Fransız İhtilâlinin başlarında, Paris milletvekili seçilen doktor Guillotin, bütün ölüm mahkûmlarının aynı şekilde idam edilmesini ve acılarının mümkün olduğu kadar kısa sürmesini istiyordu. O devirlerde, ölüm cezaları infazlarının bazan epey uzun sürdüğü ve mahkûmun uzun zaman acı çektiği bir gerçektir. Guillotin, tahtadan bir iskele üzerine yerleştirilmiş, iki dikmeden meydana gelen bir âlet tasarladı. Bu iki dikme arasına, üçgen biçiminde bir bıçak yerleştirilmişti. Mahkûmun boynu altta bulunan bir yuvaya sokuluyor ve bir düğmeye dokununca, bıçak hızla düşüp başı koparıyordu. Fransızlar, bu araca, doktorun itirazlarına rağmen, onun adını verdiler. Bu idam makinesini icadeden doktor Guillotin'in Terreur devrinde tutuklandığını ve giyotinle öldürülmekten zor kurtulduğunu biliyor musunuz?

Shrapnell 285

Henri Shrapnelle veya Shrapnel (Şarapnel okunur).
İngiliz generali.
1761'de doğdu, 1842'de öldü.
Kendi adıyla anılan ve ilk kullanıldığı savaşlarda korkunç bir silâh sayılan top mermisini icadetti.

Browning ve Lebel gibi Shrapnelle de, savaş silâhı yaratan mucitlerden biridir ve ismi icat ettiği bir top mermisine verilmiştir. 1784'te yapılmaya başlanan bu top mermileri, havada, hedeflerinin üstünde patlıyor ve etrafına binlerce misketle (şarapnallerin içinde bulunan kurşun ve demir taneleri) birlikte dehşet ve ölüm saçıyordu. Napoléon Bonaparte'ın askerleri, İspanya seferi sırasında (1812 - 1814) İngiliz Wellington'un kıtaları tarafından ilk defa kullanılan şarapnellerin korkunç ve zalim etkilerini gördüler. XIX. yüzyılda yivli topun ortaya çıkmasıyla mermiler, sivri silindir biçiminde yapılmaya başlandı ve hepsine obüs ismi verildi. Savaş alanında, ne yazık ki başka ilerlemeler de oldu ve 1784 yıllarının şarapneli artık çağdaş korkunç silâhların yanında mütevazı bir yer işgal etmeye başladı.

McAdam 286

John Loudon McAdam.
İskoçya'lı mühendis.
1756'da Ayr'da (İskoçya) doğdu, 1836'da Mofaat'ta (İskoçya) öldü.
«Makadam yol» denilen, yolları kırma taşlarla kaplama sistemini geliştirdi.

«Makadam yol», genellikle sanıldığı gibi sadece bitümden veya petrol ziftinden yapılmış olan yolların üzerindeki malzeme değildir. Yol ziftle kaplandığı zaman, makadam'ı görmeye imkân yoktur. Bu, Fransız mühendis Trésaguet'nin 1742 yılında bulduğu ve uyguladığı, yolu taşlarla kaplama sistemine benzer. McAdam, çeşitli çevrelerin karşı koymalarına rağmen kendi hesabına yolları taşla kaplama denemelerine girişti ve sonunda hükümetin ilgisini çekmeyi başardı. 1815 yılında Bristol bölgesi karayolları idaresinin başına geçti ve kendi metotlarını İngiltere'nin yolları üzerinde uygulama fırsatını buldu. Bu, moloz taşlarla meydana getirilmiş bir temel üzerine, silindirin geçmesinden daha önce, kırılmış taşlar ve kum dökülmesinden ibaret bir usuldür. 1849'da, Fransızlar, McAdam usulü ismini vererek, bu sistemi kabul etmişlerdir.

Mach 287

Ernst Mach.
Avusturya'lı fizik bilgini.
1838'de Turas'da (Moravya) doğdu, 1916'da Haar'da (Almanya) öldü.
Aerodinamikte ses hızının rolünü ortaya koydu.

Graz Üniversitesinde matematik, daha sonra fizik profesörlüğü, 1895 yılında Viyana'da felsefe profesörlüğü yapan Mach, optik ve akustikle (ses bilgisi) ilgili araştırmalarıyla ünlüdür. Mach, daha akustik (ses bilgisi) öğrenimi yaptığı sıralarda hızın etkilerinin ve ses duvarının aşılmasının ortaya çıkardığı sorunlarla uğraşıyordu. Fizikçi, ayrıca, ses hızının havanın ısısına ve yüksekliğine göre değiştiğini de ispat etmişti. Günümüzde, bir uçak, ses hızına eşit bir hızla uçtuğu zaman, uçağın hızının «1 mach» olduğu söylenir. Uçak, ses hızını geçerek (saatte aşağı yukarı 1.200 km), ses duvarını aşar ve çıkan gürültü dolayısıyla, «ikili bang» denilen patlama meydana gelir. Çağımız uzun yol uçakları, 2 mach, 3 mach gibi ses ötesi hızlara erişecek ve bunları aşacaklardır.

Drais 288

Karl Friedrich Drais, von Saverbronn baronu.
Alman ormancısı ve mühendisi.
1785'te Karlsruhe'de (Almanya) doğdu, 1851'de aynı yerde öldü.
«Drezin» adıyla bilinen, bisiklete benzer bir taşıt aracını icat etti ve ilk modelini Paris'te sergiledi.

Baron Drais'in şöhreti, Paris'e kendisinden daha önce gelmişti. İcat ettiği «drezin»iyle Karlsruhe - Strasburg arasındaki 75 kilometrelik yolu, o devre göre, 4 saat gibi kısa sayılacak bir sürede, yâni iyi bir yürüyüşçüden çok daha az bir zamanda aldığı biliniyordu. Nihayet, 1818 yılında, aracını herkesin görmesi için Paris'e getirdi. Bunun bir selesi vardı, tekerleği eklemli idi ve bir gidonla yönetiliyordu. Bu, ancak düz olarak gidebilen, tahtadan bir çeşit at veya aslan olan selerifer'e (ilkel bisiklete) göre, büyük bir gelişmeydi. Bununla beraber Paris'liler, Baron'la alay ettiler. 40 yıl sonra ise, «bisikl» (ön tekerleği pedalla döndürülerek giden bisiklet) denilen aracı daha çok beğendiler. Bu aracın, pedalları, nihayet, ayakların yerden kesilmesine imkân veriyor, fakat çok büyük ön tekerlek üstüne eğilmiş olan binici, sık sık düşüyordu.

McCormick 289

Cyrus Hall McCormick.
Amerika'lı mucit ve sanayici.
1809'da Walnut Grove'da (A.B.D.) doğdu, 1884'te Chicago'da (A.B. D.) öldü.
Biçerdöğerin ve tarım makinelerinin yapımına önayak oldu.

Uçsuz bucaksız topraklarda yapılan tarımsal çalışmalar, birçok mucidin kafasında tarım araçlarını makineleştirmek - fikrini doğurmuştu. İskoçya'lı bir papaz olan Bell, biçme makinesini icad etmiş ve Amerika'lı Hussey, bu makineye hızla gidip gelen dişli iki bıçak takarak, onun kesici kısımlarını daha mükemmel bir hâle getirmişti. Otomat bebekler yapmaya çok meraklı bir tamircinin oğlu olan McCormick, ilk biçerdöğeri tasarladı ve bu tasarısını geliştirmek için üzerinde devamlı olarak çalıştı. Yapılan ilk denemede makine, bir günde, on kişinin yapabileceği işi yaptı. McCormick, tarım işlerini sanayileştirerek köylünün daha iyi şartlarla çalışmasını sağladı ve topraktan elde edilen verimi büyük ölçüde artırdı.

Fuchs 290

Leonhart Fuchs.
Alman botanikçisi.
1501'de Wemding'de (Almanya) doğdu, 1566'da Tubingen'de (Almanya) öldü.
Bahçelerimizi süsleyen bir bitki cinsine (fuchsia) adı verildi.

Bilimle uğraşan meşhur alman ailesi Fuchs'lar arasında, botanikçi Leonhart Fuchs, özellikle uğraştığı bilim dalına yeni bir hamle kazandırması bakımından dikkati çekmiştir. Bitkiler alanında devrine kadar bilinenleri gözden geçiren ve ondan daha bilgili önceki kişilerin birçok hatâsını düzelten iki ciltlik «Bitkiler Tarihi» isimli bir kitap yazdı. Fuchs'un eserlerinin bilimsel üstünlüğünü ilgililer kabul etti ve Fransız botanikçisi Plumier 1700 yılları civarında Fransa'ya getirdiği, güzel kırmızı çiçekli amerikan bitkisine «fuchsia» (küpe çiçeği) adını vererek ona olan saygısını belirtti. Eskiden pamuklu kumaşları boyamak için kullanılan ve devrimizde biyoloji bilginleri tarafından yararlanılan «fuchsine» adındaki kırmızı renkli boyayıcı madde de, Fuchs'un ismini şerefle yaşatmaya devam etmektedir.

Nobel 291

Alfred Nobel.
İsveç'li kimyacı ve sanayici.
1833'te Stockholm'de (İsveç) doğdu, 1896'da San Remo'da (İtalya) öldü.
Dinamiti buldu; Nobel ödüllerinin kurucusudur.

Maden ocaklarının açılmasında, bu ocaklardaki galerilerin kazılmasında, kayaları parçalamada, bina ve köprüleri havaya uçurmada nitrogliserin denilen kuvvetli bir patlayıcı maddeden yararlanılır. Ancak, bu madde çok tehlikelidir. Zira en ufak bir darbenin etkisiyle hemen infilâk ediverir. Nobel, dünyanın bütün ülkelerinde kullanılan bu maddeyi imâl ediyor ve taşıma sırasında ne korkunç kazaların meydana geldiğini de biliyordu. Uzun araştırmalardan sonra, kimyacı, günün birinde nitrogliserini kiselgur denilen başka bir maddeyle karıştırarak, toz hâlinde bir patlayıcı madde elde etti ve buna dinamit adını verdi. Ünlü kimyacı bu buluşu sayesinde büyük bir servete kavuşmuştu. Ölümünden sonra bu servet, Nobel'in vasiyeti üzerine 1901 yılından itibaren her yıl fizik, kimya, tıp, edebiyat ve barış alanlarında ödül olarak verilmeye başlandı.

Nasreddin Hoca 292

Nasreddin Hoca.
Türk fıkra kahramanı.
1208'de Horto'da doğdu, 1284'te Akşehir'de öldü.
Büyük Türk halk filozofu ve mizah ustası.
Fıkraları dünyaya yayılmış, birçok dile çevrilmiştir.

Türk halk mizahının temsilcisi olan ve ünü Türkiye dışına taşan Nasreddin Hoca'nın hayatı ile ilgili en doğru bilgi, onun Sivrihisar'da doğup Konya'da medrese öğrenimi gördükten sonra bir süre kadılık yaptığıdır. Hoca'nın özellikleri daha çok ağızdan ağıza dolaşarak bugüne kadar gelmiş güldürücü ve öğretici nitelikteki fıkralarından çıkartılabilir. Bunlara göre karısıyla ve hırsızlarla Hoca'nın başı hep derttedir. Daima borcu vardır ama alacaklılarını zekâsıyla atlatır. Eleştirmediği kurum yoktur. Anadolu'yu kasıp kavuran Timur'u bile ince nüktelerle mağlup etmekten çekinmez. Timur ile Hocanın çağdaş olmadıkları halde birçok fıkrada bir araya gelmeleri, yabancılar tarafından da çok beğenilen Nasreddin Hoca fıkralarının bir kısmının sonradan uydurulup Hoca'ya yakıştırılmış olduğunu gösterir.

İncili Çavuş 293

Mustafa Efendi, İncili Çavuş.
Ünlü Türk fıkracısı.
Doğum tarihi bilinmemektedir. 1632 veya 1633'te öldü.
Osmanlı tarihinde ve saray adamları içinde hoş sözleri ve nükteleriyle meşhur olmuş bir saray mensubudur.

Mustafa Efendi (İncili Çavuş), Birinci Ahmet'in muhasibi idi. 1615 yılında Şah Abbas tarafından gönderilen elçi ile birlikte bir çeşit geçici elçilik göreviyle İran'a gönderildi. İncili Çavuş, saray halkının, hattâ padişahın aksayan yanlarını çekinmeden alaya alırdı. Bu yüzden hoş sözleri, nükteleriyle tanındı. Fıkraları halk arasında yüzyıllardan beri anlatıla gelmektedir. İşte onun ünlü bir fıkrası: Çok cimri bir Vezir, İncili Çavuş'tan bir tazı ister. İncili, besli bir çoban köpeği alarak getirir. Vezir, köpeği görünce kızar: «Yahu, ben senden tazı istedim. Böyle tazı mı olur? Bu koskocaman bir köpek.» «Ya nasıl olur, paşam?» Vezir cevap verir: «Tazı dediğin incecik, sıska, karnı sırtına yapışmış bir hayvandır.» İncili güler: «Efendim, bu da maiyetinizde bir ay kalsın, istediğiniz hâle gelir.» der.

Barnum 294

Phineas Taylor Barnum.
Amerika'lı sirk yönetmeni ve iş adamı.
1810'da Bethel'de (A.B.D.) doğdu, 1891'de Bridgeport'ta (A.B.D.) öldü.
Dünyanın ilk dev sirkini kurdu ve gösteriler düzenledi.

Sahne ve sirk gösterilerini düzenlemekte hiç kimse, Barnum kadar becerikli ve usta olamamıştır. Ömrünün sonlarına doğru milyonlar sahibi olan Barnum, kendisinden sonraki kuşakların yararlanması için hayatını «Servet Kazanma Sanatı» isimli bir kitapta anlattı. Sahne eserlerini bir sihirbaz ustalığıyla sunmasını bilen Barnum'un meslek hayatı olağanüstü olaylarla da doludur. Bunlardan birinde Barnum, Başkan Washington'un sütannesi olduğunu ileri sürdüğü ihtiyar bir zenci kadını halka göstererek kitleleri heyecana sürüklemişti! Yaratıcı bir reklâm dehasına sahip olan Barnum, şaşkına çevirdiği halka, o zamana kadar görmediği, gerçek veya hileli, en olmayacak olayları bularak gösterdi. Sirklerin ve heyecan verici gösteri numaralarının kralı Barnum, geçtiği her yerde büyük bir ilgi topluyordu.

Bekri Mustafa 295

Bekri Mustafa Ağa.
Sultan Dördüncü Murat ın sarayına mensup ve ağalarından olduğu tahmin edilmektedir.
İçki düşkünlüğünü temsil eden halk tipidir. XVII. yüzyılda İstanbul'da ayyaşlığı, hazır cevaplığı ve hoş fıkralarıyla tanınmıştır.

Bekri Mustafa, rivayete göre Dördüncü Murat'ı içkiye alıştırmıştır. Toplum kurallarına önem vermeyen, kalender, açık sözlü, keyif ehli ve sevilen bir tiptir. İçki düşkünlüğünün bir sembolü haline gelmiş olan Bekri Mustafa'nın Küçük Ayasofya semtinde oturduğu bilinmekle beraber hayatı hakkında başka bilgi yoktur. Daha sağlığında bir halk tipi kişiliğini almış olan Bekri Mustafa'nın Nasreddin Hoca'nınkilere yaklaşacak kadar çok fıkra ve hikâyesi vardır. İçkiye aşırı düşkünlüğü yüzünden lâubalî davranışları, onun fıkralarının Bektaşi fıkralarıyla karıştırılmasına da sebep olmaktadır. Fıkralarının birçoğunda Sultan Dördüncü Murat'ın içki yasağına karşı, içki düşkünlerinin tepkileri ifade edilmektedir. Karagöz'deki Tuzsuz Deli Bekir tipi onu temsil eder.

Krezüs 296

Krezüs. Karun veya Kroisos da denir.
M.Ö. 560 ile M.Ö. 546 yılları arasında saltanat sürdüğü sanılmaktadır.
Bu kral, dünyanın en büyük altın hazinesine sahip olduğundan, çok zengin kimseler için «Krezüs gibi zengin» deyimi kullanılır.

Anadolu'nun batı kıyısındaki Lidya krallığında bol altın madeni vardı ve ticaret de çok gelişmişti. Bu ülkenin, altın para kullanan ilk Akdeniz devleti olduğu sanılmaktadır. Lidya'nın zenginliğiyle ün salmış kralı Krezüs, davranışlarında çok cömertti. Yunanlıların müttefiki olan bu hükümdar, yunan kültür ve sanatına hayrandı. Bu nedenle yunan tapınaklarına hesapsız bağışlarda bulunuyordu. Krezüs'ün cömertliği efsanelere geçti. Fakat, İran kralı Keyhüsrev, önce Lidya başkenti Sart'ı, daha sonra tüm krallığı egemenliği altına alarak bütün eli açıklıklara, hoyratça son verdi. Krezüs'ün ölümü, hayatı kadar efsanevidir. Bazı kaynaklara göre odun yığını üzerinde yakılmaya mahkûm edilmiştir. Bazı kaynaklara göre ise, galibi Keyhüsrev tarafından hayatı bağışlanmış ve Persepolis'e götürülerek onun danışmanı olmuştur.

Demokles 297

Siracusa'nın müstebit hükümdarı Yaşlı Dionysios'un ünlü dalkavuğu.
M.Ö. IV. yüzyıl başlarında yaşadı.
Hükümdarı ona çok kötü bir oyun oynadı. Adını «Demokles'in kılıcı» deyimine verdi.

Demokles, efendisi Yaşlı Dionysios'a gıpta ediyor ve ona durmadan, kralların dünyanın en mutlu kişileri olduklarını tekrarlayıp duruyordu. Bu ardı arkası gelmez lâflardan bıkan Siracusa kralı «Senin de bu mutluluğu tatmanı istiyorum» diyerek tahtını bir gün için Demokles'e bırakmayı teklif etti. O da bu teklifi büyük bir sevinçle hemen kabul etti. Demokles, kral oluşu şerefine verilen şölende, baş köşede otururken, birdenbire başının üstünde, sadece bir at kılına bağlı ve her an kopma tehlikesi olan pırıl pırıl bir kılıcı dehşetle gördü. Dalkavuk, o zaman, kralın etrafındaki debdebeye rağmen her zaman, devamlı bir tehlike korkusuyla yaşadığını anladı. Devrimizde de, bir kimseyi sürekli olarak tehdit eden bir tehlikenin varlığını belirtmek için başının üstünde «Demokles'in kılıcı»nın bulunduğundan sözedilir.

Drakon 298

Drakon.
Eski Yunan'lı kanun koyucu.
M.Ö. VII. yüzyıl sonlarına doğru yaşadı.
Atina'da ilk yazılı kanun metinlerini hazırladı ve suçlular için çok ağır cezalar getirdi.

M.Ö. VII. yüzyılda Atina Cumhuriyeti'nde düzen bozulmuş, toplum büyük kargaşalığın içine düşmüştü. Yöneticiler birbirleriyle mücadele ediyor, halk ise Atina'lı soyluların aşırı otoritesine karşı sık sık baş kaldırıyordu. Yazılı kanunlar olmadığı için yargı kararları, yargıçların keyfine göre veriliyordu. Nihayet Drakon, herkese uygulanabilecek kanunların metnini kaleme almakla görevlendirildi. Bu kanunlara göre suçlulara en şiddetli cezalar verilecek, örneğin hırsızlık yapan bir kimse ölüm cezasına çarptırılacaktı. Drakon, özellikle ailelerarası kavgalarla kan davaları için ağır hükümler getirdi. Bu kanunların metinleri Atina şehrinin duvarlarına kazıldığı vakit Atina'lılar, bunların çok şiddetli olduğunu ve halkın kanıyla yazıldığını sokaklarda haykırmışlardı!

Diesel 299

Rudolf Diesel.
Alman mühendisi ve mucidi.
1850'de Paris'te doğdu, 1913'te bir deniz yolculuğu sırasında öldü.
Bulduğu motorlar, ağır petrol yağlarının kullanılmasına imkân vermesi, az yer kaplaması, dumansız çalışması yüzünden tutundu.

Genç Diesel, Augsbourg Sanayi Okulu'ndaki basit bir çakmağı hayranlıkla seyrediyordu. Bunun kıvılcımını, bir taş değil, fakat çok küçük bir silindirde sıkıştırılan havanın sağladığı sıcaklık meydana getiriyordu. Birçok otomobil, denizaltı ve bazı tren lokomotiflerinde bulunan motor tipi, bundan doğmuştur. Daha sonraları Diesel, ağır petrol yağlarını basınç etkisiyle ateşlemeyi sağladı. İleri sürdüğü düşünceler, Krupp gibi büyük sanayiciler tarafından kabul edildi. Birkaç yıl içinde kendi adıyla anılan motoru yaptı. 1897'de bu motorun Kassel'deki denemelerde mükemmel bir şekilde çalışması, ileri sürdüğü görüşlerin değerini ispatladı. Buluşlarını incelemek isteyen İngiliz Deniz Kuvvetleri tarafından İngiltere'ye davet edildi. 29 Eylül 1913'te Anvers'ten Harwich'e giden Dresden vapurundan denize düşerek öldüğü tahmin edilmektedir.

Grévin 300

Alfred Grévin.
Fransız desinatörü ve karikatüristi.
1827'de Epineuil'de (Fransa) doğdu, 1892'de Saint - Mandé'de (Fransa) öldü.
Paris'te ilk balmumu heykeller müzesini açtı.

Alfred Grévin, bir desinatör, bir karikatürcüydü. Ayrıca tiyatro ile de ilgilenmiş, sahne kostümleri de çizmişti. Ama o, asıl ününü, kendi adını taşıyan müze sayesinde kazandı. Paris'te bir müze kurmayı tasarlayan Grévin, bu tasarısını 1822'de gerçekleştirmiş ve bu müzeye meşhur kimselerin balmumumdan yapılmış heykellerini koymuştu. Sanatçının Montmartre bulvarında açtığı ve kendi adını taşıyan bu balmumundan heykeller müzesinde Madame de Pompadour, Charlie Chaplin, Gagarin gibi ünlü kişilerin mankenlerine rastlamak mümkündür. Bu heykellerde, balmumu öylesine ustaca işlenmiştir ve mankenler o kadar gerçeğe yakındır ki müzeyi gezenler yorgunluk gidermek için bir sıraya oturduklarında, yanlarında oturan balmumundan mankeni çoğu zaman canlı sanarak ona müze hakkında düşündüklerini bile söylerler!...

Vatel 301

Vatel.
Önce Fououet'nin, daha sonra Prens de Condé'nin metrdotel'i (baş garson).
1671'de Chantilly'de (Fransa) öldü.
Mesleğine olağanüstü bir saygısı vardı.

Talihsiz metrdotel Vatel'in acıklı sonunu, ünlü Fransız kadın edebiyatçısı Madam de Sévigné, bize şöyle anlatıyor: Eşi bulunmaz mükemmellikte bir metrdotel olan Vatel, Prens De Condé'nin Chantilly'deki şatosunda Güneş-Kral Louis XIV ve maiyeti şerefine verilecek akşam yemeğini hazırlamakla görevlendirilmişti. Bu yemek, her bakımdan Güneş-Kral'a yaraşır, göz kamaştırıcı bir şölen olacaktı. Bütün hazırlıklarını tamamlayan Vatel, yemek listesinde yer alan balıkları da sipariş etmiş, ancak bunların taze taze yenilebilmesi için özel bir ulakla, son anda canlı olarak gönderilmesini istemişti. Ne var ki servis vakti gelip çatmış, ama taze balıklar henüz gelmemişti. Bu durumda ümitsizliğe kapılan ve şerefinin lekelendiğini kabul eden Vatel, kılıcını gövdesine saplamak suretiyle hayatına son verdi...

Nicot 302

Jean Nicot de Villemain.
Fransız diplomatı ve bilgini.
1530 yılına doğru Nîmes'de (Fransa) doğdu, 1600 yılına doğru öldü.
Portekiz büyük elçisi iken, Fransa'ya tütünü getirdi ve yayılmasına yol açtı.

Fransa kraliçesi Catherine de Médicis, devamlı baş ağrısı çekiyordu. Jean Nicot, iyileşmesi için ona, İspanya ve Portekiz'de çok kullanılan tütün tozundan gönderdi. Bu tütün tozundan bir parça burnuna çeken kraliçe, kendisini daha iyi hissettiğini söyledi. Tütün de bu şekilde Fransa'ya girmiş oldu. Tohumu ekilmeye, yaprakları tüttürülmeye başlandı. Başlangıçta ilâç olan tütün, kısa sürede, aşırı bir alışkanlık halini aldı. Bu bitkideki, çok sigara içenlerin sağlığına zararlı olan maddeye, çabucak «nikotin» adı verildi. Dolayısıyla insanlara çoğu kere, kötü bir alışkanlık vermekte katkısı bulunan Nicot'nun ismi sık sık anılmaktadır. Nicot, diplomat oluşunun yanında, aynı zamanda büyük bir bilgindi de. Ölümünden sonra (1606'da), fransız dili hakkında bir eseri yayımlanmıştır.

Mercator 303

Gerhard Kremer Mercator.
Flaman coğrafyacısı ve matematikçisi.
1512'de Rupelmonde'da (Belçika) doğdu, 1594'te Duisburg'da (Almanya) öldü.
Gemicilerin yararlanabileceği ilk dünya haritasını yaptı.

Dünyânın ve denizlerin yüzeyi aşağı yukarı küresel bir biçimde olduğu için bunları düz bir harita üzerinde doğru olarak göstermek ve bu harita üzerinde tutulacak yönü bulmak kolay bir iş değildi. Ünlü Yunan bilgini Ptolemaios, yüzyıllarca önce enlem ve boylam çizgilerini çizmişti. Bunu gözönüne alan Mercator, yaptığı dünya küresi üzerindeki belirli noktaların, ekvatora dayanan bir silindir üzerinde izdüşümünü çıkarmayı tasarladı. Bu şekilde meridyenler düşey, paraleller ise yatay olmak üzere doğrusal çizgiler şeklinde ortaya çıkıyordu. Dünyanın ilk haritası 1569 yılında yapıldı. «Mercator'un izdüşüm sistemi» devrimizde hâlâ, birçok hava ve deniz yolları haritalarının çizilmesinde kullanılmaktadır.

Vespasianus 304

Vespasianus (Titus Flavius Vespasianus).
Roma İmparatoru.
M. S. 9'da Reate (bugünkü İtalya'da Rieti) yakınlarında doğdu, 79'da Sabina bölgesindeki Aquae Caliliae'de (İtalya) öldü.
Roma'da umumî tuvaletlere onun adı verildi.

Vespasianus, M. S. 69 ve 79 yılları arasında sadece 10 yıl kadar bir imparatorluk yapmıştır. Saltanatının kısa sürmüş olmasına rağmen, ünü büyüktür. İmparator olunca önce, bir düzene konulmaya ihtiyacı olan Roma İmparatorluğunun idare ve maliye sistemlerini düzeltmekle uğraştı. Bu amacına erişmek için oldukça sert metotlara başvurmuştur. İmparatorluğunun başlangıcında ayaklanan Yahudilere karşı amansız bir savaşa girişmişti. Daha sonra oğlu Titus, bu savaşı, aynı sertlikle tamamladı. Vespasianus, ülkesinin ekonomik durumunu düzeltmeyi de başardı. Yaptığı birçok malî yenilik arasında umumî tuvaletlerden vergi almasıyla da meşhurdur. Fakat, bundan memnun kalmayan Roma halkı, bu tuvaletlere, günümüzde de hâlâ kullanılan, «Vespasianus» adını vererek ondan öcünü almış oldu.

Esperanto 305

Lejzer Ludwik Zamenhof, Doktoro Esperanto da denir.
Polonya'lı hekim.
1859'da Bialystok'da (Polonya) doğdu, 1917'de Varşova'da (Polonya) öldü.
Milletlerarası bir dil olan Esperanto'yu icadetti.

Birçok kimse, bütün insanların aynı dili konuştukları, birbirlerini aracıya muhtaç olmadan anlayıp maksatlarını anlattıkları takdirde pek çok kavga ve savaşın önlenebileceğine inanır. Ama dünyadaki binlerce dilden hangisi ortak dil olarak seçilmelidir? Bu konuyla yakından ilgilenen doktor Zamenhof, 1887'de yeni bir dil icadettiğini herkese duyurdu. Polonyalı hekim, «esperanto» (İspanyolcada «ümit eden» anlamına gelir) adını verdiği bu dilin herkesçe kabul edilmesini ve okullarda ana dile paralel olarak okutulmasını istiyordu. 1905'ten bu yana yapılan 42 kongrede esperanto, anlaşma dili olarak kullanılmıştır. Daha çok çevirilerden meydana gelen esperanto edebiyatının ise 5000 kitabı bulunduğu sanılır. Bugün 100.000 kişi esperanto okuyup dinlemekte, şarkı söylemektedir.

Caran d'Ache 306

Caran d'Ache. Asıl adı Emmanuel Poiré'dir.
Fransız karikatüristi.
1859'da Moskova'da doğdu, 1909'da Paris'te öldü.
Üstün kabiliyetiyle kısa zamanda meşhur olmuş ve adı bir kurşun kalem markası olarak kullanılmıştır.

Caran d'Ache, 1812'den sonra Rusya'da kalmış bir fransız süvari subayının torunuydu. Fransa'ya askerliğini yapmak için gelmişti. Çok güzel resim çiziyordu ve büyük bir mizah kabiliyetine sahipti. Sonunda seçkin bir karikatürist oldu. Fransa'da, rusçada kurşun kalem anlamına gelen «karandaş» kelimesini (fransızca yazılışı Caran d'Ache) takma ad olarak aldı. Sanatkâr bir elin dâhice kullandığı bu kurşun kalem, onu üne kavuşturdu. Caran d'Ache, Fransa'da, La Caricature, Le Figaro ve benzeri yayın organlarında, yazısız resimli hikâye çeşidinin ilk örneklerini veren birçok eser yayımlamıştır. Çizgileri açık ve kesindir. Fransa'da büyük bir kurşun kalem fabrikası, bu büyük karikatüristin anısını yaşatmak için kalemlerine «Caran d'Ache» adını marka olarak seçmiştir.

Filozoflar ve Din Adamları

Zeus 307

Zeus.
Yunan tanrılarının kralı.
Kronos (Zaman) ile Rhea'nın (Yer) oğlu.
Roma'lılar ona Jupiter adını verdiler.
Jüpiter gezegeni Zeus'u temsil eder.

Yunan Efsanelerine göre:

Zeus, çetin bir çocukluk ve gençlik dönemi geçirmişti. Babası Kronos'un her yeni doğan çocuğunu yutmak gibi kötü bir alışkanlığı vardı. Zeus, babasının bu oburluğundan mûcize olarak kurtulmuştu. Daha sonra büyüyüp gelişmiş ve kendini güçlü hissetmeye başlayınca da babasını tahtından indirerek yerine geçmişti. Tanrılar kralı Zeus, karısı Hera ve uyruklarıyla birlikte Yunanistan'da, Olympos dağının tepesindeki bulutlardan yapılmış bir sarayda otururdu. Burada bütün bu tanrılar, yer, içer, uyur ve birbirleriyle kavga ederlerdi. Zavallı ölümlü insanlar ise bu kavgaların sonucuna katlanmak zorundaydılar: Eğer Zeus'un keyfi yerinde değilse yeri göğü sarsar, fırtınaları ayaklandırır, gök gürültüsünü salıverir ve en korkunç silâhları olan yıldırımları Olympos'tan aşağı fırlatarak insanlara dehşet saçardı.

Zerdüşt 308

Zerdüşt.
İran'lı peygamber ve filozof.
M. Ö. 700-630 yılları arasında yaşadı.
İran'da yeni bir din ortaya koydu. Ancak bu filozof hakkındaki bilgilerimiz efsanelere dayanmaktadır.

Zerdüşt'ün görüşleri, kaynağını eski İran halk dininden alır. Filozof, bunları önce Azerbeycan'da yaymaya çalıştı, fakat rahiplerin direnciyle karşılaştı. Viştapa adlı bir prens onu korudu ve görüşlerini İran'da yaymasına imkân verdi. Zerdüşt'ün ortaya koyduğu dine, devrimizde, Hindistan'daki Parsis'ler hâlâ inanmaktadır. Bu dinin ne âyinlere, ne de rahiplere ihtiyacı vardır; gerekli olan, sadece inananların bunu kabul etmesidir. Eski İran'lıların kutsal kitabı Avesta, Zerdüşt'ün sözlerini, İyilik ve Işık tanrısı Ahura Mazda ile karşılıklı konuşmalar şeklinde aktarmaktadır. Zerdüşt'e göre bu tanrı, Kötülük ve Gece tanrısı Ahriman'a karşı çetin bir savaşa girişmiştir. Bu savaş, yeryüzünde ve insanların kalplerinde olmaktadır. İnsanlar, İyilik yaparak Kötülüğe karşı kesin bir zafer kazanması için İyilik tanrısına yardım etmelidir.

Buddha 309

Siddhartha Gotama, Sakyamuni ve Buddha da denir.
Hindistan'lı bilge ve filozof.
M. Ö. 560'a doğru Kapilavastu'da (Nepal) doğdu, 478'e doğru Hindistan'da öldü.
Buddha'cılık veya Budizm denilen Asya dininin kurucusu.

Buddha «aydınlanmış» demektir. Bu unvan «mükemmel bilgi» ye ulaşmış Buddha'cılık taraftarlarına verilir. Buddha'ların ilki Gotama olmuştur. Sakyalar kralının oğlu olan Gotama, önceleri «Sakyaların bilgesi» veya «Sakyamuni» olarak anılırdı. Babası onu son derece şatafatlı bir sarayda dünyanın dert ve sefaletinden uzak yetiştirmişti. Ama Buddha, saraydaki bu hürriyetsiz yaşayıştan bıktı. Sonunda bütün servetini bırakarak hayatı yakından tanımaya karar verdi. Çeşitli güçlüklerle karşı karşıya geldiğinde, bunları daha önce tanımadığı, bilmediği için büyük bir pişmanlık duydu. Gotama Buddha daha sonra keşiş oldu, çevresindekilere bilgeliği öğütledi ve insanları, öbür dünyada mutluluğa ulaşmaları için «doğru düşünmeye ve iyilik yapmaya, kötü alışkanlıklardan kurtulmaya» davet etti.

İsis ile Osiris 310

İsis ve Osiris.
Eski Mısır tanrıları.
M.Ö. yüzyıllar boyunca Mısır'lılar kendilerine saygı göstermiş ve tapınmışlardır.
İyilik tanrılarıdır, insanları korurlar.

Yer tanrısı Geb ile Gök tanrıçası Nut'un oğlu olan Osiris, insanları himayesi altına almış ve onlara toprağı işlemeyi öğretmişti. Karısı İsis de ona bu işinde yardımcı olurdu. Ama bir gün Osiris'in erkek kardeşi Set, ağabeysini hunharca öldürdü ve vücudunu paramparça edip her parçasını bir yana savurdu. Büyük bir umutsuzluğa kapılan Osiris'in karısı İsis, uzun süre kocasını aradı durdu. Nihayet günün birinde Osiris'in vücudunun parçalarını toplayıp biraraya getirdi ve kocasını diriltti. Mısır'lılar, kendilerinin tıpkı Osiris gibi öldükten sonra yaşayacaklarına inanırlardı. Bu yüzden de, yeryüzündeki şekillerini öbür dünyada da muhafaza etmeleri için ölülerini mumyalarlardı. Ayrıca bu ikinci hayat sırasında gerekli bütün eşya, yiyecek ve mücevherleri de ölünün mezarına bırakırlardı.

Brahma, Vişnu, Şiva 311

Brahma, Vişnu, Şiva.
Hindistan'ın öz dini Brahma'cılığın tanrıları.
M. Ö. 600 yıllarında Hindistan'da yerleşmiş bu dinin birçok tanrısı vardır. Brahma, Vişnu, Şiva üçlüsü, bu tanrıların en önemlileridir.

Brahma dininin veya hinduizmin rahipleri olan brahmanlar, üstün kastın kişileridir. Onlara inananlar, bu rahiplere hayranlık ve saygı duyarlar, zira brahmanlar, kendilerini dine vermek ve tanrılara ait kutsal bilgileri herkese öğretmek için, bu dünyanın zevklerinden vazgeçmişlerdir. Brahmacılık halkın çeşitli inançlarının etkisiyle geliştiği zaman Brahma «yaratıcı», Vişnu «koruyucu» ve Şiva da «yok edici» tanrı olarak kabul edilmiştir. Öbür tanrılar bunların uyduları gibidir. Bu tanrıların kuvvetleri, dünyayı yönetmek için, birbirlerine karşı veya birleşik olarak hareket ederler. Brahma'cılara göre, insanlar, artarda birçok hayat yaşarlar: Bir Hindunun yeniden doğduktan sonra süreceği hayat, şimdi yaşarken yaptığı hareketlere ve düşüncelere göre tespit edilir. Dolayısıyla şimdiki hayatı bundan önceki yaşayış tarzına bağlıdır

Kuetzalkoatl 312

Kuetzalkoatl.
Toltek ve Azteklerin tanrısı.
Ortadan kayboluşuyla ilgili efsaneler X. Yüzyılda doğmuştur.
Bazan maskeli bir ihtiyar, bazan da kuetzal denilen bir kuşun tüylerine bürünmüş bir yılan şeklinde tasvir edilir.

Tula Tolteklerinin kralı olan Kuetzalkoatl'ın (Yılan-kuş) bembeyaz bir teni, altın sarısı sakalları vardı. Tabiata can veren hava ve su tanrısıydı. Büyücü Tezkatlipoka'nın gazabına uğarayıp istilâcılar tarafından ülkesinden kovulunca, doğuya kaçarak denize açılmıştı, ama giderken günün birinde batıdan tekrar geri dönüp halkını kurtaracağına, ülkesini bilgelikle idare edip zafere ulaştıracağına söz vermişti. Toltekler, sonra da Aztekler bir yandan bu kral Kuetzalkoatl'ın dönüşünü beklerler, öte yandan da onun resimlerine saygı gösterirlerdi. Günün birinde 1519 yılının 29 Nisan günü kıyı tarafından gelen haberciler, imparator Montezuma'ya beyaz tenli ve sakallı bir tanrının bir gemiyle gelip karaya çıktığını müjdelediler: Tanrıya büyük bir karşılama töreni yapıldı... Ama ne yazık ki, bu gelen, ispanyol konkistadoru Herman Cortes'ti!

Hz. Muhammed 313

Hazreti Muhammed Mustafa.
İslâm peygamberi.
570'te Mekke'de doğdu, 632'de Medine'de öldü.
Müslüman dininin ve medeniyetinin kurucusu. İlkel Arap kabilelerini biraraya toplayarak ilk Arap Birliğini kuran devlet adamı.

Hz. Muhammed, küçük yaşında öksüz kaldı. Ailesi Kureyş kabilesinden olmakla beraber fakir düşmüştü. Akıllı ve zeki idi. Kervancılıkta başarılı işler yaptı. Fakir ve çalışkan gençlik devresinde, çevresindeki töreleri inceledi. Bütün insanlar için tek bir Allah'ın varlığını kabul ediyor ve sık sık Mekke yakınlarındaki Hira dağında dinî düşüncelere dalıyordu. Böyle bir günde, Cebrail ona gözüktü ve İslâm peygamberi olduğunu, müslümanlığı halka yaymasını bildirdi. Müslümanlığı ilk olarak karısı Hatice, Ebu Bekir, Ali kabul ettiler. Hz. Ömer'in de islâmlığı kabulü ile müslümanlar kuvvetlendi. Fakat, Kureyşliler onlara eziyete başladı. Hz. Muhammed, 622'de Medine'ye hicret etti. Bu, İslâmlığın yayılmasında dönüm noktası oldu. Hz. Muhammed 630'da Mekke'yi aldı ve ilk İslâm devletini kurdu.

Hz. Ali 314

Hazret-i Ali, Ali bin Ebu Talib (Ebu Talib'in oğlu Ali).
Hz. Muhammed'in amcasının oğlu, damadı ve dördüncü Halife.
598'de Mekke'de doğdu, 661'de şehit oldu.
Ali'nin İslâm tarihinde, tasavvuf ve edebiyatta, ayrıca İran halkının siyasî mezhep ve inanışlarında önemli bir yeri vardır.

Hz. Ali, müslümanlığı kabul eden ilk dört kişiden biridir. Bedir, Uhud, Hendek gibi Peygamberin hemen bütün savaşlarına katıldı ve kahramanlığıyla kendini gösterdi. Halife Osman'ın şehit edilmesi üzerine 656'da halife oldu. Bunun üzerine İslâm dünyasında iç mücadeleler başladı. Başta Peygamber'in hanımı Ayşe olmak üzere birçok müslüman, Hz. Ali'nin halifeliğini kabul etmedi. Onu, Osman'ın kaatili diye suçladılar. Aralarında savaş çıktı ve Ali «Cemel Olayı» nda rakiplerini yendi. Daha sonra halifeliğini kabul etmeyen Şam Valisi Muaviye ile Sıffîn'de savaştı. Bu savaş sırasında halifelik, hileli bir seçim sonunda Muaviye'ye geçince Hz. Ali'nin taraftarlarından bazıları «Haricîler» adıyla birleşerek başkaldırdılar. Hz. Ali, Haricîlerin düzenlediği bir suikastte şehit edildi.

Hz. Ömer 315

Ömer Bin Hattap.
İkinci Halife.
582'de Mekke'de doğdu, 644'te hançerlenerek öldürüldü.
Hz. Peygamber, ölünceye kadar yapacağı işleri Ömer'e danışmıştır.
Hz. Ömer, dürüstlüğü ve adâletiyle ün yapmıştır.

Hz. Ömer, İslâmiyetin doğduğu sırada diğer Kureyş kabilesi ileri gelenleri gibi Müslümanlara kızıyordu. Fakat, Müslümanlığı kabul ettikten sonra onun sâyesinde Mekke Müslümanları kuvvet kazanmıştır. Hz. Ömer, Hz. Peygamber'in ölümünden sonra Medine'de çıkan karışıklıkların yatıştırılmasında Ebu Bekir'le beraber büyük rol oynadı. Ebu Bekir'in halife seçilmesinde yardımcı oldu. Onun ölümü üzerine 634 yılında halife seçildi. On yıl süren hilâfeti sırasında Arap-İslâm imparatorluğunun sınırlarını Cezayir'den Horasan'a, Toroslar'dan Habeşistan'a kadar genişletti. Ömer, Hıristiyanlara ve Musevilere iyi davranışıyla da ün kazandı. Orduları, sınırlarda çarpışır ve zaferden zafere koşarken Hz. Ömer de, yeni kurulan imparatorluğun teşkilâtını ve kanunlarını yapmakla uğraşıyordu. Hz. Ömer iyiliği ve adâletiyle kendini sevdirmişti.

Zenon 316

Kıbrıs'lı Zenon.
Eskiçağ'ın ünlü filozofu ve düşünürü.
M. Ö. 335 ile 264 arasında Yunanistan'da yaşadı.
Doğruyu seçmeyi, arzuları yenmeyi, acılara katlanmayı öneren «stoacı» felsefenin kurucusu.

Fenike'li zengin bir tüccarın oğlu olan Kıbrıs'lı Zenon, M. Ö. 312 yılında Atina'ya gitti, bu şehri beğenerek oraya yerleşti. Zenon, stoa okulunu kurmadan önce, öğrenci olarak öteki okulların tümünden geçti. «Stoa», yunanca, direklere dayanmış açık dehliz anlamına gelir. Derslerini böyle bir dehlizde veren Zenon'un kurduğu okul da «Stoa okulu» adını almıştır. Stoacılar bir yandan üzüntü ve acı karşısında matanetini kaybetmeyerek, bunlara sabırla katlanmayı, diğer taraftan da vücudu ruhun hükmü altına alabilmesi için insanın iradesine var gücüyle «bir Stoa'lı gibi» sahip olmasını öğütlerlerdi. Stoacılara göre düşünce, maddeden daha kuvvetli, irade ise maddî ve manevî acıdan daha güçlü olmalıydı. Stoacılık, yarattığı büyük irade gücüyle bütün büyük ülküler peşinde koşan kimselere rehber olmuştur.

Mencius 317

Ming-dzı yahut lâtinceleştirilmiş adıyla Mencius.
Çin'li filozof.
M. Ö. 372'de Dzu'da (Çin) doğdu, M. Ö. 289'da aynı yerde öldü.
Eskiçağ'da, yoksullar ve ihtiyarlar için bir çeşit sosyal güvenlik örgütü kurdu.

Mencius, Konfüçyüs'ün çömezi olan ve onun fikirlerini benimseyen ilk yetenekli yazardır. O da hocası Konfüçyüs'ü örnek alarak, eserlerinde insanseverlik ve adalet gibi iki büyük fazilet üzerinde durur, hümanist bir ideali savunur. Üslûbunda yaşayan bir kişilik sezilir. Ona mal edilen Çin ilâhileri bunun en güzel örneğidir. Mencius, cesur bir toprak dağıtımı önerdi: Köylülere dağıtılacak her toprak bölümünün ortasında, devlete de, mutlaka bir bölüm ayrılmasını istedi. Ekilen toprağın bu parçasında yetiştirilen ürün, ülkedeki ihtiyarların bakımına ayrılacaktı. Bu, gerçek anlamda bir «emekli sandığı» idi. Bir Çin imparatoru, Vang-Mang, onun sosyal adalet ilkelerini, M. S. 15 yıllarına doğru uyguladı. Bolluk yıllarında depoladığı yiyecekleri, kıtlıkta dağıttı.

Dalay - lama 318

Dalay-lama.
Tibet'lilerin dinî ve siyasî önderine verilen ad.
İlk Dalay-lama XV. yüzyılda ortaya çıktı.
Tibet'lilerce Dalay-lama, Buddha'nın ruhunun yeryüzünde insan biçiminde belirişi kabul edilir.

Tibet çok garip bir ülkedir. Tibet'liler, Asya'nın merkezinde, Himalaya dağları zincirinin kuzeyinde, genellikle 4500 metreden daha yüksek yerlerde apayrı bir hayat sürerler. 1959 yılına kadar Dalay-lama, başkent Lhassa'daki garip ve uçsuz bucaksız Potala sarayında yaşamaktaydı. Dalay-lama bu muazzam sarayda, kendini öğrenime, duaya verir, derin dinî düşüncelere dalardı. Çevresinde ise lama denilen birçok din adamı bulunurdu. İlk Dalay-lama 1474 yılında ortaya çıkmıştır. Sonuncu yâni 14'üncü Dalay-lama ise 1959 yılında Tibet, Çinliler tarafından istilâ edilince Hindistan'a sığındı. Geleneğe göre Dalay-lama ölünce ilâhî ruhu 49 günlük bir aradan sonra yeni doğan bir çocukta tekrar canlanır. Lamalar bütün ülkede onu ararlar, vücudundaki olağanüstü işaretlerden onu tanıyıp yanlarına alırlar ve yetiştirirler.

Erasmus 319

Desiderius Roterodamus veya Erasmus.
Hollanda'lı hümanist.
1469'da Rotterdam'da doğdu, 1536'da Basel'de (İsviçre) öldü.
İlerici fikirlerin büyük tepkilerle karşılaştığı bir yüzyılda özgür düşünceyi savunmuş bir yazar.

Çocukuğu sefalet içinde geçen Erasmus, cesareti ve üstün zekâsı sayesinde çağının imkân verdiği kadar mükemmel bir öğrenim gördü. Otuz yaşındayken yunanca öğrenmek amacıyla koleje girmekten bile çekinmemişti. Eserlerini lâtince yazan Erasmus, Eski Yunan ve Lâtin bilgeliğine ve hıristiyanlık bilgilerine değer veriyor, ama protestan ve katoliklerin aşırı derecedeki taassubunu da çok yersiz buluyordu. İnsanların temelden iyi olduklarına inanıyor ve bu yüzden barışın hüküm sürdüğü bir toplumun yaratılabileceğini hayal ediyordu. Modern düşüncenin ve liberalizmin öncüsü olan bu büyük hümanist, «Deliliğe Övgü» adlı bir eser yazmış ve bu eserde, deliliği, başı çıngıraklarla süslü bir kadın olarak canlandırmıştı. Oysa bu delilikte ne büyük bir bilgelik gizliydi.

Aziz Petrus 320

Hz. İsa'nın «Petrus» adını verdiği, Yunus'un oğlu Simun.
Hz. İsa'nın havarisi ve hıristiyanlık uğrunda can veren aziz.
Beytsayd'da (Filistin) doğdu, 64'te Roma'da öldü.
Hz. İsa'nın hıristiyanlığı yaymakla görevlendirdiği on iki havariden biri.

Balıkçı Simun, katolik kilisenin ilk «papa» sı kabul edilir. İsa, hıristiyanlık dinini sağlam temellere oturtmakta oynadığı önemli rolü belirtmek için ona taş anlamına gelen «Petrus» ismini vermişti. Havarilerin birincisi olan Petrus, karşılaştığı birçok tehlikeye rağmen hıristiyanlığı yaymak için çok yer gezdi. Baskılar artınca Kudüs'ü terketti, Antakya'ya, sonra Roma'ya gitti ve orada bir süre yerleşti. Roma'da çıkan büyük yangından sorumlu tutularak yakalandı ve imparator Neron tarafından çarmıha gerilmek suretiyle ölüme mahkûm edildi. Aziz Petrus bu işkenceyle ölürken başının dik durmasını istemiyordu. Zira, ona göre havari, İsa Peygamber gibi ölmemeliydi. Bunu da başardı. Mezarı, yapılan kazılar sonucu, ancak 1950 yılında, Roma'daki ünlü San Pietro kilisesinin temelleri altında bulunmuştur.

Ignacio de Loyola 321

Ignacio de Loyola.
Sonradan rahip ve aziz olan İspanyol soylusu.
1491'e doğru Azpeitia'da (İspanya) doğdu, 1556'da Roma'da öldü.
İsa Cemiyeti de denilen Cizvit tarikatını kurdu. Hayatı ve kişiliği birçok sanatçının eserine konu olmuştur.

Askerlik mesleğine giren Ignacio de Loyola, 1521 yılındaki Pempelune kuşatmasında yaralandı ve ondan sonra kendini dine verdi. Öğrenimini tamamlamaya Paris'e gelen Ignacio, protestanların ortaya koyduğu görüşlere karşı çıkarak dünyada ilâhî iktidarı elinde tutan tanrının temsilcilerine itaat etmenin doğru olduğu fikrini ileri sürdü ve buna altı arkadaşını ikna etti. 15 Ağustos 1534 tarihinde, Montmartre manastırının, mezarlık olan mahzeninde, yedi arkadaş Tanrı'ya ve Kilise'ye bağlı kalacaklarına yemin ettiler. 1537 yılında papaz rütbesi aldılar ve daha sonra İsa Cemiyeti denilen Cizvit tarikatını kurdular. Cemiyet hızla gelişti ve Ignacio de Loyola, 1622'de aziz ilân edildi. Hıristiyan âleminde hiçbir tarikat, Cizvitlik kadar tartışma konusu olmamıştır.

Diogenes 322

Diogenes.
Yunanlı bilge ve filozof.
M.Ö. 413'te Sinop'ta doğdu, M.Ö. 327'ye doğru öldü.
İnsanlara azla yetinmeyi, erdemli yaşamayı öğütlerdi.
Eserleri kaybolmuştur.

Diogenes'e göre insan için gerekli olan tek iyi şey faziletti; bunun dışında insanın hiçbir zenginliğe ihtiyacı yoktu. Yağmur, çamur demeyip her mevsim yalınayak, harmanisine sarınıp dolaşan Diogenes'in evi bir fıçıdan ibaretti. Ünlü bilge, bir gün çeşmeden avucuyla su içen bir çocuk görmüş ve o anda elindeki su kabının gereksiz bir şey olduğuna karar vererek çanağını yere atıp kırmıştı. Büyük İskender, Diogenes'i ziyarete geldiğinde ona kendisinden bir şey isteyip istemediğini sormuş; filozoftan şu cevabı almıştı: «Gölge etme, başka ihsan istemem!» Diogenes hiçbir özelliği olmayan, sıradan insanları çok küçümserdi. Bir gün öğle üzeri elinde bir fenerle Atina sokaklarında «Bir, adam arıyorum» diyerek dolaşmaya çıkmıştı. Atina'lılar Diogenes'le alay ederlerdi ama, çoğu zaman ondan çekinirlerdi de.

Sokrates 323

Sokrates.
Eski Yunan'lı filozof.
M.Ö. 470'te Attike'de (Yunanistan) doğdu, M.Ö. 399'da Atina'da öldü.
Bilgeliği ve insanlığa örnek ölümüyle tanınır.

Sokrates, yakışıklı bir adam sayılmazdı, dazlak bir kafası, kocaman bir göbeği vardı. Kaba bir kumaştan yapılmış harmanisine sarınır, hemen her zaman yalınayak dolaşırdı. Bununla beraber bir konuşmaya başlayınca Atina'lılar, hemen çevresine toplanırlardı. Fakir olmasına rağmen, öğrencilerine hiçbir karşılık beklemeden ders verirdi. Onlara insanoğlunun önce kendi kendisini tanıması ve düşünme yoluyla zekâsını geliştirip zenginleştirmesi gerektiğini öğretirdi. Sokrates, sahte bilginler ve bilgiçlik taslayan kimselerle alay eder, güçlüleri de kıyasıya eleştirirdi. Kendisini çekemeyenler tarafından tanrıya karşı saygısızlık etmek ve gençliğin ahlâkını bozmakla suçlanan Sokrates, ölüme mahkûm edildi. Ölüm saati gelip çattığında Sokrates, kendisine sunulan baldıran zehirini büyük bir sükûnetle içmiş ve konuşa konuşa can vermişti.

Epikuros 324

Epikuros.
Eski Yunan'lı filozof.
M. Ö. 341'de Sisam'da veya Atina'da doğdu, 270'e doğru öldü.
İnsanlara gerekli tek bilimin hayattan zevk almak ve mutlu yaşamak sanatı olduğunu öğretti.

Epikuros'un annesi falcıydı, ama o babasının mesleğini seçmiş, öğretmen olmuştu. Atina'da satın aldığı bir bahçeye bir okul kuran Epikuros, burada öğrencilerine ders verir ve dostlarıyla sohbet ederdi. Kısa zamanda yetişen öğrenciler, Epikuros'un birer çömezi olmuş ve onun felsefî görüşlerini benimsemişlerdi. Epikuros, hayatın zevklerini tatmayı reddeden Diogenes'in öğretisiyle alay ederdi. Epikuros'çular tam tersine, mümkün olduğu kadar tatlı bir hayat geçirmenin, güzeli düşünmenin, iyi şeylerin değerini bilmenin ve ölümden korkmamanın gerekli olduğuna inanırlardı. Ama onlara göre mutluluğa, zevkleri akıllıca kullanmakla varılabilirdi. Epikuros, ifrata kaçanların, midesini fazla düşünenlerin de hatâlarını büyük bir bilgelikle yüzlerine vurmaktan çekinmez, dolayısıyla da kendi fikirlerine biraz olsun ihanet ederdi.

Mevlânâ 325

Mevlânâ Celâleddin Rumî.
Büyük Türk düşünürü; Mevlevîlik tarikatının kurucusu.
1207'de Horasan'ın Belh şehrinde doğdu, 1273'te Konya'da öldü.
«Mesnevî» si ve «Divan-ı Kebîr» i ile Türk tasavvuf edebiyatında ölümsüzleşti.

Mevlânâ, büyük bir islâm müderrisiydi. Hayatını kökünden değiştiren olay, 1244'te Konya'da, tasavvuf dünyasının ulu kişilerinden Tebriz'li Şems ile tanışmasıyla meydana geldi. Mevlânâ, bu karşılaşmadan sonra medreseyi de, öğrencilerini de bırakıp Şems ile bitmez tükenmez bir sohbete daldı. Bu durum, Mevlâna'nın öğrencilerini kıskandırdı, Şems'i uzaklaştırdılar. Fakat o, daha perişan hale geldi. Öğrenci ve dervişleriyle eskisi kadar da konuşmadı. Şems'i güçlükle bularak Konya'ya getirdiler, fakat yine rahat bırakmayıp bir söylentiye göre öldürdüler. Mevlânâ, Şems'i kendinde bularak ünlü şiirlerini yazdı; ayrıca musiki ve semâ ile uğraştı. Yazdıklarında Şems ile kendini aynı insan olarak görüyordu. «Varlıkta birlik» felsefesinin tabiî bir sonucu olan bu görüş, İslâm düşüncesinde çığır açmıştır.

Hacı Bektaş Veli 326

Hacı Bektaş Veli.
Türk mutasavvıfı.
1209-1270 yılları arasında yaşadığı sanılıyor.
Bektaşi tarikatının kurucusu. Türkiye'de bu tarikat da, diğerleri gibi, 1924'te çıkartılan bir kanunla kapatılmıştır.

Hacı Bektaş, Horasan'lı bir türk ailesindendir. Moğolların baskısından kurtulmak için yurdundan ayrılmış, Hicaz'a gidip hacı olduktan sonra Anadolu'ya gelmiş, Nevşehir'in bugün Hacı Bektaş denilen Karahöyük köyüne yerleşmiştir. Burada, Baba İshak isimli bir şeyhin müridi oldu. Selçuklu Sultanına karşı ayaklanan Baba İshak'ın öldürülmesinden sonra Bektaşiliği yaymaya başladı. Hacı Bektaş pek çok taraftar buldu ve çağında büyük ilgi uyandıran bir bilgin ve din adamı olarak ün yaptı. Bu tarikat, Osmalı İmparatorluğunda yayıldıktan sonra Hacı Bektaş'ı, ilk Osmanlı hükümdarlarıyla çağdaş sayan söylentiler çıktı. Bektaşî geleneğine göre Hacı Bektaş, Orhan Gazi zamanında Yeniçeri ocağına dua etmiş, Yeniçeriler tarafından pir sayılmıştır. Fakat, bu doğru değildir, zira Hacı Bektaş, Yeniçeri ocağının kuruluşundan 90 yıl önce ölmüştür.

Gandhi 327

Mohandas Kramşand Gandhi veya Mahatma Gandhi.
Hindistan'ın millî kahramanı ve dinî lideri.
1869'da Porbandar'da (Hindistan) doğdu, 1948'de Yeni Delhi'de (Hindistan) öldü.
Hindistan'ın bağımsızlığa kavuşmasında büyük rolü oldu.

Gandhi'nin takma adı «Mahatma» nın anlamı «Büyük ruh» tur. Gandhi zengin ve kültürlü bir Hint'li ailenin çocuğuydu. Meslek olarak avukatlığı seçti ve bu sıfatla Güney Afrika'ya sürülmüş yüzbinlerce Hint'linin, sonra da İngiliz egemenliğine karşı tüm Hint halkının haklarını savunmayı üzerine aldı. İngiliz yönetimine karşı pasif bir direnişe geçen Mahatma Gandhi, bir deri bir kemik kalıncaya kadar açlık grevi yaptı, trenleri durdurmak için kendisini destekleyenlerle birlikte demiryollarına yattı. Onun, önderlik ettiği azimli mücadele, 1947'de meyvesini verdi ve Hindistan'ın bağımsızlığı ilân edildi. Gandhi, 1948'de geri kafalı bir brahman tarafından öldürülünce bütün Hindistan halkı onun ardından ağladı. Cesedi yakıldıktan sonra külleri yüzbinlerce Hint'linin yaşlı gözleri önünde Ganj nehri sularına serpildi.

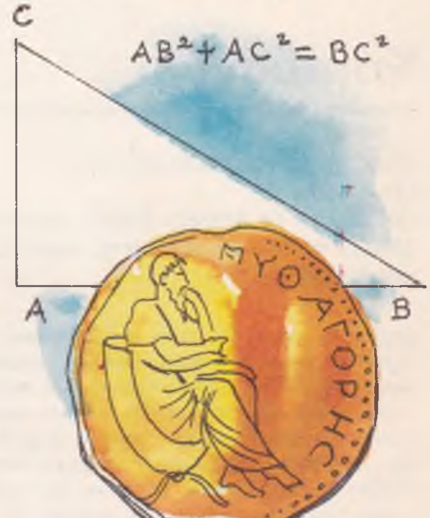
Thales 328

Miletos'lu Thales.
Yunanlı düşünür ve matematikçi.
M. Ö. 630'a doğru Miletos'ta (Türkiye) doğdu, M. Ö. 550'ye doğru öldü.
Eski Yunan'ın Yedi Bilge'sinden biri.

Büyük Yunan filozofu Miletos'lu Thales, günümüzden yüzyıllar önce evrenin doğuşu, biçimi ve oluşumundaki sırları çözmeye çalışmıştır. Aynı zamanda büyük bir fizikçi, matematikçi ve astronom olan Thales, daha hayattayken dehasını kabul ettirmiş, çevresindekilerden büyük saygı görmüştü. Bu değerli bilgine, bir binanın yüksekliğini bulmak için yalnızca binanın gölgesini ölçmek yetip de artıyordu bile... Bir ırmağın karşı yakasındaki bir cismin kendisine olan uzaklığını, Thales, karşıya geçmeden hesaplayabiliyordu. Hattâ bir keresinde güneşin tutulacağını çok önceden haber vermiş, gerçekten de dediği çıkmıştı. Geometrinin temel ilkelerini koyan bu büyük bilginin adı, tıpkı Pythagoras'ınki gibi hemen herkesin bildiği bir geometri teoremine (Thales teoremi) verilmiştir.

Pythagoras 329

Pythagoras. Pitagor veya Fisagor da denir.
Ünlü Yunan filozofu ve matematikçisi.
M.Ö. VI. yüzyılda Samos'ta (Yunanistan) doğdu.
Çarpım cetvelini ve kendi adıyla bilinen teoremi buldu; Pitagorasçılık öğretisini kurdu.

Hayatıyla ilgili efsanelerde, bir yarı tanrı, bir peygamber ve mucizeler yaratıcısı olarak tanıtılan Pythagoras, Sicilya'nın Krotone bölgesine yerleşmiş olan bir filozoflar grubunun önderiydi. Büyük filozof, sayıların evreni ve insanları etkilediğine inanmıştı. Dostlarıyla birlikte geometride Pitagor teoremi diye bilinen ve hipotenüsün karesiyle ilgili ünlü teoremi ortaya atmıştır. Pythagoras ayrıca «Pitagor tablosu» da denilen ve bütün dünya öğrencilerinin bildiği çarpım tablosunu icadetmiştir. Ünlü düşünür, ses veren tellerin uzunluğunu ölçerek müziği de sayılarla ifade etmiş, ayrıca «kemancıların gamı» adı verilen telli çalgılar gamı teorisini ortaya atmıştır. Antik çağın ünlü düşünürü Pythagoras'ın günümüze kadar gelmiş hiçbir yazılı eseri yoktur.

Aristoteles 330

Aristoteles veya Aristo.
Yunan filozofu.
M. Ö. 384'te Stagira'da (Makedonya) doğdu, M. Ö. 322'de Khalkhis'te (Eubeia) öldü.
Gelmiş geçmiş en engin zekâlardan biri.

Ünlü filozof Eflatun'un öğrencisi olan Aristoteles, çağının bütün bilgi ve kişisel gözlemlerini bir sisteme bağlayarak modern bilimin gerçek kurucusu olmuştur. Makedonya kralı Philippos II, oğlunun eğitimini Aristoteles'e bırakmıştı: Filozofun yetiştirdiği bu çocuk, tarihin Büyük İskender'iydi. İskender'in hocasına karşı büyük bir saygısı vardı: «Babam bana hayat verdiyse Aristo da bana yaşamak sanatını öğretti» derdi. Daha sonra çeşitli yerlerden birçok öğrenci, Aristoteles'in derslerini izlemek için akın etmeye başladı. Bilgin, derslerini Atina'da «gymnasion» denilen yerin sütunlu galerilerinde gezinerek veriyordu. Bu nedenle bu tür öğretime «Gezimci» felsefe adı verilir. Mantığın babası olarak nitelendirilen Aristoteles, Atina'da kurduğu okula Lykeion adını vermişti. Lise kelimesi de buradan gelir.

Hz. İbrahim 331

Hz. İbrahim.
İlk İbranî peygamberi.
M. Ö. XX. yüzyılda Our'da (Kalde) doğdu ve Filistin'de öldü.
Tek tanrı fikrinin öncülerindendir. İslâm dininde Hz. İsa ve Hz. Musa'dan sonra en büyük peygamber sayılır.

Hz. İbrahim, daha küçük yaşlarda iken (Kur'an'da belirtildiği gibi) Allah'ın varlığını tanımıştır. Halkının, tek bir tanrıya tapacağı bir devlet kurmak için doğduğu topraklardan ayrıldı. Hazreti İbrahim ve kavmini meydana getiren kişiler, önlerinde sürüleri olduğu halde çeşitli güçlükleri yendiler ve nihayet «Adanmış Toprak» a Filistin'e vardılar. Kurban kesmek âdeti Hz. İbrahim'den kalmıştır. Çocuğu olmasından ümidini kestiği sırada İbrahim'in bir oğlu oldu ve Allah, onu denemek için oğlunu kurban etmesini istedi. İbrahim, bunu kabul etti, fakat o sırada gelen bir vahiyle bunun bir imtihan olduğu bildirildi. Oğlunun yerine kurban edilmek üzere gökten bir koç indirildi. Hz. İbrahim, müminlerin ibadet etmesi için Mekke'de, Kâbe'yi yaptırmıştır.

Konfüçyüs 332

Konfuçius veya Konfüçyüs.
Çinli filozof.
Çin'de, M. Ö. 558-479 yılları arasında yaşadığı tahmin edilir.
Ahlâkî ve felsefî bir öğreti olan Konfuçius'çuluğun kurucusu olarak kabul edilir.

Konfüçyüs, çok küçük yaşta anasız, babasız kaldı. Yaşamak için birçok işte çalıştı. Böylelikle insanlığı çeşitli yönleriyle tanımak ve incelemek fırsatını buldu. Konfüçyüs, insanların «orta yol» u tutarak yani hem tüm insanî, hem de tüm dinî görevlerini yerine getirerek kendilerini iyi bir yöne sevketmeleri gerektiğini düşünüyordu. Hayâlindeki insanlar; iyi, dürüst, samimî ve birbirlerini seven kişilerdi. İnsanları daha iyi bir hâle getirirse toplumun düzeleceğini ümit ediyordu. Konfüçyüs'ün öğretisi bir din değildir. Bununla beraber çömezleri bu filozofu bir aziz olarak kabul ettiler ve V. yüzyıldan itibaren adına tapınaklar yaptılar. VII. yüzyıldan sonra da tasviri, okullara yerleştirildi ve saygı gördü. Bütünüyle şekilci olan Konfüçyüs'ün öğretisi 1921'den itibaren resmî bir din olmaktan çıkmıştır.

Lao - dzı 333

Lao-dzı veya Lao-dan.
Çin'li filozof.
M. Ö. VI. veya V. yüzyılda yaşadı.
Hayatı efsanelerle örülüdür.
Taoizm denilen dinî felsefeyi kurdu.

Taoizm ve Tao'culuk, insanlara ölümsüzlüğü vaad eder. Taoculuğa göre bütün kötülüklerin nedeni «bir şey yapmak» tır; Teao'cu, huzur ve sükûna kavuşmak için her türlü aşırılıktan kaçınmalı, elindekiyle yetinmesini bilmeli, kendine tam anlamıyla hâkim olmalıdır. Efsaneye göre, Lao-dzi, Taoizm'in temel ilkelerini «Dao-dı King» adlı kitabında açıklamıştır. Konfüçyüs'le karşılaştıktan sonra, Lao-dzı, Taoizm'i öğretmek ve yaymak için, Hindistan'a doğru hareket etti. Daha sonraları ise, yeni bir din olan Budizm, Hindistan'dan Çin'e doğru yayılmıştır. Bazı kişiler, buradan, Budizm'in, sadece değiştirilmiş bir Tao'cu öğreti olduğu sonucuna vardılar. Fakat bu, şüpheyle karşılanması gereken bir varsayımdır ve Budistlerle Taocular arasında ateşli tartışmalara yol açmıştır.

Süleyman Çelebi 334

Süleyman Çelebi. Süleyman Dede diye de anılır.
Hz. Peygamber'in hayatını anlatan Mevlid'in yazarı.
1360'a doğru Bursa'da doğdu, 1421'de aynı yerde öldü.
Süleyman Çelebi'nin Mevlid'i, yüzyıllardan beri Türk-İslâm âleminde okunmaktadır.

Süleyman Çelebi Murad Hüdaverdigâr'ın vezirlerinden Ahmet Paşa'nın oğlu olup Yıldırım Bayezid devrinin tanınmış bilgin ve şairlerindendir. Bursa'da, Ulucami'de imamlık yaptığı bilinmektedir. Bu ünlü eseri olan Mevlid'i Bursa'da 1409 yılında tamamlamıştır. Süleyman Çelebi bu eserinde Hz. Peygamber'in doğumunu, peygamberliğini, Tanrı katına yükselişini ve ölümünü coşkun bir dille anlatır. 800 beyte yakın bu dinî destan «Münacat», «Velâdet», «Risalet», «Mirac», «Rıhlet» ve «Dua» olmak üzere altı bölümdür. Mevlid, Türk-İslâm dünyasının dinî toplantılarında en çok okunan eserdir. Mevlid kandili, Regaip kandili, Miraç kandili, Berat kandili gibi kutsal günlerde ve ayrıca doğum, düğün, ölüleri anmak, adak adama gibi vesilelerle Mevlid okunması Türk-İslâm geleneklerine göre âdet olmuştur.

Diderot 335

Denis Diderot.
Fransız yazarı ve filozofu.
1713'te Langres'de (Fransa) doğdu, 1784'te Paris'te öldü.
İlk Fransız ansiklopedisini çıkardı ve yönetti, bu arada birçok edebî eser yazdı.

İngiliz gazetecisi Chambers'in yazdığı ansiklopediden ilham alan fransız yazarı Denis Diderot, dostu d'Alembert'in de yardımıyla güçlü belgelere dayanan ve ilginç renkli sayfaların yer aldığı 35 ciltlik bir ansiklopedi yayımlayarak dev bir eser meydana getirdi. Bu oldukça zor bir işti ve büyük sabır istiyordu. Ama Diderot yılmadı. XVIII. yüzyılın bütün bilimsel ve felsefî bilgilerinin yansıması olarak kabul edilen bu eser yani Encyclopédie ya da «Açıklamalı Bilimler, Sanatlar ve Meslekler Sözlüğü» 1751 ile 1772 yılları arasında yayımlandı. İşte bu tarihten kısa bir süre sonra da İngilizler, yüz altmış cildi aşan bir ansiklopedi yayımladılar. Denis Diderot'nun bu dev eserinden sonra fransız Pierre Larousse gibi birçok yazar ve bilim adamı ansiklopedi çalışmalarına yöneldi.

Taylor 336

Frederick Winslow Taylor.
Amerika'lı mühendis ve düşünür.
1856'da Germantown'da (A.B.D.) doğdu, 1915'te Philadelphia'da (A.B.D.) öldü.
Çalışma organizasyonunun ve zincirleme çalışmanın öncüsü.

Çalışmayı bilimsel açıdan düzenleyip örgütlemenin yâni işbölümünün amacı, daha fazla verim elde etmek ve işi işçi için daha az eziyetli bir hale getirmek üzere, işin yapılış biçimini basitleştirmektir. Taylor, toplu iğne yapan bir işçiyi gözledi. Onun madeni kestiğini, bükülmüş sapı açtığını, başını meydana getirdiğini, ucunu sivrilttiğini, toplu iğneye beyaz rengini vermek için çalıştığını vs. gördü. Eğer birçok işçi aralarında iş bölümü yaparak herbiri işin belirli bir dalında ustalaşırsa üretimin artacağını ve kalitenin çok daha iyi olacağını düşündü. Çağımızda birçok sanayi kolu, çalışmalarını bilimsel bir biçimde örgütlendirmiştir ve otomobiller (Ford gibi) olsun, elbiseler olsun, ya da radyo ve televizyon alıcıları gibi daha karmaşık cihazlar olsun, zincirleme üretimle yapılmaktadır.

Hus 337

Jan Hus.
Çek reformcusu ve Prag Üniversitesi Rektörü.
1369'da Husinec'te (Bohemya) doğdu, 1415'te Konstanz'da (Almanya) öldü.
Bohemya'nın bağımsızlığı için savaştı.

Jan Hus, her pazar, kilisede verdiği vaazlarda, katolik din adamlarını, işledikleri haksızlıklar ve rezaletlerden ötürü ateşli bir şekilde suçluyordu. Hus, tüm Bohemya'nın kendisine katılmasını sağlamıştı ve aforoz edilmiş olmasına rağmen vaaz vermeye devam ediyordu. 1415 yılında, Konstanz'daki din adamları kurulu, onu, fikirlerini savunmak üzere dâvet ettiler. Kendisine en ufak bir kötülük yapılmayacağı konusunda da teminat verildi... Ne var ki Hus oraya varır varmaz tutuklandı, yargılandı ve dinden saptığı kabul edilen her suçlu gibi, diri diri yanmaya mahkûm edildi. Aynı kurul İngiliz John Wycliffe'i de, ölümünden 31 yıl sonra, odun yığını üzerinde yanmaya mahkûm etmişti.

Calvin 338

Jean Calvin. Asıl adı Cauvin'dir.
Fransız protestan ilâhiyat bilgini.
1509'da Noyon'da (Fransa) doğdu, 1564'te Cenevre'de öldü.
«Hıristiyan Dini Öğretimi» isimli kitabıyla protestan doktrinini açıklamıştır.

Calvin, çelimsiz yapılı, sağlığı pek yerinde olmayan bir gençti. Din adamı olmak istiyordu. Bu amaçla Paris'e geldi ve üniversitede, Hıristiyanlık dininde reform hareketinin öncüsü Martin Luther'in yazılarını inceledikten sonra Protestanlık mezhebine katıldı. Avrupa'nın birçok yerinde protestanlığı yaymak için çalıştı 1536 yılında, tasasız, zengin ve neşeli bir şehir olan Cenevre'ye yerleşti. Kilise-devlet işbirliğini sağlayan Calvin, bu şehre sert ve ağırbaşlı bir yönetim getirdi. Meselâ, bir gün, kiy oyunu (yere dikilen çomakları uzaktan topla düşürmek) oynarken gördüğü iki iş adamını, birkaç gün hapse mahkûm etti. Ne var ki bu sert reform adamı; şehre, muhtaç olduğu huzur ve düzeni de getirdi; bir üniversite kurdu; bütün çocuklara okula gitmeyi zorunlu kılan bir kanun çıkardı.

Booth 339

William Booth.
İngiliz vâizi ve reformcusu.
1829'da Nottingham'da (Büyük Britanya) doğdu, 1912'de Londra'da öldü.
Salvation Army (Kurtuluş Ordusu) adlı bir yardım örgütü kurdu.

«Salvation Army» çeşitli ülkelerde düşkünlerin maddî ve manevî acılarını hafifletmek için çaba harcayan bir örgüttür. Bu kuruluşta, mutsuz ve felâkete uğramış insanlara yardım etmek uğruna çetin bir hayata katlanmayı göze almış 200 000'den fazla «subay» ve «er» çalışmaktadır. Böyle bir hareketin önderi olan ingiliz vâizi William Booth'a bu çalışmasında karısı Catherine Booth, oğlu William Bramwell Booth ve kızı Evangeline Booth da yardımcı olmuşlardır. Kızı daha sonra onun yerini almış ve «general» rütbesine kadar yükselerek adını bütün Avrupa'da duyurmuştur. Bugün «Salvation Army» nin emrinde 2000 hayır kurumu faaliyet göstermekte, kimsesiz ve mutsuzlara yardım elini uzatmaktadır. Bu işler için gerekli para ise özellikle Noel yortusu sırasında yapılan bağışlarla sağlanmaktadır.

Yunus Emre 340

Yunus Emre.
Ünlü tasavvuf şairi.
XIII. yüzyılda yaşadı. Doğum yeri ve tarihi bilinmiyor. 1300 veya 1321'de öldü.
Şiirleri yediyüz yıldan beri değerini korumaktadır.

Hayatı efsanelerle örülü olan Yunus Emre hakkında bildiklerimiz pek azdır. Kendisi Bektaşî veya Kadirî şeyhlerinden Tapduk Emre'nin dervişlerindendir. Kırk yıl bu şeyhin tekkesine odun taşıyarak çile doldurmuştur. Hiç okuma yazma bilmediği halde, şeyhinin emriyle ilâhiler ve şiirler yazmaya başlamıştır. Sonra gurbete çıkmış, Konya'yı, Şam'ı; Azerbeycan'ı dolaşıp dönmüş, Sakarya'nın Porsuk'a karıştığı yerdeki bir tekkede uzun süre şeyhlik yaptıktan sonra ölmüştür. Eskişehir yakınındaki Sarıköyde gömülüdür. Cumhuriyet devrinde mezarının üzerine bir anıt yapılmıştır. Bununla birlikte Yunus'un 9 yerde mezarı, 15 yerde makamı vardır. Onun en büyük özelliği, tasavvufu millî unsurla kaynaştırması ve halk dilini, Anadolu lehçesini şiir dili hâline getirmesidir.

Wycliffe 341

John Wyclif veya Wycliffe.
İngiliz ilâhiyat bilgini.
1320'ye doğru Hipowell'de (Büyük Britanya) doğdu, 1384'te Lutterworth'ta (Büyük Britanya) öldü.
İlk büyük İngiliz protestanı ve Anglikan'cılığın öncüsü.

XIV. yüzyılda, Avrupa'da, katolik rahiplerden bir kısmının tutumunu tenkit etmek, bazı piskoposların servet sahibi olmalarına karşı çıkmak veya bazı papazların ziyafetlerde tıka basa yiyip içmelerine takılmak amacıyla konuşmalar yapan birçok din adamı vardı. John Wycliffe de onlardan biriydi, rahipler, bu cesur din adamının iddialarını çürütmek için çok çalıştılar. Fakat parlak bir hatip olan Wycliffe'in etrafında kendisine inanan kişiler vardı. O, ayrıca, herkesin Tanrı kelâmını, kutsal metinlerin naklettiği şekilde okuyup anlaması için Kutsal Kitabı ingilizce olarak bastırdı. 1415 yılında, bu ilâhiyat bilgininin ölümü üzerinden tam otuz bir yıl geçtikten sonra bir kilise mahkemesi, onu yakılmaya mahkûm etti: Bu hükmün infaz edilebilmesi için Wycliffe'in kemikleri mezardan çıkarıldı.

Luther 342

Martin Luther.
Alman ilâhiyat bilgini ve reformcusu.
1483'te Eisleben'de (Almanya) doğdu, 1546'da aynı yerde öldü.
Protestan reformun öncüsü Ortaçağ'da sarsılan Hıristiyanlığı, Luther'cilik denilen mezheple yeniledi.

Martin Luther avukat olmak için hukuk öğrenimi yapıyordu. Söylenildiğine göre, bir gün kırda gezerken korkunç bir fırtınaya yakalandı ve eğer bu felâketten sağ salim kurtulursa, papaz olacağına dair yemin etti. 1505 yılında, Erfart'daki Augustinus'çular manastırına girdi ve 1507'de papaz oldu 1511 yılında ilâhiyat doktoru olarak Roma'ya gönderildi, orada Papalık sarayında gördüğü ihtişam ve debdebeye kızarak geri döndü. Luther, inandığı şeyler üzerinde uzun uzun düşündü ve ruhunun kurtarılması için ne gibi çarelere başvurması gerektiğini araştırdı... Ve 31 ekim 1517 tarihinde, Wittenberg'li müminler, her zaman, dinle ilgili çeşitli haberlerin yazılarak ilân edildiği kilise kapılarında, bu kez, Luther tarafından kaleme alınmış doksan beş tezi okumak imkânını buldular: Böylelikle protestanlık mezhebi doğmuştu.

Hz. Musa 343

Hz. Musa.
Musevilerin peygamberi.
XII. yüzyılda yaşadı.
İbranileri kölelikten kurtardı ve onları Filistin'e götürdü; Musevilik dinini kurdu.

Musa, doğduğu zaman İbraniler Mısır'da, esaret hayatı sürüyorlardı. O sırada bir kâhin, Firavun'a İbranilerden doğacak bir erkek çocuğun kavmini kurtaracağını söyledi. Firavun da ibranilerin doğacak bütün erkek çocuklarının öldürülmesini emretti. Annesi, Musa'yı ölümden kurtarmak için kamıştan bir sepete koyup Nil nehrine bıraktı. Firavunun karısı Asiye sepeti görüp çocuğu aldı ve büyütmeye karar verdi. Musa (sulardan) «kurtarılmış» anlamına gelir. Musa, İbranileri, Mısırlılara köle olmaktan kurtardı ve onları Kızıldeniz'den-mucizeyle geçirerek İsrail'e, «adanmış toprağa» götürdü. Bu yolculuk sırasında Sina yarımadasındaki Tûr dağına çıkarak orada Tanrıyla görüştü ve kavmine, Tanrı'nın buyruğu olan ve Museviliğin temelini teşkil eden «On Emir» i bildirdi.

Pythia 344

Pythia.
Klâsik Yunan mitolojisinde gaipten haber veren genç ve güzel Apollon rahibesi.
Delphoi denilen kehanet tapınağında otururdu.
Geleceği önceden haber verirdi.

Pythia, güneş tanrısı ve Delphoi'deki en büyük kehanet tanrısı Apollon'un hizmetindeydi. Apollon, geleceği bilir ve onu Pythia aracılığıyla insanlara açıklardı. Pythia'ya sorular sormak için rahipler, onu tanrının tapınağındaki üç ayaklı bir iskemleye oturturlardı. Kutsal sıcak su kaynağından yükselen buharlar arasında rahibe, kendinden geçer ve dudaklarından, birbirini pek tutmayan birtakım sözler dökülürdü. Rahipler, Apollo'dan geldiğini kabul ettikleri bu haberleri kendilerine göre yorumlarlardı. Bu tanrısal kehanetleri dinlemek için kitle halinde ziyaretçi gelirdi. Fakat bazı durumlarda, rahiplerin bu anlaşılması güç sözleri kendi isteklerine göre yorumladıkları, Pythia'yı işlerine geldiği gibi söylettikleri düşünülebilir.

İbni Rüşd 345

Ebu Velid Muhammed bin Ahmed bin Muhammed. İbni Rüşd diye tanınır. Endülüslü arap filozofu, hekimi ve hukukçusu.
1126'da Kurtuba'da (İspanya) doğdu, 1198'de Merakeş'te (Fas) öldü.
Aristoteles'in felsefesini, ilk defa aydınlık bir şekilde açıkladı.

İbni Rüşd, birçok ünlü ve bilgin kadı'nın yetiştiği bir ailedendir. Kelâm, fıkıh, edebiyat ve tıp öğrenimini gördü, şiirle uğraştı. Hekim olarak gözün ağ tabakasının fonksiyonunu buldu. Çiçek hastalığı geçiren bir kişinin, bu hastalığa ikinci defa yakalanmadığını ilk defa belirtti. «Derleme» isimli kalın bir tıp kitabı yazdı. Daha sonra Kurtuba'da kadı oldu ve Ortaçağ'da ünlü bir eser olan «Hukukçunun Kitabı» nı yazdı. Fakat, İbni Rüşd'ün şöhreti daha çok felsefe araştırmalarından doğmuştur. Aristoteles'e karşı büyük bir hayranlık duyuyordu. Bu büyük yunan filozofunun düşüncelerini Batıda o kadar iyi tanıttı ki kendisine «Yorumcu» takma adı verildi. Zamanında bilinen eski anadolu ve yunan filozoflarının yazılarını inceledi. Aristoteles ile Eflatun felsefesini uzlaştırmaya çalışan akılcı felsefe akımını benimsedi.

Hayâl Kahramanları

Karagöz ve Hacivat 346

Karagöz ve Hacivat.
Türk gölge oyununun en önemli iki kişisi. Karagöz, halkın ahlâk anlayışını ve sağ duyusunu temsil eder. Dürüst ve tok gözlüdür. Hacivat, Karagöz'ün tersine herkesin huyuna göre konuşan, yüze gülen, içten pazarlıklı, her kalıba giren tiptir.

Karagöz, yuvarlak yüzü, değirmi top sakalı, kocaman gözleriyle tam bir halk tipidir. Özü sözü birdir. Bazan parasızlıktan istemediği işleri yapmak zorunda kalır. Hacivat ise her konuda bilgi sahibidir. Fakat bu bilgileri üstünkörüdür. Kimden çıkarı varsa onun yanında yer alır. Sözünü örtülü, dolambaçlı söylemede ustadır. Karagöz onun sözlerini bu dolambaçlılığından ötürü anlayamaz. Karagöz'le nükteye ve ters anlamalara yol açacak şekilde konuşur. Giyiminde Karagöz'deki kırmızı rengin üstünlüğüne karşılık yeşil renk baskındır. Karagöz ve Hacivat'ın yaşamış kişiler olduğu üzerine çeşitli söylentiler vardır. Evliya Çelebi, Karagöz'ün Selçuklular çağında İstanbul tekfuru Constantinus'un seyisi olan Sofyoz'lu Balî Çelebî,Hacivat'ın ise yine aynı devirde yaşamış Efelioğlu Hacı Eyvad olduğunu belirtir.

Sam Amca 347

Sam Amca.
Amerika Birleşik Devletleri yurttaşlarının ve hükümetinin takma adı.
A. B. D. ile beraber doğmuştur.
A. B. D.'ini kişileştirir.

Amerika'nın Sam Amca'sı, redingot giyer ve uzun bir şapka taşır. Bir külâha benzeyen bu uzun şapkanın ilginç ve değişik bir görünüşü vardır. Üzerinde ayrıca Amerikan bayrağını hatırlatan renkler, çizgiler ve yıldızlar bulunur. Karikatüristler, Sam Amca'yı, ona Başkan Lincoln'un yüz ifadesini vererek çizerler: İnce uzun bir çehre, sivri kesilmiş bir sakal. Geleneksel olarak zayıf ve sarsak bir tip olan Sam Amca'nın ellerinde, küçük bir çocuk tavrıyla taşıdığı dolarlarla dolu torbalar vardır. Elbette ki Sam Amca, tıpkı Keloğlan veya John Bull gibi gerçekte yaşamış bir insan değildir, fakat bütün dünyada, uçsuz bucaksız Amerikan federasyonunu temsil eder. Amerikan dilindeki karşılığı olan «Uncle Sam», yine aynı dildeki A.B.D. nin baş harflerinden U.S.A. veya United States of America'dan doğmuştur.

Bull 348

John Bull.
İngilizlere verilen takma ad.
İngiliz hekimi ve edebiyatçısı Doktor Arbuthnot'un bir hiciv eserinin (1712) de ismi olmuştur.
İngiliz halkını ve hükümetini kişileştirir.

Uzun boylu, zayıf ve neşeli Sam Amca'nın tersine, John Bull - bu isim Türkçede Boğa John anlamına gelir - kocaman ve asık yüzlü, koca gövdeli bir kişi olarak temsil edilir. Yüksek bir şapka giymiştir ve yeleği, şişko karnı üzerinde patlayacakmışçasına gerilmiştir. Konçları kıvrık çizmeleriyle toprağa kök salmış gibi sağlam bir şekilde basmaktadır. Bu dayanıklı görünüş, bu ciddî ve düşünceli bakış, İngilizlerde olduğu söylenen ağırkanlılığı ve inatçılığı belirtir. John Bull; sâdık, kuvvetli ve güvenilir bir köpek olan buldog köpeğini hatırlatır. Bütün tarihleri süresince İngilizler, azimkârlıklarını ortaya koydular ve İkinci Dünya Savaşı sırasında da, Büyük Britanya'nın bozguna uğrayacağı şeklindeki bir ihtimali akıllarına bile getirmediler. John Bull, zafere kadar mücadeleyi elden bırakmadı.

Pulcinella 349

Pulcinella veya Polichinelle.
İtalyan sanat komedisinin kişisi, sonra kukla oldu.
XVI. yüzyılda Napoli'de doğdu.
Kırmızı burnu, garip elbisesi ve kısık sesiyle seyircileri kahkahalara boğar.

Beyaz elbiseli, siyah maskeli İtalyan Pulcinella, «İtalyan Sanat Komedisi» nin kibar ve biraz da hüzünlü bir kişisiydi. Hâlâ, bazı çağdaş oyun yazarlarının komedilerinde de yaşamaya devam etmektedir. Bu tipin Fransa'daki temsilcisi Polichinelle, İtalyan benzerinden yer yer farklı olup daha garip ve daha gürültücüdür. Sırtında ve göğsünde kamburu vardır, havuç gibi kırmızı burnu, bir sarhoşunkine benzer, cırlak bir sesle bağıra çağıra konuşur. Devamlı gevezeliği yüzünden hiçbir şeyi gizli tutamaz ve herkes bilir ki «Polichinelle'in sırrı» demek, hiç kimse için sır olmayan bir şey demektir. Geçmiş yüzyılların Fransız çocukları için Polichinelle, neşeli ve sevimli bir kukla olup ünlü Fransız kukla tipi Guignol'un arkadaşıydı. Fransız kukla tiyatrosunun en tutulan tipi olarak kalmıştır.

Pantalone 350

Pantalone.
İtalyan Sanat Tiyatrosu'nun (Commedia dell'arte) kişisi.
XVI. yüzyılda, Venedik'te doğmuştur.
Adı geçen tiyatroda, tahammül edilmez, gülünç ve herkesin alay ettiği bir tipi temsil eder.

Pantalone, İtalyan Sanat Tiyatrosu'nda ihtiyarları canlandırırdı. İtalyan komedi toplulukları, bu gülünç kişiyi, Arlecchino Colombina, Matamore ve diğer maskeli tiyatro kişileriyle aynı zamanda yarattılar. Pantalone, oynadığı eserlerde kraliçe Catherine de Médicis'yi çok güldürdü. Büyük tiyatro yazarı William Shakespeare, Pantalone'ye, «Nasıl Hoşunuza Giderse» isimli piyesinde rol vermiştir. İhtiyar, hırçın, zengin ve cimri bir tipi canlandıran Pantalone, kendisine karşı düzenlenen oyunların daima kurbanı olur. Fakat, piyesin sonunda Pantalone yumuşayıp kesesinin ağzını açar. Devrimizde, bu tür İtalyan komedisi, sahnelerden hemen hemen kaybolmuştur. Fakat, onun yarattığı geleneksel kişilere, bütün büyük karnaval şenliklerinde rastlamak mümkündür. Neşe içindeki kalabalıklar, Pulcinella veya Pedrolino (Pierrot) kılığına girerler.

Figaro 351

Figaro.
«Sevilla Berberi» ve «Figaro'nun Düğünü» adlı piyeslerin baş kişisi. 1775'te Fransız yazarı Beaumarchais'nin kaleminden doğdu. Figaro kelimesi, Avrupa'da, senli benli konuşan kimseler arasında «berber» le eş anlamda kullanılır.

Sevilla Berberi'ndeki Figaro'nun kurnazlığı, zekâsı ve neşesi, Beaumarchais'nin bu eserini nüktelerle dolu bir komedi haline getirmiştir. Genellikle berber, zaman zaman kötü bir cerrah, çoğu kez derbeder ve küstah olan Figaro, Kont Almaviva'nın uşağıdır. Dünyadaki bütün büyük kişilerin kötü işlerini yüzlerine vurmaktan çekinmez. Beaumarchais'nin ilk defa 1784 yılında oynanan bir başka piyesinde, yâni «Figaro'nun Düğünü» nde, Figaro ile yine karşılaşıyoruz, fakat artık Figaro, o uçarı, neşeli halini bırakmış, bir parça acılı ve hüzünlü bir kişiliğe bürünmüştür. Soylu sınıfın imtiyazlarını eleştiren ateşli konuşmaları, Fransız İhtilâlinin yaklaştığını göstermektedir. Bu geveze ve garip, şen ve yumuşak, şaşkın ve kurnaz berberin şerefine, Avrupa'da, özellikle Fransa'da berberler teklifsiz konuşmalarda Figaro diye anılır.

Leylâ ve Mecnun 352

Leylâ ve Mecnun.
Doğu edebiyatında çok yaygın bir aşk hikâyesinin kahramanları.
Türk, Arap ve İranlıların gerek klasik, gerek halk edebiyatlarında pek çok Leylâ ile Mecnun vardır. Bunların en güzeli, Fuzulî'nin yazdığı «Leylâ ile Mecnun» mesnevisidir.

Kays ile Leylâ, küçük yaşta birbirlerini severler. Leylâ, sevdiği Kays'ı ara sıra kıskandırmaktan zevk alır. Sevgisi günden güne artan Kays, Leylâ için şiirler söylemeye koyulur. Kays'ın babası, Leylâ'yı oğluna ister. Kays'ın yazdığı şiirlerin kızının adını dile düşürdüğü gerekçesiyle Leylâ'nın babası kızını vermez. Kays, Leylâ ile görüşmekten vazgeçmediği için halifeye şikâyet edilir ve kızla görüşmesi yasaklanır. Leylâ'nın kabilesi başka bir yere göçer... Bu aşktan kurtulması için duâ etmek üzere Kâbe'ye götürülen Kays, orada aşkının artması için Tanrı'ya yakarır. Bu arada Leylâ, başkasıyla evlendirilir. Kays, gerçekten çılgına döner. Mecnun olup çöllere düşer, vahşî hayvanlarla yoldaşlık eder, insanlarla ilgisini keser. Bu ayrılık acısına dayanamayan Leylâ ölür. Bir gün sonra da Mecnun'un ölüsü bulunur.

Arlecchino 353

Zanni veya Arlecchino (Fransa'da Arlequin).
İtalyan Sanat Komedisinin kişisi.
1572'de doğru Bergamo'da (İtalya) doğdu.
Kara maskesi, gri şapkası, alaca bulacalı elbisesi, şakşak'ı ve zekâsı onu meşhur yaptı.

Arlecchino, İtalyan komedisinin rengârenk bir elbise giyen, yüzü isle boyalı, başı kazınmış soytarısıdır. İtalyanlar Arlecchino'ya «Zanni» derler. Bu ad, lâtin soytarısı «Sannio» dan gelir. Kral Henri IV, devrinin Arlequin'i Tristan Martinelli'yi huzuruna kabul etmekten büyük bir zevk duyardı. Martinelli, tiyatrodaki küstahlığını, günlük hayatta, kralın sarayında sürdürerek günün birinde kralın tahtına oturdu ve kralı ayakta bıraktı. Henri IV, bu münasebetsiz davranışı hoş karşılayarak güldü. Güneş-Kral devrinde Arlequin'ler topluluğu, Molière'le birlikte Kral Sarayı isimli tiyatroda, nöbetleşe temsiller verirdi. Regnard ve Marivaux gibi yazarlar da, bu küstah ve zeki uşağı sahneye koydular. Arlecchino'nun kişiliğine sadık kalan, Milano Küçük Tiyatro'su, onu bütün dünya sahnelerinde hâlâ alkışlatmaya devam ediyor.

Pickwick 354

Samuel Pickwick.
1837'de ünlü İngiliz romancısı Charles Dickens'in yazdığı «Mister Pickwick'in Serüvenleri» adlı kitabın kahramanı, eski tüccar ve Pickwick'çiler kulübü başkanı.
Binbir çeşit acayip serüvenle karşılaştı.

Samuel Pickwick, servet sahibi olduktan sonra işlerden elini, ayağını çeken iyi yürekli bir ingiliz zenginidir. İnsanlığa hizmet etmeye karar verir ve Pickwick'çiler kulübünü kurar. Sonra pek sâf düşüncelerle hareket eden kahramanımız bütün dünyayı dolaşır. Herşeyi, sâdık uşağı Sam Weller'in hiçbir şekilde benimsemediği tam ve sarsılmaz bir iyimserlik açısından görür. İyi insan Pickwick, şeref ve haysiyetinin, çoğu kere gayet zor durumlara düştüğü olaylarla karşılaşır. Çok dalgın ve düşünceli olduğu bir gün, büyük bir ciddiyetle not defterine, kendisini götüren payton sürücüsünün değişik ve garip düşüncelerini yazmaktadır. Sürücü ise Pickwick'in kendisini şikâyet etmek için arabasının numarasını aldığını zannederek kızar ve bu sâkin müşterisini bir güzel döver.

Ferhat ile Şirin 355

Ferhat ile Şirin.
Gerek Türk, gerek İran edebiyatında, çeşitli yazarlar tarafından konu edinilmiş aşk hikâyesinin iki kahramanı.
Ferhat ile şirin hikâyesi aynı zamanda Karagöz ve ortaoyunundaki bölümlerden birini meydana getirir.

Bu hikâyenin konusu şudur: Erzen şehrinin kadın hükümdarı Mehmene Banu, kızkardeşi Şirin için bir köşk yaptırır ve köşkün duvarlarını nakkaş Ferhat'a süsletir. Ferhat ile Şirin bu sırada karşılaşır ve sevişirler. Sevgililerin ara sıra gizlice buluştuklarını öğrenen Mehmene Banu, Ferhat'ı bir kaleye hapsettirir, sonra bağışlayıp şehri terketmesini ister. Amasya hükümdarı Hürmüz Şah, Ferhat'ı himayesine alır ve delikanlı için Mehmene Banu'dan Şirin'i istetir. Dileği reddedilince ordusuyla Erzen'e yürür ve Şirin'i alıp Amasya'ya getirir. Bu arada, kendisi de Şirin'e tutulduğu için Ferhat'tan yapılması imkânsız bir işi başarmasını, Elma dağının ötesindeki suyu şehre bağlamasını ister. Su yolunu tamamladığı sırada Ferhat'a Şirin'in öldüğü söylenir. Ferhat kendini öldürür. Bunu duyan Şirin de canına kıyar.

Faust 356

Faust.
Birçok edebiyat eserinin kahramanı olan gerçek kişi.
1480'e doğru Knittlingen'de (Almanya) doğdu, 1540'a doğru Staufen-en-Brisgau'da (Almanya) öldü.
Goethe ve ünlü kompozitörler tarafından ölümsüzleştirilmiştir.

Doktor Faust, Almanya'ya bu takma isimle yerleştiği sanılan, esrarengiz bir büyücüdür. Şöhretini, Goethe'nin 1808 yılında, Faust ismiyle yayımladığı ve Schuman, Berlioz ve Gounod gibi büyük kompozitörlere ilham kaynağı olan şahesere borçludur. Bu efsanevî Faust, kendisine dünyada var olan bütün zevk ve bilgileri sunması için ruhunu şeytana satar. Mephistopheles ismindeki bu şeytan, söz verdiği bu hususları yerine getirir ve genç, güzel, zengin ve bilgin Faust, çok zevkli bir hayat sürer. Kendine âşık olan mâsun Margarete'yle karşılaşır, onu baştan çıkarır, sonra yüzüstü bırakır. Margarete çocuğunu öldürür, sonra kendi de ölür. Goethe'nin dramında Faust duyduğu samimî pişmanlık sonucu lânetlenmekten kurtulur. Fakat, daha hoşgörüsüz bazı yazarlar, Faust'u hiç bitmeyecek ıstıraplar çekmeye mahkûm ederler.

Çalıkuşu 357

Çalıkuşu.
Reşat Nuri Güntekin'in ilk romanı Çalıkuşu'nun (1922) aynı adı taşıyan kahramanı.
Feride adındaki bir genç kızın günlüğünden meydana gelen Çalıkuşu, ilk Anadolu romanlarından biridir.

Türkçede defalarca basılan Çalıkuşu'nun konusu şöyledir: Neşeli ve muzip bir kız olduğu için «Çalıkuşu» diye anılan Feride, İstanbul'da bir fransız okulunda yatılı öğrencidir. Babası uzak bir yerde subaydır. Annesi ölmüştür. Tatillerini teyzesinin yanında geçirir ve teyzesinin oğlu Kâmuran'la sevişir. Onunla nişanlanır. Evleneceği gece, nişanlısının başka bir kadınla ilgisi olduğunu öğrenince evden kaçar, Anadolu'ya gidip uzun süre öğretmenlik yapar. Kendisini korumak isteyen doktor Hayrullah beyle evlenir; ama bu evlilik şekilde kalır. Onun ölümünden sonra teyzesinin evine döner. Orada Hayrullah beyin göndermiş olduğu hâtıra defterini okuyan Kâmuran'la barışır ve evlenir. Çalıkuşu, içtenliği, duyguluğu, gerçekçiliği ve temiz diliyle en çok okunan romanlarımızdandır.

Niobe 358

Niobe (Ağlayan Kadın).
Bir mitoloji kahramanı olup Lydia kralı Tantalos'un kızıdır.
Manisa'da Yarıkkaya denilen yerde, Tantalos'un kalesi bulunur.
Niobe'yi temsil eden «Ağlayan Kaya» da Manisa dağında görülür.
Bu kayanın bir yüzü daima ıslaktır.

Niobe, Thebai Kralı Amphion ile evlenir. Altı erkek, altı kız çocuğu olur. On iki çocuklu Niobe, sadece iki çocuğu olan Tanrıça Leto ile alay eder. Leto, çocuklarının çokluğuyla öğünen Niobe'den öcünü almak için Artemis ve Apollon isimli çocuklarına, Niobe'nin bütün çocuklarını oklarla teker teker vurdurarak öldürtür. Çocukların babası Amphion canına kıyar. Niobe de, ölen çocuklarının ve kocasının ardından o kadar hıçkırır, o kadar gözyaşı döker ki sonunda gözpınarları kurur, sesi çıkmaz olur. Dağda, evlâtlarının ölüleri arasında kaskatı kesilir. Efsaneye göre Tanrı Zeus, Niobe'nin acısını dindirmek için onu taş yapar. Bugün Manisa dağında, Niobe'yi temsil eden ve bir kadına benzeyen kocaman bir kaya vardır. Söylentiye göre bu kayadan sızan sular, Niobe'nin gözyaşlarıdır.

Daidalos ve İkaros 359

Daidalos ve İkaros.
Yunan mitoloji kahramanları baba-oğul.
Üstün bir sanatkâr, mimar ve heykeltraş olan Daidalos, oğlu İkaros'u kanatlandırıp Girit Labyrinthos'undan uçurmayı başardı.
Fakat İkaros denize düşüp boğuldu.

Daidalos, Girit'te, içine girince bir daha çıkılması mümkün olmayan ünlü Labyrinthos'u inşa etti. Fakat oğlu İkaros'la birlikte bunun ilk kurbanı oldu. Baba-oğul, Girit kralı Minos tarafından Labyrinthos'a hapsedildiler. Minos'un karısı Pasiphae onları kurtardı. Daidalos kendisi ve oğlu için omuzlarına balmumu ile tutturulan kanatlar yaptı ve bunlarla uçtular. Yalnız, Daidalos, oğluna, güneşe fazla yaklaşmamasını söyledi. İkaros babasının tembihini unuttu: Güneşe çok yaklaşınca balmumu eridi. Kanatsız kalan İkaros, Sisam adası yakınında denize düşerek boğuldu. Düştüğü denize İkarion denizi denildi. İkaros'tan sonra bir süre daha yaşayan Daidalos da, oğlu İkaros'un düşüşünü tasvir etmeye iki kere teşebbüs ettiyse de, her ikisinde de, acısı buna engel oldu. İkaros'un düşüşü birçok kabartma ve tablolara konu olmuştur.

Odysseus 360

Odysseus.
Ünlü Yunan kahramanı; İthaka adasının efsanevî kralı.
M. Ö. XX. yüzyılın sonuna doğru yaşadığı kabul edilir.
Troia savaşından zaferle dönen Odysseus, binbir serüvenle karşılaştı.

Homeros'un yazdığı Odysseia destanı, en eski seyahat ve serüven hikâyelerinden biridir. Hikâyenin kahramanı Odysseus, kazandığı Troia savaşı dönüsü, sâdık karısı Penelope'nin kendisini beklediği İthaka adasına varabilmek için on yıl boyunca uğraşacaktır. Odysseus'un gezisi, çeşit çeşit tuzaklarla birçok kere engellenir. Fırtınaların kurbanı olan Odysseus, çoğu zaman, kendisini düşmanca karşılayan adalara çıkar ve oralarda kendisini bekleyen tehlikelerden kıl payı kurtulur. Nihayet, bu kadar uzun bir ayrılıktan sonra İthaka kralı, sarayına vardığı zaman, onu sâdece yaşlı köpeği Argus tanıyabilir ve ilk önce bu köpek sevincini belirtir. Odysseus aynı zamanda, Eski Yunan'ın canlı bir portresidir. Odysseia destanı bize, kaybolmuş bir uygarlığı, aslına sadık bir biçimde yansıtır ve onu daha iyi tanımamıza yardım eder.

Kül Kedisi 361

Kül kedisi.
Bir peri tarafından korunan bahtsız genç kız.
Perrault'nun masallarının ünlü kişisi.
Bu tatlı ve sevimli kız, uzun süre hakaretlere ve eziyetlere göğüs gerdi.

Üvey annesinden ve onun iki kızından kötü muamele gören Kül Kedisi, sonunda hizmetçi yerine konur ve mutfağa kapatılır. Genç kız orada, ocağın külleri arasında hüzünlü bir hayat sürmeye başlar. Onun «çok üşüyen ve ateşin başından ayrılmayan, uyuşuk, yumuşak başlı» kimseler için kullanılan «Kül Kedisi» takma adı buradan gelir. Derken bir akşam üstü, Kül Kedisi'ne vaftiz analığı yapan bir peri, onun imdadına koşar: Kül Kendisi'ni çok güzel elbiselerle giydirir ve onu şatafatlı bir arabayla kralın oğlunun verdiği baloya gönderir. Prens, bu çok güzel, esrarlı ve hiç kimsenin tanımadığı kıza hayran kalır. Kül kedisi ise gece yarısı oradan aceleyle ayrılırken, küçük camdan ayakkabılarından birini düşürür. Prens, bu güzel ayakkabı sayesinde, Kül Kedisini bulur ve onunla evlenir.

Pamuk Prenses 362

Pamuk Prenses.
Alman masallarının kahramanı.
1812'de Grimm kardeşlerin kaleminden doğdu.
Amerikalı ressam ve filim yapımcısı Walt Disney'in bir filminde, Yedi Cüceyle birlikte ölümsüzleşti.

Pamuk Prenses çok güzel bir kızdı, o kadar ki üvey annesi onun güzelliğini kıskandı ve ondan kurtulmak için Pamuk Prenses'i öldürtmeye karar verdi. Ama Pamuk Prenses'i öldürmekle görevli cellât ona acıdı ve bu güzel kızı ormanda serbest bıraktı. Ormandaki kuşlar ve diğer hayvanlarla arkadaş olan Pamuk Prenses'i, tatlı küçük ihtiyarcıklar olan Yedi Cüce, yanlarına aldı. Ve ormandaki hayvanlarla birlikte mutluluk içinde yaşamaya başladılar. Ama bir gün Pamuk Prenses'in üvey annesi intikam almak için yaşlı bir cadı kılığında çıkageldi. Ve Pamuk Prenses'e kırmızı bir elma verdi. Genç Kız büyülü elmayı ısırır ısırmaz uykuya daldı. Ama komşu ülke padişahının oğlu, güzel prens, onu öptü ve büyü bozuldu. Cadı ise kayalardan yuvarlanarak kötülüğünün cezasını buldu.

Küçük Deniz Kızı 363

Küçük Deniz Kızı.
Yarı kız, yarı balık şeklinde masal kahramanı.
1837'de Hans Christian Andersen'in kaleminden doğdu.
Danimarka'nın sembolü olan heykeli, Kopenhag limanının girişinde yer almaktadır.

Küçük Deniz Kızı'nın vücudu, ablasınınki gibi başından beline kadar dilber bir kız, belinden aşağısı ise balık şeklindeydi. Tatlı ve âhenkli bir sesi vardı. Günün birinde kralın oğlunu gören ve görür görmez de ona gönlünü kaptıran küçük Deniz kızı, Prens'in çevresine katılabilmek için de iki ayağa sahip olmayı bütün kalbiyle arzu etti. İsteği gerçekleşmiş, ama ona çok pahalıya mal olmuştu. Bundan böyle Küçük Deniz Kızı, eşsiz bir zarafet ve hafiflikle dansedebilecek, fakat buna karşılık, attığı her adım ona dayanılmaz acılar verecek ve hiçbir zaman konuşamayacaktı! Bu korkunç şartları seve seve kabul etti Küçük Deniz Kızı. Sonra günün birinde prens, başka bir kızla evlenince kalbi kırılan Küçük Deniz Kızı, bir daha görünmemek üzere denizin derinliklerinde kayboldu.

Ali Baba 364

Ali Baba.
İran'lı fakir esnaf.
Binbir Gece masallarından birinin kahramanı.
Ali Baba, esrarengiz bir şekilde çok büyük bir servet kazanmıştır.

Yoksul bir esnaf olan Ali Baba, kıt kanaat geçinmekteydi. Bir gün Kırk Haramiler denilen haydutların barındığı bir mağaraya girmenin sırrını tesadüfen öğrendi. Kırk Haramiler, çaldıkları malları, getirip bu mağraya saklıyorlardı. Ali Baba, Haramilerin reisinin, bir kayaya «Açıl susam açıl» diye bağırdığını işitti ve kayanın açılıverdiğini hayretle gördü. Mağara, haramilerin hırsızlıkla topladıkları ve rastgele yığdıkları altın, mücevher ve benzeri değerli eşya ile doluydu. Ali Baba da, haramilerden öğrendiği bu sihirli cümleyi tekrarlayıp mağaraya girdi ve bunlardan bir kısmını kendine ayırdı. Haramiler onu vurmak istedilerse de, sonunda Ali Baba, kölesinin de yardımıyla hepsini bir bir öldürdü. Bir atasözü hâline gelen «Açıl susam açıl» deyimi, bütün engelleri aşmaya yarayan bir aracı göstermek için kullanılır.

Alâeddin 365

Alâeddin.
Macerayı seven yoksul delikanlı.
«Ali Baba ve Kırk Haramiler» gibi «Alâeddin'in Lambası» da Bin bir Gece Masallarının en ünlülerinden biridir. Alâeddin bu masalda servet ve kudret sahibi olur.

Binbir Gece Masallarından birinin kahramanı olan Alâeddin, Mustafa adında bir terzinin oğluydu. Günün birinde Afrika'lı bir sihirbaza rastladı ve birtakım tabiatüstü olaylarla karşılaştı. Sihirbaz onu yanına aldı, kendi maceralarına sürükledi. Bu arada Alâeddin'i dünyanın merkezinde bulunan sihirli bir lambayı almakla görevlendirdi. Birçok maceralı olaydan sonra Alâeddin, bu işi başardı. Çeşitli engellerle karşılaşmasına rağmen lambayı buldu ve kullanmak üzere bir köşeye sakladı. Alâeddin, bu lamba sayesinde çok büyük bir servetin sahibi oldu ve sultanın kızıyla evlendi. «Alâeddin'in Lambası» adlı masal, güzel Şehrazat'ın, kocası İran şahı Şehriyar tarafından öldürtülmesini geciktirmek için geceleri ona anlattığı sürekli masalların en güzellerinden biridir. Dilber Şehrazat, bu masallarla ölümden kurtulmuştur.

Robinson Crusoe 366

Robinson Crusoe.
Issız bir adaya düşen kazazede gemici.
1719'da, Daniel Defoe tarafından yaratılan roman kahramanı.
Issız bir adada bütün güçlüklere göğüs gererek 28 yıl tek başına yaşamayı başardı.

İskoçya'lı bir denizci olan Alexander Selkirk, ıssız bir adaya terkedilmiş bir insanın korkunç macerasını gerçekten yaşamıştı. Selkirk'in bu zahmetli hayatı, 1704'ten 1709'a kadar beş yıl sürmüştü. Ama, Daniel Defoe, Alexandre Selkirk'i örnek aldığı roman kahramanını, yirmi sekiz yıl yalnız yaşamaya mahkûm etmiştir. Batan bir gemiden kurtulan Robinson Crusoe adlı denizci, Orenok ırmağının ağzındaki bir adada kendisini yapayalnız bulur. Önceleri ümitsizdir, fakat sonra yavaş yavaş kendini toparlar. Yılmadan mücadeleye girişir; zekâsı ve becerikliliği sayesinde kendine hemen hemen normal bir hayat sağlar. Hele yamyamların adaya öldürmek için getirdiği zavallı bir zenciyi; onların elinden kurtardığı gün keyfine diyecek yoktur. Nihayet bir gemi adaya yanaşır ve bu iki kahramanı oradan kurtarır.

Deli Dumrul 367

Deli Dumrul.
Dede Korkut Kitabı'ndaki bir hikâyenin delidolu konuşan, gözüpek kahramanı.
Bu hikâyede Deli Dumrul'un tabiatüstü kuvvetlerle savaşması ve Deli Dumrul ile karısının birbirlerine olan aşkı anlatılır.

Genç bir yiğidin canını aldığı için Azrail'e kızıp meydan okuyan Dumrul, Tanrı'nın gazabına uğrar ve ölüme mahkûm edilir. Ölümden kurtulamayacağını anlayan Dumrul, Tanrı'ya yalvarır, Tanrı da canı yerine can bulması şartıyla onu bağışlayacağını bildirir. Dumrul, anasıyla babasına koşar, kendi yerine ölmeyi kabul edip etmeyeceklerini sorar; ikisi de canlarını vermek istemez. Bunun üzerine ölümden kurtulamayacağını anlayan Dumrul, eşiyle vedâlaşmaya gider. Karısı, onun yerine canını vermeyi teklif eder. Genç karı kocanın bu fedakâr ve temiz aşklarını mükâfatlandırmak isteyen tanrı, Azrail'e yaşlı ana babanın canlarının almasını buyurarak onların ömürlerini de Dumrul ile eşine ekler. Deli Dumrul hikâyesi Oğuzların İslâmlığı benimsemesinden sonra din ve tek tanrı hakkındaki inanç ve düşüncelerini yansıtır.

Alp Er Tunga 368

Alp Er Tunga veya Tunga Alp Er.
Türk destan kahramanı.
Bazı efsanelere göre Firdevsî'nin Şehname'sindeki• Turac hükümdarı Afrasiyab'dır.
Birçok Türk kavmi, onun soyundan geldiklerine inanırdı.

Turac hükümdarı Alp Er Tunga, İran'lılarla savaşa tutuşmuş ve Türk-İran sınırı Ceyhun ırmağı ile çizilmişti. Sonra Alp Er Tunga, İran'a girerek Azerbaycan'ı aldı. Bâbil'e kadar ilerledi. Daha sonra İran tahtına geçen Tahmasp, Türk ülkesine girerek söylentiye göre Alp Er Tunga'nın kızıyla evlendi ve ondan Zu adlı bir oğlu oldu. Zu, tahta geçtikten sonra dedesiyle savaştı ve onu İran'dan çekilmek zorunda bıraktı. İran'lılar bu yenilgiyi bir kurtuluş saydılar ve üç kutsal bayramlarından biri kabul ettiler. Daha sonraları İran tahtına Alp Er Tunga'nın başka bir torunu, Keyhüsrev geçti ve Alp Er Tunga ile yaptığı her savaşı kazandı. Son savaşta dede-torun karşılaştılar, yenilen Alp Er Tunga, Azerbaycan'da yakalanarak işkenceyle öldürüldü. Bu ölüm Türkler arasında derin acılar bıraktı.

Robin Hood 369

Robin Hood veya Ormanların Robin'i.
İngiliz halk şarkılarının kahramanı.
Serüvenleri, XII. yüzyıla rastlar.
Robin Hood, kimsesiz, haksızlığa uğrayan, zavallı kimseleri, güçlülere karşı korur.

Robin Hood, kanun dışı bir çetenin reisi olarak ün yapmış ve Sherwood ormanını kendisine barınak olarak seçmişti. Çeşitli adaletsizliklerin kurbanı olan zavallı kişiler, Robin Hood'un, imdatlarına koşacağını bilirlerdi. Ormanların Robin'i ve onun sâdık yardımcısı Little John, arkadaşlarını yanlarına alarak köylere ve şatolara baskınlar düzenlerler, oralardaki birkaç suçsuz tutukluyu kurtarır ya da haksız olarak toplanmış bazı servetlere el koyarlardı. Robin Hood'un yanılmaz oku, hedefini hiç şaşmazdı. Sonra bu ele avuca sığmaz, kanun, ferman dinlemez kişiler, saklanmak için ormanlarına dönerler, yeşil elbiseleriyle yeşil yapraklar içinde kaybolup giderlerdi. Robin Hood, Sakson ırkının, Norman istilâsına karşı direnişinin de sembolüdür. Walter Scott, Ivanhoe isimli romanında, onun maceralarından yararlanmıştır.

Keloğlan 370

Keloğlan.
Sevimli kel, yoksul, tembelce bir Türk halk masal kahramanı.
XVII. Yüzyıl'dan itibaren kişilik kazandı.
Başına gelen bütün felâketleri, kendisine yapılan bütün haksızlıkları, kurnazlığı ve becerikliliği sayesinde yener.

Türk halkının kendi özünden doğan bu delidolu, saf ve hazırcevap kahramana birçok masalda rastlamak mümkündür. Hattâ adı türkü ve atasözlerine bile geçmiştir. Keloğlanın babası daha masalın başında ölür. Onun tek varlığı yaşlı anasıdır. Bazan da kendisini döven hoyrat ağabeyleri vardır. Keloğlan masalın sonuna kadar kel kalır. Ama öyle akıllıca işler yapar ki bunlar, onun çirkinliğini ve kelliğini unutturur. Bazan kendisine âşık olan padişahın kızı sayesinde sırma saçlara kavuşur. Sırtında heybesi, bazan yalınayak dolaşan, bazan çarık giyen Keloğlan, kimi zaman baba ocağını bırakarak diyar diyar gezer. Hareketleri kaba ve gülünçtür. Korku nedir bilmez. Güçlü padişahları, korkunç devleri, kurnazlığı ve becerikliliği sayesinde tek başına yener.

Harpagon 371

Harpagon.
Komedi kahramanı.
1668'de Molière'in kaleminden doğan ünlü «Cimri» pipesinin baş kişisi.
Cimriliğin ve açgözlülüğün sembolü oldu.

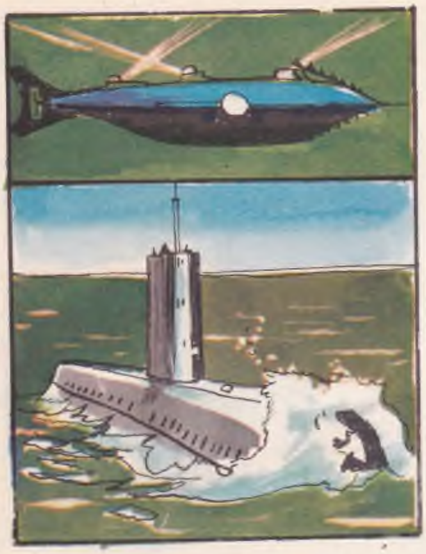
Molière, «Cimri» piyesini ilk defa sahneye koyduğu zaman eser, pek başarı kazanmamıştı. Bununla beraber o zamandan beri bu komedinin başlıca kahramanının adı olan Harpagon, bütün cimri insanları belirtmek için kullanılan bir isim halini almıştır. Zira, bu cimriden daha fazla cimri olmanın imkânı yoktur. Ne kadar gerekli olursa olsun, en küçük bir masraf bile onu kalbinden yaralamaya yeter. Harpagon, hazinelerini gizlediği kutunun çalındığını zannettiği zaman hem komik, hem de acıklı, çılgınca bir ümitsizlik sahnesi yaratır. Para hırsı yüzünden öz çocuklarının bile düşmanı olmuştur. Bu iğrenç adam, bir de çok sevimli bir genç kıza tutkundur. Marianne adındaki bu kızla tahmin edeceğiniz gibi beş kuruş harcamadan, evlenmek istemektedir. Bu güzel tasarı, başarıya ulaşmaz. Marianne için ne mutluluk...

Amcabey 372

Amcabey.
Ünlü Türk karikatürcüsü Cemal Nadir Güler'in çizdiği bir tipe verdiği isim.
Amcabey ilk defa Akşam gazetesinde yayımlandı (1929). Az zamanda çizicisi kadar ün kazandı.

Değerli Türk karikatürcüsü Cemal Nadir, Amcabey'i yaratmadan önce ancak, kasnak işleme çırağı olarak çalıştığı Bursa'da, vakit buldukça, geceleri karikatürle uğraşabiliyordu. İlk resimlerini 1920'de Diken mecmuasında yayımladı, üç yıl Bursa ilkokullarında resim öğretmenliği yaptı, 1926'da Akbaba dergisinde, 1929'da Akşam gazetesinde karikatürlerini yayımlamaya başladı. Akşam'da yayımladığı karikatürlerinde yer alan Amcabey tipi, şöhretini büyük ölçüde artırdı. Amcabey melon şapkası, çizgili pantolonu, şemsiyesiyle halkın arasında yaşamakla beraber Karagöz ve Nasreddin Hoca geleneğine bağlı, iyimser, zeki ve millî bir mizah tipiydi. Yaşadığı günlerin hicvini Amcabey'e yaptıran sanatçı, bir yandan ona yalnız günün olaylarını karikatürize ettirirken bir yandan da bir halk düşünürü gibi konuştururdu.

Kaptan Nemo 373

Kaptan Nemo.
Nautilus isimli denizaltının komutanı.
1870'de Jules Verne'nin kaleminden doğmuştur.
Hayalî olarak uçsuz bucaksız deniz diplerini keşfeden ilk kişi oldu.

Jules Verne, «Deniz Altında Yirmi Bin Fersah» isimli romanında olağanüstü bir denizaltı, henüz o devirde var olmayan bir gemi tipi tasarladı. Bu denizaltının içinde, kendi istekleriyle olmamakla beraber fransız profesörü Oyonnax, hizmetçisi Conseil ve iriyarı Kanada'lı Ned Land da yer aldılar. Geminin komutanı, esrarengiz kaptan Nemo, misafirlerine, deniz diplerinin göz kamaştırıcı parlaklığını ve sırlarını gösterdi. Sırasıyla bir deniz savaşını seyreden, dalgıç elbisesiyle derinlerde gezinen, bir deniz buzulunun altından büyük güçlükle kurtulan, dev bir ahtapottan kaçma imkânını bulabilen Nautilus yolcuları, çok ilginç serüvenler yaşadılar. A.B.D. nin 1954 yılında yaptığı ilk atom denizaltısına Jules Verns'e duyulan saygının bir belirtisi olarak Nautilus ismi verildi.

Fantoma 374

Fantoma.
Polis romanlarının ve filimlerinin kahramanı.
1911'de. Marcel Allain ve ve Pierre Souvestre tarafından yaratıldı.
Kusursuz cinayet ustası Fantoma, zeki ve beceriklidir, daima polisten kaçmayı başarır.

Arsen Lüpen gibi Fantoma'da da kibar bir adamın tavır ve hareketleri vardır. Fakat bu, duygusuz bir suçludur. Amansız düşmanı polis müfettişi Juve tarafından devamlı olarak izlenen Fantoma, kendisine karşı kurulan bütün tuzaklardan kurtulmayı başarır ve bir türlü ele geçmez. Fantoma'nın olağanüstü serüvenleri, sinemacıların, birçok heyecanlı ve hareketli filim yapmasına yol açtı. Bunların en son çevrileninde, Fantoma, en modern ve en şaşırtıcı teknik gelişmelerden yararlanır: Helikopterle havalanmakta veya denizaltıyla derinliklere dalmakta tereddüt etmez. Fantoma'nın yaratıcılar yani Marcel Allain ve Pierre Souvestre daima genç ve sporcu kalan kahramanlarının bu mükemmel araçları kullanacağını acaba, onu tasarlarken düşünmüşler miydi?

Tom Amca 375

Tom Amca.
Amerika'lı zenci köleyi temsil eden kişi.
Amerika'lı kadın romancı Beecher-Stowe'un kaleminden doğdu (1851).
Tom Amca'nın Kulübesi, köleliğin kaldırılmasına yardımcı oldu.

1850 yılında, Amerika Birleşik Devletleri'nde herkesi, gördüğü kaçak zenci köleleri ilgililere haber vermeye mecbur eden sert bir kanun yayımlanmıştı. Buna içerleyen Beecher-Stowe adındaki dul bir kadın, bir yıl sonra zenci kölelerin yürekler acısı hayatını gözler önüne seren bir roman yazdı. «Tom Amcanın Kulübesi» adını taşıyan bu eser, Kuzey Amerika zencilerinin mal gibi alınıp satılmasını, köle olarak kullanılmasını, insanlık dışı davranışlarla ezilmesini anlatır. Köleleri alıp satanlar, karı ile kocayı, ana ile çocuklarını birbirlerinden ayırmakta bir an bile tereddüt etmezler. Dolayısıyla bu zavallı kişiler de birbirinin hasretini çekerek yaşamak zorunda kalırlar. Kitabın kahramanı olan zeki ve iyi yürekli Tom Amca, eşinden ve çocuklarından uzakta, son nefesini verinceye kadar çektiği bütün çilelere metanetle göğüs gerer.

Gulliver 376

Samuel Gulliver.
Büyük başarı kazanan ve ilgi gören bir İrlanda romanının kahramanı.
1726 yılında Jonathan Swift'in kaleminden doğdu.
Hayalî ülkelere olağanüstü yolculuklar yaptı.

Gulliver'in yaptığı yolculukların amacı, okuyucuya insan tabiatının gülünçlüğünü ve toplumların aksak taraflarını göstermektir. Bu yergi türündeki romanın kahramanı önce Lilliput'a gider. Burada insanların boyu 30-40 santimdir; herşey küçüktür. Gittiği ikinci ülkede oturanlar ise 18-20 metre boyundaki devlerdir; orada herşey büyüktür. Gulliver daha sonra «uçan ada» ya gider. Burada uykuya dalmış, gülünç bilginler yaşar. Son yolculuğunu yaptığı ülkede oturanlar ise biçimsiz, kötü hayvanlardır. Akıllı ve mantıklı bir atın egemenliği altında yaşarlar. Swift'in bütün eserleri gibi Gulliver'in Seyahatleri de yergiler, taşlamalar, olaylarla doludur. Açık, sade ve çok canlı üslûbuyla çağının İngiltere'sini ağır şekilde eleştiren korkunç bir sosyal hicivdir.

Gargantua 377

Gargantua.
Olağanüstü bir iştahı olan dev.
François Rabelais tarafından ölümsüzleştirilen halk efsanelerinin (1534) kahramanı.
Pisboğazlığına rağmen sağlam bir sağduyusu vardır.

Gargantua, Fransız rönesansının en önemli yazarı François Rabelais tarafından kaleme alınmış «Büyük Gargantua'nın Akıl Ermez Hayatı» adlı romanın baş kişisi olup halk efsanelerinin bir kahramanıdır. O da babası Grandgousier ve anası Gargamelle gibi sağlığı yerinde bir devdir. Doğar doğmaz, aileye büyük bir canlılık getirir. Aklın alamayacağı kadar bol yiyeceği gövdeye indirir, kimsenin yapamayacağı şekilde şarkı söyler, bağırıp çağırır, uyur. Her zaman keyfi yerinde olan bu devin kişiliğinde, çocuksu saflığın yanısıra, büyük bir bilgelik görülür. Obur dev, yiyip içmeye olduğu kadar öğrenmeye de düşkündür. Oğlu Pantagruel'i en iyi okullara gönderir. Bu küçük dev de babasının yerini tutar, şölenlerde doymak bilmez iştahıyla aile geleneğini sürdürür.

Bozkurt 378

Bozkurt.
Türklüğün sembolü.
Türk mitolojisinde özellikle Göktürk hanedanının kökleriyle ilgili efsanelerde yer alan kutsal ve efsanevî varlık.
Bozkurt sembolü totemcilik çağının karanlıklarına kadar dayanır.

İlk Türk imparatorluğunu kuran Hunların bayrakları üzerinde kurt başı sembolü vardı. Uygurların bayrağında yine bir kurt sembolü bulunuyordu. Oğuz Destanı'nda Oğuz Kaan'ın vücudu kurda benzetilmiştir. Efsaneye göre Göktürklerin ilk hakanı olan Asena, bir dişi bozkurttan türemişti. Eşsiz kudret sahibi olan bu hakan, rüzgârlara ve yağmurlara hükmederdi. Bir başka efsaneye göre, Göktürkler, bir düşman kavmin saldırısına uğradı. Sonunda bir çocuk sağ kaldı. Düşman askerleri, çocuğun ellerini ve ayaklarını keserek bir bataklığa terkettiler. Bir dişi kurt bu çocuğu besledi ve ondan gebe kaldı. Düşman hükümdarı, çocuğu öldürtmek istedi. Fakat kurt, onu alıp bir mağaraya götürdü ve orada bir oğlan doğurdu. Daha sonra Türkler bu mağaraya «Ulusu Koruyan Tanrı» adını koydular.

Komiser Maigret 379

Komiser Maigret.
Polis romanlarının zeki komiseri.
Tanınmış Belçika'lı romancı Georges Simenon tarafından 1932'de yaratıldı.
En karanlık cinayetleri bile gün ışığına çıkarır.

Komiser Maigret. Belçika'lı yazar Georges Simenon'un art arda yazdığı romanlarda, insanı şaşkın ve hayran bırakan araştırıcılık kabiliyetini ortaya koyar. Bununla beraber vücudunun hantal görünüşü, son derece işlek zekâsını keşfetmemize imkân vermez. İri gövdeli Maigret ağır ağır yürür, daima kocaman piposunu içer, az konuşur, fakat çok dinler. Olayın maddî ipuçlarıyla pek ilgilenmez; insanları ve eşyayı maharetle inceleyerek araştırmalarını özellikle psikolojik izlenimlere dayandırır. Komiser Maigret, okuyucularını, çok kere fakir mahallelerin gri sisleri içinde gezdirir, onları gemilerin uyukladığı hüzünlü rıhtımların kaldırımlarına sürükler. Maigret, bütün dünya ülkelerinde serüvenlerini merak ve heyecanla okuyan büyük bir okuyucu kitlesi kazanmıştır.

Sherlock Holmes 380

Sherlock Holmes.
İngiliz polis hafiyesi.
1887'de Sir Arthur Conan Doyle'un kaleminden doğdu.
Olaylardan sonuç çıkarmadaki üstün muhakeme gücüyle en karanlık cinayetleri aydınlatır.

Sherlock Holmes, bize zaman zaman geniş kaputu, kulaklarını örten kocaman kasketi ve geçkin bir bekârın küçük alışkanlıklarıyla biraz gülünç görünür. Ama, o ne yaman bir polis hafiyesidir! Kendisi özel detektif olup hiçbir polis örgütüne bağlı değildir ve araştırmalarını sadece kendi zevki için yapar. Sadık dostu ve sırdaşı doktor Watson'la daima beraber olan hafiye, hiçbir ayrıntıyı ihmal etmeden, en küçük araştırmalardan işine başlar. Bir kibrit çöpü, azıcık toz, bir kâğıt parçası onun büyüteciyle incelendiği zaman önem kazanan değerli ipuçlarıdır. Bunlar, Holmes'in, doktor Watson'un büyük bir hayranlıkla izlediği, son derece ilginç sonuçlara varmasına yarayan düşünceler yürütmesine yarar. Sherlock Holmes, en işini bilir, ele avuca sığmaz suçluları bile mutlaka yakalamayı başarır.

Arsène Lupin 381

Arsène Lupin.
Kibar hırsız.
1907'de romancı Maurice Leblanc tarafından yaratıldı.
Zavallı kimseleri zorbalıkla soyanlardan çaldıklarını sahiplerine geri verir.

Çok zarif, neşeli ve zeki bir adam olan Arsène Lupin, hasımlarına unutamayacakları oyunlar oynar, polisi aldatmak için çeşitli kılıklara, kimliklere bürünür, akrobatlık kabiliyetinden yararlanarak soyacağı evlere balkonlardan, bacalardan, pencerelerden girer. Ona hiçbir kilit dayanamaz, bilmediği hiçbir gizli yer yoktur. Kibar hırsız, daima pahalı mücevherleri, değerli eşyayı, sanat eserlerini aşırır ve ayrıca soyduğu kimseleri gülünç duruma düşürür. Fakat, amacı, bu hırsızlıklardan çıkar sağlamak değildir. Bunları, çok kere adaleti yerine getirmek ve haksız olarak malları ellerinden alınmış bahtsızlara mallarını geri vermek amacıyla yapar. Hattâ, bazan meselâ, devletin veya insanlığın çıkarları söz konusu olduğu zaman polisle işbirliği yapmayı kabul eder.

Asklepios 382

Asklepios.
Eski Yunanlılarda hekimlik tanrısı.
Apollon'un oğlu idi.
Hastaları, şaşırtıcı bir şekilde iyileştirerek, halkın en sevdiği tanrılardan biri oldu.

Yunan Efsanelerine göre:

Apollon'un oğlu olarak kabul edilen Asklepios, pek çok hastayı iyileştirdiği için halkın sevgi ve saygısını kazanmıştı. Hekimlik tanrısı, birçok hastalığın tedavisinde bitkilerden yararlanmayı öğrenmişti. Yaptığı tedaviler o kadar büyük bir başarı kazandı ki ölüleri diriltiği bile söylenmeye başlandı. Bu habere Cehennem Tanrısı Hades (Pluton) çok kızdı: Bu Asklepios, kurbanlarını elinden mi alacaktı? Zeus (Jüpiter) de, durumdan pek memnun değildi: Asklepios, tanrılar kralının kurtulmak istediği bazı münasebetsiz kimselerin de sağlıklarını düzeltiyordu. O zaman bu çok becerikli fakat artık can sıkmaya başlayan hekimden kurtulmak için Zeus onu... takımyıldız haline getirdi. Asklepios'un iki kızı vardı: Birinin adı Panakea (her derde deva) idi; diğerininki Hygieia (sağlık...)

Romulus ve Remus 383

Romulus ve Remus.
Mars ile İlia'nın oğulları.
Efsanevî ikiz kardeşler.
M. Ö. VII. yüzyılda yaşadılar.
Roma'nın kuruluşunda önemli rol oynadılar.

Bu ikiz kardeşlerin hikâyesi heyecanlı olaylarla doludur. Doğdukları zaman bir sepet içinde Tiber nehrine atılırlar ve bir dişi kurt tarafından kurtarılarak emzirilirler. Romulus ve Remus arasında, Roma'yı kimin kuracağı konusunda kavga çıktı ve bunun sonunda Remus, kardeşi tarafından öldürüldü. Roma'nın kuruluşu hakkındaki efsaneye inanmak gerekirse Roma, Pales bayramı günü (M. Ö. 753 yılının 21 nisan günü) kurulmuştur. O gün ilk Roma kralı Romulus, kutsal bir sapanın bronzdan demiriyle gelecekteki şehrin sınırlarını belirleyen çizgiyi çekti. Bu sınır, içinde Capitolo ile Palatino dağının da olduğu yedi tepeyi içine alıyordu. Roma'lılar, devrimizde de, 21 nisan gününü şehirlerinin kuruluş yıldönümü olarak kutlarlar. Romulus ve Remus'un dişi kurt tarafından emzirilmesi, birçok resim ve heykelde tasvir edilmiştir.

Don Kişot 384

Don Kişot.
Aynı adı taşıyan dünyanın en ünlü romanının kahramanı İspanyol şövalyesi.
1605'te ünlü İspanyol yazarı Cervantes'in kaleminden doğdu.
Temiz yürekli fakat biraz delice kişi.

Yaşlı, delice bir İspanyol soylusu olan Don Kişot, şövalye romanlarını okuya okuya şövalyeliğe heveslenir. Esir prensesleri kurtarmak, kötüleri cezalandırmak, kuvvetlilere karşı zayıfları korumak ve böylece ün kazanmak ister. Eski bir miğferle mızrağı kuşanır, cılız atı Rosinante'ye biner ve arkasında, ihtiyar bir eşeğe binmiş sâdık uşağı Sancho Panza olduğu halde macera aramaya çıkar. Erişilmez hayâller peşinde koşan Don Kişot, korkunç devler gözüyle baktığı yeldeğirmenlerine karşı savaşır, İspanya'nın düşmanı olan Mağriplileri temsil eden bir kukla tiyatrosunun kuklalarının kellelerini uçurur, düşman sandığı bir koyun sürüsüne saldırır ve bu arada başına bir sürü iş açar. Cervantes, bu romanında modası geçmiş bir şövalyeliğin gülünç yanlarını insancıl bir görüşle ortaya koyar.

Bilginler
ve
Sanayiciler

Eukleides 385

Eukleides veya Öklid.
Eski yunan matematikçisi.
M. Ö. III. yüzyılda yaşadı.
Yazıldığı tarihten beri en mükemmel geometri kitabı sayılan «Elemanlar» adlı eseriyle ünlüdür.

Eukleides, matematik eserlerinin ilk büyük yazarıdır. Geometri öğretiminin temel ilkelerini kapsayan «Elemanlar» isimli kitabı, yirmi cildi bulur. Bu eserin kesinliği ve açıklığı çağımızda da henüz aşılamamıştır. Eserinin başında, Eukleides, tariflere ve aralarında meşhur postulatının da bulunduğu kavramlara yer verir. Eukleides, Mısır'da İskenderiye'de öğretmendi ve eski çağın en tanınmış okullarından birinde matematik dersi veriyordu. Bu matematik bilgini, geometriyi gerçek bir bilim haline getirmiş açık tarifler ve ispat edilen teoremler yaratmıştır. Bu çalışmaları sırasında Mısır'lı inşaatçıların, sadece uygulamaya dayanan bilgilerini ele almış, bunlardan yararlanmıştır. O devirden beri başka geometri okulları da kurulmuş, fakat hiçbiri, bütün dünyada kendini kabul ettiren Eukleides'in geometrisinin yerini alamamıştır.

Arkhimedes 386

Arkhimedes.
Yunanlı bilgin.
M. Ö. 287'de Syrakusai'de (İtalya) doğdu, M. Ö. 212'de aynı yerde öldürüldü.
Dâhi mucit ve fizik biliminin babası.

İnsanlık, Arkhimedes'e matematik ve fizikle ilgili birçok buluşu borçludur. Bu buluşların en önemlilerini şöyle sıralayabiliriz: Bilgin, önce daire çevresinin, çapına oranını buldu, Yunan sayı sistemini geliştirdi. Mekanikte büyük iş kolaylığı sağlayan sonsuz vidayı, dişli çarkı, hareketli makarayı, palangayı icat etti. Dünyayı yerinden oynatmak için bir dayanak noktasının yeteceğini iddia ederek kaldıraç teorisini ortaya koydu. «Bir sıvıya daldırılan cisim, taşırdığı sıvının ağırlığı kadarını ağırlığından kaybeder» şeklindeki ünlü prensibi buldu. Bugün yüksek matematikte temel prensiplerden biri olan «integral hesabı» na yol açan geometri incelemeleri yaptı. Eukleides'in bu dâhi öğrencisi, Syrakusai'nin zaptı sırasında bir geometri probleminin çözümüne dalmışken kendisini tanımayan Roma'lı bir asker tarafından öldürüldü.

Ptolemaios 387

Claudius Ptolemaios; Batlamyus da denir.
Eski Yunanlı coğrafya, astronomi ve matematik bilgini.
90 yılına doğru Ptolemais'te (Mısır) doğdu, 168 yılına doğru Kanop'ta (Mısır) öldü.
Eski çağ dünyasının ilk büyük haritasını çizdi.

Ptolemaios'un bütün hayatı boyunca İskenderiye'de yaşadığı sanılmaktadır. Eserleri, astronomi, matematik, kronoloji, optik ve coğrafya gibi çok çeşitli dalları kapsar. Ptolemaios'un ünlü Coğrafya'sı, on beş yüzyıl boyunca en güvenilir ve en mükemmel eser olarak kabul edilmiştir. XVI. yüzyılda da birçok defa basılmıştır. Ptolemaios, bu eserde, eski çağın bilgin ve gezginlerinden öğrendiği bütün bilgileri ortaya koymuştu. Bu arada, özellikle enlem ve boylamları tespit etmeye yarayan çizgileri bulan Hipparkhos isimli astronomdan yararlanmıştı. Ptolemaios'un haritasındaki dünya, Asya ve Afrika'nın bir kısmını kapsıyordu. Bilgin, soğuk denizlerle çevrili, Britanya adalarının varlığını biliyordu. Fakat, denizcilerin çok daha kuzeyde gördüklerini söyledikleri, buzlarla kaplı bir denize haritasında yer vermeyi kabul etmemiştir.

Farabî

388

Ebu Nasr Mehmed. Farabî adıyla tanınır.
Türk-İslâm filozofu.
870'te Türkistan'da, Farab'da doğdu, 950'de Şam'da öldü.
Kendinden önce ve sonra gelen İslâm filozofları arasında Batı'nın değer verdiği en önemli düşünürlerden biridir.

Farabî, ilk öğrenimi doğduğu ilde, yüksek öğrenimini Bağdat'ta yaptı. Zamanının ünlü bilginlerinden felsefe, mantık, dilbilgisi öğrendi. Aristoteles'in o çağda bilinen eserlerini inceledi. Farabî hakkındaki bilgilerimiz, kendisinden yüzlerce yıl sonra yaşayan yazarlardan gelir. Bu yüzden bilgilerimizin şüpheli kalan yerleri vardır. Sağlığında yaygın bir ünü olmayan Farabî, ölümünden sonra Batı'da Ortaçağ hıristiyan filozoflarının ilgisini çekti. Eflatun ve Aristoteles'in felsefesi, batı ülkelerinde yayılmağa başlayınca hıristiyan düşünürler, arapça eserlerden, islâm filozoflarından, bu arada Farabî'den, çok yararlanmışlardır. Farabî'nin felsefe konusunda giriştiği çalışmanın başlıca amacı, İslâm diniyle Eflatun ve Aristoteles'in felsefesini bağdaştırmak, dinle felsefe arasındaki çatışmayı gidermekti.

Uluğ Bey

389

Uluğ Bey.
Türk matematik ve astronomi bilgini olan hükümdar.
1395'te Semerkant'ta doğdu, 1449'da öldürüldü.
Ömrünü bilimsel incelemelerle geçirmiş, matematik ve astronomi üzerine eserler yazmıştır.

Uluğ Bey, Timurlenk'in torunudur. 1446'da hükümdar oldu Fakat amacı, ülkeler fethetmekten çok, bilim ve fenle uğraşmaktı. Sarayı, devrinin ünlü bilginleriyle doluydu. Uluğ Bey, bu çalışmaları desteklemek için Semerkant'ta büyük bir medrese kurdu ve devrinin en büyük rasathanesini yaptırdı. Bu arada, gökyüzünün bir haritasını çizdi. «Ziyc-i Ulugi» denilen astronomi cetveli, o devrin bilimsel temele dayanan tek takvimi olarak kabul edilmektedir. Bu eser, 1665 yılında Oxford'da basıldı ve çeşitli dillere çevrildi. Uluğ Bey, bu çalışmalarının yanında ülkesinin iç huzursuzluklarıyla da uğraşmak zorunda kaldı. Kendisine isyan eden oğlunu yendi ve sonra affetti. Fakat oğlu, o iyi yürekli, bilgin babanın oğlu değilmiş gibi, serbest kalır kalmaz, topladığı ikinci orduyla Uluğ Bey'i yendî ve ölüme mahkûm etti.

Harizmî

390

Ebu Abdullah Muhammed bin Musa.
Arap bilgini.
Doğum tarihi ve yeri belli değil; 850'de Harizm'de öldü.
Cebir ve trigonometri bilimlerinin kurucusu sayılır. Astronomi dalında da önemli eserleri vardır.

Harizmî, Halife Me'mun devrinde yaşamış ve onun kitaplık memurluğunda bulunmuştur. Bilgin, küçük dergilerden meydana gelen bir eser yazdıktan sonra bir süre Bağdat'ta çalışmalarına devam etti ve asıl ününü burada yaptı. Hindistan'a gitti ve orada matematikle uğraştı. Bağdat'a döndükten sonra (830), Me'mun'un kütüphanesinde eser yazmaya başladı. Bağdat'da ve Şam'da rasat yapan bir heyete katıldı. Halife Me'mun tarafından Yer'in enlem dairesinin bir derecelik yayını ölçmek için Sincar ovasına gönderildi. Eserleri latinceye çevrilen Harizmî, Batı bilim dünyasında, Descartes'a kadar gelen en büyük matematik dehası olarak kabul edilmiştir. En önemli eseri, «Cebir ve Mukayese Hesabı» dır. Cebir kelimesi, batı dillerine bu kitap dolayısıyla geçmiştir. Harizmî'nin, «Enlem-Boylam Kitabı» isimli gökyüzü atlası da çok ünlüdür.

Tsay - lun 391

Tsay-lun.
Çin tarım bakanı.
I. yüzyılda yaşadı.
M. Ö. 105 yılında, bitki elyafından yapılma, bükülebilen parlak kâğıdı icat etti.

Uygarlığın bugünkü düzeye erişmesinde büyük bir rolü olan kâğıdı icat şerefi Çin'lilere aittir. Kâğıt genellikle lifleri uzun olan bitkilerden elde edilen selüloz eylafının keçeleştirilip karıştırılmasıyla elde edilir. 105 yılında Çin'in tarım bakanı Tsay-lun, keçeleşmiş ince bir lif tabakası elde etmek için ipekli kumaş artıklarından yararlandı. Dolayısıyla ilk yapılan kâğıt da ipekten oldu. Fakat Tsay-lun daha sonra dut ağacının, bambunun veya Çin ısırganının liflerini keçeleştirerek daha kalın ve daha az masraflı bir kâğıt elde etti. Çin'liler, bu buluşlarının sırrını büyük bir kıskançlıkla sakladılar. Daha sonraları Çin'li esirler, Irak'ta kâğıtçılığı geliştirdiler. Araplar da, kâğıdı, Kuzey Afrika'da ve İspanya'da tanıttılar. Avrupa'da matbaanın icadından sonra kâğıtçılık hızla gelişti.

Coster 392

Laurens Janszoon, Coster adıyla tanınır.
Hollanda'lı matbaacı ve mucit.
1405'e doğru doğdu, 1484'te Haarlem'de öldü.
Müteharrik harflerle baskıyı Gutenberg'ten önce icat ettiği söylenir.

Haarlem'de matbaacı olan Laurens Coster, üzerlerine harfler kazılı tahta levhalarla baskı yapan önemli bir müesseseyi idare ediyordu. Bu sistem, her eser için ayrı baskı levhalarını gerektirdiğinden külfetli ve masraflıydı. Coster, bunun yerine tahtadan ayrı ayrı harfler yapmayı ve kelimeler, cümleler meydana getirmek üzere bu harfleri dizmeyi tasarladı. Coster'in geliştirdiği bu sistemle basılan bazı eserler, 1423 tarihini taşımaktadır. Coster'in yanında çalışan işçiler arasında bir Alman da vardı. Jean Gensfleisch adını taşıyan bu adam, daha sonra Gutenberg ismiyle meşhur olmuştur. Ustasından ilham alan Gutenberg, müteharrik harflerle baskı sistemini Hollanda'da kurmuş ve daha sonra bunu geliştirmiştir.

Stanhope 393

Kont Charles Stanhope.
İngiliz devlet adamı ve mühendisi.
1753'te doğdu, 1816'da öldü.
Kendi adıyla anılan ilk madenden baskı makinesini icat ederek basım tekniğinde çığır açtı.

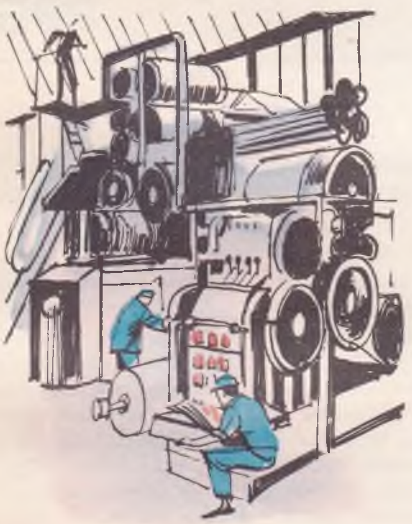
Gutenberg'ten beri tam üç yüzyıl boyunca baskı tekniği hemen hemen hiç değişmemişti. Baskı yapılacak kâğıt tabakası son derece yavaş hareket ettirilebilen çok büyük bir tahta vida aracılığıyla mürekkep sürülü dizili harfler üzerinde, elle sıkıştırılıyordu. Bu usulle saatte 100 sayfadan fazla baskı yapmak çok güçtü. İngiliz mühendisi Stanhope, baskı makinesinde tahtanın yerine, dökme demir kullandı. Bu şekilde işçilere, kâğıt yaprağı, dizili harflerin üstünde daha çok sıkıştırmak, dolayısıyla daha hızlı çalışmak ve saatte 300 sayfaya yakın bir baskı seviyesine erişebilmek imkânını sağladı. Sonraları biraz daha geliştirilen Stanhope baskı makinesi, o kadar çok tutuldu ki günümüzde, küçük işlerde, birçok atelyede hâlâ kullanılmaktadır. Siyasî alanda da faaliyet gösteren Stanhope, liberal fikirleri savunmuş, köle ticaretine karşı çıkmıştır.

Senefelder 394

Aloys Senefelder.
Çek yazarı ve mucidi.
1771'de Prag'da (Çekoslovakya) doğdu, 1834'te Münih'te (Almanya) öldü.
Taş baskı usulünü icat etti.

Tiyatro eserleri yazan Aloys Senefelder, bu eserleri kendisi yayımlayacak kadar zengin değildi. Bu nedenle yazdıklarını kendisi basmaya karar verdi. O devirdeki teknikle baskı çok pahalıya mal olduğu için başka baskı sistemleri aramaya girişti. 1800 yıllarına doğru Senefelder, Bavyera taş ocaklarından çıkarılmış bir kalker taşını kullanarak metinlerin kopyasını bunun üstüne geçirmeyi tasarladı. Kalın bir kalemle kalker taşının düz yüzeyine metinlerini kazıma suretiyle yazdı, daha sonra kalker taşının bu yazılı yüzeyine asit dökerek hafif kabartmalı bir metin kalıbı elde etti. Bu kabartma metin kalıbıyla yazar, eserini Gutenberg veya Stanhope tipi bir baskı makinesinde birçok defa basabiliyordu. Bu şekilde, taş baskı denilen ve artık günümüzde seyrek olarak kullanılan bir baskı sistemi doğmuştur.

Koenig 395

Friedrich Koenig.
Londra'da yerleşmiş Alman matbaacısı.
1774'te Eisleben'de (Almanya) doğdu, 1833'te Würzburg (Almanya) yakınında öldü.
İlk mekanik baskı makinesini icat etti.

Stanhope'un baskı makinesi elle çalışıyordu. Bu makinede dizilen cümleleri elle mürekkeplemek, kâğıt tabakalarını elle yerleştirmek ve yine elle bunları sıkıştırmak gerekiyordu. 1810 yıllarına doğru Koenig, henüz baskı yapılacak kâğıdı, hareket eden bir silindir üzerine sarmayı ve dizilen cümleleri, silindirin altında yer değiştiren düz bir levha üzerine yerleştirmeyi tasarladı. Silindirin her gidiş gelişinde, dizilmiş cümleler mürekkepleniyor ve yayılan kâğıdın üstünde sıkışarak basımı sağlıyordu. Wat'ın buharlı makinesiyle beraber ve onunla aynı hızda çalışan bu baskı makinesi, eskisine göre muazzam bir sürat sağlıyordu. Artık saatte 1.000 tirajlık baskıya erişilebiliyordu. 1785 yılında kurulan meşhur Times gazetesi, ilk olarak bu hızlı baskı usulüyle çıkardıldı. 1814 yılından itibaren de, Koenig sayesinde «büyük basın» doğuyordu.

İbrahim Müteferrika 396

İbrahim Müteferrika.
Türk matbaacısı.
1674'te Macaristan'da doğdu, 1745'te İstanbul'da öldü.
Türkiye'de, 1726 yılında ilk defa matbaayı kurdu ve ilk kitapları bastı. Yalova'da bir kâğıt fabrikası da yaptırdı.

İbrahim Müteferrika aslen Macardır. 18 yaşında iken Türklere esir düştü ve İstanbul'a getirildi. Müslümanlığı kabul etti. Zeki ve bilgili bir kişiydi. Türklüğü ve müslümanlığı öven «Risalei İslâmiye» adlı bir kitap yazdı. Bu kitap, Damat Nevşehirli İbrahim Paşa'nın onu korumasına sebep oldu. İbrahim Müteferrika, Paris'ten dönen Said Mehmed Efendi ile tanıştı ve birlikte kitap basmak için sadrazâma başvurdular. Dinî olmayan kitapları basmanın şeriata aykırı olmadığına dair bir de fetva aldılar. Viyana'dan ustalar getirttiler ve ilk kitabı bastılar. Bu, büyük bir ilgiyle karşılandı ve başka kitaplar da bastılar. 1730 isyanı, matbaanın kapanmasına yol açtı. Fakat, I. Mahmud duruma hâkim olunca İbrahim Müteferrika tekrar kitap basmaya devam etti.

Niepce ve Daguerre 397

Nicéphere Niepce; fransız araştırıcısı ve fizikçisi. 1765'te Châlon-sur-Saône'da (Fransa) doğdu, 1833'te aynı yerde öldü.
Jacques Daguerre; fransız mucidi; 1787'de Cormeilles-en-Parisis'-de (Fransa) doğdu, 1851'de Bry-sur-Marne'da (Fransa) öldü.
Fotoğrafçılığı icat ettiler ve geliştirdiler.

Niepce'le Daguerre'in birlikte çalışmalarından, «dagerreyotipi» denilen ilk fotoğraf tekniği doğmuştur. Bu tekniğin beratında, «Niepce tarafından icat edilen ve Daguerre tarafından geliştirilen bir usul» ibaresi vardır. Gerçekten de Daguerre, Paris'te yaptığı tiyatro dekorlarını tasarlayıp çizerken karanlık odadan yararlanmak gereğini duydu ve bu amaçla «diorama» yı buldu. Diorama, tiyatroda, karanlıktaki seyircinin ışık oyunlarıyla seyrettiği tablodur. Bu iş için bilginler, karanlık odanın bir köşesine, ışığa duyarlı gümüş iyodürle kaplanmış bir bakır levha yerleştirdiler. Uzunca bir müddet devam eden pozdan sonra elde ettikleri görüntüyü banyo yayıp sabitleştirdiler. Ne yazık ki dagerreyotipi tek ve ters bir pozitif görüntü veriyordu.

Nadar 398

Asıl adı Félix Tournachon. Nadar adıyla tanınır.
Fransız fotoğrafçısı ve havacısı.
1820'de Paris'te doğdu, 1910'da aynı yerde öldü.
İlk olarak hava fotoğrafçılığını gerçekleştirdi ve fotoğraf arşivlerini kurdu.

Ressam ve dekoratör olan Nadar; Niepce ve Daguerre'nin icat edip geliştirdikleri fotoğrafçılıktan hemen yararlanmaya girişti. Bir fotoğraf stüdyosu açtı ve orada birçok ünlü kişinin fotoğraflarını çekerek bunları «Nadar Panteon'u» ismi altında yayımladı. Balonla uçmaya da pek meraklı olan Nadar, 1886'da Godar kardeşlerin balonuna binerek havalandı ve oradan çektiği resimlerle ilk hava fotoğraflarını gerçekleştirdi. Bu şekilde elde edilen klişelerin haritalar çizmeye ve net topoğrafya kopyaları çıkarmaya yarayacaklarını anladı. Nadar'ın, hava fotoğrafçılığının bu büyük öncüsünün adı uzay fotolarının günlük olaylar arasına karıştığı devrimizde unutulmuş olmakla birlikte bu öncünün ismi, kurduğu fotoğraf arşivlerinde yaşamaya devam etmektedir. Süreli yayınlar, kopyasını çıkardıkları klişeleri «Nadar klişeleri» ismiyle anarlar.

Lumière Kardeşler 399

Louis ve Auguste Lumière. Fransız sanayicileri ve mucitleri.
Louis, 1864'te Besançon'da doğdu, 1948'de Bandol'da (Fransa) öldü. Auguste, 1862'de Besançon'da doğdu, 1954'de Lyon'da öldü.
Sinema makinesini icad ettiler ve fotoğrafçılığı daha mükemmel bir hale getiren çalışmalar yaptılar.

Auguste Lumière, kardeşi Louis'nin fotoğraf tekniği alanındaki çalışmalarına katılmakla beraber daha sonra biyoloji araştırmalarına yöneldi. Louis Lumière, fotoğraf ve filim alanlarından başka, fizik ve ses alanlarında da çalışmıştır. Lumière kardeşler, filim çekmeye ve filmi beyaz bir perde üzerinde göstermeye imkân veren bir sinema makinesi yaptılar. Çevirdikleri filimleri göstermek için halkı sinemaya davet ettiler. Bu filim gösterisi Paris'te, 28 Aralık 1895 tarihinde yapıldı. Filimler, o zamandan beri «Lumière sineması» diye anılan Grand Cafe'de gösterildi. Programlarında on tane filim vardı. Bandol garında filme alınan «Trenin Gelişi» nin gösterilmesi sırasında seyirciler korkup ayağa kalktılar ve kendilerine doğru geldiğini sandıkları lokomotiften kurtulmak için kaçıştılar.

Chardonnet 400

Hilaire Bernigaud, Chardonnet de Grange kontu.
Fransız kimyacı ve sanayicisi.
1839'da Besançon'da (Fransa) doğdu, 1924'te Paris'te öldü.
İlk sunî iplik fabrikasını kurarak suni dokuma sanayiinin öncüsü oldu.

1883 yılının haziran ayında fotoğrafçılığa çok meraklı bir kişi olan Chardonnet, parmakları arasında tuttuğu şişeden önünde duran fotoğraf camına kolodyum (fotoğraf camlarının hazırlanmasında kullanılan bir madde) damlatıyordu. Yapışkan ve yanmaz sıvı, fotoğraf camı levhasından taştı. Chardonnet, parmağının ucuyla onu durdurdu. Elini çektiği zaman parmağına yapışan, ipek gibi yumuşak ve ince, uzun bir iplik meydana gelmişti. Bu olaydan sonra kimyacı bir laboratuvar kurdu, ana maddesi kolodyum olan sunî iplikler yaparak bunları dokutmaya başladı. Kız işçilerinden biri, dünyanın ilk «suni ipek» ten korsesini gururla giydi. Fakat bir fırına yaklaştığı zaman korse bir anda alev aldı, bereket versin, kıza bir şey olmadı. Chardonnet de o andan itibaren Besançon'daki yeni fabrikasında, yanmaz sunî dokumalar yapımına girişti.

Hyatt 401

John Wesley Hyatt.
Amerika'lı matbaacı ve kimyacı.
1837'de Starkey'de (Amerika Birleşik Devletleri) doğdu, 1920'de New York'ta öldü.
İlk bilinen plastik madde olan selüloidi keşfetti.

1850 yıllarına doğru Amerika Birleşik Devletleri'nde bilârdo topu yapan zengin fabrikatörler şaşkına dönmüşlerdi. Fil sürülerini yok eden ve uzun bir zamandan beri süregelen kontrolsüz avlamalar sonucu bilârdo topu yapımında da kullanılan kıymetli fildişi artık çok az bulunabilen bir madde haline gelmişti. Bunun yerini tutan bir madde bulmak için altın dolar üzerinden büyük bir ödül verilecek yarışmalar düzenlendi. Hyatt da, akla gelebilecek her türlü maddeyi biraraya getirip karıştırarak elde ettiği nesnelerle bu yarışmacılar arasında yer aldı... Fakat boşuna. Hyatt, 1867 yılında tehlikeli bir patlayıcı madde olan nitroselülöz üzerinde de çalıştı. Bu maddeye tesadüfen bir parça kâfuru ile alkol katarak bir yüzyıldan beri çok çeşitli yerlerde başarıyla kullanılan selüloidi elde etmiş oldu.

Carothers 402

Wallace Hume Carothers.
Amerikalı kimyacı ve mucit.
1896'da Burlington'de (A.B.D.) doğdu, 1937'de Philadelphia'da (A.B.D.) öldü.
Naylonu buldu.

Carothers, Dupont de Nemours şirketinde araştırma laboratuvarı müdürüydü. Bu gibi büyük firmaların, araştırma laboratuvarlarında, yeni yapım imkânlarını incelemekle görevli araştırıcı ve bilginler çalışır. Dupont de Nemours isimli amerikan şirketi, kimyasal maddeler, siyah barut, sunî ipek, boyayıcı maddeler alanlarında uzmanlaşmıştı. Carothers, «neopren» denilen sentetik kauçuk ile (1931) ve «naylon» ismi verilen değerli maddeyi, buradaki çalışmalarında buldu. Naylonun kullanıldığı sayısız yerleri hepiniz biliyorsunuz. Fakat, bir odanın duvarları badana yapılırken veya bir döşemeye halı ve benzeri kaplama maddeler yapıştırılırken Carothers'in bulduğu neopren'den üretilmiş kimyasal maddelerden yararlanıldığını biliyor muydunuz? Carothers, ayrıca yüksek polimerler alanındaki buluşlarıyla da ün yapmıştır.

Berthelot 403

Marcelin Berthelot.
Fransız kimya bilgini.
1827'de Paris'te doğdu, 1907'de aynı yerde öldü.
Modern çağların en büyük kimyacılarından biri olup birçok kimyasal maddenin sentezini gerçekleştirmiştir.

Sentez, bir bileşiği meydana getiren öğeleri (basit cisim) sunî yoldan elde etmektir. Meselâ hidrojen ve oksijenin gerektiği şekilde biraraya getirilmesiyle su elde edilir. Marcelin Berthelot, Collège de France'da kimya asistanı iken yağlar veya alkoller gibi o zamana kadar sentezi hiç yapılmamış organik maddelerin sentezini yapmaya girişti. Kimyacı, sentez deneylerini şu şekilde gerçekleştiriyordu: Basit kimyasal öğeleri, yumurta biçimindeki acayip cam bir tüpün içine koyuyor ve sonra kuvvetli bir kıvılcım çaktırarak onları birleştiriyordu. Onun araştırmaları sayesinde, çok seyrek kimyasal maddeleri bile sentez yoluyla elde etmek kolay bir hale gelmişti. Dolayısıyla artık bu gibi kimyasal ürünleri bitkilerden veya o ürünü ihtiva eden maddelerden çıkarmak şeklinde bir güçlük kalmamıştı.

Berthollet 404

Kont Claude Berthollet.
Fransız kimya bilgini ve hekimi
1748'de Talloires'da (Fransa) doğdu, 1822'de Arcueil'de (Fransa) öldü.
«Javel suyu» nu (çamaşır suyu) icat etti.

Berthollet'nin birçok bilimsel uğraşı arasında boyama sanatı ilk sırada geliyordu. Fransa kralı Louis XVI tarafından Kumaş Boyama Atelyeleri Müdürlüğü'ne atanan bilgin, boyama alanında, hâlâ çok eski ve ilkel metotların uygulandığını gördü. Meselâ, kumaşların rengini gidermek veya açmak için onları günlük güneşlik bir havada çayıra sermekten başka usul bilinmiyordu. Berthollet, bazı araştırmalardan sonra kumaşların rengini gidermek için klorun renk açıcı özelliğinden yararlanmaya karar verdi. Kimyacının 1789 yılında icat ettiği temizleyici beyazlatıcı sıvı bugün, Paris'in bir mahallesi haline gelen Javel köyündeki bir fabrikada yapılıyordu. Fransa'da «Javel suyu» adıyla tanınan çamaşır suyu bu şekilde doğdu. Onun ticaret hayatındaki başarısını sağlamak da, Avrupa'lı ev kadınlarına düştü.

Chevreul 405

Eugène Chevreul.
Fransız kimyacısı.
1786'da Angers'de (Fransa) doğdu, 1889'da Paris'te öldü.
Mumu ve birçok boya maddesini icat etti. Buluşlarıyla ressamlara yepyeni ufuklar açtı.

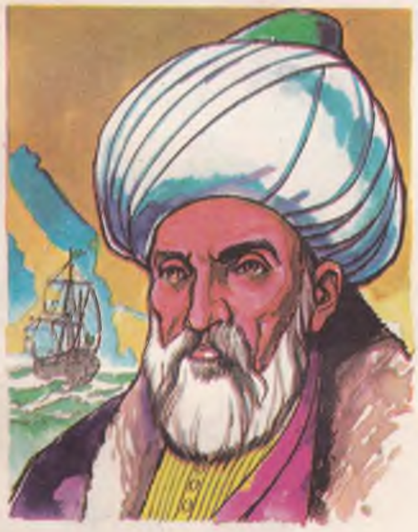
Ölümünden birkaç ay önce tam 103 yaşında bulunan Chevreul, hâlâ araştırmalarına devam ediyordu. Hâlâ, öğrenmek ve bilim alanında yeni uygulamaları ortaya çıkarabilmek için çalışıp didiniyordu. Daima başka yeni bilgiler elde etmek amacıyla harcadığı bu bitmez tükenmez çabaya şaşanlara Chevreul, alaycı bir dille şöyle diyordu: «Ben öğrencilerin en yaşlısıyım». Yağlı cisimler üzerindeki kimyasal araştırmaları, ona stearin'in (yağlarda bulunan ve gliserinle stearik asitten birleşmiş olan beyaz bir madde) özelliklerini keşfetmek ve giderek ekonomik, kokusuz, modern mumları yapmak imkânını sağladı. Stearin mumları, eskiden beri kullanılan balmumundan yapılmış mumların ve özellikle yandığı zaman tüten ve etrafa çok kötü bir koku yayan, iç yağından yapılmış mumların yerini aldı.

Kâtip Çelebi 406

Mustafa Kâtip Çelebi. Hacı Halife de denir.
Türk bilgini.
1609'da İstanbul'da doğdu, 1657'de aynı yerde öldü.
Çağının ilerisinde, uyanık bir bilgindir. Tarih, coğrafya, bibliyografya, toplumbilim alanlarında 27 eseri vardır.

Kâtip Çelebi okumaya hevesli idi. Çocukluğunda din, arapça ve farsça dersleri aldı. 1623'te Anadolu Muhasebesi kalemine kâtip oldu ve orada hesap kurallarını, siyakat yazısını öğrendi. Delikanlı çağına gelince babası gibi asker oldu ve bilgileri onun Ordu Kâtibi olmasını sağladı. On yıl boyunca çeşitli savaşlara katıldı. Gittiği şehirlerdeki kitaplardan yararlandı, bilginlerle tanıştı. Sonra kendisini bilime vermek için ordudan ayrılarak İstanbul'a döndü. Girit seferi dolayısıyla haritaların nasıl yapıldığını inceledi. Bir ara tıp bilimi ile ilgilendi. Kâtip Çelebi, arapça, farsçayı çok iyi bilir, latince ve fransızca kaynaklardan da yararlanırdı. Eserlerini yazmak için bilimsel bir metotla çalışırdı. Kaynakları kullanırken bir metinden yararlanırken asıl olayları ele alır, gerçek olmayanları bir yana bırakırdı.

Pirî Reis 407

Pirî Reis. Asıl adı Ahmet Muhiddindir.
Türk denizcisi ve coğrafyacısı.
Doğum tarihi bilinmemektedir. 1554'te Kanunî tarafından boynu vurdurulmuştur.
Denizcilik ve coğrafya alanındaki eserleriyle ünlüdür.

Pirî Reis, gemiciliğe başladıktan sonra Akdeniz'in her yanını dolaştı. Yanında çalıştığı Kemal Reis, korsanlığı bırakıp devlet hizmetine geçince Pirî Reis de onu izledi. II. Bayezid devrindeki deniz savaşlarında ün yapmaya başladı. Yavuz Selim ve Kanunî Süleyman zamanlarındaki deniz savaşlarına da katıldı. Bir süre Barbaros'la çalıştı. 1551'de Mısır Donanması Kumandanı oldu. 31 parça gemi ile Süveyş'ten kalkarak Kızıldeniz'i geçip Basra körfezine açıldı. Arabistan yarımadasındaki Aden kalesini aldı. Fakat stratejik önemi bulunan Hürmüz adasını, ada halkının verdiği kıymetli hediyeler yüzünden, zaptetmedi. Portekiz donanmasıyla da savaşmayıp 2 gemi ve ganimetlerle Mısır'a döndü ve bu hatâlarını hayatıyla ödedi. Pirî Reis'in, Akdeniz'in bütün sahillerini anlatan «Kitabı Bahriyye» adlı coğrafya kitabı ve değerli bir atlası vardır.

Appert 408

Nicolas Appert.
Fransız ticaret adamı ve mucidi.
1752'de Châlons-sur-Marne'da (Fransa) doğdu, 1841'de Massy'de (Fransa) öldü.
Besin konserveleri sanayiinin öncüsü.

Bugün bütün dünyada o kadar gelişmiş bulunan besin konserveleri sanayii, 1790 yıllarına doğru Paris'te şekercilik yapmakta olan Nicolas Appert'e çok şeyler borçludur. Zira, Appert, çok sıkı kapalı kaplara konarak bir süre kaynatılan besin maddelerinin içindeki mayaların sıcaklık etkisiyle yok edilebileceğini düşünmüştü. Dolayısıyla mayaları alınmış bu yiyecekler, uzun süre bozulmadan yenebilecek durumda kalabilirdi. Hemen deneye girişen Appert, hava almayacak şekilde sımsıkı kapattığı cam kavanozlara; et, sebze, meyve, hattâ süt gibi besinleri koydu ve bunları su dolu bir kabın içinde tutarak kaynattı ve umduğu sonucu aldı. Aylar sonra Appertin hazırladığı konservelerle uzun bir sefere çıkan gemiciler, kış ortasında, ilkbahar sebzelerini lezzetle yediklerini söylediler.

Branly 409

Édouard Branly.
Fransız öğretmeni ve fizikçisi.
1844'te Amiens'de (Fransa) doğdu, 1940'ta Paris'te öldü.
«Branly borusu» diye de anılan ilk telsiz telgraf alıcısını gerçekleşleştirdi.

Paris'teki Katolik Enstitüsü'ndeki laboratuvarında, Profesör Branly on beş yıldan beri aynı konu üzerinde sürekli bir şekilde deneyler yapmaktaydı. İçine maden talaşı doldurulmuş ve iki ucu madenî birer kapakla kapatılmış ince cam tüpten, biraz ötede bir kıvılcım çaktırıldığı zaman akım geçiyordu. 1890 yılında bir gün, asistanının da yardımıyla Branly, kesin bir deneye girişti: Asistan, kıvılcımı bir başka binada çaktırdı. Gayet tabiî, arada birçok duvar vardı. Buna rağmen içinde maden talaşı bulunan tüp, elektrik akımını aldı. Telsiz telgraf işaretlerini almaya yarayan ve ileride Marconi tarafından uzağa yayın deneylerinde kullanılacak olan âlet bu şekilde gerçekleşmiş oluyordu. Branly, sâkin ve mutlu bir halde evine döndü ve yorgunluğunu gidermek üzere öğrencilerinin çözmeleri için birkaç problem hazırlamaya koyuldu.

Marconi 410

Guglielmo Marconi.
İtalyan fizikçisi ve mucidi.
1874'te Bologna'da (İtalya) doğdu, 1937'de Roma'da öldü.
Telsiz telgrafla uzun mesafeler arasında ilk haberleşmeleri gerçekleştirdi.

Fizik konularına küçük yaştan beri ilgi duyan Marconi, Bologna Üniversitesinde okurken yaptığı telsiz telgrafla yüzlerce metre uzaklığa haber iletmeyi başardı. İtalya'da ilgi görmeyince İngiltere'ye gitti. O sırada 23 yaşında bulunan Marconi, birbirinden 5 km. uzaklıktaki iki yer arasında, telsizle bağlantıyı gerçekleştirdi. Bu, Atlas Okyanusu üzerinde kurulacak telsiz bağlantısı için atılan ilk adımdı. Marconi, 28 mart 1899 tarihinde, Douvres şehrinden Manş'ın ötesine yayım yapmayı gerçekleştirdi ve ilk mesajı, Édouard Branly'ye gönderdiği şu ünlü telgraf oldu: «Bay Marconi, Manş denizinin beri yakasından telsiz telgrafla Bay Branly'ye saygılarını sunar.» Bu sonuç, kısmen, Branly'nin olağanüstü çalışmasıyla elde edilmiştir. İtalyan mucidi, kendinden önce yapılmış hizmetleri unutmayan şerefli bir insandı.

Belin 411

Édouard Belin.
Fransız mucidi.
1876'da Vesoul'da (Fransa) doğdu, 1963'te Territet'dç (İsviçre) öldü.
Telgrafla resim iletme sistemini (telefoto) buldu.

Geçen yüzyıldan beri haberleri telgraf aracılığıyla çabucak iletmek, kolay bir iş halini almıştı. Fakat, haberlerle birlikte fotoğrafları da iletmek, ancak 1907 yılında mümkün olabildi. Édouard Belin, önce telgraf hattı aracılığıyla resimlerin nokta nokta iletilmesini gerçekleştirdi. Fakat, bu işin yapılabilmesi için fotoğraf röportajcıları, malzeme dolu iki ağır bavulu taşımak zorundaydılar. 5 ağustos 1921 tarihinde, bir radyotelefoto sisteminden yararlanan Belin, Malmaison'daki laboratuvarında televizyonun icat edilmesinden ve uzay resimlerini iletecek olan Telsiz isimli füzenin atılmasından çok önce Atlas Okyanusu'nu radyo dalgalarıyla geçen ilk fotoğrafı elde ediyordu.

Edison 412

Thomas Edison. Amerika'lı mucit.
1847'de Milan'da (A.B.D.) doğdu, 1931'de West Orange'de (A.B.D.) öldü.
Aralarında mikrotelefon, fonoğraf, akkor elektrik lâmbası da bulunan 1.200 icadının beratını almıştır.

İcat ettiği akkor lâmbanın sağlayacağı imkânları daha iyi tanıtmak için Edison, kendi usulüyle New York'un bir mahallesini aydınlatmayı teklif etti. 1880 yılından itibaren fizikçi, bu amaçla çalışmaya koyuldu. Bir elektrik santralı yaptırdı, kilometrelerce elektrik teli çektirdi. 15.000 lamba ve bunların duylarını imâl ettirdi. Daha önce mevcudu bulunmayan, fakat teşebbüsü için gerekli olan herşeyi icat etmek zorunda kaldı: Elektrik sigortaları, elektrik düğmeleri v.b. 4 Eylül 1882 tarihinde açılış töreni yapıldı. Davetli devlet görevlileri, tertemiz beyaz gömlekli ve gayet şık giyinmiş Edison tarafından karşılandılar. Fakat bir anda Edison ortadan kayboldu. Onu merakla aradılar. Sonunda Edison, elbisesi kırış kırış, yağlara bulanmış bir halde ortaya çıktı: Arıza yapması ihtimali beliren bir makineyi tamir ediyordu.

Watson - Watt 413

Sir Robert Alexander Watson - Watt.
İskoçya'lı fizikçi.
1892'de Brechin'de (Büyük Britanya) doğdu.
Gemilerle uçakların geceleyin ve sisli havada yollarını bulmalarına yarayan radarı icat etti.

26 şubat 1935 tarihinde Büyük Britanya Genel Kurmay Heyeti üyeleri önünde, Robert Watson-Watt (buharlı makinenin babası sayılan James Watt'ın ailesindendir), radyo dalgaları yardımıyla özellikle geceleri veya sisli havalarda, 5-10 km. uzaklıkta bir uçak veya gemi olup olmadığının tespit edilebileceğini ispat etti. Daventry'nin kuvvetli bir verici cihazını kullanan Watson Watt, bir uçağın üstünden radyo dalgaları demeti geçirilmesini istedi. Radyo dalgalarının geçişi sırasında Genel Kurmay üyeleri, uçağın madenî gövdesinde yansıyan dalgaların meydana getirdiği çıtırtıları o anda duydular, dalgaların izdüşümünü özel bir ekran üzerinde gördüler. Radar, işte bu şekilde doğdu. İkinci Dünya Savaşı sırasında zincirleme radar istasyonları, İngiltere kıyılarında nöbet tutuyor ve düşmanın her saldırı teşebbüsünde alarm veriyordu.

Baird 414

John Logie Baird.
İskoçya'lı fizikçi ve mühendis.
1888'de Helensburgh'da (Büyük Britanya) doğdu, 1946'da Bexhill'de (Büyük Britanya) öldü.
Televizyonun öncüsü.

Zavallı Logie Baird! Televizyon üzerindeki araştırmaları, gerekli malzemeyi bulaması ve malî imkânlarının yetersizliği sebebiyle pek ilerleyemiyordu. Baird, yaptığı televizyon vericisinin önüne, eski bir bebek yerleştirmişti. Fakat alıcı cihazının ekranında o kadar kusurlu bir görüntü beliriyordu ki açık renk bir lekeden ibaret bir yüzde, gözleri ve ağzı tanımak kabil değildi. Baird, vericide değişiklik yaptıktan sonra nihayet 2 ekim 1925 tarihinde bebeğinin yüz hatlarının alıcı üzerinde açıkça belirdiğini gördü. Çığlıklarına koşan komşuları, televizyon ekranında beliren ilk tebessümü hayret ve hayranlıkla gördüler. Bu, karnından konuşan bir işsizin, bir kenara fırlatıp attığı eskimiş bebek Bill'in tebessümüydü. Baird, sinema filimlerinin televizyonda kullanılmasını da sağlamıştır.

Galvani 415

Luigi Galvani.
İtalyan hekimi ve fizikçisi.
1737'de Bologna'da (İtalya) doğdu, 1798'de aynı yerde öldü.
Elektrofizyoloji bilimini kuran bu bilginin deneyleri sayesinde elektrik pili icat edildi.

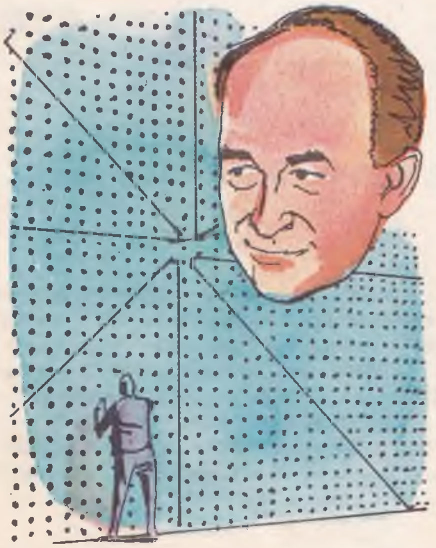
Galvani, Bologna Üniversitesinde anatomi araştırmalarıyla uğraşıyordu. Bu sırada önemli bir buluş yaptı. Bilgin bir kurbağayı teşrih ederken onu, bir pencerenin kenarında bulunan bir bakır tele bacağından asmıştı. Rüzgârın etkisiyle sallanan hayvanın boşta kalan bacaklarından biri pencerenin demir parmaklıklarına dokunduğu zaman bu bacaklar hemen kasılıyordu. Bilgin, bu olayı büyük bir şaşkınlıkla tespit etti. Bacaklar «galvanize» oluyor, yani âdetâ canlanıyordu! Galvani, aynı deneyi, çeşitli şekillerde tekrarladı ve kasların, havada veya hayvanın vücudunda var olan elektriklenmenin yarattığı şok etkisiyle harekete geçtiğini düşündü. Fakat, daha sonra Volta, bu düşünceye söz konusu elektriklenmenin farklı nitelikteki madenler arasında doğduğunu ileri sürerek karşı çıktı. Elektrik pilinin icadında bu tartışmaların büyük rolü oldu.

Volta 416

Kont Alessandro Volta.
İtalyan fizik bilgini ve mucidi.
1745'te Como'da (İtalya) doğdu, 1827'de aynı yerde öldü.
Kendi adıyla anılan elektrik pilini icat etti, kondansatör ve odyometre gibi araçları gerçekleştirdi.

Genç yaşta fizik profesörü olup denemelere başlayan Volta, Galvani'nin ünlü kurbağa deneylerinden aldığı ilhamla 1800 yılında elektrik pilini icat etti. Kendisi, icadının, avlarını çarpıp onları sersemleten torpil balıklarının elektrik yüklü organlarına benzediğini söylüyordu. Fizikçi bakır ve çinko levhaları deniz suyu emdirilmiş mukavva parçalarıyla yalıtkan hâle getirdikten sonra bakır levhayı çinko levhaya bağlamak suretiyle elektrik akımı elde etmeyi başarmıştı. Volta, ayrıca kondansatörü icat etti. Bu aygıt ona, hidrojeni patlatan elektrik kıvılcımları elde etmesini sağladı. Napoléon Bonaparte buluşlarına hayran olduğu Volta'ya birçok şeref unvanı verdi. Onu İtalya Krallığı kontu ve senatörü yaptı. İtalyan bilgini, icatlarının dışında, İtalya'da, Fransa'da Parmentier'nin yaptığı gibi patates ekimini yaymak başarısını gösterdi.

Fermi 417

Enrico Fermi.
İtalyan fizikçisi ve atom bilgini.
1905'te Roma'da doğdu, 1954'te Chicago'da (A.B.D.) öldü.
İlk zenginleştirilmiş atom pilini gerçekleştirerek bilim dünyasına büyük bir katkıda bulundu.

Fermi, özellikle atom fiziği alanında araştırmalar yapmıştır. Atom enerjisi, nükleer silâhlar yapmaya yarar. Fakat bu enerjiden, barış alanında da birçok yerde yararlanılabilir. Devrimizde, atom jeneratörleri, birçok ülkede, evlerde kullanılan elektrik enerjisini üretmek için çalışmaktadır. Madame Curie'nin ve diğer başka bilginlerin araştırmalarından yararlanan Fermi, atom çekirdeklerinin parçalanmasından doğan enerjinin büyük gücünü keşfetmiştir. Bu çalışmaları ona, 1938 yılında Nobel Fizik Ödülü'nü kazandırdı. 1939'da Amerika Birleşik Devletleri'ne gitti ve Columbia Üniversitesi'nde profesör oldu. İkinci Dünya Savaşı'nda, atom enerjisinin elde edilmesi ile ilgili çalışmalara katıldı. 1942 yılından itibaren uranyum ve grafitle çalışan atom pili, önemli bir enerji kaynağı olmaya başlamıştır.

Kopernik 418

Mikolaj Kopernik.
Polonya'lı astronom.
1473'te Torun'da (Polonya) doğdu, 1543'te Frauenburg'da (Polonya) öldü.
Dünyanın döndüğünü keşfetti.

Frauenburg Piskoposluk Meclisi üyesi olan Mikolaj Kopernik, hukuk ve tıp öğrenimi yapmıştı. Fakat, astronomi onu o kadar çok ilgilendiriyordu ki kendini tamamen bu alanda çalışmaya verdi. O devirde, okullarda, dünyanın hareketsiz durduğu ve evrenin merkezi olduğu öğretiliyordu. Eski yazarları inceleyen ve yıldızlar üzerinde gözlemler yapan Kopernik, dünyanın iki şekilde, yâni hem kendi etrafında, hem de güneşin etrafında döndüğünü anlamakta gecikmedi. Fakat ihtiyatlı astronom, başını derde sokabilecek olan ve bugünkü «Kopernik sistemi» diye anılan evren teorisini 40 yıl sonra tam ölmeden önce açıklamaya karar verdi. O sıralarda bu buluşunun pek farkına varılmadı ve üzerinde durulmadı. Fakat, Kopernik ile aynı görüşleri paylaşan, bunları savunan, Galileo Galilei'nin başına gelenleri hepiniz biliyorsunuz.

Kepler 419

Johannes Kepler.
Alman astronomu.
1571'de Weil'da (Almanya) doğdu, 1630'da Regensburg'da (Almanya) öldü.
Gezegenlerin hareketleriyle ilgili kanunları ortaya attı.

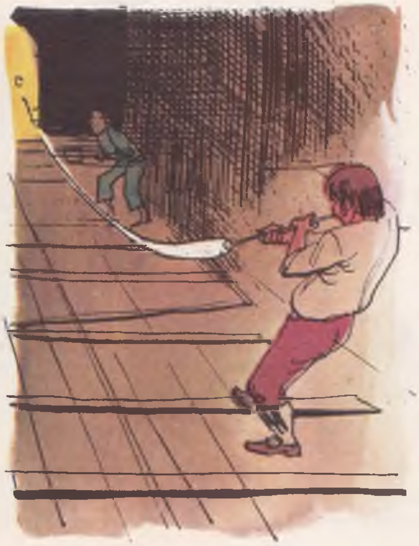
Kepler, ilâhiyat bilimiyle meşgul oluyor, bu alanda incelemeler yapıyordu. Fakat bir süre sonra astronomiyle uğraşmak için büyük bir istek duyan ve Kopernik'e karşı sonsuz bir hayranlık besleyen bu genç adam, kendini tamamen yıldızlar üzerinde ilgi çekici araştırmalara verdi. Gitgide daha da büyüyen şöhreti, Prag'da bulunan Danimarka'lı astronom Tycho Brahe kadar geldi; o da Kepler'i, kendisine asistan olması için yanına çağırdı. Kepler, hocasının ölümünden sonra onun araştırmalarına devam etti. Fakat, kalabalık bir aile reisi olan ve hep para sıkıntısı çeken Kepler, geçinebilmek için yıldız falına bakarak para kazanmak zorunda da kaldı. Geçim zorluklarına, devrinde kullanmak zorunda olduğu gözlem araçlarının yetersizliğine rağmen bu dâhî astronom, gezegenlerin hareketlerini yöneten temel kanunları ortaya attı.

Le Verrier 420

Urbain Le Verrier.
Fransız astronomu.
1811'de Saint-Lô'da (Fransa) doğdu, 1877'de Paris'te öldü.
Güneşten uzaklık derecesine göre sekizinci gezegen olan «Neptün» ün varlığını, hesapla buldu.

Güneş'in çevresinde dönen gezegenler olarak Merkür, Venüs, Jüpiter'i, Plüton, Mars, Satürn, Uranüs, Neptün ve... Yer'i biliyoruz. 1845 yılında fransız astronomları, Uranüs gezegeninin çizdiği yörünge üzerinde, düzensiz bir hareket görerek bunu açıklayamamışlar ve şaşırmışlardı. Le Verrier ise Uranüs'ün o zamana kadar bilinmeyen bir gezegenin çekim alanına girdiği şeklinde bir düşünceden hareket ederek bu esrarı aydınlatmaya karar verdi. Astronom. yaptığı hesaplarla bu bilinmeyen gezegenin çizdiği yörüngeyi tespit etmeye çalıştı. Gezegenin bulunabileceği yeri tahmin ettikten sonra astronomlardan dürbünlerini bu yöne çevirmelerini istedi. Nihayet 1846 yılında insanlar Neptün'ü ilk defa gördüler. 1930 yılında da Le Verrier'nin gösterdiği yolu izleyen Amerika'lı Lowell, yaptığı hesaplarla Plüton'u buldu.

Fahrenheit 421

Daniel Gabriel Fahrenheit.
Alman fizikçisi ve mucidi.
1686'da Danzig'de (Polonya) doğdu, 1736'da La Haye'de (Hollanda) öldü.
İlk civalı termometreyi icat etti

Danzig'li bir tüccarın oğlu olan Fahrenheit, alkollü termometreler, aerometreler ve diğer fizik araçlarını yapıp satarak para kazanıyordu. Bilgilerini tamamlamak için fiziğe çalışmıştı ve hattâ gerçekleştirdiği âletlerin modellerini yapmak için cam üflemeyi de öğrenmişti. Daha sonra Fahrenheit, kendi adını taşıyan dereceleme sistemi yardımıyla göstergeleri karşılaştırılabilen termometreler yaptı. Fahrenheit derecesi Büyük Britanya'da öteden beri kullanılmaktadır. Bizim kullandığımız Celsius derecesinde (0) santigrat derece, 32 Fahrenheit derecesinin karşılığıdır. Bu nedenle Fahrenheit derecesi gölgede 86'yı gösterdiği zaman sakın telâşa kapılmayın! Zira bu, bizim kullandığımız termometreye göre 30 derece bir sıcaklıktır. Fahrenheit'ı, santigrat'a çevirmek için fahrenheit rakamından 32 çıkartılır, kalan 5/9 ile çarpılır.

Dewar 422

Sir James Dewar.
İskoçya'lı fizik bilgini.
1842'de Kincardinde'de (Büyük Britanya) doğdu, 1923'te Londra'da öldü.
Soğuk uzmanıdır, ilk termos şişelerini yaptı.

James Dewar'da, hem bir bilginin, hem bir mucidin yetenekleri biraraya gelmişti, gayet hünerli ve becerikliydi. Deneylerini gerçekleştirmesine yarayacak her çeşit aracı yapıyor veya çizdiği planlara göre yaptırıyordu. Fizikçi, birçok çalışması arasında, özellikle soğukluk elde etmeye ve gazları sıvı haline dönüştürmeye uğraştı. Daha sonra soğuk etkisiyle sıvılaştırdığı gazları düşük ısıda muhafaza etmek için aralarında boşluk bulunan çift çeperli bir cam kavanozun üstünü gümüş kaplayan Dewar, kabın yalıtıcı özelliğini daha da artırdı. Bu şekilde icat olunan yalıtkan kavanoz daha sonraları imal edenin ona verdiği marka olan Termos ismi altında ticaret âlemine yayıldı.

Tellier 423

Charles Tellier.
Fransız mühendisi.
1828'de Amiens'de (Fransa) doğdu, 1913'te Paris'te öldü.
«Soğuğun babası» diye anılır. Frigorifik (soğutucu) tesislerle donatılmış araçlarla uzun mesafe nakliyatını gerçekleştirdi.

Özellikle Tellier'nin frigorifik makinelerde yaptığı yeniliklerden sonra eti bu modern soğutucu aygıtlarda bozulmadan muhafaza etmek eskisine göre daha kolay bir hale gelmişti. Fakat, taze eti, niteliklerini kaybettirmeden, Atlas Okyanusu'nun bir ucundan öbür ucuna taşımak, hemen hemen imkânsız kabul ediliyordu. Tellier, Liverpool limanından üç direkli bir gemi satın aldı, onda gerekli gördüğü değişiklikleri yaptı ve tekneye «Frigorifik» (soğutucu) ismini verdi. 20 eylül 1876 tarihinde Rouen limanını terkeden gemi, 105 gün sonra Buenos Aires'e vardı. Orada, Arjantin'li gazeteciler, aradan bu kadar uzun bir süre geçmiş olmasına rağmen lezzetinden hiçbir şey kaybetmemiş filetoların, pirzolaların ve butların tadına baktılar. Bu şekilde, artık bir kıtadan diğerine et taşıma imkânı doğmuştu.

Watt 424

James Watt.
İskoçya'lı mühendis ve mekanikçi.
1736'da Greenock'da (İngiltere) doğdu, 1819'da Heathfield'de (İngiltere) öldü.
Buhar makinesini yaptı.

James Watt, buhar makinesinin ilkel atası olan buharlı tulumbayı ya da Newcomen makinesini tamir ederken bunu tam anlamıyla yararlı bir duruma getirmek için geliştirmeyi tasarladı. Makinenin çalışmasındaki aksaklıkların nedenleri üzerinde araştırma yaptıktan ve bunları bulduktan sonra bu basit zamanlı makineyi iki zamanlı makineye dönüştürdü. Bu makinede, kazandan çıkan su buharının geldiği bir silindir, silindirin içinde de hareket edebilen bir piston vardı. Buhar ilkin pistonun bir yüzüne basınç yaparak onu itiyor, sonra öbür yüzüne basınç yaparak onu eski durumuna getiriyordu. Bir biyel kolu da, pistonun bu gidip gelme hareketini sürekli dönme hâline çeviriyordu. Bu kuvvetle lokomotiften tulumbaya, değirmenden dokuma tezgâhına kadar pek çok makine ve cihazı çalıştırmak mümkündü.

Nasmyth 425

James Nasmyth.
İskoçya'lı mühendis ve inşaatçı.
1808'de Edinburgh'da (İskoçya) doğdu, 1890'da Londra'da öldü.
Buharlı şahmerdanı icat etti, Ay'ın yapısı üzerine araştırmalarda bulundu.

Meşhur bir İskoçya'lı ressamın oğlu olan Nasmyth, matematiği çok seviyordu. Kendisi esaslı bir makine uzmanıydı. Buharlı bir otomobil yapmış, Manchester'de de takım makineleri yapan bir fabrika kurmuştu. 1843 yılında bu fabrikada çok ağır ve kuvvetli bir şahmerdan yaptı. Nasmyth bu korkunç makinenin altına, yüksek ayaklı bir şampanya kadehinin üzerine yerleştirdiği bir yumurtayı koydu ve bu dev çekiçle cam kadehe hiçbir zarar vermeden, sadece yumurtanın kabuğunu kırdı. Fakat, bu başarıdan birkaç saniye sonra o dev çekiç, 2.500 kiloluk ağırlığıyla otuz tonluk bir kızgın demir kütlesi üzerine şiddetle iniyor ve onu bir anda darmadağın ediyordu. Bu buluşuyla zengin olan Nasmyth, bir gözlemevi kurdu ve yıldızlarla rahatça ilgilenmek için iş hayatından çekildi.

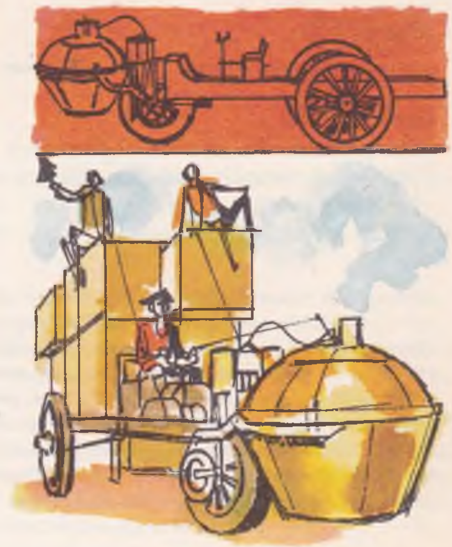
Thimonnier 426

Barthélemy Thimonnier.
Fransız terzisi ve mucidi.
1793'te L'Arbresle'da (Fransa) doğdu, 1857'de Amplepuis'de (Fransa) öldü.
İlk dikiş makinesini tasarladı ve yaptı.

Barthélemy Thimonnier, birçok zorluğu yendikten sonra pedalla çalışıp küçük bir tığ ve tek bir iplik yardımıyla iki kumaş parçasını birbirine tutturan, tahtadan bir dikiş makinesi yapmıştı. Kendini tamamen tasarladığı aracı gerçekleştirmeyi verebilmek için asıl mesleği olan terziliği bile ihmal ediyordu. 1831 yılında bir askerî elbise konfeksiyoncusu, Thimonnier'ye yüz tane dikiş makinesi yapmasını ve bunlarla kuracağı bir dikiş atelyesini yönetmesini teklif etti. Thimonnier bu teklifi gerçekleştirebilecek miydi?.. Ne yazık ki hayır. Paris'li dikiş işçileri, kendilerini gelecekte işsiz bırakabilecek olan bu makineye karşı çıktılar ve mucidin komşularının da yardımıyla yaptığı bütün makineleri ve diğer araçları tahrip ettiler. Parasız kalan ve ümidi kırılan Thimonnier bu tahribattan kurtardığı tek makineyi sırtladığı gibi köyüne döndü.

Cugnot 427

Joseph Cugnot.
Fransız askerî mühendisi.
1725'te Void'da (Fransa) doğdu, 1804'te Paris'te öldü.
«Cugnot'nun yük arabası» denilen, devrimizdeki ağır yük kamyonlarının ilk şekli olan ilk aracı yaptı.

Cugnot, Avusturya ordusunda mühendis olarak hizmet gördükten sonra Paris'e gelip askerlikle ilgili kitaplar yayımladı ve katıldığı savaşlardan aldığı ilhamla bazı planlar tasarladı. Birçok kişiyi taşıyabilen ve ağır yük çekebilen ilk yük arabasını yaptı. Üç tekerlekli olan bu arabada, ön tekerlek hem yön verici, hem de çekiciydi. Üzerinde, Watt'ın buharlı makinesinin öncüsü olan bir yangın pompası vardı. Cugnot, 1771'de bu arabayla ordunun istihkâm subayları önünde 4-5 kilometre uzunluğunda bir yolda, 2 tondan daha fazla bir yükü çekti. Fakat, çok yavaş gittiği ve gereken fazla miktardaki suyun karşılanması çok güç olduğu için Cugnot'nun yük arabası, beklenen başarıyı sağlayamadı. Fakat, bütün kusurlarına rağmen buharın kullanılmasında yenilik getirdi.

Bell 428

Alexander Graham Bell.
Sonradan Amerikan yurttaşı olan İngiliz mucidi.
1847'de Edinburgh'da doğdu, 1922'de Kanada'da Baddeck yakınında öldü.
Telefonla ilk ses naklini gerçekleştirdi.

Bell, sağırlara işaretlerle konuşmayı öğretiyordu. Öğrencilerinden biriyle evlendiktan sonra karısına sesleri duymasına imkân verebilecek bir usul bulmak için teşebbüse geçti. Fransız Bourseul ve Alman Reiss'ın bu konuyla ilgili incelemelerini de dikkate alarak yardımcısı Watson ile beraber geceli gündüzlü çalışıp yaptığı birçok araştırmadan sonra elektrik telleriyle birbirine bağlanmış iki ahize yaptı. 10 mart 1876 tarihinde Boston'da, Bell, evinin tavanarasından, zemin kattaki ikinci ahizeyi dinleyen yardımcısıyla konuşmayı başardı. Ona sadece: «Bay Watson, buraya gelin lütfen, sizin yardımınıza ihtiyacım var,» dedi. Watson, hemen yukarı, öğretmeninin yanına çıktı. Böylece onun dediklerini, mükemmel bir şekilde duymuş olduğunu ispat etti. İlk telefon konuşması da gerçeklesmiş oldu.

Cros 429

Charles Cros.
Fransız şairi ve mucidi.
1842'de Fabrezan'da (Fransa) doğdu, 1888'de Paris'te öldü.
«Paleofon» denilen ve gramofonun esasını teşkil eden âleti buldu.
Komik monolog türündeki eseriyle ün kazandı.

Fantezist bir yazar ve nükteci bir şair olan Charles Cros, aynı zamanda başarılı bir mucitti. Bir yandan kahvelerde ve edebiyat çevrelerinde ün yaparken 1869 yılında da renkli fotoğraf çekme usulünü buldu. Garip bir tesadüf sonucu bu buluşu, aynı zamanda Louis Ducos du Hauron da gerçekleştirmişti. Fakat, iki mucit birbirini tanımıyordu. Sonra 1877 yılında Charles Cros, Fransız Fen Bilimleri Akademisi'ne sunduğu bir raporda, «paleofon» ismini verdiği ve fonoğraf ilkelerine göre çalışan, kendi buluşu bir aygıtı açıkladı. Bu buluş, Edison'un fonoğrafı icat etmesinden aylarca önce gerçekleşmişti. Bu bilim adamının hâtırasına duyulan saygının ifadesi olmak üzere her yıl seçtiği en iyi plâklara armağan veren bir fransız derneği, adını, «Charles Cros Akademisi» şeklinde değiştirdi.

Gerhardt 430

Charles-Fréderic Gerhardt.
Fransız kimyacısı.
1816'da Strasbourg'da (Fransa) doğdu ve 1856'da aynı yerde öldü.
Aspirini icad etti. Anorganik kimyayı organik kimyaya bağlayıp benzesik senler kavramını geliştirdi.

Gerhardt, Liebig ve Chevreul ile çalışarak kimya bilgisini geliştirdi. 1848'te Paris'te bir Tatbikî Kimya Okulu açtı. Birçok araştırması olan bu fransız kimyacısı, 1853 yılında ilk defa olarak aspirin adındaki ilâcı hazırladı. Bilindiği gibi aspirin, hastanın ıstırabı ve ateşi olduğu zaman dünyadaki bütün doktorlar tarafından tavsiye edilen bir ilâçtır. Gerhardt'tan otuz yıl sonra Alman Knorr, hemen hemen tesadüfen, yine hastanın ateşini düşürmek ve ıstırabını dindirmek için kullanılan bir ilâç buluyordu. Bunun adı da antipirindi. Hastalar, ağrılarının birçoğunun dinmesini bu iki kimyacıya borçludurlar, ama onların isimlerini bilen pek az kişi vardır. Gerhardt, ayrıca dostu Laurent'la birlikte atomik notasyonu ortaya atan bilginlerden biridir.

Urey 431

Harold Clayton Urey.
Amerika'lı kimyacı.
1893'te Walkerton'da (A.B.D.) doğdu.
Ağır suyun varlığını ve özelliklerini keşfetti. Buluşlarıyla 1934'te Nobel Kimya Ödülü'nü kazandı.

Columbia Üniversitesi'nde profesör olan Urey 1932 yılında ağır suyu ve döteryum'u bulmasıyla tanınmıştır. Ağır su, normal suyun içinde bulunur. 5.000 veya 6.000 litre normal suda, 1 litre kadar ağır su vardır. İşte bu ağır su sayesinde, atom pillerindeki bütünlüğün bozulmasında belirli bir yavaşlama sağlanır. Ağır suyu, içinde bulunduğu normal sudan ayrıştırmak için suyun düşmesinden doğan kuvvetli hareketin meydana getirdiği elektroliz olayından yararlanmak gerekir. Son dünya savaşında Norveç, ağır su imâl ediyor ve birbirleriyle savaşan devletler, zor elde edilen bu değerli maddeyi ele geçirmek için her türlü çareye başvuruyorlardı. Bu mücadele, ağır su taşıyan gemileri batırmaya kadar gitti. Bu şekilde ağır su, denizlerin dibinde, boğulmuş bir halde bulunuyordu!

Celsius 432

Anders Celsius.
1701'de Upsala'da (İsveç) doğdu, 1744'te Stockholm'de öldü.
İsveç'li fizikçi ve astronom.
İlk defa yıldızların parıltılarını karşılaştırdı ve kendi adıyla anılan yüz dereceli termometre sistemini buldu.

Isı ölçme âleti olan termometre çok eski bir buluştur. Fakat termometreyi dereceleme sisteminin tarihi, çok değişik evrelerden geçmiştir. Daha XVI. yüzyılda, termometre, bir mahzene yerleştiriliyor ve gösterdiği ısı «soğuk» olarak derecelendiriliyor, aynı âlet yaz güneşinin ışınları altına bırakılarak veya ateşli bir hastanın vücuduna konularak elde edilen ısı da «sıcak» olarak kabul ediliyordu. Daha sonra Alman Fahrenheit ile Fransız Reaumur, erimekte olan buzun ve kaynamakta olan suyun buharının ısısını esas alarak termometreyi derecelere bölümlediler. Fakat, Alman bölümlemesi 32 den 212 dereceye, Fransız bölümlemsi ise 0'dan 80 dereceye kadar ayrılıyordu. 1742 yılında Celsius, 0'dan başlayıp 100'de sona eren bir dereceleme sistemi getirdi.

Gramme 433

Zenobe Gramme.
Belçika'lı ince marangoz ve mucit.
1826'da Jehay-Bodegnée'de (Belçika) doğdu, 1901'de Bois-Colombes'da (Fransa) öldü.
Dinamoyu ve elektrik motorlarını icat etti.

Taş kömürü ocaklarında çalışan yoksul bir memurun oğlu olan Gramme, okulda parlak bir öğrenci değildi, ama el işlerinde pek becerikliydi. Vaktinin büyük bir bölümünü marangozhanelerde geçirirdi. 1856'da Paris'e yerleşen Gramme, günlük işlerinden sonra mütevazı evinin mutfağında deneyler yapıyor, elektriği pilden değil de, başka bir araçla üretmek için çalışıyordu. Böylece 1871 yılında Fransız Fen Bilimleri Akademisi'ne ilk dinamoyu sunmak imkânını buldu. Gramme'ın makinesi devamlı olarak elektrik üretiyordu. Ancak 1873 yılında Viyana'da açılan bir sergide, bir montaj hatâsı sonucu, elektrik akımı verildiği zaman Gramme'ın makinesinin döndüğü görüldü: Anlaşıldı ki bu dinamo, aynı zamanda bir motordu. Dolayısıyla bunun aracılığıyla kuvvet, ışık, ısı ve kimyasal reaksiyonlar üretmek imkânı doğmuştu.

Arkwright 434

Sir Richard Arkwright.
İngiliz makine uzmanı.
1732'de Preston'da (Büyük Britanya) doğdu, 1792'de Cromford'da (Büyük Britanya) öldü.
Modern dokuma makinesini geliştirdi ve yaygınlaştırdı.

Dokuma fabrikalarının istediği iplik miktarını önemli bir şekilde artıran «uçan mekik» in 1733 yılında Kay tarafından bulunmasından sonra çok ağır çalışan eski tip çıkrıklı dokuma tezgâhını ve şairane örekeyi terketmek gerekti. O sıralarda İngiliz dülger Hargreaves aynı anda 120 kadar iplik işleyebilen bir dokuma makinesi tasarlamış ve gerçekleştirdiği bu makineye kızı Jenny'nin ismini vermişti. Yine o sıralarda Highs ve Crompton, bir çağlayandan düşen suyun sağladığı güç sayesinde, en ince kumaşları dokumayı da makineleştirmişti. Arkwright'ın özelliği, bu pek tanınmamış buluşları, birarada kullanma imkânlarını arayıp bulması oldu. Arkwright'ın bu yeni dokuma tezgâhı, İngiliz perukalarının beyaz ipliklerini bile dokuyabiliyordu. Bu verimli çalışmaları nedeniyle Arkwright'a, kral tarafından asâlet unvanı verildi.

Papin 435

Denis Papin.
Fransız hekimi, fizikçisi ve mucidi.
1647'de, Blois yakınlarındaki Chitenay'da (Fransa) doğdu, 1714'te Londra'da öldü.
Düdüklü tencereyi icat etti.

Denis Papin, hayatını, buhar makinelerini tasarlamak ve yapmakla geçirdi. Hattâ buharlı bir gemiyi bile gerçekleştirdi ve onunla İngiltere'ye gitmeyi tasarladı. Ama, işlerinin bozulacağından korkan kayıkçılar, gemiyi batırdılar. Fakat, Papin'in tenceresi ona, birçok icadı arasında en fazla şeref sağlayan buluşudur. Papin'in İngiltere'de gerçekleştirdiği bu mutfak aracı, «sindirim yaptıran» ismini taşıyordu. Emniyet supapı sâyesinde her türlü patlama tehlikesini ortadan kaldıran bu tencere, buhar basıncından yararlanarak ev kadınlarına, alışılageldiğinden çok daha kısa bir sürede yemek pişirmek imkânını veriyordu. Dolayısıyla yakacaktan da tasarruf etmek olanağını getiriyordu. Papin'in tenceresi büyük bir başarı kazandı. Bu tencere, devrimizdeki birkaç dakikada yemek pişiren düdüklü tencerelerin öncüsüdür.

Henlein 436

Peter Henlein.
Alman saatçisi.
1480'de Nürnberg'de (Almanya) doğdu, 1542'de aynı yerde öldü.
Saatlerde ağırlıkları bir zenberekle değiştirerek ilk taşınabilir saati gerçekleştirdi ve cep saatini yaptı.

Peter Henlein, büyük ağırlıklarla çalışan duvar saatlerinin yapımı ve tamiriyle uğraşırdı. Bu hünerli ve bilgili zanaatçı, saat mekanizmasını çalıştırmak için ağırlıklardan daha kullanışlı bir kuvvet kaynağı arıyordu. Henlein, duvar saatlerine, birer zenberek yerleştirmeyi başardı ve bu saatler, her pozisyonda çalıştı. Daha sonraları saatlerde mekanizmaların hacmini gitgide küçülten saatçi, 1511 yılında ilk taşınabilir saati imal etti. Fakat, hareket kabiliyeti zamanla azalan zenbereğin düzensiz çalışması, saatin muntazam işlemesi için gerekli gücü sağlayamıyordu. İyi bir tesadüf sonucu Fransız Gruet ve Alman Zach, düzenleyici saat leğendesini icat ettiler. Böylece zenberekli saatlerin başarıyla çalışması sağlanmış oldu.

Huygens 437

Christiaan Huygens.
Hollanda'lı fizikçi.
Şair Constantijn Huygens'in oğludur.
1629'da La Haye'de (Hollanda) doğdu, 1695'te aynı yerde öldü.
Sarkaçlı duvar saatini icat etti.

Bir bilim çevresinde yetişen Huygens, matematikte çok kabiliyetliydi. Geometri ile ilgili eserler yayımladıktan sonra fizik alanına yöneldi. 1665'te Colbert tarafından Fransa'ya çağrıldı ve uzun süre Paris'te kaldı. En önemli çalışmalarını orada yaptı. Matematik ve ışık fiziği alanlarındaki birçok buluşu ona borçluyuz. Fakat, Huygens'in en önemli icadı sarkaçlı duvar saatidir. Bu buluş, zamanın hatâsız olarak ölçülmesi konusunda önemli gelişmeler sağlamıştır. Huygens, ayrıca saatlere, «devirli saat maşası» denilen sarmal yayı yerleştirmeyi düşündü. Bunun görevi, çarkların işleyişinde büyük bir düzen sağlayan sarmal dengeyi meydana getirmekti. Huygens, Avrupa'nın ilk saatçisidir. Akrep ve yelkovanın hareketleriyle âhenkli bir şekilde çalışan çalar saatler yapmaya imkân veren bazı mekanizmalar da bulmuştur.

Foucault 438

Leon Foucault.
Fransız fizikçisi.
1819'da Paris'te doğdu, 1868'de aynı yerde öldü.
Sarkacın salınım düzleminin döndüğünü açıklayarak Yer'in hareketini ispatladı, jiroskopu icat etti.

Foucault'nun gerçekleştirdiği birçok deney ve keşif arasında, özellikle Paris'teki «Pantheon sarkacı» ndan söz etmek gerekir. Yapının kubbesine asılmış bulunan bu sarkacın salınım düzleminin yavaş yavaş yer değiştirmesi, üzerinde yaşadığımız gezegenin, ekseni etrafında döndüğünü ispat ediyordu. Bu durumda jiroskop denilen ve Yer'in ekseni etrafında döndüğünü gösteren cihazı gerçekleştirmek kolaydı. Faucault'nun jiroskopu, sabit ağırlık merkezi çevresinde serbestçe dönebilen, bir çift süspansiyona bağlı bir bronz halkadan ibaretti. Âlet, yerleştirildiği her yerde belirli bir yönü gösteriyordu. Jiroskoptan alınan ilhamla Jiropusula (gemilerde ve uçaklarda coğrafî kuzey doğrultusunu gösteren pusula) ve jiropilot (uçaklarda kullanılan otomatik idare cihazı) gerçekleştirilmiştir.

Lenoir 439

Etienne Lenoir.
Fransız mühendisi.
1822'de Mussy-la-Ville'de (Lüksemburg) doğdu, 1900'de Saint-Maur des-Fosses'de (Fransa) öldü.
Patlamalı motoru icat etti ve geliştirdi.

Lenoir, daha güçlü, daha kullanışlı ve kömürden başka bir yakıtla çalışan bir motorun, ağır buhar makinesinin yerini alarak çalışma alanına girebilmesi için bir çare arıyordu. 24 ocak 1860'ta «elektrik kıvılcımıyla tutuşturulan gazların yanmasıyla oluşan genleşmiş havalı motor sistemi» nin patentini aldı. Bu sistem, patlamalı motorun ilk örneği sayılır. Lenoir'ın gerçekleştirdiği bu motorun en önemli özelliği; havagazı, gazyağı, hattâ hidrojen karbürle çalışabilmesiydi. Mucit, 1863 yılında yapılan gazlı otomobilini, Vincennes ormanlarındaki Joinville köprüsüne doğru sürerken aracın motorundan çıkan sürekli patırdı, tâ uzaklardan duyuluyordu. Ne yazık ki Lenoir, buluşlarından gereği gibi yararlanamadı ve parasızlık içinde öldü.

Bugatti 440

Ettore Bugatti.
Sonradan Fransız uyruğuna geçmiş İtalyan asıllı otomobil yapımcısı.
1882'de Milano'da (İtalya) doğdu, 1937'de Paris'te öldü.
İlk kompresörlü yarış arabalarını yaptı.

Ettore Bugatti'nin hayatında en büyük amacı, daha fazla hız elde etmek için çalışmak oldu. Henüz onaltı yaşında iken motorlu bisikletin atası olan iki motorlu, üç tekerlekli bir velosipeti geliştirmekle uğraşıyordu. İlk Bugatti marka araba, 1898 yılında yola çıktı. Daha sonra fransız uyruğuna geçen otomobil yapımcısı, fabrikasını, Fransa'nın Alsace bölgesinde kurdu. 1933 yılında demiryolları idaresi, benzinle işleyen ilk Bugatti marka, otorayı kullanmaya başladı. Ettore Bugatti'nin parlak başarılarla dolu hayatında büyük bir felâket de vardır: Yirmi üç yaşındaki oğlu Jean Bugatti, uluslararası bir otomobil yarışına katılmak üzere yapılan yirmi sekiz silindirli Bugatti marka bir yarış arabasının artırılmış gücünü denemek için büyük bir hızla giderken Strasbourg yakınlarında kaza geçirdi ve direksiyon başında öldü.

Kégresse 441

Adolphe Kegresse.
Fransız otomobil mühendisi.
1879'da Hericourt'da (Fransa) doğdu, 1943'te Croissy-sur-Seine'de (Fransa) öldü.
Tırtıllı tekerleklerle hareket eden otomobili yaptı.

Yumuşak ya da sürülü topraklarda, Michelin, Dunlop veya Goodyear tipi lastiklerle donatılmış bir taşıt aracı kolay kolay gidemez. Tekerlekler çamura saplanır, kuma gömülür. Bu sakıncayı ortadan kaldırmak için Adolphe Kegresse, kamyon ve arabaları biri arka, öbürü ara dingile takılmış iki makaranın arasında dönen kramponlu kayışlar üzerinde yürütmeyi tasarladı. Bu fikir Kegresse'in aklına geldiği zaman kendisi Rus çarı Nikola II'nin garajlarında müdürdü. Dolayısıyla bu icadından ilk yararlanan Rus ordusu oldu. 1922 yılında da, Citroen fabrikası, Afrika ve Asya'ya ihraç ettiği arabalarda tırtıllı tekerlekler kullandı. Bu araçlar sâyesinde uçsuz bucaksız çöller aşıldı, bataklıklar geçildi.

Vauban 442

Sebastien Le Prestre de Vauban.
Fransız mareşali ve askeri mühendisi.
1633'te Saint-Leger'de (Fransa) doğdu, 1707'de Paris'te öldü.
Fransız şehirlerinin istihkâm sistemini daha mükemmel bir hale getirdi, sınırların daha iyi savunulması için çalıştı.

Vauban, yirmi iki yaşında iken kralın askerî mühendisi olmuştu. Bu görevle bir kalenin alınması veya savunulması sırasında daima en tehlikeli yerlerde çalıştı. İstihkâm işleri genel komiserliğine getirilen Vauban, surları tahkim ederek zaptedilmesi zor bir hâle getirmeyi tasarladı: Surlar, düşman topçularının çabuk tahrip etmemesi için çok yüksek yapılmamalıydı. Daha kolay savunulabilmeleri için ise kırık çizgiler biçiminde girintili çıkıntılı olmalıydılar. Surları, toprağın durumunu ve topçuluğun gelişmesini gözönünde tutarak inşa etti. Vauban, ayrıca askerlerin çakmaklı tüfeklerinin uçlarına süngü takılacak biçim verdi ve 1703'teki bu yenilik, fransız piyadesini daha güçlü hale getirdi. Kral Louis XIV'ün çok beğendiği Vauban, kralın önünde, fransız halkının uğradığı haksızlıkları da anlatmaktan çekinmiyordu.

Lebas 443

Jean-Baptiste Lebas.
Fransız gemi inşa mühendisi.
1797'de Luc'de (Fransa) doğdu, 1873'te Paris'te öldü.
Luksor dikilitaşını 1836'da Paris'e getirdi ve onu Concorde meydanına dikti.

Jean-Baptiste Lebas, Mısır'ın Fransa'ya hediye ettiği, II. Ramses'in dikilitaşını Paris'e getirip Concorde meydanına dikmesiyle ünlüdür. 230.000 kg. ağırlığındaki bu dikilitaşı kaldırmak ve taşımak için bizzat Mühendis Lebas tarafından özel araçlar yapıldı ve bir gemi inşa edildi. Dikilitaşı Paris'e nakletme ve Concorde meydanına dikme işi 1831'den 1836'ya kadar tam altı yıl sürdü. Taşın meydana dikileceği gün, çok büyük bir meraklı kalabalığı dikilitaşın yerleştirilmesi için yapılan güç manevraları ilgi ve hayranlıkla seyrediyordu. Bu arada palangaların ipleri kopmasınlar diye durmadan sulanıyordu. Jean-Baptiste Lebas ise bir kaza olursa ardından yaşamamak için dikilitaşın altında duruyordu. Bereket versin, işler yolunda gitti ve becerikli mühendis, bu başarısından dolayı Deniz Müzesi Müdürlüğüne getirildi.

Halley 444

Edmond Halley.
İngiliz fizikçisi ve astronomu.
1656'da Haggerston'da (Büyük Britanya) doğdu, 1742'de Greenwich'de (Büyük Britanya) öldü.
76 yıl önceden döneceğini haber verdiği kuyruklu yıldızı inceledi.

Halley'e, herşeyden önce güney gökküredeki yıldızların ilk kataloğunu borçluyuz. «Güney yıldızları kataloğu» adını taşıyan bu katalog, 1679'da astronomlara, bölgelerimizden görülmeyen bütün yıldızları bildiriyordu. Söz konusu kataloğu yapabilmek için Halley, iki yıldan fazla Sainte-Helene adasında kalmıştı. Bu ada o devirde, uzak ve yaşanılması güç bir yerdi. Astronom, 1682'de bir kuyrukluyıldızı inceledikten ve çizdiği yörüngeyi hesapladıktan sonra bu kuyrukluyıldızın 1758'de döneceğini haber verdi. «Halley'in kuyrukluyıldızı» randevusuna tam vaktinde geldi, fakat ne yazık ki onun döneceğini bildiren Halley bu randevuda bulunamadı. Zira on altı yıl önce ölmüştü.

Jukovskiy 445

Nikolay Yegoroviç Jukovskiy.
Rus fizikçisi.
1847'te Orehovo'da (Sovyetler Birliği) doğdu, 1921'de Moskova'da öldü.
Hava hızının ve basıncının etkilerini inceleyen bilim dalını kurdu.

Jukovskiy, Moskova Üniversitesi'nde ve Moskova İmparatorluk Teknik Okulu'nda Rasyonel Mekanik kürsüsü profesörüydü. Havada veya suda giden, araçlara havanın veya suyun karşı koymasını mümkün olduğu kadar azaltmak için araştırmalar yaptı. Bunun için araçların biçimlerini ayrıntılı bir şekilde inceledi. 1902 yılında, Avrupa'daki ilk deneme tünelini inşa etti. Bu dev tesiste maketlerin ve yapımı bitirilmiş araçların biçimleri üzerinde deneme ve testler yapılıyordu. Bilgin, Birinci Dünya Savaşı'nda derslerine ve çalışmalarına devam ederken balistiğin güç problemlerini çözmeye uğraştı. Sovyet havacılığı, yaptığı hizmetlerden dolayı Jukovskiy'e çok şey borçludur. Özellikle Tupolev uçakları, Sovyet Hidro-aerodinamik Merkez Enstitüsünde, onun yönetiminde yapılan araştırmalardan yararlanılarak inşa edilmişti.

Hollerith 446

Hermann Hollerith.
Amerika'lı istatistik uzmanı.
1860'ta Buffalo'da (Amerika Birleşik Devletleri) doğdu, 1929'da Washington'da öldü.
Delikli kartla çalışan istatistik makinelerini icat etti.

İstatistiklerden daha çabuk yararlanmak için Hermann Hollerith, sayılarla istatistik kartlarına açılacak delikler arasında bir ilişki kurmayı ve delinmiş kartları çabucak okuyup bunları tasnif edebilen bir makine yapmayı tasarladı ve gerçekleştirdi. Aynı zamanda kartları basit bir kurala göre delecek bir makine de yaptı. Bu usul sayesinde 1890 yılında, Amerikan halkının nüfus sayımı, o devirler için rekor sayılacak kadar kısa sürede yapıldı. Bu başarı, Hollerith'e kartları delmek ve tasnif etmek için gerekli makineleri yapan bir ticarî işletme kurmak cesaretini verdi. Günümüzde, bütün ülkelerde kullanılmaya başlanan I.B.M. makineleri, bu teşebbüsün sonucunda doğdu ve enformatik, istatistik, prospektif gibi yeni bilim ve teknik dalları ortaya çıktı.

Geiger 447

Hans Geiger.
Alman fizikçisi.
1882'de Neustadt, Rheinland-Pfalz'da (Almanya) doğdu, 1945'te Berlin'de öldü.
Radyoaktif ışınları bulan bir sayaç icat etti.

Berlin Yüksek Teknik Okulu'nda fizik profesörü olan Geiger, radyoaktif ışınlar üzerinde birçok araştırma yaptı. Radyoaktif ışınların, insanlar için ne büyük bir tehlike olduğunu hepiniz biliyorsunuz. Bu ışınların insanı öldürmeye yetecek kadarının, haberimiz olmadan bizleri etkisi altına alması ne korkunç bir felâket olurdu! Geiger ile Müller tarafından icat olunan sayaç, bu tehlikeli ışınların varlığını haber verir. Sayaçtan gelen birtakım çıtırtılı sesler ve bir kadran üzerindeki iğnenin hareketleri, radyoaktivitenin miktarı hakkında bilgi verir. Geiger sayacı, ayrıca radyoaktif maden filizlerinin araştırılmasına yarar. Kıymetli uranyum yataklarının bulunduğu tahmin edilen bölgelerde incelemeler yapılmasını, bunların bulunmasını sağlar.

Mendel 448

Johann Mendel, dinî adı Gregor baba.
Avusturya'lı din adamı ve botanikçi.
1822'de Heizendorf'ta (Avusturya) doğdu, 1884'te Brünn'de (Çekoslovakya) öldü.
Genetik biliminin kurucusu; kalıtım kanunlarını buldu.

Yoksul bir köylü ailesinden gelen Johann Mendel, 1843 yılında papaz oldu. Sağlığının pek yerinde olmamasına rağmen büyük bir hırsla çalışıyordu. 1853'te Brünn Modern Okulu'na, fizik ve tabiat bilimleri profesörü tayin edilen bu papaz, okulun bahçesindeki bitkiler üzerinde araştırmalar ve deneyler yaptı. 10 yıldan fazla bir süre bu bahçede bezelye ve fasulye yetiştirdi, bunların tohumlarını değişik şekillerde birbirine aşıladı. Nihayet 1866 yılında Mendel, bitki, hayvan ve insanlarla ilgili kalıtım kanunlarını ortaya çıkaran deneylerinin sonuçlarını, «Bitki Melezleri Üstüne Denemeler» adlı bir kitapta açıkladı. Fakat 1900'e kadar yaptığı çalışmaların önemi anlaşılamadı. Nihayet bu tarihte konuyla ilgilenen bilginler, «Mendel kanunları» nın, yeni bir bilim dalı olan genetik'in temellerini meydana getirdiğini anladılar.

İbni Heysem 449

İbni Heysem.
Batı dünyasında Al-Hazin veya El-Hazan diye bilinir.
Arap bilgini.
965'te Basra'da doğdu, 1039'da Kahire'de öldü.
9 sayısı ile sağlamayı bulanlar arasındadır.

İbni Heysem, hayatını kazanmak için kitapların kopyasını çıkarıyor ve onları satıyordu. Bu da ona, özellikle matematik, tıp, astronomi ve fizik alanlarındaki bilgilerini geliştirmek ve eksiklerini tamamlamak imkânını sağlıyordu. Bilgin, kendi kitaplarını çoğaltmak için onların yeni kopyalarını çıkarırken içindekileri de yeniden gözden geçiriyor, üzerlerinde gerekli gördüğü bazı değişiklikleri de yapıyordu. İbni Heysem'in göz üzerine yaptığı inceleme ve yazdığı optik kitabı sonradan anlaşıldığı gibi bilimsel gerçeğe ilk uygun olanıdır. Söz konusu eser, o zamandan beri değerini ve gerçekliğini kaybetmemiş bulunan bazı optik kanunlarını açıklar. İbni Heysem, yaptığı araştırmalar sonucu Nil nehrinin, büyük zararlara yol açan taşkınlarını da önleyebileceğini sanmıştı, fakat bu işi başaramadı.

Gay - Lussac 450

Louis-Joseph Gay-Lussac.
Fransız kimyacısı ve fizikçisi.
1778'de Saint-Leonard'da (Fransa) doğdu, 1850'de Paris'te öldü.
Dünyaca tanınmış bu büyük bilgin, balonla yükselme rekorunu da kırdı.

Gay-Lussac, kendisine dünya ölçüsünde ün sağlayan gazların ve buharların genleşmesi olayı ile ilgili kanunları, henüz yirmi dört yaşındayken bulmuştu. O sıralarda genç bilgin, balonlarla da ilgileniyordu ve bilimsel araştırmalar yapmak üzere balonla sık sık havalanıyordu. 1804 yılında yerin magnetik özelliklerini incelemek üzere Diot ile birlikte balonla ilk defa 4 000 metreden daha yükseklere çıktı. Gay-Lussac, bundan üç hafta sonra balonunun sepetinde, bu defa yalnız olarak yükseklerdeki tahammül edilmez soğuğa ve atmosferdeki oksijen yetersizliğine göğüs gererek o devir için erişilmesi imkânsız kabul edilen bir yüksekliğe 7016 metreye çıktı. Ve havacı, hareket ettiği yerden 130 kilometre ötede bir yere indi. Böylece aynı zamanda, balonla uzun mesafe rekorunu da kırmış oldu.

Perrot 451

Bernard Perrot.
Fransız cam yapımcısı ve mucidi.
Doğum yeri ve tarihi kesinlikle bilinmiyor. 1709'da Orléans'da (Fransa) öldü.
Cam aynaların dökümünü icat etti.

Orléans'da cam yapımcısı olan Bernard Perrot, buluşunu gerçekleştirinceye kadar, ayna yapmak için bir cam kabarcığına üfleniyor, böylece bir silindir elde ediliyor ve daha sonra bu silindir yaydırılarak büyük bir cam levha hâline getiriliyordu. Fakat, bu usulle büyük yüzeyli bir ayna elde etmeye imkân yoktu. Colbert'in teşvikiyle atelyeler, 1688 yılında Bernard Perrot'nun ortaya attığı ayna yapım usulünü benimsediler. Bundan böyle geniş ve düz bir yüzey üzerine eritilmiş bir cam kitlesini dökmek mümkün oldu. Nihayet 1693 yılında Louis Lucas'nın yönettiği «Kraliyet Büyük Aynalar Atelyesi» Saint-Gobain şehrinde kuruldu. Fransız sanayi hayatına büyük bir canlılık getiren bu teşebbüs sayesinde adı geçen çalışkan şehrin şöhreti bütün dünyaya yayıldı.

Palissy 452

Bernard Palissy.
Fransız seramikçisi ve bilgini.
1510'da Lacapelle-Biron'da (Fransa) doğdu, 1589'da Paris'te öldü.
Yabancı ülkelerde yapılan seramik sırlarının özelliklerini, kendi ülkesinde tekrar keşfetti.

Bernard Palissy, önceleri Fransa'nın Saintes kasabasında cam imalâtçısıydı ve orada renkli cam ve nakışlı cam yapımı üzerinde incelemelerde bulunuyordu. Sonra yabancı ülkelerde yapılan mineli fayansların sırrını bulmaya karar verdi. Bu sırrı, o devrin en iyi fayans yapımcıları Çin'liler, Mayorka'lılar ve İtalya'nın Faenza (fayans ülkesi) şehri, büyük bir kıskançlıkla saklıyorlardı. Pişirilmiş fayans toprağını kaplayan sır tabakası donuk veya saydam bir camdı. Palissy, bu değerli süslemelere imkân veren bu tabakayı gerçekleştirme usullerini tekrar keşfetmek için tam on altı yıl çalıştı. Bu konuda inat etti, parasını bitirdi, fakat sonunda giriştiği işi başardı. İşte o zaman bu seramikçi meşhur oldu ve yaptığı eserler, gerek kralın sarayında, gerek Fransa'nın zengin evlerinde en iyi yerleri aldı.

Crookes 453

Sir William Crookes.
İngiliz kimyacısı ve fizikçisi.
1832'de Londra'da doğdu, 1919 aynı yerde öldü
Fizik ve kimya alanlarında çeşitli buluşları olan bu mucit, ispritizmaya da çok meraklıydı.

Yirmi yaşında kimya profesörü olan Crookes'in yaptığı kendi adını taşıyan soğuk katotlu elektronik tüp uzun süre Roentgen'in keşfettiği X ısınlarını elde etmekte en fazla başvurulan bir araç oldu. Pozitivist bir bilgin ve herşeye ilgi duyan bir zekâsı olan Crookes, her alanda araştırmalar yapmıştır. Yeni kumaş boyaları buldu, şeker kamışından şeker elde etti, madenle karıştırılan cıvadan yararlanarak saf gümüş üretti. İspritizma seansları sırasında kendinden geçen medyumun tepkilerini incelemek de, Crookes'in çok ilgi duyduğu konular arasındaydı. İspritizma hakkında bir de kitap yazmıştır. İlk radyometre'yi yapan da Crookes'tir; bu «ışık değirmeni», havası boşaltılmış büyük bir camdan ampulün içinde sadece ışınların etkisiyle döner. Crookes, 1907'de, Nobel Kimya Ödülünü kazanmıştır.

Méliès 454

Georges Méliès.
Fransız sinemacısı.
1861'de Paris'te doğdu, 1938'de aynı yerde öldü.
Dünyanın ilk filim yönetmeni ve sinematoğrafik gösterinin yaratıcısı.

Lumière kardeşler, sinema makinesini icat etmişlerdi. Bundan ilk olarak Méliès, bugünkü anlamda filim çevirmek üzere yararlandı. Fakat, bu amacına erişmek için gerekli olan herşeyi bulmak zorunda kaldı: Stüdyolar, aydınlatma tertibatı, sahneleri filme almak için gerekli kamera v.b. Méliès'in Paris'te, Montreuil'de kurduğu filim stüdyosu (1897), dünyadaki ilk sinema salonudur. Méliès bir senaryo yazdıktan ve birçok başarılı sinema hilesi tasarladıktan sonra «Ayda Yolculuk» (1902) isimli filmi çevirdi. Bu filim, dünya sinemasının ilk şaheseri kabul edilir. Fakat, Méliès'in eriştiği rahatlık ve şöhret pek uzun sürmedi ve sinemacı, hayatının sonlarına doğru Paris'te küçük bir tren istasyonunun, ufak tefek şeyler satılan galerisindeki küçük bir dükkânda oyuncaklar ve şekerler satarak zorlukla geçinebiliyordu.

Chrétien 455

Henri-Jacques Chrétien.
Fransız fizikçisi ve mucidi.
1879'da Paris'te doğdu, 1956'da Washington'da (Amerika Birleşik Devletleri) öldü.
Katadioptrları ve sinemaskopu icat etti.

Sinemaskop sistemle filim göstermede, Henri Chrétien'in icat ettiği «hypergonar» objektif kullanılır. Bu filim kamerasının objektifi, resimlerin şeklini değiştirir ve normal boydaki negatif filim üzerinde çok daha geniş bir görüntü verir. Fakat, şurası muhakkak ki bu sistemde esas görüntünün biçimi de değişmekte, hattâ biraz gülünç bir hale girmektedir: Oyuncular ve dekorlar, bazı şekil değiştiren aynalarda olduğu gibi ince-uzun görünür. Bu durumda tekrar normal bir görüntü elde etmek için filim göstericisinin önüne bir «hypergonar» objektif yerleştirmek yetmektedir. Böylece görüntü geniş sinemaskop perdeyi baştan başa kaplamakta ve bu görüntü de seyircilerin hoşuna gitmektedir. Bu nedenle günümüzde birçok sinema salonu sinemaskop filim göstermekte ve eni boyunun üç katı olan büyük sinema perdesi kullanmaktadır.

Popov 456

Aleksandr Stepanoviç Popov.
Rus mühendisi.
1859'da Perm yakınındaki Turinski Rudnik'de (Rusya) doğdu, 1906'da Petersburg'da öldü.
Radyonun öncüsü; anteni icat etti.

Elektromagnetik telsiz telgraf dalgalarının havada, suya düşen bir taşın etrafına yaydığı dalgalar gibi bir merkezden etrafa yayıldığı bilinmektedir. Kısa mesafedeki radyo dalgalarını almak için Fransız fizikçisi Edouard Branly, basit bir usul bulmuştu. Rus mühendisi Aleksandr Stepanoviç Popov ise elektromagnetik dalgalar alıcısının yerden az veya çok yükseğe gerilmiş veya kurulmuş bir iletkene (anten) bağlandığı zaman daha iyi işlediğini, sesleri daha iyi aldığını tespit etti. Bu anten sayesinde çok daha uzaktan gelen elektromagnetik dalgalar dinlenebiliyordu. Popov'un anteni, ayrıca uzaktaki bir fırtınanın şimşeklerinin yaydığı dalgaları zaptediyor ve böylece yaklaşmakta olan fırtınayı önceden haber veriyordu.

Galileo Galilei 457

Galileo Galilei
Dünya çapında İtalyan astronomu ve fizikçisi.
1564'te Piza'da (İtalya) doğdu, 1642'de Arcetri'de (İtalya) öldü.
Dünyanın kendi ekseni ve güneş çevresinde döndüğünü kesinlikle ortaya koydu, astronomi dürbününü icat etti.

İtalya'daki Padova Üniversitesi'nde matematik profesörü olan Galileo Galilei, modern bilimin öncüsüdür. Birçok keşfi; gözlem, deney ve muhakemeye dayanır. İsmini taşıyan astronomi dürbününü icat ettikten sonra tamamen gök ve yıldızlarla meşgul olmaya başladı. Daha önce Kopernik tarafından ileri sürülen fikirleri, yani «Dünyanın evrenin merkezi olmadığını ve güneşin etrafında döndüğünü» anlamakta gecikmedi. Galilei, Güneşin dünyanın etrafında döndüğünü kesin olarak kabul ettiğini açıklayınca yetmiş yaşında, bir dinî mahkemenin önünde yargılandı. Ve koca bilgin, bu duruşmanın sonunda dizleri üstüne çökerek keşfinin doğru olmadığını söylemek ve Dünyanın dönmediğini, hareketsiz durduğunu itiraf etmek zorunda kaldı. Bununla beraber ayağa kalkarken alçak sesle: «Dünya yine de dönüyor» dediği, söylenir.

Brahe 458

Tycho Brahe.
Danimarka'lı astronom.
1546'da Knudstrup'ta (İsveç) doğdu, 1601'de Prag'da (Çekoslovakya) öldü.
Atmosferdeki ışık kırılması olayının etkilerini buldu.

Eski ve soylu bir aileden gelen bu ilginç adam, gökyüzü incelemeleriyle çok uğraştı. Tycho Brahe, bunlara en iyi şartlar altında devam edebilmek için Danimarka'nın Hveen adası üzerinde kendisine, muhteşem Uraniborg («Urania Sarayı» demektir; semavî aşk tanrıçası Urania'nın adından gelir) şatosunu inşa ettirdi. Şatonun kulelerinin tepesinde yıldızları inceliyordu. Binanın bodrumlarında, bir yeraltı gözlemevi, çalışmalarına, rüzgârdan korunarak devam etmesi imkânını veriyordu. Brahe, Ay teorisi üzerinde önemli düzeltmeler yaptıktan başka, Ptolemaios'unkinden çok daha mükemmel bir yıldızlar kataloğu yaptı ve gezegenlerin yörüngeleri hakkında değerli bilgiler elde etti. Astronom, ayrıca ilk defa atmosferdeki ışık kırılması olayının bizi, yıldızların yanıltıcı görüşlere sürüklediğini farketti.

Langmuir 459

İrving Langmuir.
Amerika'lı kimya ve fizik bilgini.
1881'de Brooklyn'da (A.B.D.) doğdu, 1957'de Falmouth'da (Büyük Britanya) öldü.
Uçaklardaki buzlanmayı inceledi ve sunî yağmuru gerçekleştirdi.

Langmuir, üniversiteyi bitirdikten sonra General Elektrik şirketinin araştırma şubesi müdürü oldu. Fizik ve kimya alanlarında iki yeni teorinin sahibi olan bu bilgin, kendisine Nobel Kimya Ödülü'nü kazandıran birçok keşif yaptı. Elektronik tüpler tekniğinde büyük gelişmeler sağladı ve atom hidrojenini buldu. Langmuir, kuraklığın mahvettiği geniş bölgelere sunî yağmur yağdırabilmek için araştırmalar yaptı. Bu iş için bir uçaktan havaya karbonik kar püskürtmeyi teklif etti. Langmuir, uçaklarda buzlanmayı da önlemeye çalıştı. Uçak kanatlarının ve kumanda sisteminin ince bir buz tabakasıyla kaplanması, eğer bunu eritecek aygıtlar yoksa büyük kazalara yol açar. Zira, açık havada bile uçakların kanatları ve gövdesi üzerinde tonlarca buz oluşabilir ve uçağın manevra kabiliyetini sıfıra düşürür.

Ruolz 460

Kont Henri de Ruolz.
Fransız mucidi.
1811'de Paris'te doğdu, 1887'de Neuilly-sur-Seine'de (Fransa) öldü.
Elektrik akımından yararlanarak eşyayı madenle kaplama usulünü (galvanoplasti) buldu.

Edebiyat, hukuk, tıp, fen bilimleri alanlarında çok mükemmel bir eğitim görmesine rağmen, genç kontun, bir endüstri kimyacısı olacağını gösteren hiçbir belirti yoktu. O, vaktini daha çok lirik müzik eserleri bestelemeye veriyordu. Fakat, birdenbire bütün parasını kaybederek, hayatını kazanmak için bir laboratuvarda çalışmak zorunda kaldı. Ve orada, yeni kumaş boyaları elde etmek için deneyler yapmaya başladı. Bu arada ünlü kuyumcu Cristofle, ondan yaptığı madenî sofra takımlarını, çeştli eşyayı ve mücevherleri madenle kaplamak üzere bir usul bulması için kendisine yardımcı olmasını istedi. Ruolz, bu iş için 1840 yılında küçük çatıkatı odasında araştırmalar, deneyler yaptı ve sonunda... Aradığını buldu. Volta pilinin sağladığı elektrik akımından yararlanarak her cins madeni, herhangi bir başka maden tabakasıyla kaplamayı başardı.

Guericke 461

Otto von Guericke.
Alman fizikçisi ve mucidi.
1602'de Magdeburg'da (Almanya) doğdu, 1686'da Hamburg'da (Almanya) öldü.
Birçok bilimsel cihazı icat etti.

Magdeburg Belediye başkanı olan Otto von Guericke, Brandeburg Prensi önünde gerçekleştirdiği ünlü «yarımküreler» deneyi ile şöhrete erişti. Fizikçi, madenî yarımküre biçiminde iki oyuk kapağı bir küre meydana getirecek şekilde birleştirdi. Dış hava basıncıyla, içleri boşalan yarımküreler birbirine öyle sıkı yapıştı ki birkaç atın gücü, bunları birbirinden ayırmaya yetmedi. Guericke, bu deneyi yapmak için icat ettiği güçlü bir hava makinesinden de yararlanmıştı. Guericke, hava basıncını bu deneyle açıkladıktan sonra bir sulu barometre yaptı ve bundan hava tahminleri yapmakta yararlandı. Bu arada şiddetli bir fırtınanın yaklaştığını önceden haber verdi. Guericke, elektrik kıvılcımları çaktıran ilk elektrostatik makineyi de tasarladı: Bu, yünlü bir kumaş parçasına sürtünerek dönerken kıvılcımlar saçan basit bir kükürt küreydi.

Davy 462

Sir Humphry Davy.
İngiliz kimya ve fizik bilgini.
1778'de Penzance'da (İngiltere) doğdu, 1829'da Cenevre'de (İsviçre) öldü.
Maden işçilerinin kullandıkları ilk emniyet lambasını icat etti.

Bir oduncunun oğlu olan Davy, çalışkan ve meraklı bir çocuktu. Genç yaşta, Penzance'de bir eczacının yanına çırak olarak verilen Davy, eczanenin tavanarasını gerçek bir laboratuvar haline getirdi. Hattâ, eczane, birçok defa havaya uçma tehlikesi atlattı. Daha sonra Kraliyet Enstitüsüne Profesör olan Humphry Davy, gazlar üzerine o kadar çok deney yaptı ki bu alandaki bilgisine güvenilerek, kendisinden, kömür ocaklarındaki grizu patlamalarını önlemek için bir çare bulması istendi. Bu tehlikeli gaz, maden işçilerin lambasına değdiği zaman alev alıyor ve patlayarak korkunç felâketlere yol açıyordu. Davy, bu konu üzerinde uzun incelemelerde bulundu ve yaptığı tel kafesli emniyet lambasıyla bu kazaları önlemeyi başardı. Bu lamba, Davy lambası ismiyle çabucak yayıldı, bütün maden ocaklarında kullanılmaya başlandı.

Sauria 463

Charles Sauria.
Fransız eczacı kalfası ve mucidi.
1812'de Poligny'de (Fransa) doğdu, nerede ve ne zaman öldüğünü hiç kimse bilmemektedir.
Sürterek yakılan kimyasal kibritleri icat etti.

1810 yıllarına doğru modernlik taslayan bazı kimseler, oksijenli çakmak kullanıyorlardı. Bu çakmak, bir küçük şişeden ibaret olup içinde asit sülfürik emdirilmiş amyant vardı, bunun içine kükürt ve potas klorata bulanmış küçük tahta çubuklar veya kibrit çöpleri sokuluyordu. 1831 yılında, Charles Sauria bir keşif yaptı: Bir duvara beyaz fosfor sürdükten sonra kükürt ve kloratlı bir kibrit çöpünü bu duvara sürter sürtmez kibrit çöpünün alev aldığını gördü. Sauria'nın dostlarından biri, bu ilginç deneyi, Almanya'daki bir gezisi sırasında arkadaşlarını eğlendirmek için yaptı. O andan itibaren deney Avrupa'nın her yerinde tekrarlanmaya başlandı. Kısa bir süre sonra Wurtembourg'lu Kammemer, sürterek yakılan ilk kibritleri yapmaya başladı. Bu arada unutulan ve buluşunun sanayideki uygulamalarına katılamayan Sauria, sefalet içinde ölmüştü.

Lundström 464

Johan Edvard Lundström.
İsveç'li mucit ve sanayici.
1815'te Jönköping'de (İsveç) doğdu, 1888'de aynı yerde öldü.
Fosforu kibrit çöpünün ucuna değil de kibrit kutusuna yerleştirerek emniyetli «İsveç» kibritlerini icat etti.

Bugün kullandığımız kibritler, ufak tefek değişiklikler bir yana bırakılacak olursa, Lundström'ün 1852 yılında icat ettiği kibritlerin hemen hemen aynıdır. Pratik bir buluş olarak kabul edilen kibritin eskiden birtakım tehlikeleri de vardı: Kibrit çöpünün, kırmızı veya beyaz fosforla kaplanmış olan ucu, en hafif bir sürtünmede, hattâ bazan da kendiliğinden alev alıyordu. Lundström, fosforu, kibrit çöpünün ucuna değil, fakat kibrit kutusunun üzerine yerleştirmeyi tasarladı. Bu şekilde, alev meydana getirmek için gerekli olan madde artık kibrit çöpünün üzerinde değildi ve kibrit çöpünün alev alması için ucunun, mutlaka bu fosforlu yüzeye sürtülmesi gerekiyordu. O zaman, kibrit kullananlar için İsveç kibriti, gerekli olan güvenliği sağladı. Buna da, «tehlikesiz kibrit» denildi.

Lebon 465

Philippe Lebon.
Fransız kimyacısı ve mucidi.
1767'de Brachay'de (Fransa) doğdu, 1804'te, Paris'te serseriler tarafından öldürüldüğü söylenir.
Gazla aydınlatmayı buldu.

Mühendis Lebon, «termolamp» adını verdiği kendi icadı cihazların değerini ispat etmek için Paris'te, Saint-Louis adasındaki Lille caddesinde, yapmayı tasarladığı iş için özel bir han kiraladı ve laboratuvarlarını oraya yerleştirdi. Daha sonra binanın içini, dışını, hattâ Seignelay otelinin parkını aydınlatmak için kendi buluşu olan bir aydınlatma sistemi kurdu. Paris'liler, küçük bir giriş ücreti ödeyerek geldiler ve o zamanlar için yepyeni bir icat olan aydınlatma sistemini şaşkınlık ve hayranlıkla gördüler. Bu usulde, parlak bir ışık elde etmek için gerekli tesis bulunan yerlerde, gaz borularının musluklarını açmak ve gazı yakmak yetiyordu. Aydınlatmada yararlanılan bu gaz, odunun damıtılmasıyla elde ediliyordu.

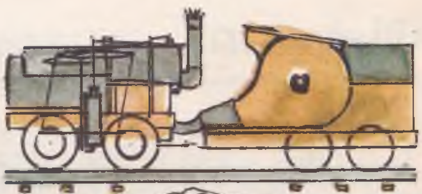
Stephenson 466

George Stephenson.
İngiliz mühendisi ve sanayicisi.
1781'de Wylam'da (İngiltere) doğdu, Chesterfield'de (İngiltere) öldü.
Buharlı lokomotifin öncüsü.

Demiryolu üzerindeki ilk ingiliz trenleri, atlar tarafından çekiliyordu. George Stephenson, Killingworth madenlerine mühendis olarak tayin edildiği zaman bu sistemde bazı değişiklikler tasarladı: Raylar üzerinde hareket edecek bir buharlı lokomotifin, kömür vagonlarını çekmek için hayvanların yerini alabileceğini düşündü. 25 temmuz 1814 tarihinde gerçekleştirdiği deneme büyük bir başarıyla sonuçlandı. Stephenson; Stockton ve Darlington şehirlerini birleştiren kırk kilometre uzunluğundaki yol için «Aktive» isimli bir makine yaptı. 25 eylül 1825 tarihinde de, ilk buharlı lokomotifin çektiği tren, vagonlarında yolcuları ve müzisyenleri taşıyor, bu arada, gözüpek süvariler, o devre göre başdöndürücü bir hızla (saatte kırk kilometreye yakın) giden, Stephenson'un lokomotifine yetişmeye boş yere çabalıyorlardı.

Seguin 467

Marc Seguin.
Fransız mühendisi ve mucidi.
1786'da Annonay'de (Fransa) doğdu, 1875'te aynı yerde öldü.
İlk fransız demiryolunu yaptı, asma köprülerin prensibini tasarladı ve ilk asma köprüyü gerçekleştirdi.

Altmış kilometre uzunluğundaki ilk fransız demiryolu, Lyon'u Saint-Étienne'e bağlıyordu. Seguin, 1826 yılında bu demiryolunu inşa etmekle görevlendirilmişti. Mühendis, yolun geçeceği yerleri çizdi ve gereken köprü ve tünelleri yaptırdı. Maden küpler veya taş küpler üzerine yerleştirilmiş demirden raylar yerine; tahta traversler üzerine konulmuş demirden raylar kullandı. Yapılan, bu demiryolu hattı üzerinde, yolun çıkardığı güçlüklere göre bütün çekiş usullerine başvurulmuştu; treni çeken atlar, buharlı lokomotif, treni ona bağlı bir halatla çeken buharlı vinç... Hattâ, bazan yol elverişliyse trenler yokuş aşağı salıveriliyor ve kendi ağırlıkları, onları belirli bir yere kadar sürüklüyordu. Bu garip taşıt aracının ilk yolcuları, muhakkak ki zevk sahibi kişilerdi... Fakat aynı zamanda da gözüpek insanlardı...

Westinghouse 468

George Westinghouse.
Amerikan sanayicisi ve mucidi.
1846'da New York'ta doğdu, 1914'te aynı yerde öldü.
Günümüzde, trenlerde kullanılan Westinghouse basınçlı hava frenlerini icat etti.

Günümüzde, dünyanın her yerindeki demiryolları işletmeleri, «Westinghouse» denilen bir fren sisteminden yararlanarak trenlerinde emniyeti sağlamaktadır. Bu sistemi uygulamayı George Westinghouse tasarlamış ve ilk defa bir yolcu treninde denemiştir. Bu fren sistemi, diğer fren tiplerinden farklı olarak iki pratik özelliğe sahiptir. Birincisi: Bu sistem, düzenli fren yapmayı sağlar, zira bütün vagonların tekerlekleri üzerinde, aynı zamanda etkisini gösterir. İkincisi: Bir vagon, herhangi bir kopma veya başka bir nedenle katardan ayrılmak zorunda kalırsa bu fren sistemi, otomatik bir şekilde faaliyete geçerek bütün katarı durdurur. Bu da, yolcular için çok büyük bir güvenlik teşkil eder. Westinghouse çok kuvvetli bir amerikan şirketinin kurucusudur ve kurulduğundan bu yana, bu şirketin işleri daima parlak bir şekilde gelişmiştir.

Kirchhoff 469

Gustav Robert Kirchhoff.
Alman fizikçisi.
1824'te Koenisberg'te (Prusya) doğdu, 1887'de Berlin'de öldü.
Bir cismin içinde bulunan kimyasal elementleri analiz etmekte kullanılan spektroskop'u icat etti.

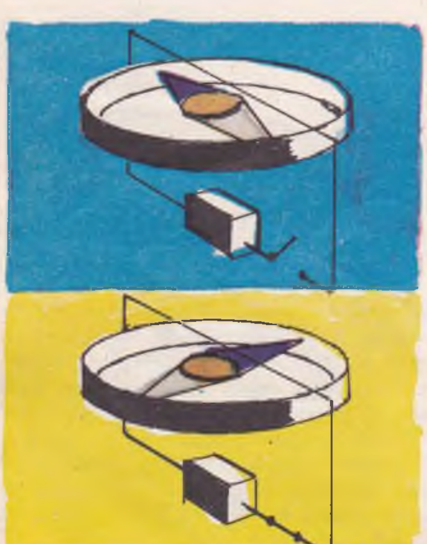
Kirchhoff'u, diğer araştırmaları yanında asıl ölümsüzleştiren buluşu, spektroskop'tur. Işık, bir prizmadan geçerken renkler ayrışır. Bunlar, güneşin gökkuşağında meydana getirdiği renklerdir: Mor, lâcivert, mavi, yeşil, sarı, turuncu ve kırmızı. Kirchhoff, yanmakta olan bazı cisimlerin etrafa yaydığı ışığı, bir prizmanın arkasından bakarak inceledi: Işığın daima aynı şekilde ayrışmadığını ve bazı cisimlerin, bazı belirli renkleri etrafa yaymadığını tespit etti. Dünyadan çok uzak olan yıldızlardan gelen ışınlar analiz edildiği zaman aradaki uzaklığa rağmen bu yıldızları meydana getiren cisimlerin nitelikleri anlaşılmaktadır. Bunu Kirchoff'un araştırmalarına borçluyuz. Bir iletken şebekesindeki akımların dağılmasına ilişkin kanunlar onun adıyla «Kirchhoff kanunları» diye, anılır.

Newton 470

Sir Isaac Newton.
İngiliz fizik bilgini ve astronomu.
1642'de Woolsthorpe'de (Büyük Britanya) doğdu, 1772'de Kensigton'da (Büyük Britanya) öldü.
Yerçekimi kanununu ve ışığın bileşimini açıkladı.

Newton'un, Cambridge'deki heykelinin kaidesinde, «insan ırkının kendisini düşüncesinin kudretiyle aştığı» şeklinde bir yazı okunur. Güneş ışığının, harikulâde renkli bir gökkuşağı şeklinde ayrışması olayı üzerinde düşünen Newton, bu gökkuşağını meydana getiren ışınların karışımından tekrar beyaz ışığın elde edileceği sonucuna vardı. Bilgin, gökkuşağının renklerini taşıyan bir tekerleği döndürerek tasarladığı sentezi gerçekleştirdi. 1669 yılında yaptığı bu deneyde kullandığı tekerleğe «Newton çarkı» denir. Newton başka bir olay üzerinde de durdu: Olmuş bir elma, elma ağacının dalından koparak yere doğru, karşı konulmaz bir kuvvet tarafından çekilir. Newton, bu olaydan esinlenerek, evrendeki gezegen ve yıldızların birbirlerini çekip çekmeyeceği sorunu üzerinde durdu. Sonunda evrensel çekim kanunlarını açıkladı.

Oersted 471

Christian Oersted.
Danimarka'lı fizikçi ve kimyacı.
1777'de Rudkobing'de (Danimarka) doğdu, 1851'de Kopenhag'da (Danimarka) öldü.
Elektrik akımının magnetik faaliyetini keşfetti.

Dünyamızı, bir magnetik alan çevrelemektedir. Pusulanın iğnesine yön veren ve gemicilerin magnetik kuzey yönünü bulmasına imkân veren bu kuvvettir. 1820 yılında, o zaman Kopenhag mühendislik okulunda profesör olan Oersted, elektrik akımının bir iletken telden geçtiği zaman bu telin etrafında magnetik bir alan yarattığını keşfetti. Fizikçi, bir pusulayı, bu elektrik akımı taşıyan tele yaklaştırarak veya uzaklaştırarak görüşünün doğruluğunu ispatladı. Tele elektrik akımı verildiği zaman pusulanın iğnesi yön değiştiriyordu. Elektrikli mıknatıs ve elektrik motoru, ayrıca Morse'un elektrikli telgrafı bu buluştan doğacaktı. Elektromagnetizmanın keşfi, elektromıknatısın, elektrik motorunun, elektrometrenin ve Morse telgrafının da yapılacağını haber veriyordu.

Arkhias 472

Korinthos'lu Arkhias.
Syrakusai'de yerleşmiş yunanlı armatör.
Bakkhiadai ailesinden gelir.
M. Ö. III. yüzyılda Sicilya'da yaşadı.
İlk dev gemiyi inşa ettirdi.

M. Ö. 734 yıllarına doğru Arkhias'ın Korinthos'lu ataları tarafından kurulmuş olan Sicilya'daki yunan kolonisi Syrakusai, yunan dünyasının en büyük şehri haline gelmişti. Güvertesiz küçük gemilerle dolu olan bu limanın rıhtımında, bir gün çok büyük bir gemi belirdi: Bu, Mısır'la Sicilya arasında sefer yapmak için inşa edilmiş olan, «Syrakusai» adındaki gemiydi. «Syrakusai», Arkhias'ın yönetimindeki gemi tezgâhlarından çıkıyordu ve şehrin kralı Hieron II'nin isteği üzerine inşa edilmişti. Hacmi 5.000 tonilatodan fazlaydı ve 4.000 tona yakın bir ağırlıkta yük taşıyabilirdi. Bu arada seyahat edecek yolcular için de gayet konforlu kamaralar yapmıştı. Denizlerin bu ilk dev gemisini manevra yaptırabilmek için 600 kişilik bir mürettebat çalışıyordu. Geminin savunmasını sağlamak için de 300 asker görev alıyordu.

Jouffroy d'Abbans 473

Claude - Françoisi; Jouffroy d'Abbans markisi.
Fransız mühendisi ve mucidi.
1751'de Roches-sur-Rognon'da (Fransa) doğdu. 1832'de Paris'te öldü.
İlk buharlı gemiyi inşa etti ve yüzdürdü.

1776 yılında, Jouffroy d'Abbans'ın inşa ettiği gemi, bir köy bakırcısının yardımıyla gerçekleşti. Bu gemi, basit bir buhar makinesinin çalıştırdığı «ördek ayağı» biçiminde, eklemeli bir çift döner kürek aracılığıyla hareket ediyordu. Yapıcısı tarafından yunanca bir kelime olan «Piroskaf» adı verilen bu gemi, Fransa ve İsviçre'den geçen Doubs çayı üzerinde gidip geldi. Daha sonra Juoffroy, Lyon şehrinde bir başka gemi daha inşa etti ve onu kürek yerine çarklarla donattı, gitmesini sağladı. 15 temmuz 1793 tarihinde, bu buharlı gemi, Lyon'luların gözleri önünde aşağı yukarı saatte on kilometre hızla giderek parlak bir gösteri yaptı. Fakat, fransız hükümeti, o devirde bu dâhi öncüye yardım etmeyi kabul etmedi ve Jouffroy d'Abbans'ın buharlı gemisi, kazandığı başarıya rağmen çabucak unutuldu. Mucit, bir düşkünler yurdunda öldü.

Fulton 474

Robert Fulton.
Amerika'lı makine uzmanı ve mucit.
1765'de Fulton'da (Amerika Birleşik Devletleri) doğdu, 1815'te New York'ta öldü.
İlk uskurlu denizaltıyı yaptı.

Buharlı gemilerin deniz üzerinde gösterdiği gelişmelerle çok yakından ilgilenen Fulton, su altında gidebilen bir gemi inşa etmeyi tasarlamıştı. Mucit, düşündüğü bu yeni aracı yapmayı o zamanlar birbirleriyle savaş halinde bulunan Fransız ve İngiliz hükümetlerine ayrı ayrı teklif etti. Yapacağı geminin bir düşman gemisine görünmeden kolayca yaklaşabileceğini, geminin altına, «torpido» adını verdiği patlayıcı maddeler atarak onu batırabileceğini açıkladı. Fulton'un 1798'de yaptığı «Nautilus» denizaltısı, su altında saatlerce kalarak ve bu şekilde yirmi kilometreden fazla yol alarak Brest koyunda birtakım denemeler yaptı. Fakat, her iki ülke de, bu buluştan yararlanmayı kabul etmediler. O devirde, bu çeşit bir savaş şekli kahramanlığa aykırı ve son derece barbarca bulunmuştu.

Heron 475

Büyük Heron veya İsker 'eriye'li Heron.
Yunanlı büyük makine uzmanı ve matematikçi.
M. S. I. yüzyılda İskenderiye'de yaşadı.
Birçok makinenin ve bu arada bilinen ilk tepkili aracın mucididir.

Nil nehri deltasında kurulmuş bir liman olan İskenderiye, Eskiçağın en büyük bilginlerinin toplandığı bir şehir halini almıştı. Meselâ bunlar arasında ünlü Bilgin Eukleides ve onun öğrencisi Arkhimedes de vardı. Dünyada bilinen ilk tepkili araç olan «eolipil» in mucidi Heron da İskenderiye'de doğmuştur. «Eolipil», hem Denis Papin'den on sekiz yüzyıl önce buharın kuvvetini gösteren bir buhar türbini, hem de sesten hızlı giden uçaktan yirmi iki yüzyıl önce tepkili gücü ispat eden bir araçtı. Fakat, Heron'un «eolipil» i, sadece kendi kendine çalışan küçük oyuncakları harekete geçirmeye yarıyordu. İnşaat v.b. teknik alanlarda da bilgin olan İskenderiye'li Heron, daha birçok hârika araç yaptı. Meselâ, toprağın girinti çıkıntılarını ölçen «dioptra» ve bir taşıt aracının aldığı yolu ölçen «odometre» bunlar arasındadır.

Congreve 476

Sir William Congreve.
İngiliz mucidi topçu generali.
1772'de Woolwich'de (Büyük Britanya) doğdu, 1828'de Toulouse'da (Fransa) öldü.
1806'da, Boulogne kuşatmasında kullanılan bir füzeyi icat etti.

Barutu icat eden Çinliler, ışığı ve ateşi, itme gücüyle uzaklara fırlatan füzeler de yapmışlardı. Eskiçağda, Bizanslıların düşman gemilerine karşı kullandıkları suda yanan ateş, rakip donanmalara dehşet ve ölüm saçıyordu. Daha sonraları yeni ve çok gürültülü bir silâh olan top devri geldi. «Congreve füzeleri» denen füzelerin kullanılışını görmek için ise Napoléon Bonaparte devrinde, Bologne şehrinin İngilizler tarafından kuşatılmasını beklemek gerekti. Bu savaşta gemilerden atılan Congreve füzeleri, yöneltildiği şehrin üzerine düşmeden önce 2 000 metre kadar bir mesafeyi aşabiliyordu. XX. yüzyılda, George Claude ve Braun'un hamleleriyle füzeler, tekrar ele alındı. Bu alanda yapılan çalışmalar sonucu, birçok gelişme elde edildi. Günümüzde uzaya insan gönderen füzeler yapıldı.

Braun 477

Wernher von Braun.
Alman mühendisi.
1912'de Wirsitz'de (Polonya) doğdu, 1950'de Amerikan yurttaşlığına geçti.
Askerî veya gezegenlerarası bütün füzelerin babasıdır.

Von Braun, büyük uzay programlarını gerçekleştirmeye yarayan dev füzelerin yapılmasına büyük ölçüde katılmıştır. Onun çalışmaları sayesinde ayın çevresine ve ay yüzeyine insan göndermek, Mars ve Venüs gezegenlerini daha yakından incelemek olanağı doğmuştur. Bununla beraber von Braun'un işleri başlangıçta pek de iyi gitmemişti: 1932 yılında daha yirmi yaşındayken 50 santimetre boyunda alüminyumdan bir füze olan ilk aracını atmaya teşebbüs etti. Fakat itici yakıtı ateşlediği zaman korkunç bir patlama, bu iş için yapılmış zırhlı barınağı, laboratuvarı ve bütün malzemeyi tahrip etti... Bununla beraber Alman Deneme Merkezi Peenemünde'nin müdürü olarak göreve başladığı zaman henüz yirmi dört yaşındaydı. Von Braun, 1944'te, Büyük Britanya üstüne ilk V2 füzelerini göndermeyi başardı.

Leblanc 478

Nicolas Leblanc.
Fransız cerrahı ve kimyacısı.
1742'de Ivoy-le-Pré'de (Fransa) doğdu, 1806'da Saint-Denis'de (Fransa) öldü.
Sunî soda elde etmek için bir usul buldu.

Sunî soda veya sodyum karbonat, cam ve sabunun yapılmasında kullanılan kimyasal bir üründür. Daha birçok sanayi dalında bu maddeden yararlanılır. Fransız İhtilâline kadar soda, bitkilerin küllerinden ve özellikle Fransa'da çok az bulunan bazı yosunların küllerinden çıkarılıyordu. Ayrıca, Mısır'dan, hattâ Venezuella'dan getiriliyordu. 1788 yılında, Fen Bilimleri Akademisi, soda yapmayı başaracak kimseye bir armağan vermeyi vaad etti. Nicolas Leblanc sadece deniz tuzundan yararlanarak sodayı basit bir şekilde çabucak elde etti. Ne var ki Leblanc'ın uyguladığı usulle kötü kokular çıkaran kalıntılar da meydana geliyordu. Akademi, bu nedenle armağanı vermeyi reddetti. Bununla beraber bilginin ölümünden elli yıl sonra bulduğu usul sayesinde, o zamana kadar 300.000 ton kadar soda elde etmek mümkün olmuştu.

Delessert 479

Baron Benjamin Delessert.
Fransız sanayici ve maliyecisi.
1773'de Lyon'da (Fransa) doğdu, 1847'de Paris'te öldü.
Fransa'da ilk defa pancardan şeker yaptı. Aydın bir insanseverdi.

Napoléon Bonarparte'ın İngiliz ticaret hayatını felce uğratmak için koyduğu kıta ablukası sırasında Fransa'da, şeker kamışından elde edilen şekeri yapmak imkânsız bir hale gelmişti. İmparatorun bir dileğini yerine getirmek için Benjamin Delessert, o zamanlar Paris banliyösünün bir köyü olan Passy'de Marggraf ve Achard adındaki iki Alman tarafından ortaya konulmuş usullere göre, pancardan şeker imâl edecek bir fabrika kurdu. Fakat, ancak uzun yıllar süren denemelerden sonra amaca erişebildi. Önceleri; sert beyaz ve kristalleşmiş şeker yerine, esmerimsi, yapışkan, tadı yemeye pek elverişli olmayan bir hamur elde ediliyordu. 1812 yılında Delessert, pancardan elde ettiği şekeri, imparatora takdim etti. O da, Delessert'i «baron» unvanı ve özel «Légion d'honneur» nişanıyla mükâfatlandırdı.

Mége - Mouriès 480

Hippolyt Mège - Mouriès.
Fransız eczacı ve kimyacısı.
1817'de, Draguignan'da (Fransa) doğdu, 1880'de Neuilly'de (Fransa) öldü.
Margarinin mucidi

Fransa imparatoru Napoléon II, Deniz Kuvvetleri mutfaklarında kullanılan tereyağının yerini alacak bir besin maddesinin keşfedilmesi için bir yarışma düzenledi. Yapılacak bu yeni yağ, daha iyi bir şekilde ve daha uzun bir süre saklanabilmeli, ayrıca ucuz fiyata mal olmalıydı. 1869 yılında Mège - Mouriès tarafından yapılan «margarin» esas itibariyle kimyasal ve mekanik muameleler görmüş hayvanî yağdı. Nitekim elde edilen bu yeni yağa sedef beyazı renginden dolayı «margarin» adı verilmiştir. «Margaron» kelimesi, yunancada «inci» anlamına gelir. Günümüzde yapılan margarinler, bitkisel yağ ürünlerini ihtiva eder. Tereyağı ile margarin arasında bir karısmayı önlemek amacıyla Fransa'da satılan margarinli ekmekler, zorunlu olarak küp biçiminde satışa çıkarılır.

Torricelli 481

Evangelista Torricelli.
İtalyan fizik bilgini.
1608'de Faenza'da (İtalya) doğdu, 1647'de Floransa'da (İtalya) öldü.
Hava basıncının varlığını ortaya koydu ve bunu ölçtü.

Floransa'nın su yolcuları ümitsizlik içindeydi. Zira, Dük'ün sarayına içme suyunu çıkaracak emme tulumbalar, görevini yapamıyordu. Su, birinci kata bile gelmiyordu. Ünlü bilgin Galileo Galilei bile bu olayın nedenini açıklayamamış, sâdece suyun fazla ağır olduğunu söylemekle yetinmişti. Torricelli, cıva kullanarak hava basıncının sıvıyı, belirli bir seviyede dengede tuttuğunu ve o seviyeden daha yukarı çıkmasını önlediğini ispat etti. «Torricelli'nin tüpü» hava basıncının değişikliklerini ölçmeye imkân verdi. Bunun üzerine söz konusu aygıta barometre ismi verildi. Floransa'da Dük'ün sarayına su getirmekle uğraşan kişilere gelince, suyu yükseğe çıkarmak için basit, fakat zekice bir usul buldular: Birbirini takviye eden iki emme tulumbadan yararlandılar.

Bramah 482

Joseph Bramah.
İngiliz makine uzmanı ve mucidi.
1749'da Stainborough'da (Büyük Britanya) doğdu, 1814'te Londra'da öldü.
Hidrolik presi ve bira sifonunu icat etti.

Bir köylü çocuğu olan Joseph Bramah, çok hünerli bir makine uzmanıydı. Yaratıcı zekâsını ve üstün kabiliyetlerini bu hüneriyle birleştirerek yeni birçok yararlı âlet ve makine icat etti. Tuvaletlerin temizlenmesine yarayan bir tür musluk, adını taşıyan emniyet kilitleri, kâğıt paraları numaralayan baskı makineleri, içkili yerlerde mahzendeki içkilerin yukarıdaki tezgâha çıkmasını sağlayan basınçlı makine v.b. Fakat en önemli eserinin 1796 yılında icat ettiği hidrolik pres olduğu kabul edilir. Bu araç, meselâ madenler ve madenî levha kaplayacak eşya üzerinde çok büyük bir güçle baskı yapmaya yarar. Bununla beraber Bramah'ın, bu makinesini, çırağının teşebbüsüyle yapılmış, deriyle kaplı ayrıntılı kısımları olmasaydı, gerçekleştirmesine pek ihtimal olmadığı da söylenir.

Claude 483

Georges Claude.
Fransız mühendisi ve sanayicisi.
1870'te Paris'te doğdu, 1960'ta Saint-Cloud'da (Fransa) öldü.
Havanın, sanayide yararlanılmak üzere genişletilerek sıvı hale getirilmesini başardı.

Sıvılaştırılmış hava, pratikte ve sanayide çok çeşitli yararlanma alanları olan hârika bir üründür. Yorulmak bilmez bir araştırıcı olan Georges Claude, 1902 yılında Paris'in Bastille - Charenton tramvay hattındaki garaj hizmeti gören bir ambarda kurduğu laboratuvarda, ilk havayı sıvılaştırma işlemini gerçekleştirdi. Sıvı havayı damıtarak oksijen ve azot gibi gazlar elde etti. Ayrıca; hidrojenden daha hafif olan, patlamayan, dolayısıyla balonları şişirmeye çok elverişli bir gaz olan helyum ve aydınlatmada kullanılan neon gibi çok az bulunan bazı gazları, bu arada büyük atmosfer basıncı yardımıyla sentetik amonyak elde etmeyi de başardı. Solunum yaptığımız hava, Georges Claude'un sayesinde, günümüzde çok kıymetli bir ham madde haline gelmiştir.

Dudley 484

James Dudley.
İngiliz sanayicisi.
XVII. yüzyıl başlarında Birmingham (Büyük Britanya) yakınlarında yaşadı.
Dökme demir yapmak için ilk kok kömürünü elde etti.

XVII. yüzyıla kadar dökme demir, odunla veya odun kömürüyle ısıtılmış, indirgenmiş ve eritilmiş demir maden filiziyle elde ediliyordu. Top-tüfek gibi savaş araçlarını, çeşitli malzeme ve âletleri yapabilmek için dökme demir ocakları, pek çok orman yutmuştu. İngilizler, bir gün, dökme demir ocakları için gerekli odunu bulamayacaklarını düşünerek endişeleniyorlardı. Birmingham'lı genç sanayici Dudley, odun kömürü yerine maden kömürü kullanmayı düşündü. Fakat maden kömürü topraktaki tabiî haliyle doğrudan doğruya kullanılmaya elverişli değildi. 1625 yılına doğru Dudley, bunu arıtarak kok kömürü elde etti, sonra demir filizini kok kömürü ile ısıttı ve bir miktar demir külçesi elde etti. Daha sonra Darby'ler bu usulü ele aldılar ve sanayide uygulamaya giriştiler.

Darby I 485

Abraham Darby I.
İngiliz sanayicisi ve demir uzmanı.
1677'de doğdu, 1717'de öldü.
Odun kömürü yerine kok kömüründen yararlanarak ilk dökme demiri elde etti.

Darby'ler, Dudley'le birlikte büyük maden endüstrisinin öncüleri oldular: İngiltere'de gitgide azalan odun kömürünün yerine bol olan maden kömüründen yararlanarak dökme demiri elde ettiler. 1635'e doğru, baba Abraham Darby, Galler Ülkesi'nde, Coalbrookdale'da inşa ettirdiği dökümhanede, Dudley'in usulüne başvurarak büyük miktarda kok kömürü elde etmeyi başardı. Oğlu Abraham Darby II (1711-1763) bu usulü yüksek fırınlarda uygulayarak kok kömürüne dayanan ilk sanayi dökme demirini elde etti. Çok geçmeden, Darby dökümhanelerinin üretimini iki misline çıkarttı ve çelik çağını açmış oldu. Darby III de demir uzmanı atalarına lâyık bir mirasçı olduğunu gösterdi ve dünyanın ilk büyük madenî köprüsünü yaptı.

Bessemer 486

Sir Hanry Bessemer.
İngiliz sanayicisi ve mucidi.
1813'te Charlton'da (Büyük Britanya) doğdu, 1898'de Londra'da öldü.
Çelik yapımının ilk iktisadî usulünü buldu.

1860 yılına kadar çeliğin nitelikleri biliniyor ve takdir ediliyordu, fakat yapımındaki güçlükler sebebiyle bu maden, az bulunan ve pahalı bir ürün olmakta devam ediyordu. Dolayısıyla çelikten sadece silâh ve kesici âletler yapmakta yararlanılabiliyordu. Bir matbaa hurufatı dökümcüsünün oğlu olan Bessemer, çok meraklı bir araştırıcıydı. Mekanik ve madenciliğe genç yaşta heves etti. Bu alanda birçok icatta bulundu. Zengin bir madenci olduktan sonra servetini ve ailesini, yüksek fırınların dökme demirini sanayi çeliği hâline getirmeye imkân verecek bir usul bulmaya yöneltti. Bu usulü uygulama alanına sokmak için Bessemer, sonunda erime halindeki dökme demire basit bir hava cereyanını üfletmek suretiyle kaliteli çelik üretme metodunu keşfetti. Bu basit usul sayesinde, Bessemer'in konvertisörleri, dünyamızda çelik çağını açtılar.

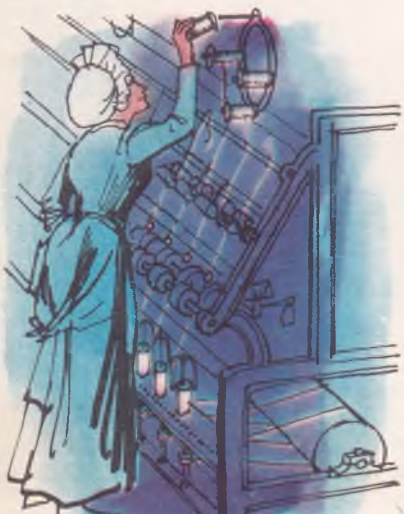

Jacquard 487

Joseph - Marie Jacquard.
Fransız mekanikçisi ve dokuma uzmanı.
1752'de Lyon'da (Fransa) doğdu, 1834'te Oullins'de (Fransa) öldü.
Dokuma tezgâhını geliştirdi ve basitleştirdi. Bu tezgâhta dokunan karmaşık renkli kumaşlara da «jakar» denildi.

Jacquard, ipek imalâtında uzmanlaşmış bir dokumacıydı. İpekçilik zahmetli ve çok sabır isteyen bir işti. Bir ipek dokuma tezgâhını işletebilmek için her gün on saatten fazla bir süre boyunca dört kişinin, tezgâhın kaldıraçlarını çalıştırması, dört kişinin, de iplikleri çekmesi gerekiyordu. Joseph Jacquard, çabuk dokumaya imkân veren, mümkün olduğu kadar düzgün dokuyan ve bir kişiden fazla işçiye ihtiyaç duyurmayan bir sistem tasarladı. Fakat bu buluş, Jacquard için iyi sonuç vermedi: Dokumacı arkadaşları onu az kalsın Rhône nehrine atacaklardı. Zira mucidin bu yeni dokuma tezgâhını yapmaya imkân bulduğu takdirde kendilerinin işsiz kalacaklarından ve sefalete düşeceklerinden korkuyorlardı. Jacquard, tezgâhının dokumacılar tarafından kullanılmasını sağlamak için hayatı boyunca mücadele etti.

Kay 488

John Kay.
İngiliz mucidi ve dokumacısı.
1704'te Walmersley'de (Büyük Britanya) doğdu, 1764'te Fransa'da öldü.
Kay mekiğini ve otomatik dokuma tezgâhını icat etti.

XVIII. yüzyıl başlarına kadar dokumacılar Leonardo da Vinci tarafından icat edilmiş olan el mekiğini kullanıyorlardı. Şimşir ağacından küçük bir iğ olan bu mekik, biçim bakımından bir gemiyi andırıyordu. Bunun içinde, bir masuraya sarılmış iplik bulunuyordu. Dokuma işçisi, açılan zincirleme iplikler arasına mekiği elle atıyor, sonra öbür eliyle alıp tekrar atıyordu. Tabiî, bu iş elle yapıldığı için vakit alıyordu. Kay'in 1733 yılında icat ettiği mekanik mekik ise, bir yuva tarafından idare ediliyor, daha hızlı çalışıyordu. Böylece dokumacının iki kol açıklığından daha geniş kumaş şeritleri dokumaya imkân veriyordu. «Kay mekiği» ismini alan bu âlet o kadar hızlı hareket ediyordu ki iplikhaneler ihtiyacı karşılayamaz hâle düşmüşlerdi. Bu sebeple Arkwright de bir büküm tezgâhı icat etti.

Oberkampf 489

Cristophe Philippe Oberkampf.
Fransız sanayicisi ve mucidi.
1738'de Weissenbach'da (Almanya) doğdu, 1815'te Jouy - en - Josas'da (Fransa) öldü.
Avrupa'da ilk defa basma kumaş fabrikasını kurdu

Dokuma kumaşların nitelikleri, kumaşın yapıldığı elyafa, boyaya, dokumanın çeşidine göre değişir. Ancak, kâğıt üzerine olduğu gibi dokuma kumaşlar üzerine de baskı yapılır. Üzerlerine bu şekilde baskı yapılmış kumaşların en ünlüleri, İngilizlerin Hindistan'dan getirdikleri Hint kumaşlarıdır. Oberkampf, kumaşa, üstüne boya sürülmüş bir merdane yardımıyla veya üzeri itinayla oyulmuş büyük bakır levhalar aracılığıyla baskı yapmayı düşündü. 1757 yılında, Paris'in güneyindeki Jouy - en - Josas'da küçük bir fabrika kurdu, «Jouy bezi» o zamandan bu yana, dünya ölçüsünde ün kazandı. Bu başarısı üzerine Oberkampf, 1787 yılında Fransa kralı Louis XVI'dan soylu kişi olduğunu belirten bir belge aldı. 1806 yılında da Napoleon Bonaparte ona «Legion d'honneur» nişanını verdi.

Oehmichen 490

Étienne Oehmichen.
Fransız mühendisi.
1884'te Châlons - sur - Marne'da (Fransa) doğdu, 1955'te Paris'te öldü.
Helikopterin ve düşey uçuşun öncüsü.

Oehmichen, öğrenimini büyük başarıyla tamamladıktan sonra toplar ve tanklar üzerinde çalıştı. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra kendini, düşey uçuş yapabilecek bir aracı gerçekleştirmeye verdi. Uzun süreden beri üzerinde çalışılmış olmasına rağmen helikopterin ilk tipleriyle Birinci Dünya Savaşı'na kadar tatmin edici denemeler yapılamamıştı. Étienne Oemichen, 1923 yılında, bir helikopterle 10 dakika kadar havada kalmayı başaran öncülerden biridir. Fransız mühendisi, bu uçuşu gerçekleştiren helikopterini Peugeot fabrikasında bulduğu, işe yaramaz diye bir kenara atılmış malzemelerden yararlanarak kendisi yapmıştı. 1924 yılında havacı, Doubs bölgesindeki Arbouans'da, bir kilometrelik bir kapalı dolaşımla ilk turunu yaptı. Oehmichen'in mezarı, bu başarılı uçuşu yaptığı yerdedir.

La Cierva 491

Juan de La Cierva y Codorniu.
İspanyol mühendisi ve havacısı.
1896'da Murcia'da (İspanya) doğdu, 1936'da bir kaza sonucu Croydon'da (Büyük Britanya) öldü.
Helikopterin atası olan «otojir»i gerçekleştirdi.

Uçak, uçuş hâlindeyken, hızı dolayısıyla havadan destek almak imkânını bulur. Eğer hız belirli bir sınırın altına düşerse sonuç korkunç bir felâket olur, uçak düşer. İşte 1918 yılında, Juan de La Cierva da az kalsın böyle bir «hız kaybı»nın kurbanı oluyordu. Havacı ölümden kurtulduktan sonra, uçakların uçuş dengelerini sağlamlamak üzere araştırmalara girişti. Uçağa sabit kanatlar yerine, havada serbestçe dönen, hareketli kanatlar takmayı düşündü. Böylece gerçekleşen helikopterin atası «otojir» 1923 yılında havalandı. Hız kaybı sonucu, araç, hareketli kanatlarının, paraşüt görevini yapması sayesinde, yere yumuşak bir inişle kondu. Bu deney, La Cierva'yı haklı çıkarmıştı. Ancak, La Cierva'nın deneyini yaptığı «otojir»i helikopterle karıştırmamak gerekir.

Eckener 492

Doktor Hugo Eckener.
Alman mühendisi ve bilgini.
1868'de Flensburg'da (Almanya) doğdu, 1954'te Friedrichshafen'da (Almanya) öldü.
Dünyanın en büyük güdümlü balonlarını yaptı.

1918 yılından beri Hugo Eckener, Graf Zeppelin havacılık şirketinin müdürüydü. Bu şirket, Doktor Eckener'in önderliğinde, Atlas Okyanusu'nun bir yakasından öbür yakasına yolcuların ulaşımını sağlamak ve Normandiya ile Queen Mary isimli büyük gemilerle rekabet edebilmek için, her biri bir öncekinden daha büyük güdümlü balonlar yapıyordu. Bunlar en büyüklerinden biri olan Graf Zeppelin adlı dev güdümlü balon tek başına, Avrupa ile Amerika arasında, 15.000 den fazla yolcu 120 ton yük taşıdı. Fakat Eckener'in en fazla iftihar ettiği hava gemisi olan Hindenburg 245 metre boyundaydı; ve saatte 130 kilometre yapabiliyordu. Ama, Hindenburg'un acıklı bir sonu oldu: 6 mayıs 1937 tarihinde bu dev güdümlü balon, New York'a inmeye hazırlanırken patladı ve yandı.

Goodyear 493

Charles Goodyear.
Amerika'lı mucit.
1800'de New Haven'de (A.B.D.) doğdu, 1860'da New York'ta öldü.
Kauçuğu sıcağa ve soğuğa karşı dayanıklı olması için kükürtle işleme usulünü keşfetti.

Tabiî kauçuk, olağanüstü niteliklerinin yanısıra düzeltilmesi gereken bazı özellikleri bulunan bir maddedir. Esnek olduğu, kolayca işlenebildiği ve her kalıba girdiği için her çeşit eşya yapımına elverişlidir. Su geçirmediğinden, kauçuk, çizme yapımında da kullanılmak istendi. Fakat, ne yazık ki, olumlu bir sonuca varılamadı. Bu çizmeler, hava değişikliğinin, özellikle sıcağın etkisiyle birkaç hafta sonunda deforme oluyordu. XIX. yüzyıl başında, birçok sanayici bu talihsiz denemeyi yapmış ve hemen hepsi de parasını batırmıştı. Bunlardan biri, hünerli bir adam olan Goodyear'a başvurarak, kauçuğun elâstikî niteliklerini kaybetmeden, ona verilen biçimi korumasını sağlayacak bir usul bulmasını istedi... Uzun deneme ve araştırmalardan sonra, nihayet 1839 yılında, Goodyear, kauçuğu kükürtle işleyerek soğuğa ve sıcağa dayanıklı bir hâle getirdi.

Dunlop 494

John Boyd Dunlop.
İskoçya'lı veteriner ve mucit.
1840'ta Dreghorn'da (Büyük Britanya) doğdu, 1921'de Dublin'de (İskoçya) öldü.
Tekerlek iç lâstiğini icat etti.

John Dunlop'un tıp, mekanik ve ulaşım araçları gibi konular ilgisini çekiyordu. Ayrıca Dunlop, oğlu Johny'yi çok seven bir babaydı da. Oğlu velosipet'i (devrimizdeki bisikletin üç tekerlekli eski tipi) ile gezerken, yollardaki çukurların ve araba izlerinin sebep olduğu sarsıntılardan şikâyet ediyordu. Her türlü işle uğraşmayı seven hünerli Dunlop, o zamanki dolma lâstikler yerine, pompayla şişirilmiş kauçuk lâstikler koydu. Bunları, dış lâstikler yerine, tekerlek üstüne bir pansuman bezi gibi sarılmış, bez bantlar çevreliyordu. Oğlu Johny, daha önce geçemediği arkadaşlarıyla yaptığı yeni yarışta, bisikletinin hem daha az sarstığını, hem de daha hızlı gittiğini gördü. Dunlop, bu keşfini geliştirerek brövesini aldı ve Cros'a sattı. Cros, bu buluş sayesinde 1888'de bir şişme lâstik fabrikasını kurmuştur.

Michelin 495

André ve Edouard Michelin kardeşler. Fransız sanayicileri.
Edouard 1859'da Clermont - Ferrand'da (Fransa) doğdu, 1940'ta Orcines'de (Fransa) öldü, André Paris'te doğdu ve öldü (1853-1931)
Bisikletler ve otomobiller için sökülüp takılabilen tekerlek lâstiğini icat ettiler.

Dunlop'un yaptığı iç lâstik, araçların hız kazanması yolunda atılmış büyük bir adımdı. Fakat, patlaması halinde büyük sıkıntılar doğuruyordu: Bezden bantları sökmek, iç lâstiği çıkartmak, patlayan yeri bulmak, onu kauçukla yamamak ve lâstiği tekrar takıp aracı hareket ettirebilmek için üç saat uğraşmak gerekiyordu. 1892 yılında Paris-Brest arasında gidip gelme (1800 km) yarışan bisikletçiler, lâstik patlamalarının doğurduğu zaman kaybından acı acı yakınıyorlardı. Ama eski yarışçılardan Charles Terront, bisikletinin lâstikleri diğerlerininkiler kadar sık patlamasına rağmen yarışı ikinci gelenden sekiz saat önce bitirerek kazandı. Zira bu bisiklet yarışçısı, Michelin kardeşler tarafından yapılmış ve janta basit civatalarla tutturulmuş, çabucak sökülüp takılabilen bisiklet lâstiklerini kullanmıştı.

Darwin 496

Charles Darwin.
İngiliz tabiat bilgini.
1809'da Shrewsbury (Büyük Britanya) doğdu, 1882'de Down'da (Büyük Britanya) öldü.
Canlı varlıkların evrimini inceledi.

Darwin'den önce birçok bilgin, binlerce yıldan beri, canlı varlıkların değişen hayat şartlarına daha iyi uyabilmek için, yavaş yavaş değiştikleri varsayımını ileri sürmek için tereddüt etmişlerdi. Bu çeşit iddiaların, çağdaşlarının peşin hükümleriyle çatışmasından korkuyorlardı. Darwin, doğa üzerindeki gözlemlerini geliştirmesine ve çoğaltmasına imkân veren uzun bir dünya gezisinden sonra varlıkların evrimi hakkındaki görüşlerini açıkladı. Bu görüşlerde yer alan «Hayat için mücadele ve doğal ayıklanma» ilkesine göre en zayıf ve çevresine uyamayan varlıklar kaybolmakta ve bunların yerini devamlı olarak gelişen kuvvetliler almaktadır. Tabiatta evrimin işleyişi hakkında Charles Darwin tarafından ileri sürülen kuram, Darwincilik adıyla tanınır. Darwin'in görüşleri geniş ölçüde tartışma konusu olmuştur.

Pavlov 497

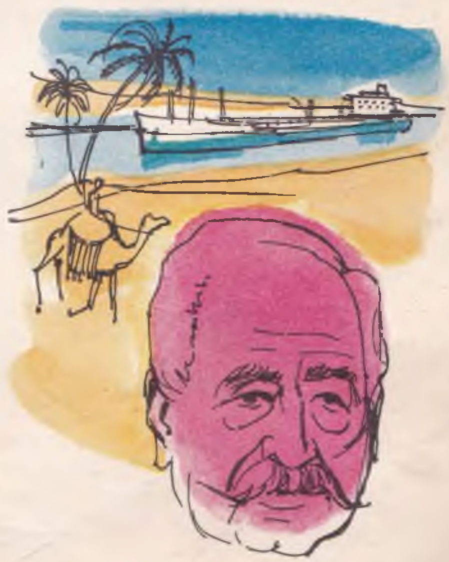
İvan Petroviç Pavlov.
Rus hekimi.
1849'da Riazan'da (Sovyetler Birliği) doğdu, 1936'da Moskova'da öldü.
Canlı varlıklardaki şartlı refleksleri açıkladı.

İnsandaki kendini koruma iç güdüsü refleksleri doğurur, yani insan hayatını korumak için irade dışı bazı hareketler yapar. Düşen çocuk ellerini öne uzatarak kendini korur. Bir yanma, bir iğnenin batışı, yanan veya iğne batan uzvun hemen geri çekilmesine yol açar. Pavlov, kaynağını tabiattan almayan birtakım refleks hareketlerinin yaratılabileceğini düşünüyordu. Bilgin, hayvanlardaki «şartlı refleksler» üzerinde incelemeler yaptı. Onun bulgularından bugün pek çok alanda yararlanılmaktadır. 1959 yılında dünyadan 450 kilometre uzaklıktaki, uzaya atılmış bir yapay uyduda yolculuk yapan Abbe ve Baker isimli iki maymun, şartlı reflekslerle hareket ediyordu. Sesli veya ışıklı işaretler, onları manivelaları hareket ettirmeye, yemeye veya içmeye mecbur ediyordu.

Lesseps 498

Ferdinand Marie, De Lesseps Vikontu.
Fransız diplomatı; Fransa'nın Kahire konsolosu.
1805'te Versailles'da (Fransa) doğdu, 1894'de Guilly'de (Fransa) öldü.
Akdeniz'le Kızıldeniz arasındaki Süveyş kanalını açtı.

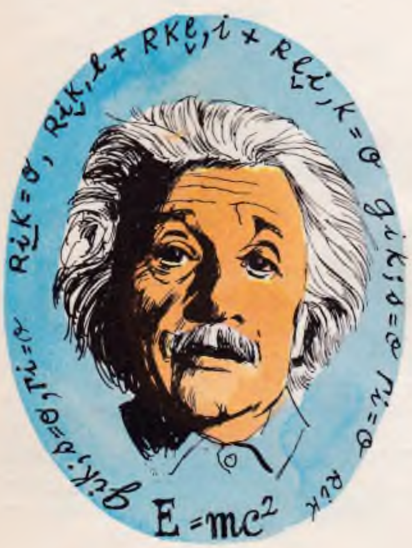
Ferdinand de Lesseps, Afrika kıtasını bir ada haline getirmiş olmakla öğünebilir. Zira, açılmasına 1859 yılında başlanılan ve 1869'da tamamlanan Süveyş Kanalı, Asya ve Afrika'yı birbirinden tamamiyle ayırmaktadır. Bu kanalın açılması için 40.000'den fazla Mısır'lı işçi çalışmıştır. Zira bu çetin çalışmada, araçlardan yararlanma imkânı yoktu. Ama, Lesseps, azmi sayesinde karşısına çıkan bütün engelleri aştı. Port-Said iskelesini Kızıldeniz'deki Süveyş limanına bağlayan bu kanal, Hidiv İsmail Paşa'nın zamanında tamamlanmıştır. Kanalı, törene çağırılan imparatoriçe Eugenie açmıştır. Lesseps imparatorun sunduğu Süveyş dükü unvanını reddetti. Ondan sonra (1876) Panama kıstağında bir kanal işiyle ilgilendi, Kolombiya ile pazarlığa girişti. 1880'de bir kumpanya kurdu, fakat bu ortaklık 1889'da iflâs etti.

Franklin 499

Benjamin Franklin.
Amerika'lı bilgin ve devlet adamı.
1706'da Boston'da (A.B.D.) doğdu, 1790'da Philadelphia'da (A.B. D.) öldü.
Paratoneri buldu.

Benjamin Franklin'in devlet adamlığı nitelikleri, bütün dünyada, paratoneri keşfinden ve bir uçurtma yardımıyla, havada ve bulutlarda bulunan statik elektriklenmenin varlığını ispat etmesinden daha az tanınmıştır. 1760 yılında, Franklin Philadelphia'da oturan bir kişinin evinin üstüne ilk paratoneri yerleştirdi. Birkaç gün sonra bu eve bir yıldırım çarptı, fakat hiç zarar vermedi. Böylece yeni keşfin yararlılığı tartışılmaz bir şekilde meydana çıkmış oluyordu. Fakat bu yorulmak bilmez dâhi Amerika'lının geceli gündüzlü çalışma sonucu elde ettiği başka bilimsel buluşlar da vardır. İki odaklı gözlüğü ve melodili armonikayı icat eden, Franklin'den başkası değildir. Sokakların elektrik lâmbalarıyla aydınlatılmasını da o salık vermiştir. Franklin'in felsefeyle ilgili eserleri de vardır.

Einstein 500

Albert Einstein.
Önce İsviçre, sonra Amerikan uyruğuna geçen Alman fizikçi.
1879'da Ulm'da (Almanya) doğdu, 1955'te Princeton'da (A.B.D.) öldü.
Dünyanın en büyük bilginlerinden biri.

Çağımızın şüphesiz en büyük bilgini olan ünlü Albert Einstein, şöhretinin zirvesindeyken bile sade bir yaşayıştan uzaklaşmış değildi. Gösterişten nefret ederdi. Toplum içinde, olduğu gibi görünmekten sakınmazdı. Öyle ki, seçkin bir topluluğa vereceği bir konferansa bile saçı başı darmadağın, sırtında her zamanki deri yeleği, kravatsız bir gömlek, bumburuşuk bir pantolon ve çıplak ayağına geçirdiği sandaletlerle giderdi. Einstein, herşeyden önce, bir kuramcıydı: Büyük hızlarda, zaman ve mekân kavramlarının altüst olduğunu göstermişti. Özellikle izafiyet (bağlılık) teorisiyle tanındı. Barışsever bir kimse olan Einstein fikirlerinden yararlanılarak gerçekleştirilen atom bombasının insanlık için ne kadar tehlikeli olduğunu biliyordu; bu nedenle atom enerjisinin milletlerarası bir kontrole bağlanması için var-gücüyle çalıştı.

Arama Cetveli

ZERRİN AŞK 3-A K. Tuzla Lisesi

Atatürk - Dalton - Nob

Balzac - Caruso - Amun

Karacaoğlan - Disney

Schweitzer - Barbaros

Chaplin Yunus Emre

Fatih - Einstein - Ba

Mehmet Âkif - Gullive

Michelangelo - Mevlân

Mete - Demosthenes - İ

Spartacus - Enver Paş

Papin - Şeyh Hamdulla

Macellan - Davy - Cop

Zeus - Ömer Seyfettir

Torricelli - Kepler -

Jeanne d'Arc - Genç C

el - Attilâ - Eiffel
dsen - Evliya Çelebi
- Yaşar Doğu - Kolomb
- Vespucci - Fleming
- Nansen - Marko Polo
tholdi - Curie - Law
r - Mendel - Keloğlan
a - Farabî - Caligula
brahim - Mimar Sinan
a - Röntgen - Piccard
h - Freud - Esperanto
rnic - Holmes - Itrî
- Galvani - Van Eyck
Churchill - Suna Kan
an - Büyük İskender

20.

YÜZYILIN

KİTAPLARI